ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАЗАХСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. С.СЕЙФУЛЛІНА
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КРАКОВІ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВИЙ КЛУБ «SOPHUS»

СТРАТЕГІЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО, ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

Збірник наукових праць
міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції

4–5 червня 2015 року
Україна, м. Кам’янець-Подільський

УДК 63.001:65.001:30.001:10.001
ББК 65.9 (4укр)-55
С 83

Стратегія збалансованого використання економічного, технологічного та ресурсного потенціалу країни: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 4–5 червня 2015 р. (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський). – Тернопіль : Крок, 2015. – 353 с.

ISBN 978-617-692-281-0

Збірник містить наукові доповіді міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Стратегія збалансованого використання економічного, технологічного та ресурсного потенціалу країни" (Кам'янець-Подільський, 4-5 червня 2015 р.), яка відбулася на web-сайті www.sophus.at.ua, з актуальних технологічних, технічних, економічних, соціальних та екологічних проблем і напрямів розвитку України, інших держав та сучасного суспільства загалом.

Збірник буде розміщений в системі РИНЦ (договір №1005-03/2015К від 24.03.2015 р.)

***Редакційна колегія**:*

Іванишин В.В., д.е.н., проф., ректор - голова редакційної колегії; Бендера І.М., д.пед.н., проф.; Водяник І.І., д.т.н., проф.; Гораш О.С., д.с.-г.н., проф.; Цвігун А.Т., д.с-г.н., проф.; Желавський М.М., д.вет.н., доцент.; Мазур Н.А., д.е.н., в.о.професора; Попович М.Д., д.філ.н., доцент; Рудик В.К., д.е.н., доцент; Гаврилянчик Р.Ю., к.с.-г. наук., доцент; Гарасимчук І.Д., к.т.н., доцент; Гуцул Т.Д., к.т.н. доцент; Зеленський В.А., к.с.-г.н., доцент; Сава А.П., к.е.н., с.н.с.; Семенишена Н.В.,к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою
Подільського державного аграрно-технічного університету
(протокол № 5 від 28.05.2015 р.)

***Відповідальний за випуск**:*
к.с.-г.н., Гаврилянчик Р.Ю.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

ISBN 978-617-692-281-0

© ГО «Науковий клуб «СОФУС»,
Подільський державний аграрно-технічний університет, 2015
© Крок, 2015

PODOLSKY STATE AGRARIAN TECHNICAL UNIVERSITY
VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
TERNOPIL INSTITUTE OF SOCIAL AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES
S.SEIFULLIN KAZAKH AGRO TECHNICAL UNIVERSITY
UNIVERSITY OF AGRICULTURE IN KRAKOW
BELARUS STATE ECONOMIC UNIVERSITY
SCIENTIFIC CLUB «SOPHUS»

STRATEGY OF BALANCED USE OF ECONOMIC, TECHNOLOGICAL AND RESOURCE POTENTIAL OF THE COUNTRY

Collection of scientific papers
of International scientific and practical
Internet-conference

June 4-5, 2015
Ukraine, Kamyanets-Podilskyi

UDC 63.001:65.001:30.001:10.001
BBK 65.9 (4ukr)-55

Strategy of balanced use of economic, technological and resource potential of the country: collection of scientific papers of Intern. scient.-pract. Internet-confer. June 4–5, 2015. (PSATU, Kamyanets-Podilskyi). – Ternopil : Krok, 2015. – 353 p.

ISBN 978-617-692-281-0

The collection contains scientific presentations by International scientific-practical Internet-conference "Strategy of balanced use of economic, technological and resource potential of the country" (Kamyanets-Podilskyi, June 4-5, 2015), which was held on web-site www.sophus.at.ua, on actual technological, technical, economic, social and environmental problems and directions of development Ukraine and other countries and modern society in general.

The collection will be posted in the system RISC (contract №1005-03/2015K, 03.24.2015)

***Editorial board**:*

Ivanyshyn V.V., Doctor of Economics, Prof., rector - chairman of the editorial board; Bendera I.M., Dr. of Pedagogy, Prof.; Vodyanyk I.I., Dr.Sci.Tech, Prof.; Gorash O.S., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Zhelavskyy M.M., Doctor of Veterinary, Prof.; Mazur N.A., Doctor of Economics, Prof.; Popovych M.D., Doctor of Philology, Assist. Prof.; Rudyk V.K., Doctor of Economics, Assist. Prof.; Tsvihun A.T., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Havrylyanchyk R.Yu., Cand. Agri.Sci., Assist. Prof.; Hutsul T.D., Cand.Sci.Tech, Assist. Prof.; Zelenskyy V.A., Cand. Agri.Sci., Assist. Prof.; Sava A.P., Cand.Econ.Sci, Senior Researcher; Semenyshena N.V., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.

Recommended for publication by Academic Council
of Podolsky state agrarian technical university
(protocol # 5, from 05.29.2015)

***Responsible for issue**:*
Ph.D., Havrylyanchyk R.Yu.

The content and authenticity of of publications are the authors of scientific papers. Views of the authors of publications do not necessarily reflect the views of the editorial board of the publication.

ISBN 978-617-692-281-0

© Scientific club «SOPHUS»,
Podolsky state agrarian technical university, 2015
© Krok, 2015

З М І С Т C O N T E N T S

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

TECHNOLOGICAL UNIT OF RESEARCH

Абдуллаева Я.А., Хаблак С.Г.
ПОРАЖАЕМОСТЬ ЗАРАЗИХОЙ (*OROBANCHE CUMANA* WALLR.) ГИБРИДОВ ПОДСОЛНЕЧНИКА 13

Байструк-Глодан Л.З.
ОЦІНКА СОРТОЗРАЗКІВ КОНЮШИНИ ЛУЧНОЇ ЗА БІОЛОГІЧНИМИ ТА ГОСПОДАРСЬКО-ЦІННИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЯК ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ 15

Бекузарова С.А., Гасиев В.И.
МЕТОДЫ СОЗДАНИЯ НОВЫХ СОРТОВ БОБОВЫХ ТРАВ 17

Вавринчук М.А., ***Солодка Т.М.***
ОЦІНКА АЛЕЛОПАТИЧНОГО ВПЛИВУ НА РІСТ І РОЗВИТОК ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ 20

Гаврилянчик Р.Ю.
ТАТАРСЬКА ГРЕЧКА: ПЕРСПЕКТИВИ ВВЕДЕННЯ В КУЛЬТУРУ В УКРАЇНІ 23

Гармич Д.Ю.
СЕЛЕКЦІЙНА ЦІННІСТЬ ЗРАЗКІВ ТИМОФІЇВКИ ЛУЧНОЇ В ПЕРЕДКАРПАТТІ 26

Гузь К.Ф., Сень В.О., Шкорбот Т.М.
СОРТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЮШИНИ ЛУЧНОЇ В УКРАЇНІ 28

Добрянська Н.А.
ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТІВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ТИМОФІЇВКИ ЛУЧНОЇ 30

Марусич А.Г., ***Казберук А.В***.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БИОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ КОРМОВОЙ ДОБАВКИ «ВИТАМИД КР-2» ПРИ ВЫРАЩИВАНИИ ТЕЛЯТ 33

Медведев О.Ю.
ОХРАНА ОРОШАЕМЫХ ЧЕРНОЗЕМОВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ 36

Молдован Ж.А., Собчук С.І.
ДИНАМІКА НАРОСТАННЯ ЗЕЛЕНОЇ МАСИ ЗЛАКОВО-БОБОВИХ ТРАВОСТОЇВ СІНОКІСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗА УКОСАМИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО 39

Осокіна Н.М., ***Любич В.В.***, ***Полянецька І.О.***, ***Возіян В.В.***
PROTEINS FRACTIONS IN GRAIN OF SPELT WHEAT DEPENDING ON THE VARIETY 41

Палій А.П.
КОНТРОЛЬ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ З ОЧИЩЕННЯ МОЛОКОПРОВОДУ 43

Стюрко М.О., Бондарь Л.М.
НОВИЙ СПОСІБ СУШІННЯ НАСІННЯ КУКУРУДЗИ 45

Філоненко Т.А.
ДИНАМІКА ВМІСТУ МІНЕРАЛЬНИХ ФОРМ ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН У ҐРУНТІ ЗА ВНЕСЕННЯ РІЗНИХ ДОЗ АЗОТНИХ ДОБРИВ 46

Хом'як М.М.
КОЛЕКЦІЯ ГРЯСТИЦІ ЗБІРНОЇ І ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В СЕЛЕКЦІЇ 49

Черкашина Н.О., ***Яришкіна Л.О.***
ВПЛИВ ОРГАНІЧНИХ СПОЛУК ЙОДУ НА ШВИДКІСТЬ КОРОЗІЇ СТАЛІ 20 У КОНСТРУКЦІЯХ ОБІГОВИХ СИСТЕМ 52

ПРИРОДНИЧИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

NATURAL UNIT OF RESEARCH

Андрущенко Н.О.
ВПЛИВ ГІДРОРОЗРИВУ НА ВОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ВИДОБУТКУ СЛАНЦЕВОГО ГАЗУ 55
Багатирчук К.А.
ЗАГОТІВЛЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ НАСІННЯ ЛІСОВИХ ПОРІД 56
Бахтин А.І.
ПРОБЛЕМА ЗБІЛЬШЕННЯ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ 60
Бомба М.Я., Івашків Л.Я., Шах А.Є.
ПРОБЛЕМИ ВИРОЩУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ 62
Диченко О.Ю.
ВПЛИВ ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ НА ДИНАМІКУ ЧИСЕЛЬНОСТІ ШКІДНИКІВ БУРЯКУ ЦУКРОВОГО 65
Красовський В.В., Черняк Т.В.
САД СУБТРОПІЧНИХ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР ХОРОЛЬСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ЯК НАВЧАЛЬНА БАЗА ДЛЯ СТУДЕНТІВ-БІОЛОГІВ 67
Лесновська О.В.
ДЕГУСТАЦІЙНІ ЯКОСТІ М'ЯСА ОВЕЦЬ РІЗНИХ ГЕНОТИПІВ 70
Михайлов А.Н., Петров М.Г., Шевченко А.В., Цыркин А.Т., Головятинская В.В.
ПОРОШКИ ИЗ ОТХОДОВ ШЛИФОВАНИЯ БЕЛОГО ЧУГУНА 71
Наконечний В.О., Леонтьєв Р.П., Гильчук В.Г.
ВПЛИВ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПОСІВІВ ВИКИ ЯРОЇ 76
Олійник О.О., Фурманець О.А.
ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ СТРОКІВ ПОСІВУ ТА ЗБОРУ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В СУЧАСНИХ АГРОКЛІМАТИЧНИХ УМОВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ 78
Паляниця З.Т.
СТАН ПОПУЛЯЦІЇ ТА ЗАХОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОСОСЯ-КУМЖІ (Salmo trutta Linnaeus, 1758) В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ НПП «ЧЕРЕМОСЬКИЙ» 81
Сиплива Н.О., Гненна М.О., Шкорбот Т.М.
ЛІКАРСЬКІ РОСЛИН ТА ЇХ КУЛЬТИВУВАННЯ В УКРАЇНІ 83
Яковишина Т.Ф., Крячек Ю.Г.
ЕКОЛОГІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ РУХОМИМИ ФОРМАМИ СВИНЦЮ 85

ЕКОНОМІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

ECONOMIC UNIT OF RESEARCH

Абасов В.А.
ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА З ОГЛЯДУ НА ФУНКЦІЮ ДЕРЖАВИ, ЯК ОРЕНДОДАВЦЯ 89
Бабух О.Т.
МЕТОДИ ОЦІНКИ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ 92

Бажан Л.І., Чистик О.М.
ВИКОРИСТАННЯ GRETL ДЛЯ ПОБУДОВИ ПРОГНОЗУ ОБСЯГІВ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 93
Барабаш Л.О., Фризюк Л.А.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОМИСЛОВЕ САДІВНИЦТВО 95
Боднарчук Т.Л.
ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ 98
Бозуленко О.Ю.
ОПТОВА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ, ЇЇ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 100
Бойко В.В.
БЕЗПЕКА ІНСТИТУЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО БАЗИСУ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 103
Бондаревич Д.С.
СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ СЧЕТОВ И БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА. ВОЗМОЖНОСТИ ГАРМОНИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ 104
Бондаренко О.Ю., Побережна М.П.
ЗОВНЬОШНЬОТОРГІВЕЛЬНЫЙ ОБОРОТ ЗЕРНА В УКРАЇНІ 107
Будькова И. Л.
МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КАДРОВОЙ ДИАГНОСТИКИ 109
Валієва О.В.
ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ 111
Вареник В.А.
ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ 115
Вербівська Л.В., Шестопалова О.О.
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ 117
Гадецька З.М., Дудак О.В.
СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ШЛЮБІВ ТА РОЗЛУЧЕНЬ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СТАТИСТИЧНОГО ЩОРІЧНИКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ) 119
Гарас О.В.
ДЕРЖАВНО ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ 122
Гахович Н.Г.
ПЕРСПЕКТИВНІ РИНКИ ДЛЯ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДУВАННЯ 124
Гевлич Л.Л., Гевлич І.Г.
СУВЕРЕННИЙ ДЕФОЛТ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВІСТЬ ТА НАСЛІДКИ 126
Герасимів З.М.
РОЗВИТОК РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ 131
Герасимчук З.В., Яринюк О.О.
МАРКЕТИНГОВА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ 132
Гетьман О.О., Кацемба А.О., Мамичева А.С.
ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ HR-БРЕНДУ ТЕРИТОРІЇ 136
Голинська В.М.
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ 140
Горіховський М.В.
СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ 143

Городенська А.О.*, *Семено Т.В.*, *Брижань І.А.
ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 145
Гуменна О.І.
ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ 148
Гуцул Т.А.
ЕКОНОМІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ 151
Данилишин М.С.
ДЕЯКІ ПІДСУМКИ РОБОТИ БУРЯКОЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У 2014 РОЦІ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 153
Демидюк М.А.*, *Левчук О.В.
СВІТОВИЙ РИНОК НАФТИ: ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМУЛИ ЦІНОУТВОРЕННЯ 156
Дем'яненко І.О.
БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ 158
Дехтярук О.М.
ОЦІНЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ РЕКОНСТРУКЦІЇ КОТЛОАГРЕГАТІВ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ 162
Добрыдень Н.В.
ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА 164
Дуб А.Р.
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В ДОХОДАХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 167
Еш С.М.
РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ 170
Єременко Д.С.
ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОДЕДУРИ ДЬЮ-ДИЛІДЖЕНСУ 172
Єременко О.М., Ляшко І.І.
ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ФІРМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 173
Завада О.П., Мартин О.М.
АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 176
Завгородня М.Ю.
АНАЛІЗ СТАНУ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ 178
Заєць Н.М.
ЗДІЙСНЕННЯМ РОЗРАХУНКІВ ЗА ДОГОВОРАМИ, УКЛАДЕНИМИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОЦЕДУР ЗАКУПІВЕЛЬ 181
Зінченко М.А.
ВХІДНІ ФІНАНСОВІ ПОТОКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ 183
Игнатенко Ю.В., Бойко А.В.
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ 186
Кадощук І.Г.
РОЛЬ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ У СИСТЕМІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 188
Калина С.В., Гадецька З.М.
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДП «ЧЕРКАСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ КОМБІНАТ» 190

Каспрук А.Ю.
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ В СКЛАДІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ 192
Кизименко Г.С.
ОЦІНКА СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ 194
Коваленко А.С., Фёдорова А.В.
ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЦЕН И ИНФЛЯЦИИ 197
Комарова І.В.
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 199
Кондукова Е.В.
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ЕТАПІ ВІДБОРУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ДО ПЕРЕВІРКИ 202
Кравчун В.А.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ 205
Кривенко Н.В.
РОЗШИРЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ УГРУПУВАНЬ 207
Крошка Т.І., Присакар І.В.
ОСНОВНІ ОЗНАКИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ 209
Кушнір В., Кушнір Л.А.
ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОБ’ЄКТІВ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ М’ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ 212
Левченко А.С., Королева Н.В., Федорова А.А.
АНАЛИЗ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ РАБОТНИКОВ БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ 215
Леоненко М.И.
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 218
Лисак М.А.
ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В СВІТІ 221
Лупуляк О.В., Пересунько О.В.
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ЇХ ВИКОНАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ 224
Матвеєв С.П.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА 226
Матвійчук Л.О.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ 229
Медвідь Ю.О.
КАТЕГОРІЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ЇХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 232
Миськів Л.П.
СУТНІСТЬ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 235
Моїсеєнко В.О.
ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 238
Мунтян К.Г.
МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 240

Оверченко А.І., Гуржій Н.М.
ОЦІНКА КОНКУРЕНТОМПРОСОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІКОСТІ НА РИНКУ 243
Откаленко О.М., Черниш Н.С.
ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У ВНЗ 246
Охріменко І.В.
ЗМІСТ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ ЗОВНІШНЬОГО СПРЯМУВАННЯ 249
Очеретний О.К., Гадецька З.М.
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІНИ ВИПУСКИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ III–IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 252
Петровец А.А.
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 254
Плющай А.А.
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ВЗЫСКАНИЯ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ 257
Полянчич Т.М.
ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ 260
Портна О.В.
НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ 262
Радченко О.Д.
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ 265
Романюк І.М.
ПЕРСПЕКТИВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ 268
Русул Л.В., Шестопалова О.О.
НЕДОЛІКИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 271
Сава А.П.
ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ 274
Семенишена Н.В.
ІНСТИТУТ ОБЛІКУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 277
Сиротюк Ю.В.
ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ТА АЛОКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІЦІ 280
Скрипник М.Є.
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИКРИВЛЕНЬ І ПОМИЛОК У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ 282
Скрипник Н.В.
ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ 285
Соловйов А.І.
НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ 288
Стрілець В.Ю., Сиротюк А.Ф.
ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 290

Суліма Н.М.
РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ 293
Табенська Ю.В.
ДЕЛЕГОВАНІ КОНТРОЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ 295
Тараненко Я.І., Федина В.В.
НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ 297
Тищенко О.І.
ОЦІНКА РІВНЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ 299
Трішкіна Н.І.
ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙ В ПОСЕРЕДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 302
Тупикин П.Н.
БЮДЖЕТНЫЙ МЕТОД УПРАВЛЕНИЯ (БЮДЖЕТИРОВАНИЕ) И АУДИТ ЭФФЕКТИВНОСТИ В УПРАВЛЕНИИ ОРГАНИЗАЦИЕЙ 305
Улько Є.М.
ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕНОЇ ДІЇ ЕКСТЕРНАЛІЙ 307
Ушкаренко Ю.В.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ 310
Федина В.В., Купрійова Т.О.
ПЕНСІЙНЕ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ 312
Хоменко О.А.
СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ 315
Хрипко Е.О.
ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕСС-МОДЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ НА УКРАИНСКОМ РЫНКЕ 317
Христенко А.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА 319
Чебакова А.В.
МАТЕМАТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА КРЕДИТУВАННЯ 322
Чепеленко Р.В.
ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 324
Чижевска О.М.
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ 326
Чумак Н.В., Демидюк М.А.
АНАЛІЗ ГЕНЕЗИСУ ФОНДОВИХ БІРЖ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ 330
Шведова В.В.
СНИЖЕНИЕ СЕБЕСТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАБОТЫ ПРЕДПРИЯТИЯ 333
Шестопалова О.О.
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 336

Якименко К.В.
РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ 339

СОЦІАЛЬНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

SOCIAL UNIT OF RESEARCH

Восковцова А.О., ***Провотар О.І.***
ПІДБІР ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ПРОЕКТНО ОРІЄНТОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НЕЧІТКИХ УМОВАХ 341
Печенюк А.В.
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ 342
Ручка З.С.
ВПРОВАДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕНИХ ІНФОРМАЦІНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СПОСОБОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ 345
Франчук Т.Й.
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР – СИСТЕМОТВІРНА СКЛАДОВА, СУБ’ЄКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ 347
Шероколиста Ю.В.
БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА 350

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
TECHNOLOGICAL UNIT OF RESEARCH

Абдуллаева Я.А., *асистент,* ***Хаблак С.Г.,*** *к.б.н., доцент*
Луганский национальный аграрный университет
г. Харьков, Украина

ПОРАЖАЕМОСТЬ ЗАРАЗИХОЙ (*OROBANCHE CUMANA* WALLR.) ГИБРИДОВ ПОДСОЛНЕЧНИКА

Заразиха подсолнечниковая (Orobanche cumana *Wallr*.) – это паразитическое бесхлорофилльное растение, поражающее корневую систему растения-хозяина, поглощающее из неё воду и питательные вещества и выделяющее токсичные продукты обмена. По мнению большинства мировых экспертов, на сегодняшний день заразиха – угроза № 1 для подсолнечника [1].

Селекция подсолнечника на устойчивость к заразихе ведется постоянно на протяжении почти столетия, так как в ходе сопряженной эволюции с подсолнечником у этого растения-паразита периодически возникают новые вирулентные расы, преодолевающие иммунитет существующих сортов [2].

В настоящее время учеными всего мира большое внимание уделяется выявлению генетических, селекционных, физиологических, биохимических и анатомических основ создания заразихоустойчивых гибридов и сортов подсолнечника [3]. Создание гибридов и сортов, иммунных к новым расам заразихи, является одним из стратегических путей борьбы с ней, поскольку это решение проблемы с наименьшими затратами и без вредного воздействия на окружающую среду.

Крупнейшими зарубежными семеноводческими компаниями, которые поставляют семена гибридов подсолнечника в Украину, являются «Пионер» (Pioneer), «Лимагрен» (Limagrain), «Сингента» (Syngenta), «Евралис Семенс» (Euralis Semences) и др. Из отечественных семеноводческих центров, производящих посевной семенной материал гибридов подсолнечника в стране, крупнейшими считаются Институт масличных культур НААНУ (ИМК), Институт растениеводства им. В.Я. Юрьева НААНУ (ИРЮ), Селекционно-генетическом институт-Национальный центр семеноведения и сортоизучения НААНУ (СГИ-НЦСС) и др.

Ими ведется интенсивная селекционная работа по созданию высокоурожайных, высокомасличных, экологически пластичных гетерозисных гибридов, обладающих рядом ценных признаков (скороспелость, наклон корзинок и одновременность их созревания, выравненность по высоте растений и так далее), в том числе генетической устойчивостью против серой

гнили, мучнистой росы, склеротинозу, альтернариозу и заразихи [4].

За последние 10 лет отечественными и зарубежными компаниями выведено много заразихоустойчивых гибридов подсолнечника, которые представлены в Украине на рынке семенного посевного материала. К ним относятся гибриды подсолнечника Одесский-249 (СГИ-НЦСС), Згода (СГИ-НЦСС), Арена ПР (Сингента), НК Брио (Сингента), Рими (Нови Сад), Титаник (Нови Сад), С70165 (Лимагрен), ЕС Вениция (Евралис Семенс), ЕС Шерпа (Евралис Семенс), PR64A89 (Пионер), Дарий (ИРЮ), Форвард (ИРЮ), Робия КС (Коссад Семанс), ЕС Петуния (Евралис Семенс), Тунка (Лимагрейн), Голдсан (Лимагрейн) и др. [5].

Целью наших исследований было оценить вирулентность луганской популяции заразихи к лучшим по устойчивости гибридам отечественной и иностранной селекции подсолнечника, занесенных в Государственный реестр сортов растений, рекомендованных для распространения в Украине.

Образцы семян заразихи были собраны на отдельных, наиболее зараженных полях подсолнечника в 4 районах Луганской области. Для идентификации рас заразихи использовали следующие гибриды подсолнечника: Одесский-249 (СГИ-НЦСС), Згода (СГИ-НЦСС), Арена ПР (Сингента), НК Брио (Сингента), Рими (Нови Сад), Титаник (Нови Сад), С70165 (Лимагрен), ЕС Вениция (Евралис Семенс), ЕС Шерпа (Евралис Семенс), PR64A89 (Пионер), Дарий (ИРЮ), Форвард (ИРЮ), Робия КС (Коссад Семанс), ЕС Петуния (Евралис Семенс), Тунка (Лимагрейн), Голдсан (Лимагрейн).

Оценку на устойчивость гибридов подсолнечника к заразихе проводили по модифицированной методике В.Ф. Кукина [6]. Для заражения заразихой растения гибридов подсолнечника выращивали в почвенной культуре в сосудах емкостью 10 кг, наполненных смесью почвы и песка в соотношении 3:1. Семенами заразихи инфицировали почвенную смесь из расчета 100 мг на 1 кг. При этом распределяли их равномерно в верхней трети сосуда. Семена гибридов подсолнечника высевали по 10 шт. в каждый сосуд. Растения культивировали при 18–25 ºС. Освещенность в помещении поддерживали на уровне 16 часов в сутки в пределах 4000-7000 лк. Полив осуществляли при подсыхании верхнего слоя почвы. Через 30 дней после посева семян определяли степень поражения растений подсолнечника заразихой. Для этого растения подсолнечника выкапывали из сосудов, отмывали их корневую систему водой и подсчитывали количество клубеньков и проростков заразихи на корнях.

Полученные результаты показали, что растения гибридов подсолнечника по-разному поражались паразитом. Гибриды подсолнечника Одесский-249, Згода, Арена ПР, НК Брио, Рими, Титаник, С70165, ЕС Вениция, ЕС Шерпа, PR64A89, Дарий, Форвард, толерантные к расе Е, сильно поражались заразихой. В среднем насчитывалось от 13,3 до 19,8 клубеньков паразита на одно растение подсолнечника.

В меньшей степени заразихой поражались гибриды подсолнечника Робия КС, ЕС Петуния, Тунка, Голдсан, резистентные к расам F и G. В среднем на одно растение подсолнечника приходилось 2,9 – 8,8 клубеньков паразита. Гибридов подсолнечника, обладающих полным иммунитетом к заразихе, не

было выявлено.

Таким образом, данные наших исследований показали, что популяция заразихи, паразитирующая на полях подсолнечника в Луганской области, обладает высокой степенью вирулентности, которая преодолевает иммунитет лучших гибридов отечественной и иностранной селекции подсолнечника, устойчивых к E, F и G расам данного паразита.

Дальнейшее распространение заразихи в посевах подсолнечника в условиях северной Степи Украины приведет к эпифитотийной обстановке в регионе. В этой связи проблема с заразихой в Степной зоне Украины должна решаться, прежде всего, на государственном уровне путем выращивания подсолнечнико-замещающих культур, регулирования цен, использования дотаций и применения других мер.

Список использованных источников

1. Бурлов, В. В. Ефективність генів Or у забезпеченні стійкості соняшнику до нових рас вовчка (*Orobanche cumana* Wallr.) [Текст] / В. В. Бурлов, В. В. Бурлов // Селекція і насінництво. – 2010. – Вип. 98. – С. 28–37.
2. Горбаченко, Ф. И. Селекция подсолнечника на Дону [Текст] / Ф. И. Горбаченко, О. Ф. Горбаченко // Успехи современного естествознания. – 2005. – №1. – С. 11–15.
3. Решетняк, Н. В. *Orobanche cumana* Wallr. в посевах подсолнечника и борьба с ней [Текст] / Н. В. Решетняк, Т. М. Косогова, Ю. А. Ганзий, А. А. Легкодух, В. Н Фурсов, И. И. Малыхин // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. – 2012. – №36. – С. 107–110.
4. Крутько, В. І. Перспективні напрямки та результати селекції і насінництва соняшнику на півдні України [Текст] / В. І. Крутько, Б. Ф. Вареник, М. Г. Ганжело // Наук.-техн. бюл. ІОК УААН. – 2007. – Вип. 12. – С.138–143.
5. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні. – Алефа, 2013.
6. Кукин, В. Ф. Метод оценки подсолнечника на устойчивость к заразихе [Текст] / В. Ф. Кукин // Защита растений от вредителей и болезней. – 1960. – № 7. – С. 39.

Байструк-Глодан Л.З., *к.с.-г.н., с.н.с., завідувач лабораторії*
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
с. Оброшино, Львівська обл., Україна

ОЦІНКА СОРТОЗРАЗКІВ КОНЮШИНИ ЛУЧНОЇ ЗА БІОЛОГІЧНИМИ ТА ГОСПОДАРСЬКО-ЦІННИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЯК ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ

Однією з кращих бобових культур в польових сівозмінах Передкарпаття є конюшина лучна (*Trifolium pratense L.*). За вмістом протеїну вона значно перевищує інші культури і є найкращою сировиною для виготовлення високобілкових кормів. Конюшина лучна позитивно і багатосторонньо впливає на ґрунт та його макро- і мікробіоту, її вважають комплексним агроекологічним

резервом, що сприяє підвищенню врожайності всіх сільськогосподарських культур [1, 3].

Основою будь-якого селекційного процесу є наявність вихідного матеріалу з широкою генотиповою мінливістю за основними господарсько-цінними ознаками. У зв'язку з цим мобілізація генетичного різноманіття вихідних форм – перший і дуже важливий етап на шляху створення сортів [2].

Польові дослідження проводили на експериментальній базі Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН впродовж 2011 – 2014 рр.

У дослідженнях у колекційному розсаднику використовували 36 сортозразків конюшини лучної.

Селекційний матеріал оцінювали за продуктивністю, кормовою цінністю, зимостійкістю, швидкістю відростання травостою весною, після укосів. Спостереження та обліки виконували згідно з методиками [4, 5, 6, 7,8].

По закінченню перезимівлі, в посівах конюшини лучної спостерігалася густота в межах 104-120 рослин/м^2.

Відростання весною рослин конюшини лучної в межах 12.03 – 15.03.

Добовий приріст конюшини лучної складав у першому укосі при сінокісному використанні 0,41 – 1,19 см.

За ознакою довжини вегетаційного періоду від початку відростання до укісної стиглості колекційні зразки конюшини лучної розподілено на три групи стиглості: ранньостиглі (період вегетації 60 - 67 діб) - 12 зразків, середньостиглі (67 – 74 діб) - 14 зразків, пізньостиглі (74 – 81 діб) - 10 зразків.

В результаті вивчення колекційних зразків за комплексом господарсько-цінних ознак виділено джерела та донори конюшини лучної:

- за зимостійкістю - 6 зразків (Передкарпатська 6, №2289, №2284, №2253, №2243, № 2232);
- за швидкістю відростання після скошування - 2 зразки (№ 643, №969);
- за рівномірним ритмом формування зеленої маси -3 зразки (Передкарпатська 6, № 2253, Дикоросла № 159).

У наших дослідженнях високою зимостійкістю характеризувалися сорти, в склад популяцій яких входили в основному рослини озимого і озимо-ярого типів. Вони належали до 6-го і 7-го морфологічних типів. Сорти, які складалися з рослин ярого типу, характеризувалися слабкою зимостійкістю.

Отримані результати розрахунків адаптивності сортів конюшини лучної в умовах Передкарпаття показали, що найбільшою реакцією на умови вирощування (коефіцієнт пластичності більше одиниці) характеризуються 10 сортозразків. Висока адаптивна здатність впродовж трьох років за насіневою продуктивністю виявилась у сортозразків конюшини лучної різного еколого-географічного походження (с. Передкарпатська 6, с. Колубара, № 193 (с.Трускавчанка), № 2284), в яких поєднюється пластичність зі стабільністю.

Список використаних джерел

1. Бабич, А. О. Кормові і лікарські рослини в XX - XXI століттях [Текст] / А. О. Бабич. – К. : Аграрна наука, 1996. – 822 с.

2. Вавилов, Н. И. Селекция как наука. Т.1. [Текст] / Н. И. Вавилов // Теоретические основы селекции растений / за ред. Н. И. Вавилова. – М. ; Л. : Сельхозгиз, 1935. – Т. 1 : Общая селекция растений. – С. 1 – 16.

3. Культурная флора: многолетние бобовые травы [Текст] / под ред. Н. А. Мухиной и А. К. Станкевич– М. : Колос, 1993. – 335 с. 90

4. Методика селекции многолетних трав / ВНИИ кормов имени В. Р. Вильямса ; [А. М. Константинова и др.]. – М. : [б. и.], 1969. – С. 110.

5. Методические указания по изучению мировой коллекции многолетних кормовых трав [Текст] / [П. А. Лубенец и др.]. – М. : [б. и.], 1971. – 24 с.

6. Методические указания по селекции многолетних трав [Текст] / [П. А. Вощинин и др.]. - М : [б. и.], 1978. – 130 с.

7. Методика проведення дослідів з кормовиробництва і годівлі тварин [Текст] / за ред. А. О. Бабича. – [вид. друге, допов.] – К. : Аграрна наука, 1998. – 80 с.

8. Методика проведення експертизи сортів на відмітність, однорідність та стабільність (ВОС) (кормові культури). К. : [б. в], 2001. – С. 5-8.

Бекузарова С.А., *д.с.-х.н., профессор,*
Гасиев В.И., *к.с.-х.н., научный сотрудник*
ФГ БНУ "Северо-Кавказский научно-исследовательский институт горного и предгорного сельского хозяйства
г. Владикавказ, Россия

МЕТОДЫ СОЗДАНИЯ НОВЫХ СОРТОВ БОБОВЫХ ТРАВ

Решение вопроса по созданию высокопродуктивных сортов может быть осуществлено путем разработки принципов и методов синтеза урожайных, адаптивных, сбалансированных сортовых популяций с разной генетической структурой. Такие популяции должны состоять из морфологически сходных, биологически совместимых, генетически различающихся и взаимодополняющих особей, представляющих собой сбалансированный гетерозисный организм [1, 2, 3].

Каждое растение одного вида, обладая общими и специфическими чертами, имеет и свои генотипические особенности, представляющие в совокупности наследственную изменчивость. Составляя единую совокупность организма, вид расчленяется на отдельные популяции, для которых характерна общность свободно скрещивающихся особей, местообитания, приспособленность к данным условиям существования.

Внутривидовые популяции являются исходным началом, в котором естественный отбор создает новые формы. Детальный генетический анализ состава популяций показывает ее огромную генотипическую и фенотипическую изменчивости [4].

Метод создания сложногибридных популяций или синтетических сортов получил наиболее широкое распространение. Компонентами их могут быть существующие сорта, клоны, выделенные путем отбора нескольких генотипов внутри инбредного потомства [6].

Синтетический сорт означает сорт, выведенный путем скрещивания, смешивания или посева чередующимися рядками двух, четырех или

нескольких сортов и клонов с последующей уборкой и повторным посевом смешанных семян последующих поколений.

Для культур с трудно-контролируемым опылением (клевер, люцерна, эспарцет) наиболее приемлемым является поликроссметод. Он включает выращивание растений в поликроссном питомнике, где растения свободно переопыляются между собой или их скрещивают с дальнейшим испытанием потомства [4].

Используя метод подбора образцов в питомниках поликросса с дальнейшей оценкой и испытанием, создан ряд ценных сортов [4,6].В работах селекционеров по травам комбинационная способность исходных сортов, подобранных для синтетических популяций, является важным селекционно-генетическим признаком.

Благодаря наличию открытого цветения, перекрестного опыления и избирательного оплодотворения у растений разных генотипических свойств и особенностей происходит массовое образование гибридных организмов с наиболее благоприятным генным взаимодействием, обеспечивающим повышение их жизнеспособности, а в итоге и продуктивности. В таких смесях при их ежегодной репродукции может проявиться эффект многократного гетерозиса. Смысл этого явления заключается в том, что значение многократного гетерозиса состоит в численности поколений, в которых проявляется, а, следовательно, и используется обычный гетерозисный эффект [1, 4, 6].

Многократность использования достигается у разных культур разными путями. У бобовых трав объединяют в синтетический сорт смеси с хорошей общей комбинационной способностью, получают сбалансированную популяцию, в которой гетерозис возникает и используется в ряде семенных поколений [2, 6].

Лучшие результаты получаются тогда, когда синтетический сорт создается из генотипов, которые были предварительно испытаны на комбинационную способность.

С целью получения исходного материала для формирования новых сортов, исследования проводили в селекционных питомниках сложно-гибридных популяций (СГП) в течение 2012-2014 гг.

В этих питомниках клевера, люцерны, эспарцета, высеянных широкорядно (междурядья 45 см), вели фенологические наблюдения за ростом и развитием растений. В период вегетации удаляли слабо развитые особи, оставляя для дальнейших наблюдений по 235-365 растений в каждом питомнике.

Все учеты и наблюдения проводили по методике ВИК [5].

Объектом исследований были сорта клевера отечественной и зарубежной селекции, дикорастущие образцы горных фитоценозов. В качестве контроля служили сорта: по клеверу - Дарьял, люцерне - Осетинская, эспарцету - Северо-Кавказский двуукосный.

На основе лучших толерантных образцов формировали сложно-гибридные популяции для переопыления и формирования новых перспективных сортов.

В питомнике сложногибридных популяций вовлечены 26 сортообразцов клевера, полученных из разных регионов России, дикорастущих форм горных фитоценозов, сформированных синтетических популяций. Из 26 образцов выделено 7, которые превысили стандарт - районированный сорт Дарьял.

Результаты исследований показали, что максимальное превышение по урожаю зеленой массы достигал сорт Алан, превысивший стандарт Дарьял на 17,6%.

По высоте максимума достигали местные сорта Владикавказкий и Алан (110-120 см). Высокой облиственностью обладали синтетические популяции Syn 305-03 и Syn 300-99 (53-54%). После укоса эти образцы оставлены для свободного переопыления и получения семян сложно-гибридных популяций.

Оставленные для переопыления, цветущие растения имели разную обсемененность соцветий и составили в пределах 23-66%.

В посевах селекционного питомника соцветия были отмечены у отдельных растений, обсеменность которых не превышала 15-20%, что объясняется неустойчивыми погодными условиями и, как следствие, отсутствием насекомых опылителей.

В селекционном питомнике люцерны отобраны растения из нового сорта Осетинская. Базой для исследования являлись перспективные растения и их биомеханическая смесь, которая высевалась широкорядно.

Одним из показателей люцерны, коррелирующих с высокой зимостойкостью, является количество междоузлий. От количества междоузлий зависела и выживаемость растений в период засухи (третья декада июля). Выделено 36 шт. из 235 изученных. Коэффициент корреляции составил - 0,68-0,72.

Учет зеленой массы показал, что из выделенных образцов 28 шт. в год посева достигали около 100 г с каждого растения. Отобранные растения были устойчивы к болезням аскохитозу и переноспорозу.

В питомнике СГП (сложно-гибридных популяций) из 365 растений эспарцета по хозяйственно-ценным признакам отобрано 50 растений, из которых по фенотипическим признакам было сформировано 5 групп. Данные группы в процессе исследований сравнивались со стандартным районированным сортом Северо-Кавказский двуукосный.

При изучении биологии цветения эспарцета выявлено, что наибольшее количество цветков образуют образцы № 11-20 и № 41-50, превосходя стандартный сорт на 12-13 %.

Выявлено, что в соцветиях изучаемых сортообразцов эспарцета образуется до 43 шт. цветков. При этом завязываемость плодов составила 28,2-35,0%.

При оценке продуктивности, которая определялась расчетным методом, исходя из массы семян с одного растения и густоты стояния растений, и анализе ее структуры установлено, что максимальный уровень урожайности семян сформировали образцы - дикорастущие популяции горных фитоценозов. Таким образом, созданы питомники поликросса по трем культурам (клевер, люцерна, эспарцет). Отобраны образцы по комплексу хозяйственно-ценных признаков. Выявлены корреляционные зависимости отобранных растений по

количеству междоузлий и семенной продуктивности.

Отобраны растения по признакам продуктивности и адаптивности для формирования новых сортов. Создан банк данных клевера, люцерны и эспарцета для формирования сортов с высокой семенной продуктивностью.

Список использованных источников

1. Банадысев, С.А. Критерий оценки и отбора скороспелого селекционного материала клевера лугового с повышенной зимостойкостью и продуктивностью в Центральном районе Нечерноземной зоны РСФСР [Текст] : автореф. дис. на соиск. степени канд. наук. – М., 1988.

2. Доспехов, Б.А. Методика полевого опыта с основами статистической обработки результатов исследований [Текст] / Б.А.Доспехов. – М. : Агропромиздат, 1985. – 351 с.

3. Кулешов Г.Ф. Использование гетерозиса для повышения продуктивности [Текст] / Г.Ф. Кулешов, А.Н.Кремнин // Вестник с.-х. науки. – 1986. – № 11. – С. 86-91.

4. Мамсуров, Б.К. Методы отбора селекции клевера лугового [Текст] / Б.К.Мамсуров, С.А.Бекузарова // Резервы увеличения производства и использования кормов. – Орджоникидзе : Ир, 1998. – С.49-54.

5. Методические указания по селекции многолетних трав. – М. : ВАСХНИЛ, ВИК, М., 1985.

6. Патент № 2464778. РФ. Способ отбора исходных образцов клевера лугового в естественных фитоценозах [Текст] / Бекузарова С.А., Самова М.Т., Котаева М.А., Гелашвили К.Ц. 27.02.2012 г.

***Вавринчук М.А.**, студентка магістеріуму*
***Солодка Т.М.,** к. с.-г. н., доцент*
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ОЦІНКА АЛЕЛОПАТИЧНОГО ВПЛИВУ НА РІСТ І РОЗВИТОК ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Алелопатія - це взаємний вплив рослин, що входять до складу фітоценозу, зумовлений виділенням ними в навколишнє середовище фізіологічно активних речовин. Явище алелопатії враховують в сільському господарстві при розробці структури сівозмін. Явище відбувається при нагромадженні в середовищі фізіологічно активних речовин, так званих колінів, що їх виділяють рослини під час життєдіяльності [1, 2]. В літературі розглядається питання ґрунтовтоми в зв’язку з нагромадження колінів [3]. Одним з найважливіших наслідків алелопатії у рослинництві є необхідність чергування культур у сівозміні й неможливість монокультури [4].

Метою нашої роботи було визначення впливу ріпаку озимого на ріст та розвиток озимої пшениці на двох різних типах ґрунтів: сірому опідзоленому (Україна, Рівненська область) та польдері (Нідерланди, провінція Фрісланд). Для досягнення поставленої мети було проведено два модельні досліди у вегетаційних посудинах у 3-х кратній повторності за наступною схемою: 1)

контроль (1 г насіння озимої пшениці); 2)контроль + насіння, попередньо замочене у водній витяжці із 1г ріпаку озимого; 3) контроль + насіння, попередньо замочене у водній витяжці із 3г ріпаку озимого; 4) контроль + насіння, попередньо замочене у водній витяжці із 6г ріпаку озимого.

Ґрунти, на яких проводилось дослідження, мали відносно однакові покази щодо головних агрохімічних показників, а саме вмісту гумусу, K_2O, P_2O_5, pH. Єдиний відмінний показник, що відрізнявся у ґрунтах – вміст N. У сірому опідзоленому його вміст був у підвищеній кількості; у польдері – у низькій. Тому на цей фактор особливо звертали увагу при проведенні дослідження.

На кожному варіанті протягом періоду проведення дослідження спостерігали неоднакові результати. Слід зазначити, що дослід закладався та тривав при відносно сталій температурі та вологості повітря. Середня температура у першій частині дня складала 19-20 ^{o} C; у другій – 20-21° C. Вологість у ранні години складала 60-64%; у вечірні – 64-67%. Для закладання досліду використовувалось, попередньо замочене у водній витяжці з ріпаку озимого, насіння пшениці озимої. Для приготування витяжки з насіння ріпаку, відбираємо 1г, 3г та 6г культури; розтираємо насінини у ступці. До розтертої суміші додаємо підігріту до 30° C воду та перемішуємо на ротаторі 30 хв. Використовуємо 20 мл води на кожну частину суміші відповідно. Фільтруємо. У отриманій рідині замочуємо зерна пшениці (на 1 добу) у відповідності 6 штук зерен пшениці.

Протягом проведення досліду було виділено два основні показники для спостережень: енергія проростання пшениці озимої та кінцевий приріст зеленої маси культури. Аналіз результатів здійснювався на основі порівняння окремих варіантів із контролем, а також порівняння варіантів між собою (як у межах досліду на одному ґрунті, так і варіантах, що містили різні ґрунти); дні порівняння: 4, 7, 10, 15, 17.

Розглянемо результат впливу витяжки з ріпака озимого на швидкість проростання пшениці озимої на сірому опідзоленому ґрунті.

Найбільшу вирівняність тут можна було спостерігати у перші дні росту на варіанті із концентрацією 1:6. На рахунок інших варіантів, то можна зробити висновок про незначну стимуляцію пшениці у фазі розгортання третього листка, проте в цілому спостерігали однозначно інгібуючий вплив витяжки ріпаку на зерна пшениці. При чому найбільш інтенсивний інгібуючий вплив спостерігали протягом всього періоду на варіанті із співвідношенням 1:3.

Наступним розглянемо результати по посудинах із вмістом ґрунту-польдера. Розбивання досліду по днях аналогічне.

Тут спостерігали наступну ситуацію: включно до 10-го дня дія ріпаку має однозначно стимулюючу дію. При чому у перший період найбільш стимулює ріст пшениці ріпак на варіанті із концентрацією 1:1, проте з 10-го дня ця роль переходить на варіант із концентрацією 1:6. Така стимуляція діє недовго і різко йде на спад уже на 15-й день. Найбільш вирівняні стебла зафіксували на варіанті 1:1.

Можна підсумувати, що насіння оброблене водною витяжкою із ріпаку, незважаючи на різну його концентрацію, на початкових фазах стимулююче впливає на ріст і розвиток пшениці озимої, порівняно з контролем.

Наступний показник, який виділяли в ході досліджень – приріст зеленої маси. Приріст вегетативної маси був позитивним лиш на варіантах із концентрацією витяжки 1:6; при чому на сірому приріст склав 14,6%, на польдері – 55,1%. Інші варіанти позитивного приросту щодо контролів не дали.

Вищенаведені результати, дозволяють зробити висновок, що енергія проростання зерна пшениці озимої залежить як від концентрації ріпаку у витяжці, якою обробили насінини, так і від типу ґрунту на якому проводиться дослідження. Слід зазначити, що настільки кардинально різні показники щодо енергії проростання пшениці можливо пояснити низьким вмістом у польдері легкогідролізованого азоту, що не сприяло підсиленню інгібуючого процесу.

Щодо безпосереднього впливу концентрації ріпаку у витяжках, то тут можна зробити висновок, що попри стимулюючу чи інгібуючу дію, використання витяжки різної концентрації сприяє позитивному приросту зеленої маси пшениці озимої, що є досить важливим фактором для подальшого формування врожаю.

Отже, виходячи із вищенаведеного, відзначимо найбільш доцільні варіанти: для ґрунтів із високим вмістом N – концентрація ріпаку 1:1; для ґрунтів із низьким вмістом N – 1:6.

Оскільки в даний час досить гостро стоїть проблема захисту та відновлення навколишнього середовища, а також широко розвивається біологічне землеробство, то у майбутньому рекомендуємо створити препарат на основі даного дослідження, який би належав до біологічних регуляторів росту рослин.

Список використаних джерел

1. Биляновская, Т.М. Влияние температурного фактора на проявление алелопатического еффекта [Текст] / Т.М.Биляновская // Алелопатия и продуктивность растений: Сб.науч.тр. – Харьков : Харьк.с.х. ин-т. В.В.Докучаева, 1988 – С.115-119.

2. Головко, Э.А. Алелопатия культурных растений [Текст] / Э.А.головко, Т.М.Биляновская, И.И.Воробей // Физиология и биохимия культ. растений. – 1999. – Т.31. – № 2. – С.103-110.

3. Гордній, М.М. Агроекологія [Текст] / М.М.Гордній, М.К.Шикула, І.М.Гудков [та ін.]. – К. : Вища школа, 1993. – 414 с.

4. Гродзинський, А.М. Основи хімічної взаємодії рослин [Текст] / А.М.Гродзинський. – Київ : Наукова думка, 1997. – 205 с.

Гаврилянчик Р.Ю., *к.с.-г.н., доцент, перший проректор*
з науково-інноваційної та міжнародної діяльності
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ТАТАРСЬКА ГРЕЧКА: ПЕРСПЕКТИВИ ВВЕДЕННЯ В КУЛЬТУРУ В УКРАЇНІ

У світі спостерігається тенденція та значний інтерес вчених до виявлення та використання позитивних властивостей мало поширених культур для оздоровлення організму людини. Однією з таких рослин є татарська гречка. До теперішнього часу в Україні вона вважалась бур'яном, водночас в країнах Південно-східної Азії ще 4 тисячоліття тому успішно використовувалась для виготовлення харчових та лікувальних продуктів, зокрема, народами Юе та Бу, що населяли провінцію Юннань в Китаї [1].

У Науково-дослідному інституті круп'яних культур ім. О. Алексеєвої Подільського державного аграрно-технічного університету існує колекція світового генофонду гречки виду Fagopyrum tataricum, кількість зразків якої складає близько 100 номерів різного географічного походження. У 1999-2002 роках А.Нікітчуком під керівництвом О.Алексеєвої було проведено детальне вивчення цього виду гречки за рядом показників. Було виділено чотири перспективних зразки гречки татарської для продовження селекційної роботи. З 2006 року розпочато роботу по введенню в культуру гречки татарської в умовах західного Лісостепу України.

Татарська гречка – багате джерело біологічно активних речовин – флавоноїдів, особливо рутину (вітаміну Р), якого немає в зерні інших зернових культур. Дуже важливим є те, що татарська гречка може використовуватися для лікування цукрового діабету. При цьому можна використовувати як екстракти, так і борошно з татарської гречки. Китайськими вченими встановлено, що при вживанні борошна та екстрактів з татарської гречки в вище згаданих дозах виліковування хворих на цукровий діабет першого типу (не інсулінозалежна форма) складало більше 75%. Потрібно відзначити, що данні препарати не мають негативного побічного впливу на організм хворих, не змінюють показники складу крові, не сприяють виникненню змін у внутрішніх органах та зниженню репродуктивної функції, тобто вони не токсичні. Позитивну дію на організм (зниження рівня глюкози та ліпідів в крові) було доведено також на тваринах (пацюках та мишах) при застосуванні аллоксану [2, 3].

Татарська гречка містить багато пікратів, що мають жарознижуючу дію, а також сприяють лікуванню хвороб шлунку відповідно до традиційної Китайської медицини.

У ряді країн Південно-східної Азії листки і пагони татарської гречки використовуються, як овоч. Вони присмажуються із сіллю, застосовуються для приготуванні супів, салатів, маринадів, а в сухому вигляді – як приправа для м'ясних страв. Татарська гречка також ферментується для готування місцевого пива, що називається чанг чи печуві [4].

У Китаї виробництво продуктів з татарської гречки досягло значних успіхів. За даними Wei Y.-M. [5] тести на тваринах і клінічні спостереження в госпіталі Бенджинь-Тон-Рен показали, що борошно з татарської гречки володіє значним позитивним ефектом при лікуванні цукрового діабету, склерозу судин головного мозку, серцево-судинних захворювань і гіпертонічної хвороби. Вона також володіє функцією посилення роботи шлунку, перетравлювання їжі, підвищення імунітету тіла до хвороб, а також зменшує схильність до онкологічних захворювань. У Китаї отриманий ряд харчових продуктів з татарської гречки, наприклад, комплексне борошно, гранульоване борошно, макарони, спагеті, лікер, джем, а також розробляється серія косметичних засобів. Борошно з татарської гречки є гарною цілющою їжею для людей, що постраждали від радіації [6].

Татарську гречку доцільно використовувати в харчових продуктах, застосовувати її для оздоровлення населення. Це особливо актуально зараз, коли в світі спостерігається несприятлива екологічна обстановка, зумовлена забрудненням природного середовища різними токсичними сполуками та радіонуклідами. Дуже важливим є те, що ця культура вирощується на основі екологічно чистої технології без застосування гербіцидів та отрутохімікатів.

В Україні цей вид гречки поки що не поширений в культурі, вважається за бур'ян, який засмічує посіви ярих культур. Водночас, в гірських районах Китаю, Індії, Непалу, Пакистану, де зустрічаються крупноплідні форми, рослини цього виду вирощуються в культурі [7]. В колекції світового генофонду гречки виду Fagopyrum tataricum Gaertn існує ряд номерів, які походять з Китаю та відносяться до окультуреного типу. Через велику потребу в продуктах, які мають оздоровчий ефект на організм людини, цей вид гречки необхідно вводити в культуру, що передбачає створення вітчизняних сортів. Для виявлення позитивних особливостей цих мало поширених видів гречки їх було порівняно зі звичайною гречкою Fagopyrum esculentum Mill.

Важливими показниками, які характеризують продуктивність рослин досліджуваних видів є кількість виповнених зерен та маса зерна з рослини. Найбільшу кількість виповнених зерен на рослині формує зразок виду Fagopyrum tataricum – 196,9 шт. Цей вид гречки також дав найбільшу масу зерна з однієї рослини – 3,56 г. Звичайна гречка виявилася менш продуктивною, утворивши 93,95 шт. виповнених зерен на одній рослині, які мали масу 2,61 г.

Варіабельність окремих ознак представлених видів гречки, таких як висота рослин, висота прикріплення першого суцвіття, довжина зони гілкування, кількість вузлів в зоні гілкування та у зоні плодоутворення, в основному середня (10-20%). Мінливість інших ознак є значною, коефіцієнт варіації був більше 20%.

Основним критерієм для виділення перспективних номерів була їх продуктивність. За цією ознакою виділено чотири зразка татарської гречки, які за своєю продуктивністю не тільки переважали інші зразки цього виду гречки, але й перевищували звичайну гречку F. esculentum. Це зразки К-1208, К-1167, К-1552 і К-1192, яким було присвоєно назви: Перемога, Калина, Руслана і Ліра, відповідно.

Представлені зразки татарської гречки перевищували звичайну гречку за продуктивністю на 16-90 г/м^2, що свідчить про потенційні можливості цих номерів в отриманні високих врожаїв зерна.

Колекційний номер К-1208 походженням з Китаю, відноситься до бугорчатої різновидності. Плоди коричневі видовжені, увігнуті посередині граней. Забарвлення стебла темно-зелене з антоціаном, забарвлення листя темно-зелене, сім'ядолі темно-зелені з середнім проявом антоціанового забарвлення. Він має підвищену стійкість до хвороб та несприятливих факторів зовнішнього середовища, низьку плівчастість насіння.

Колекційний зразок К-1167 Калина теж походить з Китаю, відноситься до округлої різновидності. Плоди округлі сірого кольору з випуклими ребрами. Стебло зелене без прояву антоціанового забарвлення, слабко ребристе, ламке. Забарвлення листя – зелене. Листки сильно хвилясті, сильно опушені. Сім'ядолі зелені з середнім проявом антоціану. Цей колекційний номер володіє підвищеною зерновою продуктивністю, має низьку плівчастість насіння, він пластичний, має стабільну продуктивність за роки досліджень. Серед інших досліджуваних зразків проявив найбільшу стійкість до осипання плодів.

Колекційний зразок К-1552 Руслана походженням з Китаю, відноситься до бугорчатої різновидності. Плоди видовжені світло-коричневого забарвлення з сіруватим відтінком. Стебло світло-зеленого кольору з антоціаном, слабко ребристе, гнучке. Забарвлення листя – зелене, сім'ядолі зелені з слабким антоціаном. Має добру дружність достигання насіння.

Зразок колекції світового генофонду К-1192 Ліра походженням з Німеччини, відноситься до бугорчатої різновидності. Плоди видовжені, світло-коричневі. Стебла зеленого кольору з проявом антоціану в кінці вегетації. Забарвлення листя зелене, сім'ядолі зелені з слабким проявом антоціану. У рослин цього номера спостерігається висока озерненість суцвіть. Він має підвищену стійкість до екстремальних умов зовнішнього середовища.

Із зазначеними вище зразками з колекції світового генофонду проводиться подальша робота по введенню гречки татарської в культуру.

Список використаних джерел

1. Li Qinyuan, Yang Manxia. Preliminary Investigation on Buckwheat Origin in Yunnan, China // Proceedings of the 5th International Symposium on Buckwheat 20-26 August 1992. – Taiguan (Chine): Agricultural publishing house. – 1992. – P. 44-48.
2. C. J. Lu et al., 1992, Clinical Application and Therapeutic Effect of Composite Tartary Buckwheat Flour on Hyperglycemia and Hyperlipidemia, Proceedings of the 5th International Symposium on Buckwheat. 458-464, Taiyuan, Agriculture Publishing House, Beijing.
3. Lin Rufa, Wang Rui, Zhou Yunning, 2000, Toxicological Safety of Extract of Tartary Buckwheat Flour on Hyperglikemia, Acta Agricultural Boreali-Sinica.
4. Arora, R. Buckwheat genetic resources in the Himalayas. Their diversity, conservation and use [Текст] / Р.Арора, В.Банійя, Б.Джоші // VI International Symposium on Buckwheat. - Nagano (Japan). – 1995. – P. 39–45.
5. Wei, Y.-M. Buckwheat production in China [Текст] / Ю.-М.Вей // VI International Symposium оп Buckwheat. – Nagano (Japan). – 1995. – P. 7–10.
6. Gang, Zh. Studies on chromosomes doubling of tartary buckwheat [Текст] / Ж.Ганг, К.Шіфенг // VI International Symposium on Buckwheat. – Nagano (Japan). – 1995. – P. 313-323.
7. Коваленко, В.И., Шумный В.К. Эволюция видов и их систем размножения в роде

Fagopyrum Mill [Текст] / В.И.Коваленко, В.К. Шумный // Генетика цветка и проблема совместимости у гречихи. – М.: Наука, 1988. – с. 5-20.

8. Бочкарёва, Л.П. Анализ структуры растения гречихи [Текст] : методические рекомендации. – Черновцы, 1994. – 45 с.

Гармич Д.Ю., *молодший науковий співробітник*
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
с. Оброшино, Львівська обл., Україна

СЕЛЕКЦІЙНА ЦІННІСТЬ ЗРАЗКІВ ТИМОФІЇВКИ ЛУЧНОЇ В ПЕРЕДКАРПАТТІ

У західному регіоні України особливого значення надається розвитку тваринництва, росту поголів'я і підвищенню продуктивності худоби та птиці. Інтенсифікація тваринництва, зрозуміло, ставить більш високі вимоги до розв'язання питання кормовиробництва. Необхідно не тільки значно збільшити кількість кормів, але і підвищити їх якість. І в цьому плані першорядне значення має вирощування багаторічних трав. Адже вони здатні давати високобілковий корм з ранньої весни до пізньої осені [2].

Проблему збільшення виробництва насіння трав і розширення травосіяння можна розв'язати насамперед шляхом селекції – створенням високоврожайних за кормовою масою і насінням сортів. Серед всіх рослин Карпат та Передкарпаття, які є найбільш цінними кормами важлива роль належить тимофіївці лучній. Ця трава протягом декількох століть була і є основним злаковим компонентом бобово-злакових травосумішок у польовому травосіянні.

Тимофіївка лучна – Phleum pratense L, – це одна з найпоширеніших багаторічних злакових культур, верхових, нещільнокущових, середнього довголіття, сіножатно-пасовищного використання, перехресно-вітрозапильна рослина. Ранковий злак. Цвіте від 3 до 10–12 години. Інколи можна спостерігати додаткове вечірнє цвітіння. Належить до роду Phleum L, який включає 17 видів, з них в Україні – 10. Даний вид невибагливий до складу ґрунту. Виростає на різних типах ґрунтів, включаючи середньокислі та солонцюваті, - там, де інші трави не розвиваються. Має високу кислотостійкість і здатність рости на ґрунтах, бідних мінеральними компонентами. Слід зазначити, що культура швидше зростає і стає більш життєздатною на родючих ґрунтах з достатнім зволоженням, так як це вологолюбна рослина. Врожаї значно збільшуються при внесенні вапняних і органічних добрив. Тимофіївка погано росте на заболочених, піщаних і надмірно засолених ґрунтах [1].

Як свідчить досвід вітчизняної та світової селекції, для створення нових, сучасних сортів велике, а в багатьох випадках вирішальне значення має

широке науково обґрунтоване використання в селекційних програмах вихідного матеріалу з колекцій генетичного банку, віддалених еколого-географічних зон, що є обов'язковим етапом селекційних робіт. Важливим при цьому є детальна оцінка генетичного потенціалу тимофіївки лучної, створення нового вихідного матеріалу.

Дослідження проводили в лабораторії селекції трав ІСГКР НААН (с. Лішня, зона Передкарпаття) на осушених гончарним дренажем дерново-середньопідзолистих, поверхнево оглеєних середньокислих, суглинкових, утворених на делювіальних відкладах ґрунтах, які характеризувалися такими показниками родючості: вміст гумусу в орному (0 – 20 см) шарі – 1,22 %, pH сольової витяжки - 4,6; гідролітична кислотність - 4,23; Hr – 11,8 мг-екв. на 100 г ґрунту (сума ввібраних основ), рухомих форм азоту – 10,8 мг, фосфору – 11,8 мг, обмінного калію – 8,2 мг на 100 г ґрунту.

Метою досліджень є розширити генетичні та біологічні можливості генофонду тимофіївки лучної і на основі ефективних методів селекції виділити продуктивні сортозразки з високим адаптивним потенціалом.

Закладку селекційного розсадника і дослідження в ньому проводили згідно з методиками [3, 4, 5]. Агротехніка – загальноприйнята в зоні. Стандарт – сорт Підгірянка, який з 2003 р. занесений до Державного реєстру сортів придатних для поширення в Україні висіяний через кожні чотири номери. Сорт створений методом родинно-групового добору високопродуктивних рослин із сорту Ленінградська 204 при вільному перезапиленні із сортом Люлінецька 1. В 2011- 2013 рр. проводилася оцінка 6 селекційних номерів, які відібрані на різних географічно віддалених популяціях. Ці селекційні номери одержані в результаті добору на популяціях: із дикорослих форм Грузії, Вірменії, Польщі, Північної Осетії, Калінінградської і Івано-Франківської областей.

Результати оцінки показали, що по кормовій продуктивності виділилось 2 селекційні номери: дикоросла із Грузії і дикоросла із Польщі. Вони перевищили стандарт за врожаєм зеленої маси на 17-4 % або на 42-10 ц/га і сухої речовини – 29-2 % або на 22,5-1,6 ц/га. За насіннєвою продуктивністю виділились такі селекційні номери: дикоросла із Північної Осетії, дикоросла із Калінінградської обл., дикоросла із Івано-Франківської обл. і дикоросла із Вірменії, перевищивши стандарт (сорт Підгірянка) відповідно на 38, 21, 4 і 30 відсотків, або на 1,70, 0,95, 0,18 і 1,33 ц/га. Дані номери відзначаються і доброю якістю корму. Найвищий вміст поживних речовин у сухій масі І укосу забезпечив селекційний номер (дикоросла із Грузії): 7,1 % протеїну, 1,78 % жиру, 28,3 % клітковини і 4,5 % золи, тоді як стандарт сорт Підгірянка забезпечив відповідно: 4,5; 1,63; 30,3; і 3,4 %. Є ряд номерів які перевищили стандарт за вмістом сирого протеїну, сирої клітковини або сирої золи.

Список використаних джерел

1. Бабич, А.О. Кормові і лікарські рослини в XX-XXI століттях [Текст] /А.О.Бабич. – К. : Аграрна наука. – 1996. – 822 с.

2. Зінченко, О.І. Кормовиробництво [Текст] : навчальне видання / О. І. Зінченко. – К. : Вища школа, 2005. – 448 с.

3. Доспехов, Б.А. Методика полевого опыта [Текст] / Б.А.Доспехов. – М. : Колос. – 1979. – 414 с.

4. Методика селекции многолетних трав [Текст] / П.А.Вощинин [и др.]. – М. – 1969. – 109 с.

5. Методика проведення експертизи сортів на відмітність, однорідність та стабільність (ВОС) (кормові культури) [Текст] / Державна комісія України по випробуванню та охороні сортів рослин. – К. : [б. в.], 2001. – С. 5–8.

Гузь К.Ф., *старший науковий співробітник,*
Сень В.О., *старший науковий співробітник,*
Шкорбот Т.М., *науковий співробітник*
Український інститут експертизи сортів рослин
м. Київ, Україна

СОРТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЮШИНИ ЛУЧНОЇ В УКРАЇНІ

Одним із основних завдань агропромислового комплексу України є формування сталої і високоякісної кормової бази для галузі тваринництва, що безпосередньо пов’язано зі збільшенням продуктивності інтенсивних сортів конюшини лучної та підвищенням якості корму за рахунок факторів інтенсифікації. Конюшина лучна — є однією з найбільш продуктивних культур на зношуваних землях. За умов достатнього забезпечення водою дою її врожаї практично не поступаються урожаям люцерни посівної.

Одним із шляхів розв’язання цієї проблеми є забезпечення тваринництва кормовим протеїном за рахунок розширення площ багаторічних бобових трав, в тому числі і за рахунок конюшини лучної.

Вже відомо, що листостеблова маса конюшини лучної характеризується високою перетравністю, значним вмістом вітамінів, особливо каротину і мінеральних речовин. Охоче поїдається худобою і добре відростає після скошування та випасання.

Сорт Поліс. Оригінатор – ННЦ “Інститут землеробства НААН”, Київська дослідна станція ННЦ “Інститут землеробства НААН”.

Автори – Драч М.П., Радченко Т.В., Скоробагатько Т.Н., Єфіменко Г.М., Шевчук Л.Г., Назарова Н.С., Матійчук Г.О.Сорт внесено у Реєстр сортів рослин України в 1996 р. Сорт створено методом вибіркової поліплоїдизації гетерозигот, цитологічних доборів та схрещування 23 кращих є у тетраплоїдних клонів. Сорт ранньостиглий, на відміну від звичайних диплоїдних сортів має збільшену кількість генетичного матеріалу – подвійне число хромосом (28 проти 14 у диплоїдів). Це зумовило збільшення всіх вегетативних органів, що першочергово впливають на врожайність кормової маси. Квітки рожево-червоні, зібрані у великі суцвіття-головки, листя темно-зелене і більш округле, ніж у диплоїдних сортів. Насіння також збільшене за розміром і кругліше. Стебла потовщені, але м’які і соковиті, добре поїдаються тваринами. У сорту Поліс яскравіше виражені ознаки, що принаджують комах-запилювачів: забарвлення і запах квіток, на 30% підвищена

нектаропродуктивність. Змінена будова квітки – за однакової довжини, квіткова трубочка в 1,5 рази ширше, ніж у диплоїдних сортів, що забезпечує високе зав'язування насіння в першому і другому укосах. Внаслідок цього врожайність насіння сягає більше 2 ц/га з першого і 3 ц/га з другого укосів. За рівнем азотфіксації (140 кг/га біологічного азоту) перевищує диплоїдні сорти стандарти (100-120 кг/га). Період продуктивного довголіття сорту досягає більше 3 років, що означає збирання повноцінних урожаїв кормової маси та насіння протягом 3 років у противагу 1,5-2-річному використанню диплоїдних сортів. Вміст білка в зеленій масі досягає 18%, перетравність кормової маси складає 90-95%.

Навесні та після скошування рослини сорту дружно відростають, добре витримують випасання, через що його рекомендовано для пасовищного і сінокісного використання в польовій, кормовій та лукопасовищній сівозмінах. У конкурсному сортовипробуванні сорт Поліс перевищив стандарт Кумач за врожайністю зеленої маси на 77 ц/га (12%), сіна на 14 ц/га (10%) і насіння на 0,54 ц/га (25%) при врожайності стан-дарту відповідно 617 ц/га, 135 і 2,27 ц/га, максимальна врожайість кормової маси за три укоси досягає 1000 ц/га, насіння – 3,5 ц/га.

Сорт Полісянка. (Розробник – ННЦ «ІЗ НААН» Автори – Драч М.П., Радченко Т.В., Скоробагатько Т.Н.). Сорт пройшов державне сортовипробування (2006-2009 рр.) і занесений до державного Реєстру сортів рослин придатних до поширення в Україні на 2010 рік.Створений шляхом гібридизації багаторічних біотипів сорту Поліс з тетраплоїдами, одержаними методом вибіркової поліплоїдизації гетерозигот. Тетраплоїдний сорт (2п=4х=28). Цитологічно стабільний, вирівняний. Сорт ранньостиглий. Тривалість вегетаційного періоду від початку весняної вегетації до першого укосу 65-70 днів, до повної стиглості насіння – 105 днів. Кущ прямостоячий, висота 80-90 см., стебло потовщене, м'яке і соковите. Насіння крупне округло-овальне, маса 1000 насінин 2.6-3.0 гр. забарвлення насіння багатобарвне (жовте, фіолетове, оливкове та ін.).

У конкурсному випробуванні урожайність кормової маси складала 650-700 ц/га, насіння 2.5 ц/га. У виробничих випробуваннях урожайність кормової маси склала 550-600 ц/га, насіння 2 ц/га.

За роки випробування на ДСВ він (статистично-достовірно) перевищував стандарт за урожайністю сухої речовини і насіння, а також за тривалістю використання. Даний сорт володіє підвищеною стійкістю до несприятливих погодно-кліматичних умов. На основі чого його можна використовувати на кормову масу 2-3 роки, на насіння – 2 роки. Даний сорт спроможний накопичувати азоту у ґрунті 160-170 кг/га. Пропонується його використовувати як монокультуру так, і в травосуміші. З метою збалансування корму по білкам, вуглеводам і протеїну його доцільно висівати разом із пажитницею багатоквітковою. При цьому така травосуміш успішно може використовуватись на зелений корм, сіно, сінаж, а також на лукопасовищах.

Сорт Агрос-12. Оригінатор: Носівська – дослідна станція Чернігівського Інституту АПВ УААН. Занесений до реєстру сортів рослин України з 1993 року. Придатний для вирощування у Лісостеповій та Поліській зонах . Біологічни

особливості. Кущ прямостоячий, має сильну кущистість. Стебло заввишки 80-90 см, середньої товщини, високооблиственне. Маса 1000 насінин – 2 г. Сорт швидко відростає навесні після скошування .

Характеризується високою урожайністю зеленої маси в усіх укосах. Дає два укоси на сіно, може використовуватися протягом 3 років. Ранньостиглий, стійкій до хвороб, урожайність насіння – 3 ц/га, урожайність зеленої маси – 1100 ц/га, урожайність сіна 244 ц/га. Агротехніка вирощування . Висівати насіння можна як навесні, так і влітку (15 липня – 21 серпня) . Передпосівний обробіток ґрунту повинен бути спрямований на знищення якомога більшої кількості бур'янів, накопичення та утримання вологи, створення умов для одержання дружних сходів. Оптимальна глибина загортання насіння – 1,5 см. Норма висіву насіння 15 кг/га при рядковому посіві. До і після посіву необхідно провести прикочування ґрунту.

Список використаних джерел

1. Рабинович, В.М. Многолетние травы [Текст] / В. М. Рабинович, И. И. Власюк. – К. : Урожай, – 1972. – 95 с.

2. Сергеев, П. А. Культура клевера на корм и семена [Текст] / Сергеев П. А., Харьков Г. Д., Новоселова А. С. – М. : Колос. – 1973. – 288с.

3. Шайтанов, О. Л. Многолетние клевера эффективно очищают почву от грибной инфекции / О. Л. Шайтанов, М. И. Хуснуллин, Р. А. Шурхно // Кормопроизводство. – 2008. – № 2. – С.16–19.

4. Якимовец, П. В. Земледелие и селекция в Беларуси [Текст] : Сборник научных трудов. Вып. 40. / П. В. Якимовец, А. Э. Лукашева [Редкол.: М. А. Кадыров и др.]. – НАН Беларуси, Ин-т земледелия и селекции. – Минск. – 2004. – 294 с.

Добрянська Н.А., *молодший науковий співробітник*
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
с. Оброшино, Львівська обл., Україна

ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТІВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ТИМОФІЇВКИ ЛУЧНОЇ

Серед чинників, що впливають на конкурентоспроможність виробництва тваринницької продукції, провідна роль належить кормам. Створення стабільної кормової бази для тваринництва з часом не втрачає своєї гостроти й неможливе без високоенергетичних і протеїнових кормів, якими є багаторічні бобові та злакові трави як природних, так і сіяних луків. Інтенсифікація тваринництва в західному регіоні України неможлива без поліпшення і підвищення продуктивності природних кормових угідь та збільшення врожаїв бобово-злакових травосумішок у польовому травосіянні. Одним із головних компонентів травосумішок при поліпшенні лук і створенні довголітніх культурних пасовищ на заході України є тимофіївка лучна. Ця трава протягом

декількох століть була і є основним злаковим компонентом бобово-злакових травосумішок у польовому травосіянні.

Тимофіївка лучна (Phleum pratense L.) відзначається високими кормовими якостями укісної маси. За хімічним складом сіно (за даними І.С.Попова) має 7,2 % протеїну, 5,9 % білка, 2,2 % жиру і 27,5 % клітковини. 100 кг трави за поживністю дорівнюють 21 кг кормових одиниць і містять 0,9 кг перетравного протеїну. На 100 кг сіна припадає біля 49 кормових одиниць. Своєчасно зібране сіно тимофіївки багате на каротин і вітамін С [1, 3].

Дана культура є чудовим пасовищним і сінокісним злаком, який йде на корм великій рогатій худобі, козам, вівцям, коням. Більш високі врожаї відзначаються в травосумішах із бобовими рослинами, зокрема з конюшиною лучною або червоною. Цей вид використовують на випас, зелену підгодівлю, силос, сіно, трав'яну муку. Можливе застосування для закріплення еродованих ґрунтів, як попередника перед висадкою коренеплодів, зернових культур. З 1 га збір сіна становить до 130 ц.

Для суттєвого збільшення і стабілізації виробництва насіння тимофіївки лучної найбільш ефективним є використання високоврожайних сортів та розробка економічно вигідних і екологічно безпечних технологій їх вирощування, адаптованих до умов регіону. Останнім часом значну увагу приділяють на нові методи ведення сільського господарства, які передбачають широке впровадження біологічних препаратів. Використання біопрепаратів є запорукою одержання високих врожаїв сільськогосподарських культур при найменших енерговитратах та високій екологічній безпеці, дозволяє зменшити норму внесення мінеральних добрив на 25-55 % та замінює 10-20 кг азоту [5].

Тому, виникла потреба розробки новітніх технологій, які відрізняються від попередніх вищим ступенем насичення біологічних методів підвищення родючості ґрунтів, широким діапазоном доз і співвідношень основних елементів живлення у системі удобрення.

Основне завдання цієї технології – створення сприятливих умов для розмноження в ґрунті мікроорганізмів, що сприяють природному відновленню родючості ґрунту, і забезпечуватимуть екологічно чисту сільськогосподарську продукцію, виключаючи забруднення навколишнього середовища шкідливими речовинами.

Польові досліди закладали на експериментальній базі ІСГКР НААН (зона Передкарпаття) в 2011 р. весняним строком сівби під покрив вівса на зелений корм із зниженою на 30 % нормою висіву на дерново-підзолистих, поверхнево оглеєних ґрунтах. Грунт характеризується такими агрохімічними показниками орного шару: вміст гумусу 1,8 % (за Тюріним), pH сольової витяжки – 5,0, лужногідролізованого азоту 113 мг/кг ґрунту (за Конфільдом), рухомого фосфору та обмінного калію (за Чириковим) – відповідно 74 і 78 мг/кг ґрунту. Врожай покривної культури склав 25,5-28,5 т/га. Закладку дослідів проводили відповідно до методики польового досліду [2, 4]. Облікова площа – 20 м^2. Повторність чотириразова. Норма висіву насіння тимофіївки лучної – 10 кг/га, що еквівалентне 24 млн. шт. насінин. Агротехніка вирощування культури – загальноприйнята в зоні. Вивчали три способи застосування біодобрив. Перший спосіб полягав у бактеризації насіння препаратом діазофіт (0,15 г),

другий – у обприскуванні посівів розчином препарату гумісол, яке проводили у фазу виходу в трубку тимофіївки лучної; третій – комплексне застосовування розчину препаратів шляхом обробки насіння та одноразового обприскування посіву. Достовірні прибавки урожайності було одержано за усіх способів застосування бактеріальних та мінеральних добрив.

Дослідження проводили з сортом тимофіївки лучної Підгірянка за такою схемою: 1). Контроль (без добрив); 2). Гумісол; 3). Гумісол + діазофіт; 4). $N_{45}P_{60}K_{60}$; 5). $N_{45}P_{60}K_{60}$ + гумісол; 6). $N_{45}P_{60}K_{60}$ + гумісол + діазофіт; 7). $N_{30}P_{30}K_{30}$; 8). $N_{30}P_{30}K_{30}$ + гумісол; 9). .$N_{30}P_{30}K_{30}$ + гумісол+діазофіт. Сорт створений методом родинно-групового добору високопродуктивних рослин із сорту Ленінградська 204 при вільному перезапиленні із сортом Люлінецька 1 і з 2003 р. занесений до Державного реєстру сортів придатних для поширення в Україні.

Результати досліджень свідчать, що в середньому за три роки користування, мінеральні і бактеріальні добрива сприяють підвищенню врожаю. Особливо виділяються варіанти № 3, № 6 і № 9, які забезпечили найвищий врожай зеленої маси відповідно 38,3, 40,9 і 39,6 т/га, що вище від контролю на 77, 89, і 83 % або на 16,7, 19,3 і 18,0 т/га (при $НІР_{05}$ 0,80 – 1,9 т/га). Ті ж варіанти забезпечили і найвищий врожай сухої речовини відповідно 11,9, 13,4 і 12,8 т/га, перевищивши контроль на 7,9, 9,3 і 8,8 т/га (при $НІР_{05}$ 0,44 – 0,60 т/га) або на 191, 226 і 214 %. За врожаєм насіння всі досліджувані варіанти перевищили контроль на 0,09-0,22 т/га. Найвищий врожай насіння тимофіївки лучної сорту Підгірянка забезпечили ділянки з внесенням мінеральних і бактеріальних добрив - $N_{45}P_{60}K_{60}$ + гумісол + діазофіт (№ 6) та $N_{30}P_{30}K_{30}$ + гумісол + діазофіт (№ 9). На цих ділянках одержано насіння відповідно по 0,36 та 0,34 т/га, що вище від контролю на 164 та 150 % або на 0,22 та 0,20 т/га. Найменша істотна різниця ($НІР_{05}$) дорівнює тут 0,01-0,04 т/га, тобто надвишки врожаю насіння перевищили НІР у 22-35 разів, що свідчить про достовірність цих прибавок на вище вказаних варіантах удобрення. Заслуговують на увагу і варіанти № 3 (гумісол+діазофіт), № 5 ($N_{45}P_{60}K_{60}$+ гумісол) і № 8 ($N_{30}P_{30}K_{30}$ + гумісол), забезпечивши приріст врожаю насіння відповідно 112, 102 і 99 %.

Виходячи з цього, біопрепарати і регулятори росту можуть бути одним із елементів технології вирощування тимофіївки лучної в зоні Передкарпаття України, який сприятиме підвищенню врожайності сорту, одержанню екологічно чистої продукції та зниженню хімічного навантаження на навколишнє середовище.

Список використаних джерел

1. Бабич, А. О. Кормові і лікарські рослини в XX–XXI століттях [Текст] / А. О. Бабич. -К.: Аграрна наука. - 1996. - 822 с.

2. Доспехов, Б. А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований) [Текст] / Б. А. Доспехов. – Изд. 4-е, перераб. и доп. – М.: Колос, 1979. – 416 с.

3. Елсуков, М. П. Тимофеевка луговая [Текст] / М. П. Елсуков. – М.: Изд-во с.-х.лит. - 1949. - 175 с.

4. Методические указания по проведению исследований в семеноводстве [Текст] / ВНИИ кормов имени В. Р. Вильямса. – М.: [б. и.], 1986. – 134 с.

5. Рекомендації по ефективному застосуванню біопрепаратів азотфіксуючих та фосформобілізуючих бактерій в сучасному ресурсозберігаючому землеробстві [Текст] / Патика В. Ф., Толкачев М. З. [та ін.]. – К.: Урожай, 1977. – 20 с.

***Марусич А.Г.**, к.с.-х.н., доцент,*
***Казберук А.В.**, выпускник зооинженерного факультета*
Белорусская государственная сельскохозяйственная академия
г. Горки, Республика Беларусь

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БИОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ КОРМОВОЙ ДОБАВКИ «ВИТАМИД КР-2» ПРИ ВЫРАЩИВАНИИ ТЕЛЯТ

В молочный период телят независимо от породных особенностей необходимо выращивать в условиях интенсивного кормления, обеспечивающего получение высоких приростов живой массы. В первые шесть месяцев жизни телята наиболее требовательны к условиям кормления и содержания. При полноценном кормлении, хорошем уходе они быстро растут, более стрессоустойчивы, меньше болеют, что обусловливает высокую продуктивность во взрослом состоянии. Недостаточное и неполноценное кормление в этот период наносит невосполнимый ущерб растущему организму не только на ранних стадиях онтогенеза, но и в период дальнейшего роста и откорма [2].

Минеральные добавки – необходимый компонент рационов телят. Ведь за первые 6 месяцев откладывается в их организме около 6 кг минеральных веществ. Недостаток этих веществ сопровождается задержкой роста, потерей и извращением аппетита, нарушением обмена веществ. Минеральная недостаточность может проявляться уже с первых дней жизни. Телята инстинктивно разыскивают минеральные вещества: лижут побелку станков, заглатывают грязную подстилку, что нередко приводит к нарушению пищеварения [1].

Сбалансировать рационы животных по кальцию, фосфору, натрию, также микроэлементам за счет натуральных кормов практически невозможно. Особенно большой дефицит в кормах для крупного рогатого скота составляют фосфор, натрий, сера, цинк, кобальт, йод, каротин и витамин Д. Поэтому для восполнения недостающих макро- и микроэлементов, а также витаминов используют различные минеральные подкормки, в том числе комплексные. Их скармливают непосредственно из кормушек, включают в состав комбикормов, БВМД. Комплексные минеральные добавки состоят из местных источников, поэтому они значительно дешевле импортных.

Одной из таких добавок является кормовая добавка «Витамид», рецептура которой составлена с использованием местных и вторичных источников питательных веществ. «Витамид» представляет собой смесь

компонентов белкового, минерального, витаминного сырья, лечебных препаратов, других компонентов, предназначенных для подкормки животных, рыбы и птицы, производства комбикормов. «Витамид» сбалансирован по макроэлементам (кальцию, фосфору, натрию, магнию, сере), микроэлементам (меди, марганцу, цинку, йоду, селену, кобальту, железу) и витаминам согласно норм ввода биологически активных веществ с учетом кормов, применяемых в хозяйствах Республики Беларусь и условий содержания животных.

Кормовые добавки «Витамид» представляют собой однородную, мелкодисперсную смесь биологически активных веществ составленных согласно стандартной или согласованной с потребителем рецептуре. В состав добавок, в зависимости от рецептуры, входят: мел кормовой, соль кормовая, дефторированый фосфат, монокальций фосфат, преципитат (дикальций фосфат), доломитовая мука, фосфогипс, шрота и жмыхи масличных культур (соя, подсолнечник, рапс), дрожжи кормовые, витамины, микроэлементы, аминокислоты, ароматизаторы.

Включение рекомендуемой нормы кормовой добавки в рацион сельскохозяйственных животных позволяет полностью отказаться от дополнительного внесения в корма традиционно используемых премиксов, мела, соли, фосфатов и при этом получить комбикорм на 30% дешевле, сбалансированный по 22 показателям.

Цель исследований – изучение интенсивности роста телят молочного периода выращивания при использовании добавки «Витамид КР-2».

Для этого в производственных условиях ОАО «Трилесино-Агро» Дрибинского района Могилевской области был организован научно-хозяйственный опыт. Материалом для исследования явилось поголовье телят белоруской черно-пестрой породы 3-месячного возраста в количестве 44 голов. Опыт продолжался 30 дней. Для исследований было сформировано две группы телят одинакового возраста и живой массы по 22 головы в каждой. Телята содержались в одном помещении в групповых станках по 8 голов в каждом.

Условия кормления телят контрольной и опытной групп были аналогичными – они получали основной рацион, состоящий из концентратов (30 %), сенаж (60 %), сено (10 %). Животные контрольной группы в дополнение к основному рациону получали добавку «Витамид КР-2» в дозе 70 г на 1 гол в сут.

Определялись следующие показатели: абсолютный прирост живой массы, среднесуточный прирост живой массы, затраты корма на 1 кг прироста живой массы, сохранность телят.

Результаты исследований показали (табл. 1), что уровень абсолютных и среднесуточных приростов живой массы телят в опытной и контрольной группах существенно различались.

Таблица 1

Показатели выращивания телят (в расчете на 1 гол.), $x \pm m_x$

Показатели	Группа	
	контрольная	опытная
Живая масса в начале периода выращивания, кг	116,4±7,4	115,9±4,0
Живая масса в конце периода выращивания, кг	135,1±6,6	137,2±2,9
Прирост живой массы за период выращивания, кг	18,7±2,6	21,3±1,5
Среднесуточный прирост, г	624,2±86,5	710,6±49,0
В % к контролю	100	113,8
Затраты корма на 1 кг прироста, к. ед.	4,2	3,75
Сохранность, %	98	100

Средняя живая масса одной головы телят в опытной группе в конце опыта (137,2 кг) на 2,1 кг превышала живую массу сверстников из контрольной группы (135,1 кг). Добавка «Витамид КР-2» способствовала лучшему росту телят – уровень среднесуточных приростов живой массы в опытной группе составил 710,6 г, что выше, чем в контрольной группе на 13,8 %. Такой уровень среднесуточных приростов соответствует республиканским требованиям по выращиванию телят [3].

Затраты корма на 1 кг прироста живой массы были ниже в опытной группе телят − 3,75 к.ед., а в контрольной – 4,2 к. ед. Сохранность молодняка контрольной группы составила 98%, а в опытной группе – 100 %.

Расчет экономической эффективности применения кормовой добавки «Витамид КР-2» при выращивании телят показал, что в опытной группе телят, которым скармливалась кормовая добавка «Витамид КР-2», получено 57,2 кг дополнительного прироста живой массы. Стоимость кормовой добавки составила 27,3 тыс. руб. Применив эту добавку для кормления телят, была получена прибыль от одной головы 54,8 тыс. руб., а всего за опыт 1205,8 тыс. руб.

Таким образом, результаты исследований позволяют утверждать, что использование кормовой добавки «Витамид КР-2» в дозе 70 г на 1 голову в сутки при выращивании телят в молочный период позволяет повысить уровень среднесуточных приростов живой массы на 13,8 %, снизить затраты корма на 1 кг прироста живой массы на 10,7 %, получить дополнительную прибыль в расчете на 1 голову в размере 54,8 тыс. руб.

Список использованных источников

1. Баканов, В.Н. Кормление сельскохозяйственных животных [Текст] / В.Н.Баканов, В.К.Мньекин. – М. : Агропромиздат, 1989. – 511 с.

2. Шляхтунов В.И. Скотоводство и технология производства молока и говядины [Текст] / В.И.Шляхтунов, В.С.Антонюк, Д.М.Бубен. – Мн. : Ураджай, 1997. – 464 с.

3. Технологические требования по выращиванию телят: рекомендации / Министерство сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь. – Минск: Журнал «Белорусское сельское хозяйство, 2014. – 32 с.

Медведев О.Ю., *к. геол.-мин. наук, начальник ГГМ партии*
Одесская гидрогеолого-мелиоративная экспедиция
г. Татарбунары, Одесская обл., Украина

ОХРАНА ОРОШАЕМЫХ ЧЕРНОЗЕМОВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

В ряде случаев орошаемое земледелие в степных районах юга Украины обуславливает негативные явления в почвах. Имеют место локально выраженные процессы подтопления, засоления и осолонцевания почв. Масштабы и интенсивность этих процессов, как правило, невелики, зависят от множества факторов, т.е. являются полифункциональными. Причинами негативных процессов могут быть как природные (подъем уровня грунтовых вод), так и агрохозяйственные (нарушение технологического процесса выращивания с/х культур, несоблюдение режимов орошения, недостатки в проектировании и строительстве ирригационных систем) условия.

В результате многолетних стационарных наблюдений, обследований и почвенно-солевых съемок установлено, что орошаемые почвы по целому ряду геопоказателей отличаются от их богарных аналогов, причем в худшую для плодородия почв сторону. К числу таких показателей относятся: содержание натрия в почвенно-поглощаемом комплексе, объемные массы пахотного и подпахотного горизонтов, содержание и состав солей в почвенных растворах и т.д. Несмотря на это урожайность с/х культур на орошаемых землях в 1,5-2 раза выше, чем на не поливных. Установлено также, что интенсивность негативных явлений проявляющихся в ухудшении некоторых показателей физико-химических свойств орошаемых почв, зависит от интенсивности поливных режимов, от агротехники и других факторов. И хотя катастрофических, глобальных последствий орошения связанных с деградацией почв, мы не наблюдаем, тем не менее, в отдельных случаях при стечении неблагоприятных условий в приповерхностном слое почв возможны иногда негативные явления – вымыв гумуса, интенсивное коркообразование, слитизация.

Охрана орошаемых черноземов в связи с вышеизложенным приобретает особое значение, т.к. специалистам в области мелиорации почв в настоящее время еще совершено неясно каковы будут последствия орошения черноземов степных районов и наоборот как поведут себя почвы при частичном или полном прекращении орошения. Совершено очевидно, что разработка оптимальных мелиоративных режимов для черноземов степных районов невозможна без многолетних наблюдений за формированием показателей мелиоративного комплекса. Такие наблюдения на стационарных площадках различного типа (39 солевых стационаров (СС), 6 контрольных почвенно-солевых разрезов (КПСР)), с учетом почвенно-агромелиоративного районирования, проводились экспедицией на орошаемых массивах Одесской области с 1968 года. На солевых стационарах и опорных солевых разрезах проводилось детализированное изучение некоторых наиболее важных и измененных показателей по годам и по сезонам. На СС изучалась динамика

солей, а на КПСР, кроме того, определялось содержание гумуса, обменные основания, структура. Кроме этого раз в 3-4 года на массивах орошения проводится почвенно-мелиоративная съемка в масштабе 1:25000. Материалы многолетних наблюдений позволяли давать не только качественную, но и количественную оценку происходящих почвенных процессов на орошаемых землях, выявлять закономерности, намечать пути сохранения плодородия орошаемых почв [1].

Почвенно-агромелиоративное районирование зоны орошения в Одесской области проводилось с целью выделения районов, различающихся особенностями почвообразовательных процессов, чтобы в пределах каждого района заложить оптимальное количество стационарных площадок различного назначения. В основу выделения районов положено три основных показателя, определяющих особенности почвообразовательных процессов на орошаемых землях – характер почвенного покрова, минерализация и химический состав поливных вод, глубина залегания грунтовых вод.

По показателю химического состава оросительной воды орошаемые земли условно были разделены на три категории: с минерализацией менее 1г/дм^3, 1-3г/дм^3 и более 3г/дм^3. Что касается водного режима почв, то при оптимизации размещения стационарных площадок учитывался тот факт, что почвы автоморфные в начале эксплуатации оросительной системы, на части территории в связи с подъемом УГВ изменили водный режим на полугидроморфный или даже гидроморфный. Поэтому параллельно с изучением свойств почв автоморфного ряда в условиях орошения закладывались площадки на их гидроморфных и полугидроморфных аналогах. Характер почвенного покрова орошаемых земель тесно связан с условиями почвообразования, которые нашли отражение в агропочвенном районировании территории Украины.

Орошаемые земли госсистем Одесской области расположены в пределах степной и сухостепной зон [2]. В этих зонах выделяются Юго-Западная, Придунайская и Причерноморская провинции в пределах которых развиты следующие почвы- черноземы обыкновенные маломощные, черноземы южные слабогумусированные, черноземы южные остаточно-солонцеватые, черноземы южные слабогумусированные мицелярно-карбонатные, темно-каштановые слабосолонцеватые, лугово-черноземные солонцеватые и солончаковатые, лугово-темнокаштановые солонцеватые и солончаковые. Перечисленные почвы, за исключением последних двух, имеющих крайне ограниченное распространение, были учтены при выделении агропочвенно-мелиоративных районов. Исходя из изложенных принципов было выделено четыре района.

Район I. Черноземы обыкновенные маломощные. Источник орошения – р.Днестр. Минерализация поливной воды до 1г/дм^3. Общая площадь – 22130га.

Район II. Черноземы южные слабогумусированные. Источник орошения – р.Днестр, р.Турунчук, Днестровский лиман, Дракулевское, Козийское, Нерушайское, Дмитровское водохранилища. Минерализация поливной воды до 1г/дм^3. Общая площадь – около 60га.

Район III. Черноземы южные слабогумусированные мицелярно-карбонатные. Источник орошения – озера Катлабух, Ялпуг, Китай, Криничанское, Лощиновское, Каменское водохранилища. Минерализация поливной воды 1-2 г/дм^3. Общая площадь – 41300 га.

Район IV. Дерновые, луговые, лугово-болотные. Источник орошения – р.Дунай. Минерализация поливной воды до 1г/дм^3. Общая площадь – 19250га.

В последние годы в силу ряда причин (распаевание земель, введение оплаты за воду) значительно сократились, а на некоторых системах и вообще прекратились поливы. Минерализация поливной воды увеличилась в среднем на 0,2-0,6 г/дм^3, а в некоторых водоемах и того больше. Существовавшие почвенные стационарные площадки в некоторых местах сыграли свою положительную роль в изучении динамики солей, изменении гумуса, структуры почвы и т.д. В связи с экономическими трудностями были свернуты работы по стационарным площадкам. Без изменения осталось только проведение почвенно-солевых съемок.

Плодородные почвы это одно из основных богатств Украины, а сохранение их в нынешних условиях возможно только при постоянном мониторинге. Поэтому возобновление наблюдений на различных стационарных почвенно-солевых площадках с проведением масштабных почвенно-солевых съемок позволит нам не только контролировать возникновение негативных процессов, но и улучшать качественный состав почв.

Список использованных источников

1. Мелиоративно-гидрогеологические условия западного Причерноморья СССР [Текст] / Р.Баер, И.Зеленин, Б.Лютаев, В.Подражанский. – Кишинев : Штиинца, [1979]. – 183 с.
2. Орошение на Одещине. Почвенноэкологические и агротехнические аспекты [Текст] / И.Гоголев, Р.Баер, А.Кулибабин, С.Лыфенко. – Одесса : Элита, [1992]. – 436 с.

Молдован Ж.А., *к.с.-г.н., с.н.с., завідувач лабораторії,*
Собчук С.І., *молодший науковий співробітник*
Хмельницька державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН
с. Самчики Хмельницька обл., Україна

ДИНАМІКА НАРОСТАННЯ ЗЕЛЕНОЇ МАСИ ЗЛАКОВО-БОБОВИХ ТРАВОСТОЇВ СІНОКІСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗА УКОСАМИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО

Аналіз наукових розробок з питань розвитку луківництва, зокрема створення високопродуктивних бобово-злакових травостоїв сінокісного використання свідчить про те, що по вивченню продуктивності багаторічних трав в одновидових та сумісних посівах із злаковими травами проведена велика кількість досліджень та отримані позитивні виробничі результати, що підтверджують їх довговічність та високу продуктивність [1-4]. Істотний недолік цих даних полягає в тому, що, як правило, вони, проводились по одному виду багаторічних бобових трав та їх сумішках із злаковими.

Тому актуальним для регіону є питання добору компонентів бобово-злакових травосумішок з метою виявлення стресотолерантних видів, насамперед, до фактора посухи, які набагато менше будуть реагувати зниженням врожайності на несприятливі кліматичні умови і забезпечать високу продуктивність, якість та енергетичну поживність корму, довговічність сіяних агрофітоценозів.

Дослідження в рамках поставленої проблеми проводилися впродовж 2012-2014 рр. на Хмельницькій державній сільськогосподарській дослідній станції Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН.

Кліматичні умови в різні періоди вегетаційного розвитку за роками досліджень мали істотні відхилення від середньобагаторічних показників, а тому були не зовсім сприятливими для росту і розвитку компонентів досліджуваних травостоїв, що, як наслідок, впливало на формування їх продуктивності за укосами та роками .

Нашими дослідженнями встановлено, що за темпами наростання зеленої маси багаторічні злаково-бобові травосумішки внаслідок досить сприятливих в роки досліджень погодних умов квітня-травня укісної стиглості у першому укосі досягали у 2012 р. - за 40-44 днів, 2013 р. – за 32-37 днів, 2014 р. - за 37-39 днів від початку відновлення вегетації, а середньодобовий приріст зеленої маси при цьому був найбільшим і коливався від 0,24 т/га до 0,51 т/га залежно від складу травосумішки (табл. 1).

Оскільки, компоненти травосумішок мають різні темпи наростання зеленої маси, то за нашими підрахунками серед досліджуваних травостоїв найвищі середньодобові прирости в першому укосі (0,41-0,51 т/га) зеленої маси забезпечили еспарцето-злакові, найнижчі (0,24-0,36 т/га) – травостої з включенням конюшини лучної. Травостої з включенням люцерни посівної за темпами наростання зеленої маси (0,39-0,50 т/га) у першому укосі були

наближеними до травостоїв з включенням еспарцету.

Нерівномірність випадання опадів за умови підвищення середньодобових температур в роки досліджень призводило до збільшення періоду між першим та другим укосом до 40-45 днів та зменшення середньодобових приростів зеленої маси до 0,18-0,38 т/га. На відміну від першого в другому укосі найвищі темпи наростання (0,29-0,38 т/га) зеленої маси за добу забезпечили травосумішки з включенням люцерни посівної. Середньодобовий приріст зеленої маси травосумішок з включенням конюшини лучної був значно нижчим і, відповідно, становив 0,18-0,27 т/га, а з включенням еспарцету - 0,26-0,32 т/га.

В третьому укосі бобово-злакові травостої досягали укісної стиглості за 44-49 днів, а середньодобовий приріст зеленої маси був найменшим і становив 0,13-0,27 т/га залежно від складу травосумішки. Як і в другому укосі найвищі показники середньодобового приросту відмічено на ділянках з включенням люцерни посівної – 0,21-0,27 т/га. Середньодобовий приріст зеленої маси травостоїв з включенням конюшини лучної та еспарцету був значно меншим порівняно із травосумішками з включенням люцерни посівної і становив 0,13-0,18 т/га та 0,16-0,20 т/га відповідно.

Таблиця 1

Розподіл урожаю за укосами та середньодобовий приріст зеленої маси двокомпонентних травосумішок, т/га (у середньому за 2012-2014рр.)

Склад травосумішки	Укоси			
	1	2	3	4
Грястиця збірна + конюшина лучна	13,4 / 0,36	10,7 / 0,27	8,1 / 0,18	
Грястиця збірна + люцерна посівна	18,6 / 0,50	15,1 / 0,38	12,4 / 0,27	7,8 / 0,18
Грястиця збірна + еспарцет	19,3 / 0,51	12,8 / 0,32	9,1 / 0,20	
Стоколос безостий + конюшина лучна	10,9 / 0,27	7,6 / 0,19	6,1 / 0,13	
Стоколос безостий + люцерна посівна	16,4 / 0,40	12,6 / 0,30	10,3 / 0,21	6,6 / 0,14
Стоколос безостий + еспарцет	17,4 / 0,42	10,8 / 0,26	7,7 / 0,16	
Житняк гребінчастий + конюшина лучна	9,7 / 0,24	7,6 / 0,18	6,1 / 0,13	
Житняк гребінчастий + люцерна посівна	15,5 / 0,39	12,5 / 0,29	10,1 / 0,22	6,4 / 0,15
Житняк гребінчастий + еспарцет	17,6 / 0,41	11,0 / 0,26	7,8 / 0,17	
Тимофіївка лучна + конюшина лучна	11,0 / 0,26	8,1 / 0,18	6,4 / 0,14	
Тимофіївка лучна + люцерна посівна	17,4 / 0,42	13,3 / 0,31	11,2 / 0,23	6,7 / 0,15
Тимофіївка лучна еспарцет	18,1 / 0,43	11,4 / 0,26	8,3 / 0,18	

Примітка: у чисельнику – урожайність зеленої маси за укосами, т/га;
у знаменнику – середньодобовий приріст зеленої маси, т/га.

Четвертий укіс зеленої маси формували лише травосумішки з включенням люцерни посівної. Укісної стиглості такі травостої досягали за 47-49 днів, а середньодобовий приріст зеленої маси склав 0,14-0,18 т/га.

Таким чином, середньодобовий приріст зеленої маси значною мірою залежить від виду компонентів травосумішок, умов зволоження та температурного режиму вегетаційного періоду, а неоднакові ритми наростання зеленої маси у травосумішках з різним видовим складом дозволяють визначити найоптимальніші їх поєднання і на цій основі покращити безперервність надходження зеленого корму без зниження його якості.

Список використаних джерел

1. Виговський, І.В. Продуктивність злаково-бобових травосумішок залежно від їх складу і удобрення на еродованих землях, виведених під залуження в умовах Лісостепу західного [Текст] : автореф. дис. канд. с.-г. наук: 06.01.12 / І.В. Виговський. – Вінниця, 2011. – 20 с.

2. Оліфірович, В.О. Продуктивність злаково-бобових травостоїв на схилах залежно від підбору багаторічних злакових трав у сумішках із лядвенцем рогатим [Текст] / В.О. Оліфірович // Корми і кормовиробництво. – 2011. – Вип. 68 – С. 98-100.

3. Сніговий, В.С. Добір багаторічних трав і травосумішок при залуженні чорноземно-лучних грунтів південного Степу [Текст] / В.С. Сніговий, С.П. Голобородько, Г.В. Сахно // Вісник аграрної науки. – 2005. – № 10. – С. 19-24.

4. Фатыхов, И.Ш. Агрофитоценозы на основе многолетних трав [Текст] / И.Ш.Фатыхов, Н.И.Касаткина, Ж.С. Нелюбина // Кормопроизводство. – 2007. – № 2. – С. 11-13.

***Осокіна Н.М.**, д.с.-г.н., професор, **Любич В.В.**, к.с.-г.н., доцент,*
***Полянецька І.О.**, к.с.-г.н., викладач, **Возіян В.В.**, аспірант*
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

PROTEINS FRACTIONS IN GRAIN OF SPELT WHEAT DEPENDING ON THE VARIETY

Triticum spelta L. (spelt wheat) – is the hexaploid wheat with genomic composition homologous to soft wheat. K.A. Flyaksberger [1] and P.M. Zhukovsky [2] describe spelt wheat as a crop which can be grown in poor soils and in mountainous terrain. It is relatively resistant to cold and excessive moisture. Spelt was spread in Europe and Asia, is mentioned in the treatises of ancient Rome and medieval monks. Mankind has used this cereal for a millennium and reasons are still unknown why it has been forgotten for many years [3]. The flour obtained from the grain of this wheat is suitable for the production of top quality confectionery products [4-6]. Negative economic qualities of the spelt include quite rough shells that fit snugly to the grain [7].

The experimental part of the work was carried out in the laboratory of Department of Technology of Storage and Processing of Grain at Uman National

University of Horticulture during 2013-2014. Spelt varieties were used obtained by selection from local varieties – Schwabenkorn, NSS 6/01, Frankenkorn, Shvedskaya 1, Avstraliiskaya 1 and hybrids obtained by hybridization of *Tr. aestivum / Tr. spelta* – LPP 3218, LPP 1305, NAK 44/12–2, NAK 34/12–2, NAK 22/12, LPP 3132, LPP 3124, LPP 1197, LPP 3435, LPP 4113, LPP 1224, LPP 3131, LPP 3117, LPP 1304 which were grown in the conditions of Right Bank Forest-Steppe of Ukraine. Control (standard) was regionalized spelt variety Zoria of Ukraine in this zone.

Content of gluten protein fractions in spelt grain varied depending on the variety. Among varieties obtained by selection the lowest indicator is in grain of varieties Avstraliiskaya 1 and Frankenkorn – 65.8 and 66.0% respectively. Grain of other varieties exceeded standard by 0.5-4.4 points or by 1-6%.

The largest content of gluten protein fractions in grain among varieties obtained by hybridization of *Tr. aestivum / Tr. Spelta* was in varieties NAK 22/12, LPP 1305, LPP 1304, LPP 1197 and was 70.9-85.8% which by 0.3-15.2 points or 0.4-21.5% more than standard. In grain of other varieties this indicator varied between 61.0-79.3%.

On average, over two years of research the content of water and salt-soluble protein fractions in spelt grain ranged between 14.2-39.0%. Varieties obtained by selection showed a high content of water and salt-soluble protein fraction which ranged between 25.0-34.2%. Among them grain of varieties Frankenkorn and Avstraliiskaya 1 exceeded standard on 4.6-4.8 points or 16.0%.

Among varieties obtained by hybridization of *Tr. aestivum / Tr. Spelta* grain of varieties LPP 3131, LPP 3132, NAK 44/12-2, LPP 3435 and LPP 1224 exceeded standard on 0.1-9.6 points or 1.0-33.0%. In grain of other varieties content of water and salt-soluble protein fraction ranged between 14.2-29.1%.

It was found that the high gluten content is caused by its high hydration ability. Corn of most varieties of the spelt has a high content of albumins and globulins: Frankenkorn (34.0%), Avstraliiskaya 1 (34.2%), LPP 3435 (30.5%) and LPP 1224 (39.0%).

References

1. Flyaksberger K.A. (1935). Pshenitsa – rod Triticum L. “Kul’turnaya flora SSSR”. Khlebnye zlaki. Pshenitsa [Wheat – is the genus Triticum L. “Cultural flora of the USSR” Cereals. Wheat]. Moscow-Leningrad: Gosizdatel’stvo sovkhoxnoi i kolkhoznoi literatury, 17–404.

2. Zhukovsky P.M. (1971). Kul’turnye rasteniya i ikh sorodichi [Cultivated plants and their relatives]. Leningrad: Kolos, 752.

3. Podpriatov G.I., Yashchuk N.O. (2013). Prydatnist’ zerna pshenytsi spel’ty ozymoi dlia khlibopekars’kykh ta kormovykh tsilei [Suitability of grain of wheat winter spelt for baking purposes and fodder]. New agricultural technologies, 1(1), 71–79.

4. Jorgensen J.R., Olsen C.C. (1997). Yield and quality assessment of spelt (Triticum spelta L.) compared with winter wheat (Triticum aestivum L.) in Denmark. Spelt and Quina. Working Group Meeting. Wageningen, the Netherlands, 33–38.

5. Eltun R., Aasven M. (1997). The possibilities for spelt cultivation in Norway. Spelt and Quina. Working Group Meeting. Wageningen, the Netherlands, 7–13.

6. Dahlstedt L. (1997). Spelt Wheat (Triticum aestivum ssp. Spelta (L.)): An alternative crop for ecological farming systems. Spelt and Quina. Working Group Meeting. Wageningen, the Netherlands, 3–6.

7. Krivchenko V.I. (1984). Ustoichivost’ zernovykh kolosovykh k vozbuditeliam golovnevykh

boleznei [Resistance of cereals to the pathogens of smut disease]. Moscow, 303.

Палій А.П., *к. с.–г. н., доцент*
Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. П. Василенка
м. Харків, Україна

КОНТРОЛЬ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ З ОЧИЩЕННЯ МОЛОКОПРОВОДУ

Молоко, як винятково цінний харчовий продукт, має величезне значення в харчуванні людини, оскільки містить увесь спектр поживних речовин, у тому числі й незамінних, необхідних людині для існування.

Разом із тим, молоко, як виключно сприятливе середовище для розвитку мікроорганізмів, може бути потенційно небезпечним для споживання та виробництва молочних продуктів для харчування людини.

Якість молока включає харчову цінність та показники, що характеризують органолептичні, фізико-технологічні властивості і безпечність, повинні відповідати до вимог державного стандарту 3662-97 “Молоко коров’яче незбиране. Вимоги при закупівлі” [1].

Основними умовами високої якості молока є відмінна якість вихідної сировини, відповідний догляд за тваринами, наявність сучасного обладнання та використання сучасних технологій. При цьому однією з головних вимог до молока є його мікробіологічна чистота [2].

При недостатньому очищенні, обмиванні та дезінфекції посуду та доїльно-молочного обладнання бактеріальна забрудненість молока стрімко збільшується. Встановлено, що найбільш багатим джерелом забрудненості молока при машинному доїнні є молокопровід та доїльні апарати. Гумові деталі часто мають макро- і мікроскопічні тріщини, в яких нагромаджуються залишки молока, а разом з ним і бактерії. При цьому в 1 мл молока потрапляє до 8 млн. мікроорганізмів. Вірогідність засмічення молока підвищує наявність кривизни молокопровідних систем. Локальні процеси, що приводять до засмічення перетину трубопроводу, прискорюються в місцях прогинів труб. Тому доїльно-молочне обладнання після використання необхідно ретельно очищати та мити, використовуючи мийні розчини та дезінфектанти [2, 3].

Складові молока залежать від багатьох чинників, тому пошук прийомів підвищення його якості має базуватися на науковій основі та формувати постійний науково-обґрунтований підхід до його виробництва на фермах промислового типу.

Після проведення аналізу існуючих способів та методів визначення чистоти промивання молокопроводу можна зазначити, що не всі вони забезпечують оперативне отримання достовірних даних, складні у здійсненні,

потребують значних матеріальних затрат.

Для реалізації у виробничих умовах нами запропоновано інноваційний спосіб визначення чистоти промивання молокопроводу, який здійснюється наступним чином: на початковій та кінцевій ділянках молокопроводу доїльної установки встановлюють технічні скляні ртутні термометри з відповідними межами вимірювання (термометри занурюються вузькою частиною на потрібну глибину, а верхня частина знаходиться зовні).

Перед початком здійснення процесу промивання за допомогою термометра, який встановлений на початковій ділянці молокопроводу, фіксують початкову температуру миючого розчину. Відлік по шкалі термометра знімають в той момент, коли припиняється переміщення стовпчика рідини відповідно шкали.

Температура миючого розчину на початку циркуляційної промивки повинна становити + 70 – 90 °С.

Після завершення процесу промивання за допомогою термометра, який встановлений на кінцевій ділянці молокопроводу, фіксують кінцеву температуру миючого розчину.

Отримані показники температури миючого розчину порівнюють та визначають в балах.

Інтерпретацію отриманих даних здійснюють згідно таблиці 1.

Таблиця 1

Бальна оцінка чистоти промивання молокопроводу

Бали	Зменшення температури миючого розчину на кінцевій ділянці молокопроводу (з + 70 – 90 °С)
I – добре	до + 40 °С
II – незадовільно	нижче + 40 °С

За зменшення температури миючого розчину на кінцевій ділянці молокопроводу з + 70 – 90 °С до + 40 °С, чистота промивання молочної лінії оцінюється в I бал – добре.

За зменшення температури миючого розчину на кінцевій ділянці молокопроводу з + 70 – 90 °С нижче за + 40 °С, чистота промивання молочної лінії оцінюється в II бали – незадовільно [4].

Таким чином, для оперативного та достовірного визначення чистоти промивання молокопроводу у виробничих умовах пропонується до використання розроблений методичний підхід (Патент України на корисну модель № 93007), який дозволяє підвищити якість молока, а бальна оцінка спрощує спосіб визначення чистоти промивання молокопроводу та забезпечує оперативне отримання достовірних даних.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 3662–97. Молоко коров’яче незбиране. Вимоги при закупівлі. – К. : Держстандарт України. – 1997. – 9 с.

2. Чорний, М.В. Санітарія і гігієна на підприємствах з виробництва та переробки молока й молочних продуктів [Текст] : навчальний посібник / М.В.Чорний, Н.М.Наливайська В.А.Пасічник, Т.М.Рижкова. – Х.: Гриф, 2010. – 284 с.

3. Палий, А.П. Общие принципы санитарной обработки доильно-молочного оборудования [Текст] / А.П.Палий. – Известия Великолукской государственной

сельскохозяйственной академии. – Великие Луки, 2015. – № 1 (9). – С. 27 – 34.

4. Патент на корисну модель № 93007 Україна, МПК A01J7/00. Спосіб визначення чистоти промивання молокопроводу / Палій А.П. – № u201404517; Заявл. 28.04.2014; Опубл. 10.09.2014. Бюл. № 17.

Стюрко М.О., *науковий співробітник,*
Бондарь Л.М., *науковий співробітник*
ДУ Інститут сільського господарства степової зони НААН України
м. Дніпропетровськ, Україна

НОВИЙ СПОСІБ СУШІННЯ НАСІННЯ КУКУРУДЗИ

Сушіння кукурудзи потребує більших енерговитрат, порівняно з іншими зерновими культурами, особливо при обробці насіння. Проблема енергозбереження в процесі сушіння кукурудзи стає дедалі актуальнішою у зв'язку з постійним зростанням вартості всіх видів енергоресурсів – дизельного палива, скрапленого і газоподібного, електроенергії. При сушінні насіння мають витримуватись особливі умови: м'які температурні режими, повільне вологовипаровування, що також підвищує витрату енергоматеріалів, але вони необхідні для збереження якості [1-5].

Проблема посилюється ще й тим, що виробництво насіння кукурудзи поступово переміщується у північну частину України – зону Лісостепу і Полісся, де складаються кращі гідротермічні умови вирощування, але зерно збирається надто вологим і потребує обов'язкового сушіння. Виходячи з важливості і актуальності відміченої проблеми метою роботи було дослідження, розробка й випробовування способів сушіння кукурудзи, які б знижували витрату теплової енергії і забезпечували високу якість насіння.

В ДУ ІСГСЗ НААН розроблено новий спосіб сушіння, що підвищує інтенсифікацію процесу і енергозбереження. Спосіб включає зміну напрямку продувки качанів залежно від температурного режиму теплоносія. Він полягає в тому, що напрямок змінюють не довільно, а в момент досягнення температури теплоносія на виході із насипу качанів на 4 °С нижче від температури теплоносія на вході в насип. При такому режимі крайні шари насипу качанів будуть знаходитись в умовах максимально дозволеної температури нагріву насіння, найбільшої інтенсифікації процесу і економічного витрачання енергоресурсів [6].

Новий спосіб сушіння насіння кукурудзи впроваджений на виробництві у ДГ ДП «Дніпро» Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської області де сушіння проводять в камерній кукурудзосушарці СКПМ-18. Спосіб не потребує переоснащення сушарки чи будь-яких додаткових витрат на його впровадження. За рахунок нового способу швидкість сушіння підвищилась на 19,2%, продуктивність камери – на 17,3%, енерговитрати (паливо,

електроенергія) знижувались на 4,7-20,2%, економічний ефект становив 219,2 грн. на кожній тонні насіння. Також після сушіння отримано насіння із високою схожістю і силою росту, відповідно 96 і 92%.

Новий спосіб сушіння насіння кукурудзи дозволив підвищити продуктивність сушарки та економію енергоресурсів, що дало можливість господарству виробляти більш конкурентоспроможній високоякісний насіннєвий матеріал.

Список використаних джерел

1. Жидко, В. И. Зерносушение и зерносушилки [Текст] / В. И. Жидко, В. А. Резчиков, В. С. Уколов. – М. : Колос, 1982. – 239 с.
2. Кирпа, Н. Я. Методология энергосбережения при сушке высоковлажных зернопродуктов [Текст] / Н. Я. Кирпа // Труды Международной научн.– прак. конферен. / МГАУ им. В.П.Горячкина. – Москва, 2002. – Том 4. – С. 83–87.
3. Баум, А. Е. Сушка зерна [Текст] / А. Е. Баум, В. А. Резчиков, – М.: Колос, 1983. – 223 с.
4. Станкевич, Г. М. Сушіння зерна [Текст] / Г. М. Станкевич, Т. В. Страхова, В. І. Атаназевич, – К. : Либідь, 1997. – 352 с.
5. Алейников, В. И. Комплексное совершенствование процесса сушки в шахтных и камерных зерносушилках [Текст] / В. И. Алейников // Наукові праці ОДАХТ. – Одеса, 2002. – Вип. 24. – С.28–31.
6. Пат. 94335, Україна, МПК (2006.01) F26B 3/06 Спосіб сушіння насіння кукурудзи у товстому нерухомому шарі / М. Я. Кирпа, В. Ю. Черчель, М. О. Стюрко, Л. М. Бондарь; заявник і власник патенту Державна установа Інститут сільського господарства степової зони НААН України. – № U2014 05652; заявл. 26.05.2014; опубл. 10.11.2014, Бюл. №21.

Філоненко Т.А., *асистент*
Науковий керівник: ***Філон В.І.,*** *д.с.-г.н.*
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ДИНАМІКА ВМІСТУ МІНЕРАЛЬНИХ ФОРМ ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН У ҐРУНТІ ЗА ВНЕСЕННЯ РІЗНИХ ДОЗ АЗОТНИХ ДОБРИВ

Важливим фактором, який визначає поживний режим ґрунту, є наявність в ньому рухомих форм мінеральних елементів живлення таких як азот, фосфор і калій. У наш час вирощування сільськогосподарських культур без застосування мінеральних добрив неможливе. Для отримання високих та якісних врожаїв, а також підтримання родючості ґрунту на належному рівні, необхідно дотримуватись високої культури землеробства при вирощуванні культур, що передбачає значні фінансові затрати сільгоспвиробників. У нинішніх умовах застосування повного мінерального добрива досить обтяжливе для невеликих агропідприємств та фермерських господарств. Так

як азот є головним чинником у підвищенні врожайності сільськогосподарських культур у господарствах, переважно, застосовують внесення лише азотних добрив. Це в свою чергу може призвести до погіршення мінерального живлення рослин та зниження родючості ґрунту.

Метою наших досліджень є вивчення мінливості показників поживного режиму чорнозему типового Лівобережного Лісостепу України за внесення зростаючих доз азотних добрив.

Методика та матеріали досліджень. Польові дослідження проведено на дослідному полі кафедри агрохімії Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва за наступною схемою: 1) Без добрив (контроль); 2) N_{40}; 3) N_{80}; 4) N_{120}. Площа облікової ділянки становила 30 м^2, повторність – чотириразова, розміщення ділянок рендомізоване. У 2013 році вирощували нут сорту Тріумф, у 2014 році – озиму пшеницю сорту Перлина Лісостепу. Технологія вирощування нуту та озимої пшениці в досліді загальноприйнята для Лівобережного Лісостепу України. Добрива вносили у формі аміачної селітри.

Програма досліджень передбачала відбір ґрунтових зразків протягом вегетації за фазами росту та розвитку сільськогосподарських рослин (на початку вегетації, в період інтенсивного росту і розвитку рослин та наприкінці вегетації рослин – перед збором врожаю). З кожної ділянки відбирали п’ять індивідуальних зразків з шару ґрунту 0-20 см та 20-40 см. Вміст лужногідролізованого азоту визначали за Корнфілдом, рухомого фосфору й обмінного калій за Чиріковим.

За результатами досліджень було встановлено, що вміст азоту у ґрунті значно залежав від погодних умов та культур, що вирощували. У 2013 році склалася посушлива погода, що спричинило значне зниження вмісту лужногідролізованого азоту від сходів нуту (175 мг/кг ґрунту) до збирання врожаю (88 мг/кг ґрунту). При цьому за варіантами досліду простежувалося підвищення вмісту лужногідролізованого азоту, а саме: у шарі ґрунту 0-20 см – з 88-140 мг/кг (у контролі) до 119-175 мг/кг (при внесенні N_{120}) та у шарі ґрунту 20-40 см – з 63-91 мг/кг до 84-119 мг/кг відповідно. У 2014 році за вирощування озимої пшениці вміст лужногідролізованого азоту був більш стабільним протягом вегетаційного періоду. Але в той же час за аналогією з 2013 р. відмічено, що зі збільшенням дози азоту зростав вміст у ґрунті даного елементу.

Фосфор входить до складу цитоплазми живої клітини, приймає участь в утворенні та перетворенні азотистих речовин та вуглеводнів у рослинах, відіграє вважливу роль у фотосинтезі, тому фосфорне живлення є важливим елементом для оптимального росту і розвитку рослин. Виявлено, що на початку вегетаційного періоду нуту (2013 р.) та озимої пшениці (2014 р.) вміст фосфору за варіантами досліду суттєво не відрізнявся і знаходився в межах середнього й підвищеного рівня. У подальшому (період інтенсивного росту та розвитку рослин і перед збиранням врожаю) вміст фосфору у ґрунтових зразках зменшувався на 6-22 мг/кг у варіантах із внесенням азотних добрив порівняно з контролем (без добрив).

Калій впливає на активність обмінних процесів в рослинному організмі,

підсилює дію ферментів, бере участь в синтезі хлорофілу, сприяє накопиченню в рослині вуглеводів, регулює їх перетікання по рослині, сприяє накопиченню клітковини, придаючи стеблу стійкість до вилягання. Відмічено, що вміст калію в ґрунті протягом років досліджень був досить стабільним. Внесення азотних добрив не впливало на даний показник. Лише можливо відмітити, що простежується збільшення вмісту калію від початку вегетаційного періоду рослин до збирання врожаю.

У середньому за роками досліджень встановлено, що внесення азотних добрив сприяє збільшенню вмісту в шарі ґрунту (0-20 см) лужногідролізованого азоту порівняно з контролем (без добрив) з 102-116 мг/кг до 114-138 мг/кг. При цьому перед збиранням врожаю відбувається зменшення даного показника порівняно з початком вегетаційного періоду. Внесення азотних добрив майже не впливає на вміст у ґрунті фосфору та калію. Лише можливо відмітити, що вміст даних елементів протягом вегетаційного періоду (від сходів до збирання врожаю) поступово підвищується (рис. 1).

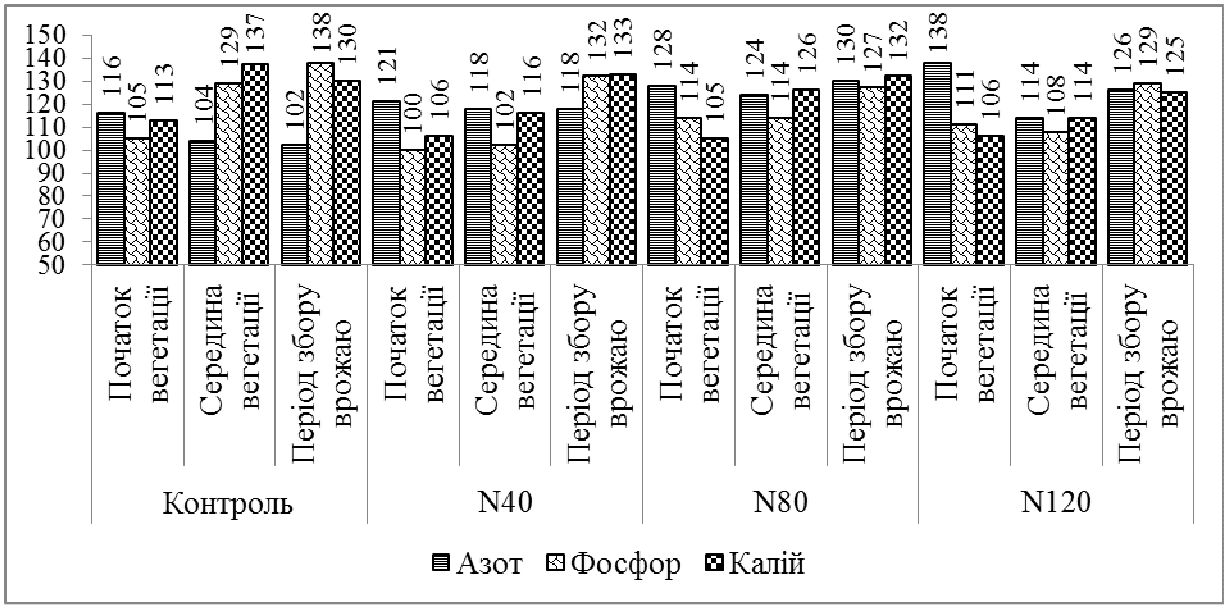

Рис. 1. Вміст елементів живлення в шарі ґрунту 0-20 см протягом вегетаційного періоду нуту та пшениці озимої в середньому за 2013-2014 рр., мг/кг ґрунту

За вмістом елементів живлення у шарі ґрунту 20-40 см у середньому за 2013-2014 рр. простежуються аналогічні закономірності з шаром ґрунту 0-20 см.

Таким чином, можливо зробити наступні попередні висновки:

1. Вміст лужногідролізованого азоту протягом вегетаційного періоду значною мірою залежить від погодних умов. При цьому зі зростанням дози внесення азотних добрив підвищується вміст у ґрунті даного елементу.

2. Вміст у ґрунті фосфору та калію не залежить від внесення азотних добрив. Простежується збільшення вмісту цих елементів у ґрунті перед збиранням врожаю рослин порівняно з початком вегетаційного періоду за

всіма варіантами досліду.

Хом'як М.М., *старший науковий співробітник*
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
с. Оброшино, Львівська обл., Україна

КОЛЕКЦІЯ ГРЯСТИЦІ ЗБІРНОЇ І ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В СЕЛЕКЦІЇ

Селекція – найдешевший, найрезультативніший та екологічно чистий фактор зростання виробництва продукції рослинництва. За сучасних тенденцій підвищення вартості енергозатрат на одиницю виробленої продукції і при наявності проблем, що виникли внаслідок загрозливого забруднення навколишнього середовища, селекції відводиться особливо важлива роль. Специфічною функцією селекції є створення нових сортів і гібридів сільськогосподарських рослин для збільшення виробництва та поліпшення якості вирощеної продукції. В сучасних умовах селекційні дослідження спрямовані на поглиблення знань про успадкування кількісних і якісних ознак, стійкість до стресових факторів довкілля та використання цих знань для створення вихідного матеріалу, селекції високопродуктивних сортів рослин, адаптованих до певних умов вирощування [1, 3].

Однією з перспективних злакових трав для використання в травосумішках польового і лучного травосіяння є грястиця збірна. Вона є одним з найбільш цінних злакових компонентів для створення сінокосів і культурних пасовищ. Грястиця збірна має комплекс господарсько-цінних ознак: ранньостиглість, висока продуктивність, відносна засухостійкість, хороша отавність. Кормова цінність цієї трави у молодому віці дуже висока. Після цвітіння вона швидко грубіє, тому її слід скошувати перед цвітінням - найкраще у фазі викидання волоті. Запізнення із збиранням веде до значної втрати врожаю і поживних речовин. У фазі колосіння в 100 кг сіна міститься в середньому 54 кормові одиниці і 4,3 кг білка. У фазі цвітіння - лише 40 кормових одиниць і 3,3 кг перетравного протеїну. Вміст протеїну є найбільш важливим показником якості корму, його недостача приводить до зниження продуктивності тваринництва. Кількість сирого протеїну в грястиці від кущення до цвітіння зменшується більше чим в 2,5 рази. Це пов'язано із зниженням облиствленості рослин. Найбільш високий вміст сирої золи відмічено в молодім травостої (12,1-І2,9 %), до фази цвітіння вона помітно знижувалась [6].

Серед місцевих, дикорослих популяцій і селекційних сортів є велика кількість різноманітних форм, які мають різну зимостійкість, скоростиглість, кущистість, продуктивність, облиствленість і інші господарсько-цінні ознаки. В зв'язку з цим виникає необхідність створення нових високопродуктивних сортів, різних по строках досягнення укісної стиглості сінокісного і пасовищного

використання для різних ґрунтово-кліматичних умов України та Передкарпаття.

Головним завданням селекції грястиці збірної є виведення сортів, які б в найбільшій мірі задовольняли вимоги сільськогосподарського виробництва, давали високі і стабільні врожаї зеленої маси, сіна з високими кормовими якостями, різних строків достигання і способів використання. Високі і стійкі врожаї залежать від властивостей сорту в максимальній степені пристосовуватися до вкрай несприятливих місцевих ґрунтово-кліматичних умов. Тому створювані сорти повинні бути досить пластичними і характеризуватися комплексом біологічних і господарсько-цінних властивостей. В селекційній роботі з грястицею збірною широко використовується світова колекція ВІРа, місцеві, дикорослі зразки, селекційні сорти і номери інших селекційних науково-дослідних установ. Новий вихідний матеріал створюється шляхом внутрівидової гібридизації, хімічного мутагенезу, розчленування сортів-популяцій на біотипи. Для одержання природніх гібридів висіваються батьківські форми черезрядно по схемі: "батько х мати х батько". Штучна гібридизація проводиться при вільно-обмеженому перезапиленні на ізольованих ділянках. Основними методами в селекції грястиці збірної як в нашій країні так і за рубежем є індивідуально-груповий, родинний, екотипічний добори, створення складногібридних популяцій і синтетичних сортів на основі гетерозису.

Дослідження проводили в лабораторії селекції трав ІСГКР НААН на осушених гончарним дренажем дерново-середньопідзолистих, поверхнево оглеєних середньокислих, суглинкових, утворених на делювіальних відкладах ґрунтах. Закладку дослідів і дослідження в них проводили згідно з методикою селекції багаторічних трав [2, 4, 5]. Агротехніка на дослідних ділянках загальноприйнята для зони Передкарпаття. В 2011 році був закладений колекційний розсадник на 32 номери. Стандарт - районований сорт Дрогобичанка висіяний через кожні чотири номери. Вивчалося 16 дикорослих форм і 15 селекційних сортів різного еколого-географічного походження.

У всіх зразках грястиці збірної інтенсивно ріст рослин проходив до фази цвітіння, а пізніше майже припинявся. Дикорослі форми мало відрізнялися від культурних популяцій за тривалістю вегетаційного періоду. Дані одержані за три роки досліджень свідчать про те, що всі зразки є середньостиглі і середньо пізньостиглі, а номер № 25 (дикоросла форма із Закарпаття) є пізньостиглий у порівнянні зі стандартом. Цей номер починав цвісти на 14-18 днів пізніше від стандарту. Перед збиранням врожаю в досліді проводили біометричні виміри рослин. В середньому за три роки висота стебел на ділянках коливалась від 78 см до І32 см, довжина волоті від 5 см до 22 см, довжина вегетативних пагонів (листків) коливалася від І4 см до 69 см. Стеблові листки в середньому завдовжки 20-27 см. Є низка зразків сінокісного, пасовищного та комбінованого типу використання. Характерною ознакою пасовищних сортів грястиці є наявність дуже великої кількості листків. Пасовищні сорти масть 89 % листя, 11 % стебел (в % по масі), а сінокісні – 34 % листя, 66 % стебел. Навіть в межах одного пасовищного чи сінокісного типу виділяються різні біотипи. Згідно з одержаними даними, за врожаєм кормової маси всі сортозразки

перевищили стандарт, по зеленій масі відповідно на 5-28 %, а по сухій речовині на 15-50 %. За насіннєвою продуктивністю виділилось 11 сортозразків, які перевищили стандарт відповідно на 3-27 %. Найкращими за три роки досліджень по кормовій і насінній продуктивності виділились сортозразки: дикоросла із Львівської області, дикоросла із Комі АРСР, дикоросла із Петрозаводська і номер № 33/5 (селекції ІСГКР). Сортозразки Reda (Швейцарія), дикоросла із Закарпаття (№ 25), дикоросла із Львівської області у фазі цвітіння мають високі показники по вмісту протеїну в абсолютно-сухій речовині – відповідно 13,6, 12,3 і 11,9 %. За Хрестецьким К.І. вміст протеїну в абсолютно-сухій речовині у грястиці в фазі цвітіння становить 11,4 %.

Найбільш цінний вихідний матеріал буде використаний в подальшому селекційному процесі для створення нового сорту грястиці збірної, який відповідатиме високим параметрам кормової та насінної продуктивності, поживної цінності, стійкості рослин до біотичних (хвороби, шкідники), абіотичних (зимо-, холодо-, посухостійкість, стійкість до вилягання) та інших чинників.

Список використаних джерел

1. Бабич, А. О. Селекція кормових культур в Україні [Текст] / А. О. Бабич, В. Д. Бугайов // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 12. – С. 46–47.

2. Доспехов, Б. А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований) [Текст] / Б. А. Доспехов. – Изд. 4-е, перераб. и доп. – М. : Колос, 1979. – 416 с.

3. Молоцький, М.Я. Селекція і насінництво сільськогосподарських рослин [Текст] : підручник / М.Я. Молоцький та ін. – К. : Вища освіта, 2006. – 463 с.

4. Методические указания по селекции многолетних трав / [П. А. Вощинин и др.]. - М : [б. и.], 1978. – 130 с.

5. Методические указания по изучению мировой коллекции многолетних кормовых трав / [П. А. Лубенец и др.]. – М. : [б. и.], 1971. – 24 с.

6. Скоблин, Г. С. Ежа сборная [Текст] / Г. С.Скоблин. – М. : Колос, 1983. – 101 с.

***Черкашина Н.О.**, магістр, **Яришкіна Л.О.,** к.х.н., доцент*
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна
м. Дніпропетровськ, Україна

ВПЛИВ ОРГАНІЧНИХ СПОЛУК ЙОДУ НА ШВИДКІСТЬ КОРОЗІЇ СТАЛІ 20 У КОНСТРУКЦІЯХ ОБІГОВИХ СИСТЕМ

Вирішення проблеми зменшення запасів прісної води в Україні може бути досягнуте шляхом переведення промислових систем водопостачання на замкнутий цикл. Однак при цьому різко інтенсифікуються процеси корозії та накипоутворення. Захист металевих труб обігових систем від корозії є однією з важливих задач. Корозія сталевих труб веде до величезної даремної витрати металу, скорочує термін служби водопровідних мереж, є причиною аварій, збільшує шорсткість внутрішньої поверхні стінок труб і, отже, втрати напору в них, що пов'язане з додатковими витратами на подачу води.

Застосування інгібіторних технологій - один з найбільш перспективних методів вирішення проблем, пов'язаних з інтенсифікацією процесів накипоутворення, корозії та біообрастання. Аналіз патентної і науково-технічної літератури показав, що є десятки компаній, які спеціалізуються на розробці інгібіторів корозії та технологій їх застосування. Сьогодні на промислових підприємствах України використовують реагенти німецького та російського виробництв, які не завжди відповідають технологічним, екологічним та економічним вимогам. Тому постає питання розробки доступних та дешевих високоефективних інгібіторів корозії, які можна виробляти на території України.

Мета роботи - визначення впливу органічних сполук йоду на швидкість корозії сталі 20.

З літературних джерел відомо, що на швидкість протікання процесів корозії значно впливає солевміст та наявність хлоридів, котрі характеризуються значною деполяризайною дією. Тому при проведенні процесу підготовки води слід обирати інгібітори, котрі будуть стійкими до гідролізу. Таку властивість мають складні органічні сполуки йоду.

В якості інгібіторів корозії використовували:

1. Тетраметіламоніййодид;
2. Тетрабутіламоніййодид;
3. Триметілбензиламоніййодид;
4. Трибутіламоніййодид.

Для проведення дослідів були виготовлені розчини обраних реагентів, з концентраціями від 10-50мг/дм^3.

В якості вихідної використовували воду 4 типів:

- ✓ тип А- водопровідна вода;
- ✓ тип В –вода з підземного джерела;
- ✓ тип С- частково знесолена вода, яку отримували методом іонного обміну, -з використанням катіоніту КУ-2-8 та аніоніту АВ-17-8;
- ✓ тип D – глибоко знесолена вода, яку отримували методом дистиляції.

В таблиці 1 наведено склад вихідних вод.

Таблиця 1

Склад вихідних вод

Показник	При використанні води типу			
	A	B	C	D
Загальна жорсткість, мгЕ/дм^3	4,6±0,1	19,1±0,1	13,4±0,1	0,3±0,1
Концентрація хлоридів, мг/дм^3	307,2±0,4	391,1±0,4	227,6±0,4	1,6±0,4
pH	7,5	8,1	8,3	9,2
Концентрація сульфатів, мгЕ/дм^3	20,6±0,2	120,7±0,2	12,3±0,2	1±0,2
Сухий залишок мгЕ/дм^3	487±4	2019±4	1106±4	97±4

Нами були визначені швидкості корозії сталі марки Ст20, котра найчастіше використовується у конструкціях обігових систем. Для проведення дослідів використовували індикатор поляризаційного опору Р 5126. в якості електродів використовували, зразки циліндричної форми, з діаметром 6мм та висотою 20мм, котрі підлягали ретельному шліфуванню, знежирюванню спиртом та зважуванню на аналітичних вагах. Досліди проводились при статичних умовах. В температурному інтервалі від 20°до 90°.

Використання інгібіторів – один з основних методів боротьби з корозією. При проведенні дослідів було встановлено:

- використання в якості інгібіторів корозії сталі 20 триметилбензиламоніййодиду та трибутіламоніййодиду не є доцільним. Реагенти виявилися нестійкими до впливу зовнішніх факторів (ступеню демінералізації та умов аерації води).
- використання в якості інгібітору корозії сталі 20 тетраметіламоніййодиду також не є доцільним. Реагент виявився нестійким до впливу (підвищення) температури.
- використання в якості інгібітору корозії – тетрабутиламоніййоду – є доцільним. Запропонований реагент відповідає технологічним, екологічним та економічним вимогам. Оптимальна доза тетрабутиламоніййодиду становить від 25 до 45 мг/дм3. Доза уточнюється в залежності від якісних характеристик вихідної води (необхідно звернути увагу, на концентрацію хлоридів та сульфатів), та впливу зовнішніх факторів (ступень демінералізації, температура, умови аерації). Слід зазначити, що попередньо оброблена вода (знесолена) - є стійкою до впливу (підвищенню) температури.

Список використаних джерел

1. Слободян, З. Вплив високомодульних силікатів на корозійно-електрохімічні властивості сталі 20 у водогінній воді [Текст] / З. Слободян, Л. Маглатюк, Я. Хабурський, Р. Купович // Вісник ТНТУ. – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Том 75. – №3. – С. 121-127.

2. Сиволап, Н.И. Влияние степени обессоливания воды на скорость коррозии материалов [Текст] / Н.И.Сиволап, В.Н. Плахотник // Химия и технология воды. – 2003. – Том 25. – №3. – С. 22-27.

3. Сорокин, В.И. Применение индикатора поляризационного сопротивления Р 5126 в процессе обучения основам измерения скорости коррозии металлов [Текст] / В.И.Сорокин, Ю.Ф.Фатеев // Известия высших учебных заведений. Химия и химическая технология. –

1995. –Том 38, вып.1-2, – С. 170-178.

4. Тамазашвілі, А.Т. Порівняння ефективності фосфатних інгібіторів корозії сталі у водопровідній воді [Текст] / А.Т. Тамазашвілі, М.І. Мазна, Л.В. Сіренко // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2012. – 2/13(56). – С. 28-31.

ПРИРОДНИЧИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
NATURAL UNIT OF RESEARCH

Андрущенко Н.О., *студент*
Національний технічний університет України «КПІ»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ГІДРОРОЗРИВУ НА ВОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ВИДОБУТКУ СЛАНЦЕВОГО ГАЗУ

На сьогодні існує проблема видобутку сланцевого газу методом гідравлічного розриву пласта, що завдає негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я людей. Значні ризики пов'язані із забрудненням підземних та поверхневих вод, в результаті виливів рідини для гідророзриву, що має хімічну основу.

Гідравлічний розрив пласта (ГРП) останнім часом став одним з найкращих методів видобутку сланцевого газу.

Після додавання хімічних сполук чиста вода перетворюється на отруйну суміш, яку під високим тиском нагнітають у свердловину, це деформує материнську породу. Перед промисловим видобутком газу технологія передбачає викачування частини рідини на поверхню. Цю відпрацьовану рідину для ГРП складно очистити і в більшості випадків вона є радіоактивною. Саме її зберігання у відкритих котлованах в 70% випадків призводить до забруднення ґрунтових вод [1]. Не рідко відбувається витік цієї рідини через труби свердловини безпосередньо в ґрунти.

На один гідророзрив пласту використовується декілька тисяч тон так званої фрекінг-речовини. Кількість води, що використовується для одного гідророзриву, становить 5-25 мільйонів літрів [2]. При цьому за рік на одній свердловині здійснюється близько 10 гідророзривів, а відпрацьована фрекінг-речовина регулярно замінюється на нову.

З економічної точки зору, процес ГРП потребує значних капіталовкладень, які матимуть великий термін окупності або не окупитися взагалі.

Існують і небезпечні ризики пов'язані з потраплянням шкідливих речовин в горизонти питних вод. По-перше, під час нагнітання робочих розчинів для гідророзриву високим є ризик утворення гідравлічного фільтраційного зв'язку із виходом токсичних сполук в горизонти питних та мінеральних вод. По-друге, при гідророзриві відбувається активне виділення газу та утворюється емульсія, яка завдяки своїй низькій вазі та в'язкості, проникає в область тектонічних розломів, забруднюючи підземні води [3].

Для зменшення ризиків забруднення водного середовища внаслідок

видобування сланцевого газу необхідно:

- проведення постійного систематичного моніторингу хімічного складу води поблизу ділянки видобутку;
- в місцях з високим ризиком забруднення підземних вод необхідно обмежити використання методу гідророзриву;
- контролювати якість обсадки та цементування свердловини;
- контролювати процес проведення ГРП, недопущення перевищення кількості робочої рідини, уникнення розливів шкідливих речовин.

Отже, видобування сланцевого газу є вагомим фактором ризику забруднення підземних та поверхневих вод, а тому вимагає належного регулювання та моніторингу за станом навколишнього середовища. Забруднення водного середовища хімічними речовинами, які використовуються при гідророзриві, відбувається внаслідок їх розливів на поверхні землі або через порушення технології проведення гідророзриву.

Список використаних джерел

1. Грецький М. Технологія гідророзриву пластів : прихована екологічна небезпека чи звичайна практика видобувної галузі? [Текст] / М. Грецький, О. Міскун, О.Лукін // Видобуток нетрадиційного газу в Україні : омріяна енергетична незалежність чи жахлива екологічна катастрофа? : матеріали конференції (26 вересня, 2013 р., м. Київ). – С. 29.
2. Иванов, С.И. Интенсификация притока нефти и газа к скважинам [Текст] / С.И. Иванов. – М. : ООО «Недра-Бизнесцентр», 2006. – 565 с.
3. Всеукраїнська антифрекінгова асоціація : [сайт] : укр. версія. Режим доступу : http://gasland.net.ua (дата звернення 29.06.15). – Назва з екрана.

Багатирчук К.А., *технік 2 категорії*
ВП «Вінницька лісонасіннєва лабораторія» ДО « Українська ЛСЦ»
м. Вінниця Україна

ЗАГОТІВЛЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ НАСІННЯ ЛІСОВИХ ПОРІД

Одним із найкращих багатств, якими наділена наша держава являється ліс. Відомий письменник М. М. Пришвін писав «У лісі я знайшов для себе джерело безкінечних відкриттів». Справді, в лісі ми зустрічаємося із своєрідною сукупністю рослин та різноманітним тваринним світом.

Лісове господарство в нашій країні є самостійною галуззю суспільного виробництва, яка займається вивчення, обліком, вирощуванням лісів, охороняє їх від пожеж, шкідників і хвороб, регулює користування лісом з метою задоволення потреб народного господарства. До лісового господарства входять усі лісові угіддя державного лісового фонду, лісогосподарські підприємства та установи та ін.

Одночасно з вирубуванням проводиться відновлення лісів, закладання лісових масивів. Створюються полезахисні лісосмуги для захисту ґрунтів від

вітрової та водної ерозії. Усі лісогосподарські роботи виконуються на наукових засадах, з урахуванням рекомендацій лісівництва – науки про життя лісу та його вирощування.

Відновлення лісів може проводитись як природним так і штучним способом. Штучні насадження створюють тоді, коли на лісових площах після рубки не здійснюється відновлення головних лісоутворюючих порід природним шляхом чи в інших випадках. Наприклад для того, щоб провести відповідні дослідження.

Основною умовою створення високопродуктивного, біологічно стійкого та господарсько-цінного лісового насадження є забезпечення лісогосподарських підприємств високоякісним насіння з хорошими спадковими даними. Для цього на лісогосподарських підприємствах виділяють та створюють постійну лісонасінну базу (ПЛНБ). Забезпечення належного догляду і збереження атестованих об’єктів постійної лісонасінної бази, їх ефективне використання, заготівля високоякісного насіння хвойних і листяних порід, його переробка і зберігання, а також забезпечення збереженості стандартного садивного матеріалу в обсягах та асортименті необхідних для виконання лісокультурних робіт дасть змогу досягти високих показників у роботі з лісовідновлення та лісорозведення.

Щодня ми озираємось і бачимо навколо себе дерева, траву, квіти, птахів, комах, тварин. Це все природа. Людина – частина її. Дуже часто, людина своїми діями впливає на процеси, які відбуваються в природі, призводячи до зміни природи. Кожна зміна позначається на навколишньому середовищі. Змінювати природу людина повинна обережно, бо окремі дії можуть завдавати її суттєвої шкоди.

Слід підкреслити, що кожна лісова деревна порода становить єдність із своїм специфічним середовищем. Так, сосна типова для піщаних ґрунтів, вільха – рослина річкової заплави, а дуб типовий представник лісостепових родючих ґрунтів, де він росте в суміші з іншими листяними породами (липа, клен, граб та ін.). Єдність лісу із своїм середовищем є суперечлива і вона виявляється в їхній безперервній взаємодії. Наприклад, для успішного росту дерев потрібна волога в ґрунті, а корені дерев висушують його, крони ж затримують значну кількість опадів, які потім випаровуються з ґрунту в повітря. Сходи ялини потребують рівномірної температури, а приморозки чи спека пошкоджують їх. Місця, де сходять ялини, займають березки чи осички, які більш витривалі. Від суперечності між ялиновим самосівом і середовищем змінюється рослинність ділянки, внаслідок чого потім змінюється середовище. Згодом, коли підрослі берези й осики створять затишок, виникають сприятливі умови для росту сходів тіневитривалої ялини, які довгий час ростуть під захистом беріз і осик, поки не випередять їх у рості. Світлолюбні берези і осики опиняються під пологом ялин, не витримують затінення і через деякий час починають відмирати. Внаслідок такого взаємопов’язаного складного процесу виникає ялиновий ліс. Ліс постійно розвивається й оновлюється за складом деревних порід і умовами їх виростання. Це, в свою чергу, веде до зміни тваринного світу, ґрунту, атмосфери [1].

Рух, постійна зміна – закон життя лісу. Зміни, що відбуваються в процесі

розвитку лісу, спричиняють відповідні зміни земної поверхні, і навпаки, зміни в складі земної поверхні викликають зміни в структурі та якості лісу, в його розвитку. Відомий вітчизняний вчений-лісівник Г.Ф. Морозов писав, що ліс, як географічний континент – це частина земної поверхні, зайнята спільно ростучими деревними рослинами або лісовими угрупованнями, життя й форма яких перебувають у закономірному й гармонійному зв'язку з властивостями зайнятої земної поверхні.

Ліс – особливе багатство нашої країни. Майже 4500 видів вищих рослин утворюють флору України. Тут ліси Полісся і зелені Карпати, діброви Поділля і представники Кримських субтропіків. Ліси на території України розташовані нерівномірно. Так, на Поліссі їх площа становить більше третини, в лісостепу – третину, в Карпатах – чверть, степу і Криму – двадцяту частину від сумарної площі цих зон.

Особливістю існування різних форм життя у земних умовах є постійна зміна їхніх поколінь. Існування органічної речовини в будь-якій життєвій формі неминуче призводить до її старіння внаслідок необоротних перетворень, яких зазнає організм у процесі життєдіяльності. Старіння завершується відмиранням організму. Продовження існування тієї чи іншої форми життя неможливе без періодичної появи наступних поколінь організмів, що утворюють цю форму. Такий процес у природі Землі відбувається через розмноження та відтворення організмів.

Кожна рослина проходить певний життєвий цикл, який передбачає послідовну зміну стадій розвитку – від зародження до старіння і відмирання. Зміна поколінь і поширення даного виду відбувається завдяки утворенню кожною рослиною відповідної кількості насіння.

Основною функцією насіння є утворення молодих рослинних організмів, здатних до повного повторення всього циклу індивідуального розвитку від зародження до відмирання, притаманного материнській рослині. Реалізації цієї функції сприяє комплекс інших функціональних особливостей, поміж яких важливим є поширення даного виду рослин по земній поверхні і збереження ними життєздатності в несприятливих умовах.

На відміну від трав'яних рослин, стадія зрілості у дерев досить тривала і залежно від породи може становити 80-100 років і більше. З віком урожайність дерев зростає, що пов'язане зі зміною їхнього фізіологічного стану, збільшенням розмірів крон та кількості плодоносних пагонів. У перші роки плодоношення дерев якість насіння невисока. З настанням періоду стійкого плодоношення вона підвищується.

У перестійних насадженнях знижується життєдіяльність дерев, а отже, і їхня репродуктивна здатність, і настає тим швидше, чим бідніші лісорослинні умови. Зменшуються розміри і маса насіння, знижується їхня посівна якість.

Забезпечення лісового господарства високоякісним насінням дерев і чагарників з цінними спадковими властивостями в достатньому обсязі можливе за наявності постійної лісонасінної бази (ПЛНБ) та чіткої організації збору лісонасінної сировини, його переробки і зберігання. Шишки і плоди заготовляють в першу чергу на об'єктах ПЛНБ.

До складу ПЛНБ входять: плюсові дерева та насадження; лісонасінні

плантації; постійні лісонасінні ділянки; генетичні резервати. Під час закладання лісонасінних об’єктів слід звернути особливу увагу на біологічно стійкі та господарсько цінні форми лісових порід (наприклад, рання та пізня форми дуба; смолопродуктивні, посухо- та солевитривалі, стійкі до техногенного забруднення форми тощо). На об’єктах ПЛНБ отримують, як правило, насіння що відзначається підвищеними селекційно-генетичними якостями. Генетичні особливості насіння є найважливішим чинником, який впливає на продуктивність та біологічну стійкість насаджень.

Обсяги заготівлі лісового насіння визначають, беручи до уваги забезпечення садіння та висівання лісу, захисного лісорозведення, закладання лісових розсадників, створення резервного фонду насіння через періодичність плодоношення, виконання експортних замовлень [2].

Збір насіння певних груп деревних порід має свої особливості. Скажімо, велике насіння бука, дуба, горіха, каштана збирають після його опадання. Найперше опадає порожнє та пошкоджене насіння, дещо пізніше – здорове та високоякісне. Для того щоб відділити неякісне насіння від здорового, його занурюють у воду – неповноцінне насіння спливає на поверхню.

Насіння кленів, липи, ясенів після досягнення ним урожайної стиглості залишається на дереві і починає опадати лише взимку. За наявності снігового насту насіння деревних видів у великій кількості накопичується в різних заглибинах, звідки його можна легко вибирати. Однак насіння цих порід збирають переважно раніше – наприкінці вересня - у жовтні.

Заготівля насіння з глибоким спокоєм на початку його достигання скорочує терміни підготовки його до висівання. Тому, наприклад, горішки липи збирають у період, коли вони набирають сірувато-зеленого кольору; ясена звичайного – коричнюватого кольору насіння та зеленувато-білого – крилатки.

Приміщення, в якому зберігають насіння, повинне мати вентиляційні труби і добре провітрюватися. Кожну декаду насіння потрібно оглядати, при необхідності перелопачувати і просушувати. При огляді насіння слід мати на увазі, що втрата блиску свідчить про погані умови їх зберігання і що запах цвілі вказує на злежування. У сховищах повинна бути забезпечена охорона насіння від мишей і інших шкідників.

Насіння хвойних зберігають у скляних бутлях. Більшість насіння листяних порід можна зберігати в мішках, ящиках, корзинах. Насіння вишні, сливи, терну, абрикоси, горіха зберігають у піску (шар 2–3 см) шаром 3–5 см., насіння берези і в'яза – в ящиках. Соковиті і маслянисті плоди, що не переносять морозів (горіхи), повинні зберігатися в підвалах або траншеях. При виборі способів зберігання жолудів необхідно враховувати їх великий об'єм (звичайно в одному місці зберігається до десяти і більше тонн), тонкість і неміцність шкірки і можливість самозігрівання в результаті дихання. Великий вміст води в сім'ядолях жолудів створює небезпеку їх вимерзання і ураження грибковими хворобами, а також небезпеку втрати схожості від пересихання, внаслідок чого сім'ядолі втрачають пружність і стають м’якими.

Насіння каштана, дуба мають підвищену вологість і в результаті при підвищеній температурі можуть пересохнути, при підвищеній вологості – проростити. На зимове зберігання закладають абсолютно стиглі і здорові жолуді.

Важливе значення має тут організація в лісовому господарстві служби прогнозів плодоношення. Передбачення насіннєвих років дозволяє заздалегідь підготуватися до організації збору насіння, приурочити рубку головного користування до насіннєвого року та ін. [1].

Отже, заготівля і зберігання лісового насіння має велике значення для відновлення високопродуктивних, біологічно стійких та господарсько цінних лісів які є легенями нашої планети. При вирішенні питань природного відновлення лісових порід необхідно враховувати всебічне сприяння та розширене фінансування наукової бази лісового насінництва: відбору кращих популяцій і дерев, закладання та вивчення випробних культур. Формуванню підвищеної зацікавленості виробництва щодо використання генетично покращеного насіння сприятимуть рекламні акції та економічне стимулювання.

Список використаних джерел

1. Мелехов, І.С. Лісознавство [Текст] : підручник для вузів / І.С.Мелехов. –М. : МГУЛ, 2002. – 398 с.
2. Атрохін, В. Г. Лісівництво та дендрологія [Текст] : підручник для технікумів. – М. : Лісова. пром-сть, 1982. – 368 с.

Бахтин А.І., *студент*
НТУУ «Київський політехнічний інститут»
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ЗБІЛЬШЕННЯ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Автомобільний транспорт приносить людям найрізноманітніші блага, однак його розвиток є вкрай негативним явищем. Транспортні засоби є одним з найбільш активних забруднювачів атмосфери, гідросфери та літосфери, шумового та вібраційного забруднення. У зв’язку зі збільшенням кількості транспортних засобів виникає потреба будівництва нових автошляхів, що частіше всього кличе за собою вирубку лісів, порушення природного стану ґрунтів. Від шкідливого впливу автомобільного транспорту страждають не лише люди, але й рослинний та тваринний світ.

Охорона довкілля від шкідливого впливу автотранспорту є одним із основних завдань закону України «Про автомобільний транспорт» [1].

Вплив автомобільних доріг і автотранспорту, що рухається ними, на навколишнє середовище виявляється у складній взаємодії чинників, які можна розділити на дві групи: дорожні та транспортні. До дорожніх чинників належать: відведення під будівництво автомобільної дороги земельних угідь; порушення єдності й цілісності природного балансу; зміна природніх комплексів і рельєфу місцевості протягом будівництва. До транспортних чинників належать: шум і

загазованість повітря; забруднення прилеглої до дороги смуги шкідливими речовинами, що містяться у відпрацьованих газах автомобілів. Автомобільна дорога порушує існуючі в природі основні баланси: біологічний, водний, гравітаційний, радіаційний [2].

Одним з негативних наслідків автомобілізації є шум. Шумовий антропогенний вплив найбільш несприятливим є для тварин. Відомо, що у тварин поблизу великих автотранспортних шляхів порушується орієнтування у просторі, відбувається передчасне линяння птахів, у бджіл гинуть личинки.

Зниження рівня шуму від автотранспорту може бути досягнуто шляхом організації зелених насаджень уздовж доріг; прокладка магістралей у тунелях; прокладенням уздовж доріг звукопоглинаючих насипів.

При забрудненні атмосферного повітря велику роль виконують викиди домішок, утворених в процесі згорання палива. До основних токсичних викидів автомобіля відносяться: відпрацьовані гази, картерні гази і паливні випари. Відпрацьовані гази, що викидаються двигуном містять оксид вуглецю (CO), вуглеводні (C_xH_y), оксиди азоту (NO_x), альдегіди та сажу. Попавши в атмосферу забруднюючі і токсичні речовини переносяться на більш великі відстані, попадають з осадом в ґрунти, поверхневі та підземні води.

Слід відзначити, що в атмосферу у великих кількостях викидаються оксиди сірки та азоту, які можуть стати причиною кислотних дощів. У водних екосистемах кислотні опади викликають загибель риб та інших водяних мешканців. Підкислення води рік і озер серйозно впливає і на тварин суходолу. Разом із загибеллю озер стає очевидною і деградація лісів. Якщо руйнується лісова екосистема, починається ерозія ґрунтів [3].

Для мінімізації шкідливого впливу на атмосферне повітря потрібно здійснювати наступні заходи: проводити заміну або належний ремонт застарілих конструкцій двигунів, ретельніше перевіряти якість палива, переходити від бензинових та дизельних двигунів на газові, змінити саму організацію руху, особливо на перехрестях.

Список використаних джерел

1. Про автомобільний транспорт освіту [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 06.11.2014 р.] / Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 № 2344-III // Урядовий кур'єр. – 12.10.2005. – №193. – Доступно з мережі інтернет : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2344-14 (дата звернення 28.05.15). – Заголовок з екрана.

2. Гончаренко, Ф.П. Експлуатаційне утримання та ремонт автомобільних доріг за складних погодних та екологічних умов [Текст] / Ф.П. Гончаренко, Є.Д. Прусенко, В.Ф. Скорченко. – К. : Урожай, 1999 – 264с.

3. Кислотні дощі [Електроний ресурс] // Матеріал з Вікіпедії, 2015. – Режим доступа : http://http://uk.wikipedia.org/wiki/Кислотні_дощі/ (Дата звернення: 28.05.2015).

Бомба М.Я., *д.с.-г.н, професор,* ***Івашків Л.Я.,*** *к.б.н., доцент,*
Шах А.Є., *к.б.н., доцент*
Львівський інститут економіки та туризму
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИРОЩУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Нині як ніколи людина стає екологічно залежною від середовища свого існування - природного і соціального, а її здоров'я дедалі більше потерпає від природних і антропогенних чинників. Для України якісне харчування - актуальна проблема, оскільки чверть нашого населення проживає в екологічно несприятливих умовах. Здоров'я населення погіршується не лише через фоновий вплив малих доз радіації, після Чорнобильської катастрофи, розбалансованості раціонів харчування на тлі дефіциту окремих мікронутрієнтів, а й в значній мірі через зростаюче забруднення продуктів харчування. Слід зауважити, що найбільшою мірою продукти харчування забруднені радіонуклідами, важкими металами та іншими хімічними елементами, детергентами (мийними засобами), антиоксидантами, консервантами, пестицидами, нітратами і нітритами, мікотоксинами, антимікробними речовинами і заспокійливими препаратами, регуляторами росту та іншими шкідливими речовинами, що вкрай негативно позначається на здоров'ї людини.

Безумовно, центральне місце в кругообігу вище наведених речовин займає ґрунт. Він постійно взаємодіє з іншими середовищами біосфери: атмосферою, гідросферою, рослинним і тваринним світами. На якість продуктів харчування та життєдіяльність людини значний вплив має хімічний склад ґрунту, екологічний стан якого під дією мінеральний добрив і засобів захисту рослин часто погіршується.

З промисловими відходами до ґрунту надходять як важкі метали (залізо, мідь, свинець цинк тощо) та інші синтетичні органічні й неорганічні забруднювачі. Усі ці речовини потрапляють до харчових ланцюгів і в надмірній кількості вражають живі організми. При цьому вміст важких металів особливо збільшується в ґрунтах приміських сільськогосподарських зон, автошляхів, а також значних (радіусі 20-25 км) територій навколо промислових центрів, що вимагає проведення моніторингу щодо вмісту важких металів таких землях і розроблення стратегії їх по дальшого використання [1]. Слід пам'ятати, що значна частина шкідливих речовин має здатність нагромаджуватися в продуктах харчування тваринного походження - м'ясі, печінці, нирках, легенях, хрящових тканинах та інших органах корів, свиней, домашньої птиці, кролів, риби, - оскільки для відгодівлі цих тварин використовують забруднені корми.

Проведені нами дослідження показують, що внесення органічних і мінеральних (азотних, фосфорних і калійних) добрив не викликає помітних змін у природному рівні важких металів сірих лісових ґрунтів і не є небезпечним з погляду їх забруднення у разі застосування як мінімізованих, так і підвищених систем удобрення польових агрофітоценозів, хоча тенденція

до зростання вмісту важких металів намітилася на ділянках, де дози мінеральних добрив надмірно збільшували. Установлено, що вміст важких металів у ґрунті залежить від виду сільськогосподарської культури, що, очевидно, пов'язано з технологією її вирощування - передусім зі ступенем удобрювання та застосуванням різних засобів хімічного захисту рослин [2].

В контексті створення продуктів оздоровчого харчування особливо небезпечним стає накопичення в продукції рослинництва, зокрема овочівництва, нітратів [3]. Невиправдане застосування високих і надвисоких доз азотних добрив призводить до того, що надлишок азоту в ґрунті швидкими темпами потрапляє в рослини, нагромаджуючись у великих кількостях. Крім того, азотні добрива мінералізують органічну речовину ґрунту, посилюючи нітрифікацію, що також сприяє надходженню нітратів в рослину та її плоди.

Результати наших досліджень, проведених у і західному регіоні України, свідчать, що за мінімізованого застосування мінеральних добрив вміст нітратів у продукції різних груп рослинних культур був значно нижчим, ніж на ділянках із підвищеними дозами цих добрив [2].

Отже, всі землі необхідно згрупувати за їхньою придатністю до вирощування екологічно безпечної продукції:

- непридатні - землі, розміщені біля сміттєзвалищ та екологічно небезпечних підприємств, а також уздовж автомагістралей;
- обмежено придатні - землі різних агроформувань з інтенсивним землеробством;
- придатні - землі фермерських і подвірних селянських господарств, розміщені на екологічно безпечних територіях, що підходять для розвитку органічного землеробства й агротуризму.

На наступному етапі пропонуємо створити чотири кластери з координації виробництва екологічно безпечної продукції, що базується на трьох складниках:

1. Наявність сприятливих природних умов на визначеній території і досвіду впровадження відповідних технологій виробниками сільськогосподарської продукції.
2. Наявність національної нормативно-правової бази з питань екологічного (органічного) виробництва, що дасть змогу відпрацювати механізми контролю процесу створення екологічної продукції для гарантування її якості кінцевому споживачеві.
3. Маркетинг і реклама екологічної продукції, інформування споживача про її переваги, формування сталого попиту на неї. Це найскладніше завдання в умовах відсутності культури споживання екологічної продукції.

За статистичними даними, в Україні залишилося чотири невеликі перспективних щодо поширення органічного виробництва регіони, де ґрунти ще не забруднені до небезпечних меж і де можна вирощувати екологічно чисту продукцію на рівні найвищих світових стандартів [5]. На даних територіях необхідно здійснювати всебічні агрохімічні дослідження для раціонального використання аграріями локальних природних ресурсів. Для покращення фінансового стану виробників органічних продуктів необхідно запроваджувати системи урядових грантів, субсидій і кредитів, підвищувати

прибутковість господарської діяльності (зокрема, впровадження первинного оброблення продукції та застосування енергоощадних технологій), розвитку відповідної інфраструктури (сільські шляхи, фермерські ринки і магазини, «зелений» туризм тощо) [4]. У зв'язку з цим доцільно активніше пропагувати альтернативні форми господарювання на землі, розвиваючи органічне, біологічне, адаптивне й екологічне рільництво.

Майбутнє держави має бути нерозривно пов'язане з її здатністю підтримувати безперебійне виробництво екологічно безпечних продуктів харчування в єдиному циклі (виробництво сільськогосподарської продукції - заготівля - зберігання - перероблення - продукт - споживач), що, з одного боку, унеможливить забруднення харчових продуктів на різних етапах їх створення, а з другого - відкриє широкі можливості для виробництва таких продуктів, які б сповна відповідали встановленим органолептичним, загальногігієнічним, технологічним і токсикологічним нормативам і не впливали б негативно на здоров'я людей, тварин і стан навколишнього природного середовища [6].

Отже, розв'язання проблеми якісного й здорового харчування має стати невідкладним завданням для нашої держави. Реалізація національної політики виробництва якісної продукції повинна враховувати стан вітчизняного ринку, що сприятиме формуванню позитивного міжнародного іміджу України.

Список використаних джерел

1. Патика, В.П. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель [Текст] / В.П. Патика, О.Т.Тараріко. – К. : Фітосоціоцентр, 2002. – 296 с.

2. Бомба М.Л. Наукові і прикладні аспекти біологічного землеробства [Текст] / М.Л.Бомба. –Львів : Українські технології, 2004. – 232 с.

3. Бабюк, А.В. Безпека харчування: сучасні проблеми [Текст] / А.В. Бабюк, О.В.Макарова, М.С.Рогозинський [та ін.]. – Чернівці : Книги - XXI, 2005. – 456с.

4. Створення регіонального кластеру виробників екологічної продукції в Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecoinfo.com.ua/aktualno_klaster.html (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Шубравська, О. Ринок органічної продукції та перспективи його розвитку в Україні [Текст] / О.Шубравська // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 53-61.

6. Бомба М.Я. Екологічні аспекти покращення якості продуктів харчування // Новітні тенденції у харчових технологіях та якість і безпечність продуктів: зб. ст. IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів : ЛІЕТ, 2012. – С. 10-17.

Диченко О.Ю., *старший викладач*
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ НА ДИНАМІКУ ЧИСЕЛЬНОСТІ ШКІДНИКІВ БУРЯКУ ЦУКРОВОГО

Мета аналіз літературних джерел, який виконаний у роботі Bianchietal., (2006), свідчить про важливість природних місцеперебувань у структурі аграрного ландшафту для регуляції чисельності шкідників сільськогосподарських культур. Комплексний агроладшафт, який охоплює щільну мережу природних місцеперебувань, забезпечує сприятливі умови для популяцій ворогів шкідливих комах, внаслідок чого ці популяції здатні збільшувати свою чисельність на сільськогосподарських полях. Високе різноманіття агроландшафту забезпечує високий рівень індексу сервісу біологічного контролю [1]. В агроекосистемах різноманіття та чисельність природних ворогів шкідників зазнає впливу від структури й складу ландшафтів, які оточують сільськогосподарські угіддя [2-3].

Одержані результати аналізу типів покриву земної поверхні у межах Полтавської області на основі GLC 2000-підходу свідчать про те, що значна територія області є розораною та зайнята агроекосистемами. У межах земель сільськогосподарського призначення ландшафтне різноманіття формується за рахунок ріллі, територій з мозаїкою ріллі та трав'янистого покриву та територій з розрідженим рослинним покривом. Очевидно, що ці назви одиниць типів земного покриву, які застосовуються для глобальної класифікації у рамках GLC 2000-підходу, у реаліях Полтавської області відповідають різним фазам агротехнологічного циклу.

Компоненти природних екосистем зосереджені у заплавах річок регіону та представлені заплавними лісами, лугами та болотами. Заплави річок можна розрізняти як такі, що представлені переважно лісовими екосистемами, або луговими та болотними екосистемами.

Сукупність типів земної поверхні може бути відображенням ландшафтно-екологічного різноманіття. Цей показник кількісно був визначений за допомогою індексу Шеннона.

У результаті проведених розрахунків встановлено, що найбільше ландшафтне різноманіття характерне для східних та центральних районів області. Найбільше ландшафтне різноманіття встановлене для Решетилівського (у середньому індекс Шеннона становить 1,07 біт/піксель) та Великобагачанського (1,06 біт/піксель) районів, які знаходяться у центрі Полтавської області.

Найменше ландшафтне різноманіття характерне для Чорнухінського, Семенівського, Глобинського та Кобелянського районів.

Нами було досліджене припущення про залежність чисельності шкідливих комах по районах Полтавської області від середнього значення та стандартного відхилення індексу Шеннона, який характеризує ландшафтне різноманіття:

- між варіюванням чисельності бурякової попелиці та показниками ландшафтного різноманіття на обраному масштабному рівні не встановлено статистично вірогідного зв'язку;
- чисельність звичайного бурякового довгоносика негативно залежить від стандартного відхилення індексу Шеннона у межах адміністративних районів. За умов високого рівня ландшафтного різноманіття чисельність цього шкідника не сягає високих значень. У свою чергу низький рівень ландшафтного різноманіття створює передумови для його спалаху;
- для сірого бурякового довгоносика не встановлено статистично вірогідної лінійної залежності чисельності від індексу ландшафтного різноманіття та стандартного відхилення його варіювання. Але графічний аналіз залежності дозволяє припустити нелінійну залежність між цими показниками;
- чисельність бурякової та лободової щитоносок демонструють залежність від ландшафтного різноманіття, вираженого індексом Шеннона. Найбільший ризик виникнення спалахів чисельності цих шкідників спостерігається в умовах низького ландшафтного різноманіття. Зі стандартним відхиленням індексу Шеннона існує нелінійний зв'язок: спостерігається рівень варіабельності різноманіття у діапазоні 0,40–0,46, при якому чисельність шкідників сягає найбільших значень;
- для бурякової кореневої попелиці встановлена аналогічна попередньому виду шкіднику залежність.

Таким чином, ландшафтне різноманіття визначає умови, за яких найбільш вірогідне різке зростання чисельності шкідників.

Нами встановлено, що низький рівень ландшафтного різноманіття відображає екологічну обстановку, за якої ризики спалахів чисельності шкідників найбільші.

Рівень ландшафтного різноманіття в умовах Полтавської області передусім визначається співвідношенням агроекосистем до ландшафтних комплексів інших типів. Значні одноманітні території, які зайняті сільськогосподарськими угіддями, створюють умови для спалахів чисельності шкідників.

Безумовно, природна хвилеподібна варіабельність чисельності популяцій тварин визначається комплексом екзогенних та ендогенних стосовно до популяції чинників. Але одержані данні свідчать про те, що амплітуда коливань, а таким чином і господарсько-значима шкода від комах-фітофагів, визначаються рівнем ландшафтного різноманіття. Слід наголосити на тому, що важливим чинником є саме ландшафтне різноманіття, а не тривіальна частка сільськогосподарських угідь у структурі покриву відповідної території.

Список використаних джерел

1. Gardiner, M. M., Landis, D.A., Gratton, C., DiFonzo, C. D., O'Neal, M., Chacon, J., Wayo, M., Schmidt, N., Mueller, E., Heimpel G.E., 2009. Landscape diversity enhances biological control of an introduced crop pest in the north-central USA. Ecological Applications 19(1), 143–154.

2. Schmidt, M. H., Tscharntke, T. 2005. Landscape context of sheetweb spider (Araneae: Linyphiidae) abundance in cereal fields. Journal of Biogeography 32, 467–473.

3. Tscharntke T., Klein, A. M., Kruess, A., Steffan-Dewenter, I., Thies C., 2005. Landscape perspectives on agricultural intensification and biodiversity: ecosystem service management. Ecology Letters 8, 857–874.

Красовський В.В., *к.б.н., с.н.с., директор,*
Черняк Т.В., *завідувач сектору*
Хорольський ботанічний сад
м. Хорол, Полтавська обл., Україна

САД СУБТРОПІЧНИХ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР ХОРОЛЬСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ЯК НАВЧАЛЬНА БАЗА ДЛЯ СТУДЕНТІВ-БІОЛОГІВ

Питання збереження та збагачення генофонду рослин є дуже актуальним, звідси очевидна необхідність збільшення кількості об’єктів природно-заповідного фонду України, бо лише за таких умов ми зможемо наблизитись до Європейського рівня заповідності територій, тобто заповідати не менше десяти відсотків загальної площі держави. Хорольський ботанічний сад – новостворена науково-дослідна природоохоронна установа загальнодержавного значення, що підпорядкована Міністерству екології та природних ресурсів України і одним з основних напрямків наукових досліджень його є інтродукція субтропічних плодових культур у лісостеповій зоні України. Реалізуючи Проект організації території ботанічного саду, а саме стратегію розвитку на 10 років, наразі, на площі 0,26 га облаштовано наукову зону та висаджено з метою подальших усебічних інтродукційних досліджень такі субтропічні види плодових культур як зизифус справжній (*Zizyphus jujuba* Mill.) з родини Жостерові (*Rhamnaceae* R. Br.), хурма віргінська (*Diospyros virginiana* L.) з родини Ебенові (*Ebenaceae* Guer.), інжир звичайний (*Ficus carica* L.) з родини Шовковицеві (*Moraceae* Link), гранат звичайний (*Punica granatum* L.) з родини Плакунові (*Lythraceae* J.St-Hil.), мигдаль звичайний (*Amygdalus communis* L.) з родини Розові (*Rosaceae* Juss.) та азиміна трилопатева (*Asimina triloba* L.) з родини Анонові (*Annonaceae* DC.) в результаті чого створено ботанічну експозицію Сад субтропічних плодових культур.

Слід відмітити, що положення про Хорольський ботанічний сад передбачає створення бази як для науково-дослідної роботи так і навчального процесу студентів біолого-екологічних спеціальностей. Виходячи з цього метою нашої роботи було обґрунтування напрямку та інших аспектів проведення навчальних практик, які б забезпечували єдиний комплексний підхід до їх організації за умови використання наявної науково-дослідної бази. Водночас, враховуючи що навчальна практика з ботаніки для студентів біологів та екологів є обов’язковою частиною навчального процесу, де студенти завершують вивчення, закріплюють і поглиблюють знання, одержані

на лекціях та лабораторних заняттях з курсу «Ботаніка. Анатомія і морфологія вищих рослин», причому даний курс передбачає вивчення вищих рослин не окремо взятого регіону, а біологічне їх різноманіття, доцільно у Хорольському ботанічному саду, використовуючи експозиційну колекцію Сад субтропічних плодових культур організовувати практику з ботаніки з ухилом до інтродукції та акліматизації рослин. Така практика буде оправданою, адже на кінець 20 століття в Україні було інтродуковано понад 3 тис. видів, форм і культиварів дерев, кущів та ліан, що у 6 раз перевищує кількість видів природної дендрофлори [1].

Під час проходження зазначеної практики студенти зможуть ознайомитись з представниками рослинного світу субтропічного кліматичного поясу, їх поширенням, використанням у плодівництві, ознайомитись з морфологічною будовою рослин, а за участі наукових працівників ботанічного саду детальніше вивчити морфологічні ознаки досліджуваних видів, які сприяють їх інтродукції у Лісостеп України. Більше того, практика у повній мірі дозволить продемонструвати і біолого-екологічні особливості інтродуцентів. Приміром, зизифус справжній, культура якого найбільше розвинена у Китаї, Індії та Пакистані може витримувати зниження температури до мінус 28-30^0 С. Подібні приклади можна навести і по інших досліджуваних культурах. Так, серед 9 видів азиміни, поширених на сході Північної Америки, в лісостеповій зоні України проходить інтродукційне випробування азиміна трилопатева, яка здатна переносити зниження температури до мінус 27-29^0 С, хурма віргінська витримує зниження температури до мінус 30^0 С [2].

Має істотне значення для розуміння процесу акліматизації і той факт, що досліджувані субтропічні культури зростають на площі колекційної ділянки не як поодинокі екземпляри окремого виду, а як штучні інтродукційні популяції, бо саме популяція є елементарною фітосистемою, в межах якої реалізуються процеси адаптації виду до мінливих умов природного середовища [7].

Представляється можливість також продемонструвати спроможність до інтродукції у Лісостепу України доволі поширених у субтропіках видів плодових культур таких як інжир звичайний та гранат звичайний за умови культивування їх як вкривних на зиму культур.

До інших біолого-екологічних особливостей досліджуваних субтропічних видів, що сприяють інтродукції у лісостеповій природно-кліматичній зоні є у зизифуса справжнього та азиміни трилопатевої пізній початок вегетації , у інжиру звичайного здатність партенокарпічно утворювати плоди, зизифус справжній, інжир звичайний та гранат звичайний легко піддаються формуванню, що дозволяє культивувати їх у вигляді кущів. Усі досліджувані нами види субтропічних культур невибагливі до ґрунтових умов, а за винятком азиміни трилопатевої є і досить посухостійкими.

Про ці та інші біолого-екологічні особливості видів зизифуса справжнього, хурми віргінської, інжиру звичайного, гранату звичайного, мигдаля звичайного та азиміни трилопатевої студенти-практиканти зможуть дізнатись з наукових публікацій працівників установи [3, 4, 5, 6].

Крім того відомо що, успіх введення плодових рослин – інтродуцентів в культуру у змінених кліматичних умовах багато в чому залежить від виявлення

унікальних генотипів, які можливо віднайти у штучних інтродукційних насадженнях рослин, вирощених з насіння у Хорольському ботанічному саду, а студенти-практиканти зможуть прийняти участь у їх пошуку.

Список використаних джерел

1. Екологічна енциклопедія: У 3 т. [Текст] / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Т. 2: Є-Н.: іл.. – (В опр.). – С. 135.

2. Казас, А. Н. Субтропические плодовые и орехоплодные культуры: научно-справочное издание [Текст] / А. Н. Казас, Т. В. Литвинова, Л. Ф. Мязина [и др.] – Симферополь: ИТ «Ариаль», 2012. – 304 с.

3. Красовський, В. В. Видовий склад рослин ботанічної колекції: «Сад субтропічних плодових культур» Хорольського ботанічного саду [Текст] / В. В. Красовський // Тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Лісове і садово-паркове господарство XXI сторіччя: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення». – Київ – 2014. – С. 183-184.

4. Красовський, В. В. Інтродукція субтропічних плодових культур як шлях до екологізації садівництва у Лісостеповій зоні України [Текст] / В. В. Красовський // Екологія – філософія існування людства: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених. – Київ – 2013. – С. 159-160.

5. Красовський, В. В. Субтропічні плодові культури у аспекті ботаніко-екологічної освіти Хорольського ботанічного саду [Електронний ресурс] / В. В. Красовський // Електронний науковий фаховий журнал «Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України». – 2014 р. – Київ № 3 (45). – Режим доступу до журналу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2014_3_15.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

6. Красовський, В. В. Теоретичні основи створення колекції субтропічних плодових культур у Хорольському ботанічному саду [Електронний ресурс] / В. В. Красовський // Електронний науковий фаховий журнал «Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України». – 2014 р. – Київ № 46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npdntu_econ_2014_4_14.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

7. Черевченко, Т. М. Збереження та збагачення рослинних ресурсів шляхом інтродукції, селекції та біотехнології [Текст] : монографія / Т. М. Черевченко. – К.: Фітосоціоцентр, 2012 – 432 с.

***Лесновська О.В.**, к.с.-г.н., доцент*
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпропетровськ, Україна

ДЕГУСТАЦІЙНІ ЯКОСТІ М'ЯСА ОВЕЦЬ РІЗНИХ ГЕНОТИПІВ

Смакові властивості м’яса – найбільш цінні показники при виборі продукту споживачем. М’язова і жирова тканини є головним джерелом формування смаку та аромату м’яса. В системі контролю якості м’яса поряд із визначенням технологічних, біохімічних і фізико-хімічних показників, важливе місце належить органолептичній оцінці. При цьому є можливість одночасно і швидко отримати дані цілого ряду показників, що характеризують властивості м’яса та м’ясного бульйону [1, 2].

З метою оцінки смакових і кулінарних властивостей м’яса та для більш повної характеристики продуктів забою, нами була проведена дегустаційна оцінка м’яса за п’ятибальною шкалою згідно вимог ГОСТ 9959–91 за наступними показниками: смак, аромат, ніжність і соковитість [3].

Попередньо був проведений забій овець різних генотипів по три голови з кожної групи: до першої групи включили чистопородних овець дніпропетровського типу асканійської м’ясо-вовнової породи, до другої та третьої груп залучили помісей другого покоління, отриманих від поглинального схрещування баранів-плідників порід тексель та олібс з вівцематками дніпропетровського типу асканійської м’ясо-вовнової породи (F_2Т та F_2Ол).

Результати дегустаційних випробувань показали, що при загальній оцінці вареного м’яса, кращими сенсорними властивостями характеризувалися зразки помісей за текселем – 13,83 балів проти 12,17 у чистопородних однолітків АМД.

Слід відзначити, що ряд вчених, які займалися вивченням деґустаційних якостей м’яса і бульйону овець, дійшли висновку, що на якісні показники певною мірою впливали такі фактори, як порода, годівля, технологія утримання, моціон і вік технологічного використання тварин.

Бульйон зразків м’яса помісей за текселем відзначається вищою якістю та загальною оцінкою 21,75 балів. В незначній мірі м’ясний бульон помісей за олібсом за загальною оцінкою поступався на 7,7 % в балах (на 1,67) одноліткам текселя. За більшою кількістю органолептичних показників бульйон з м’яса чистопородних однолітків АМД поступався бульйону з м’яса помісного молодняка.

Результати дегустаційних випробувань дають можливість зробити висновок, що м’ясо і м’ясний бульон помісних баранчиків за текселем та олібсом характеризувалися добрими якісними показниками, що підтверджує раціональність використання в поглинальному схрещуванні баранів-плідників спеціалізованих м’ясних порід з метою покращення якісних і кулінарних характеристик м’яса.

Список використаних джерел

1. Похил, В. І. Забійні якості овець різного походження [Текст] / В. І. Похил, О. В. Лесновська // Науковий вісник ,,Асканія-Нова". – 2012. – Вип. 5. – Ч. 1– С. 171–174.
2. Суров, А. И. Селекционные и технологические приемы повышения продуктивности овец [Текст] / А. И. Суров // Овцы, козы, шерстяное дело. – 2009. – № 4. – С. 18–21.
3. Методические рекомендации по изучению мясной продуктивности овец. – Москва, 1978. – 45 с.

Михайлов А.Н., Петров М.Г., Шевченко А.В., Цыркин А.Т., Головятинская В.В.
Донецкий национальный технический университет
г. Донецк, г. Луганск, Украина

ПОРОШКИ ИЗ ОТХОДОВ ШЛИФОВАНИЯ БЕЛОГО ЧУГУНА

Перспективной сырьевой базой для получения порошков, которые можно применять для изготовления деталей методами порошковой металлургии и нанесения покрытий газотермическими методами, являются шламовые отходы [1-5]. Их комплексная переработка позволяет минимизировать затраты сырья и энергоресурсов, затрачиваемых на производство порошков, улучшить экологическую обстановку вокруг предприятия. Кроме того, организуя переработку отходов непосредственно на том производстве, где они образуются, и, варьируя режимы получения порошков в зависимости от вида отходов и требований к свойствам порошков, можно получать порошки с учетом условий их применения и имеющих широкий спектр физико-механических характеристик, включая оптимизацию химического и гранулометрического составов, формы частиц.

Технология получения порошка для газотермического напыления из отходов шлифования отбеленного слоя чугунных прокатных валков на Лутугинском научно-производственном валковом комбинате приведена в работе [5].

Цель данной работы является изучение морфологии и структуры полученных порошков.

В качестве исходных материалов для получения порошков были использованы продукты обдирочного шлифования двухслойных центробежно-литых чугунных прокатных валков с твердостью отбеленного слоя по Шору 70-76. Химический состав отбеленного слоя: 2,8-3,1 % *C*; 0,5-0,7 % *Si*; 0,6-0,8 % *Mn*; 1,0-1,4 % *Cr*; 3-4 % *Ni*; 0,4- 0,6 % *Mo*; 0,05-0,08 % *S*; 0,1-0,2 % *P*. Структура отбеленного слоя – мартенсит + вторичные карбиды + ледебурит (рис. 1).

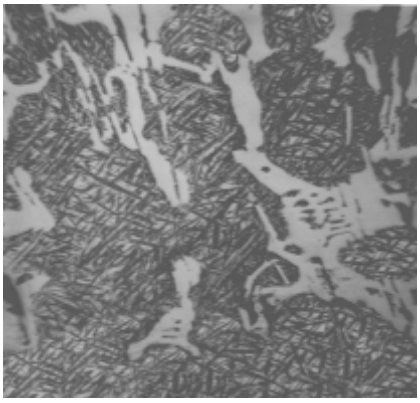

Рис. 1. Микроструктура отбеленного слоя прокатных валков: мартенсит + вторичные карбиды + ледебурит, × 400

Металлографический анализ шлифов, вырезанных из бочек прокатных валков, показал, что содержание карбидной фазы в чугуне составляет 40-45% по объему, микротвердость легированных карбидов железа – 9000-11000 МПа.

При обработке отбеленного слоя валков не используются смазочно-охлаждающие жидкости с минеральными добавками. Шлифование осуществляется с применением в качестве смазочно-охлаждающей жидкости 1 % водного раствора кальцинированной соды. Благодаря этому удалось максимально упростить технологию получения порошков.

Для получения порошков брались пробы шламов с четырех прокатных валков имеющих различную твердость (от 70 до 76 ед. по Шору).

Уточненный технологический процесс переработки шламов в порошки, по сравнению с описанным в работе [5], состоял из следующих операций:

– сушка шламов при температуре 413…423К в течение 2-х часов;

– кратковременное (10...15 мин) измельчение высушенной массы в шаровой мельнице;

– циклонная очистка шламов от пылевидных фракций;

– рассев шламов на комплекте вибросит;

– магнитная сепарация шламов (удаление абразивных частиц);

– размагничивание металлических порошков.

Гранулометрический состав порошков, полученных из четырех разных проб шламов, после такой обработки, практически идентичен (рис. 2).

Порошки на 75-85 мас. % состоят из частиц дисперсностью 100 и менее мкм. Такие порошки могут быть использованы в процессах порошковой металлургии без дополнительного измельчения. Для напыления рекомендуется использовать порошки с размерами частиц менее 50 мкм и минимальным разбросом размеров [6]. Поэтому для получения качественного покрытия их необходимо дополнительно измельчать и рассеивать.

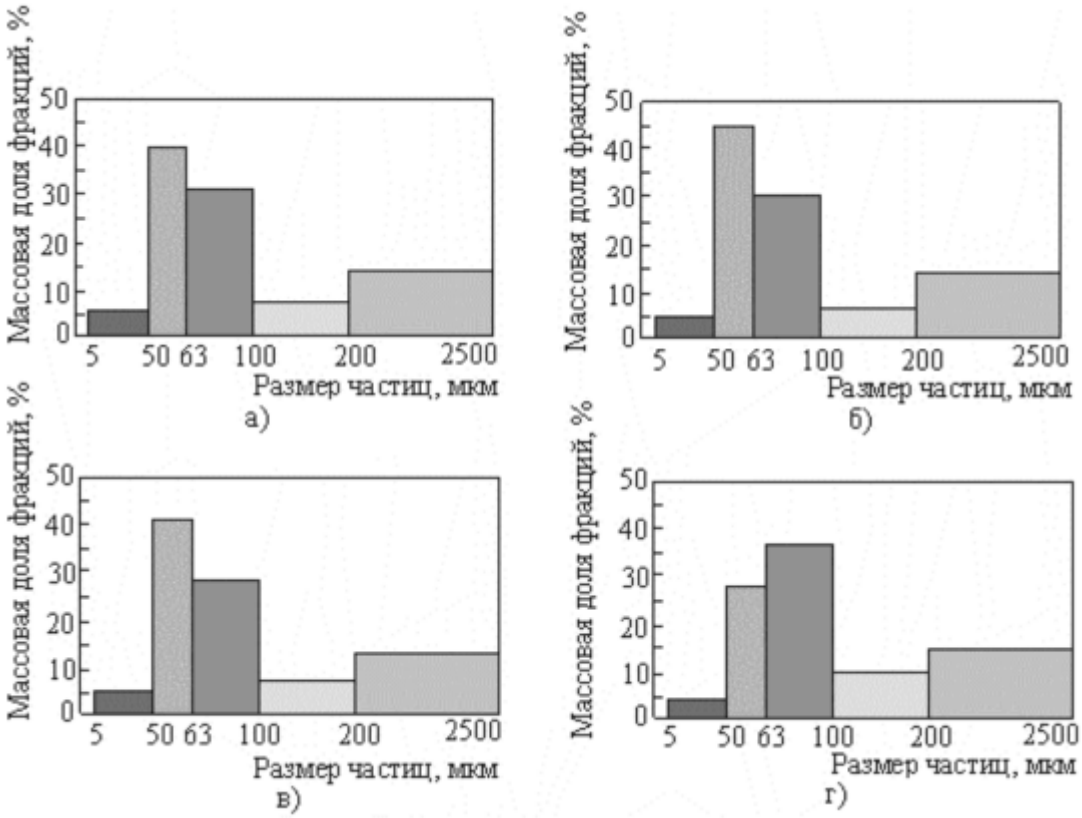

Рис. 2. Гранулометрический состав порошков из шламов, которые образуются при шлифовании валков разной твердости (по Шору): а – 70 ед.; б – 72 ед.; в –74 ед.; г –76 ед. по Шору

Морфологию частиц порошков изучали на измерительном микроскопе МБС-9 при увеличении ×90. Объектами исследований служили пробы порошков (четыре для каждой фракции) массой ~ 1,0 г. Размеры частиц в плане измеряли с помощью оптического микроскопа МИМ-7.

Металлические частицы в порошках дисперсностью ≤50 мкм имеют форму микропластин и микростружек толщиной 10-15 мкм с рваными краями и зазубринами с различным отношением длины к ширине (рис. 3, а). Длина частиц составляет 40-60 мкм, ширина – 20-40 мкм. Фактор формы (ГОСТ 25849 – 83), рассчитанный по соотношению l_{max}/l_{min} равен 3. Согласно ГОСТа частицы такой формы относят к группе с угловатой формой с наличием острых углов и плоских граней. Известно [7], что образование покрытий при газотермическом напылении, наряду с другими факторами, зависит от формы частиц порошка и происходит за счет сцепления напыляемых частиц. Поэтому можно предположить, что форма частиц полученного порошка обеспечит получение качественного покрытия.

Чугунные порошки фракции 50-100 мкм образованы частицами осколочной формы размером 55×60×50…100×85×95 мкм (рис. 3, б). Фактор формы составляет 2. Форма таких порошков классифицируется по ГОСТу как угловатая с наличием криволинейных поверхностей. Такая форма частиц порошка обеспечит получение плотных и прочных прессовок при изготовлении из него деталей методами порошковой металлургии [8].

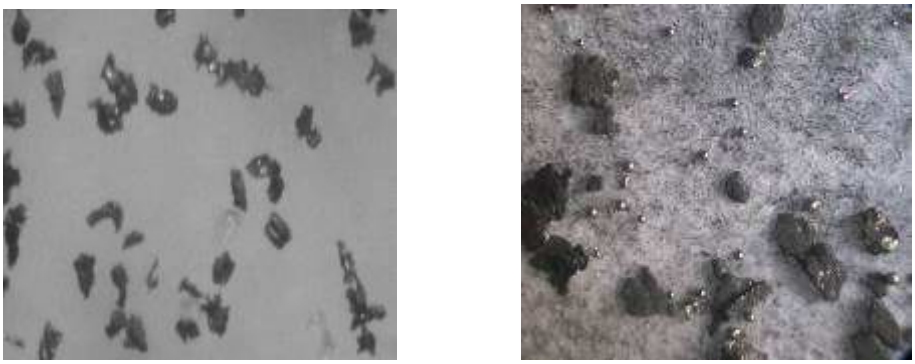

а б

Рис. 3. Морфология частиц в порошках из шламов:
а – фракция ≤50 мкм; б – фракция 50-100 мкм; × 90

Порошки фракции ≤50 мкм содержат частицы со структурой мартенсита и вторичного цементита, аналогичной структуре высокоуглеродистых заэвтектоидных сталей (рис. 4, а) [9]. Следовательно, концентрация углерода в порошках со структурой мартенсита и вторичного цементита не превышает 2,0 мас. %. Снижение содержания углерода в порошке по сравнению с его содержанием в чугуне приведет к повышению пластичности и обеспечит получение газотермическим напылением качественного покрытия с высокой прочностью, твердостью и износостойкостью.

В порошках дисперсностью 50-100 мкм частицы имеют структуру ледебурита (крупные карбидные пластины, пронизанные тонкими мартенситными прослойками) и содержат 60-64 об. % карбидов $(Fe,Me)_3C$ и 36-40 об. % α - фазы (мартенсита) (рис. 4, б). Содержание углерода в ледебурите, а, стало быть, и в частицах составляет ~ 4,3 мас. %. Такие порошки, после дополнительной обработки, можно использовать для изготовления деталей методами порошковой металлургии [10].

а б

Рис. 4. Структура порошков из шлифовальных шламов хромоникелевого валкового чугуна:
а – фракция ≤50 мкм (мартенсит + вторичный цементит);
б – фракция 50-100 мкм (ледебурит), ×400

Наличие в порошках хромоникелевого чугуна разнородных по структуре частиц и зависимость структуры частиц от дисперсности порошков обусловлены структурной гетерогенностью исходных литых чугунов и разным уровнем физико-механических свойств их отдельных структурных составляющих – мартенсита, вторичных и эвтектических карбидов. Как следствие, при шлифовании прокатных валков наблюдается избирательный характер разрушения отбеленного слоя и неравномерное перераспределение карбидных фаз между отдельными частицами. Участки с мартенситной матрицей и дисперсными вторичными карбидами разрушаются по механизму микрорезания. При этом образуются частицы в виде тонких пластин и микростружек (рис. 3, а) со структурой мартенсита и вторичных карбидов (рис. 4, а). Участки со структурой ледебурита выкрашиваются и дробятся на относительно крупные фрагменты. В результате этого образуются крупные частицы оскольчатой формы (рис. 3, б) с ледебуритной структурой (рис. 4, б).

Порошки, полученные переработкой шлифовальных шламов хромоникелевых валковых чугунов, содержащих 2,9-3,1 % *C*; 1,1-1,3 % *Cr*; 3-4 % *Ni*, представляют механическую смесь частиц различной структуры и химического состава. В порошках содержатся частицы двух типов:

1) дисперсностью $\leq$50 мкм со структурой мартенсита и вторичного цементита;

2) дисперсностью 50-100 мкм со структурой ледебурита.

Порошки первого типа рекомендуется применять для газотермического напыления, второго, после дополнительной обработки, для изготовления деталей методами порошковой металлургии.

Список использованных источников

1. Зозуля, В.Д. Применение шлифовальных металлоабра-зивных отходов в порошковой металлургии [Текст] / В.Д. Зозуля // Порошковая металлургия. – 1988. – № 3. – С. 95-99.

2. Рябичева, Л.А. Технология получения порошка из шлифовального шлама стали 40Х10С2М и его технологические свойства [Текст] / Л.А. Рябичева, А.Т. Цыркин, Н.В. Белошицкий // Металлообработка. – № 1. – 2007. – С. 34–37.

3. Борисов, Ю.С. Порошки для газотермического напыления из отходов металло-обработки: основы производства и перспективы применения [Текст] / Ю.С. Борисов, В.В. Кудинов – Порошковая металлургия, 1989. – № 10. – С. 25-30.

4. Борович, Т.Л. Использование порошков из отходов различных производств для напыления покрытий / Т.Л.Борович, В.В.Кудинов, П.Ю.Пекшев // Новые методы напыления защитных покрытий : межв. научн. сборник. – Калинин : КГУ, 1983. – С. 76-82.

5. Харламов, Ю.А. Порошки для газотермического напыления из отходов производства прокатных валков [Текст] / Ю.А.Харламов, А.В.Шевченко, С.А.Юдицкий // Автоматическая сварка. – 2001. – № 10.

6. Зверев, А.И. Детонационное напыление покрытий [Текст] / А.И.Зверев, Е.А.Шаривкер, Е.А.Астахов. – Л. : Судостроение, 1979. – 232 с.

7. Хасуи, А. Наплавка и напыление [Текст] / А.Хасуи, О.Моригаки – М.: Машиностроение, 1985. – 240 с.

8. Петров, М.Г. Формирование структуры и свойств порошковых материалов [Текст] / А.Т. Цыркин, А.Н.Михайлов, М.Г.Петров, В.В.Головятинская. – Донецк : ДонНТУ, 2013. – 162 с.

9. Гольдштейн, М.И. Специальные стали [Текст] / М.И. Гольдштейн, С.В. Грачев, Ю.Г. Векслер. – М.: Металлургия. – 1985. – 408 с.

10. Мамедов, А.Т. Восстановительный отжиг чугунного порошка и его влияние на свойства спеченных антифрикционных материалов / А.Т. Мамедов, В.А. Мамедов, А.Г. Алиев // Порошковая металлургия, 2003. – № 3/4. – С.110-115.

Наконечний В.О., *молодший науковий співробітник,*
Леонтьєв Р.П., *к.с.-г.н., науковий співробітник,*
Гильчук В.Г., *науковий співробітник*
Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН
м. Вінниця, Україна

ВПЛИВ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПОСІВІВ ВИКИ ЯРОЇ

Розвиток тваринництва неможливий без здійснення системи заходів по створенню міцної кормової бази і забезпеченості високобілковими концентрованими кормами. Нестача білка в кормових раціонах призводить до перевитрат кормів на одиницю продукції в 1,5 і більше рази, різкому зниженню продуктивності сільськогосподарських тварин, недобору тваринницької продукції, значному підвищенню її собівартості [1, с. 64-68].

Важлива роль у вирішенні цієї проблеми належить виці ярій яка характеризується високою продуктивністю з високим вмістом білку. В сухій речовині вики ярої міститься 16-19%, а в зерні 24-28% білку, який містить весь комплекс незамінних амінокислот і добре засвоюється тваринним організмом. На одну кормову одиницю припадає до 180 г перетравного протеїну. Крім того вика яра має важливе значення як попередник озимих зернових та інших сільськогосподарських культур, рослини вики ярої завдяки симбіозу з бульбочковими бактеріями роду *Rizobium* до 2/3 своєї потреби в азоті забезпечують за рахунок фіксації атмосферного азоту, залишаючи після себе значну його кількість у ґрунті [2].

Для підвищення продуктивності та покращення якісних показників продукції виникає необхідність поліпшення системи удобрення. Так, як система удобрення включає в основному мінеральні добрива, то для покращення живлення рослин необхідне застосування мікродобрив. Мікродобрива, поліпшуючи умови живлення для рослин, сприяють підвищенню якості продукції. Ефективність їх помітно зростає при високому забезпеченні рослин культури азотом, фосфором і калієм [3, с. 22-24].

Мета досліджень полягала в удосконаленні системи удобрення вики ярої.

Дослідження проводились у стаціонарному досліді. Схема подана в таблиці. Повторність досліду – чотириразова. Площа облікової ділянки 25 м^2. Сівбу вики ярої проводили сортом Ліліана. В дослідженні було застосоване дворазове позакореневе внесення макро- і мікродобрив Росток наступних марок – Росток Плодоношення 4 л/га + сечовина 11 кг/га та Росток Бобові

4 л/га + сечовина 11 кг/га в фази гілкування і бутонізації - цвітіння. Інокуляцію насіння проводили бактеріальними добривами склад яких - Ризоторфін (бульбочкові бактерії), *Bacillus subtilis* ІМВВ -7023. Погодні умови років дослідження позитивно впливали на продуктивність вики ярої.

Застосування органомінеральної системи удобрення, що передбачає внесення мінеральних добрив нормою $N_{45}P_{30}K_{45}$ на фоні побічної продукції попередника, інокуляцію насіння азотфіксуючими і фосформобілізивними бактеріями та дворазове позакореневе підживлення мікродобривом Росток з 5 % в.р. сечовини забезпечує урожайність насіння вики ярої на рівні 3,51 т/га, що на 1,61 т/га чи 84,7 % більше контрольного варіанту без добрив. За умов застосування даної системи удобрення вміст сирого протеїну в зерні вики ярої збільшився на 5,6 % і становив 31,1 % (табл. 1).

Таблиця 1

Урожайність та вміст сирого протеїну в зерні вики ярої сорту Ліліана залежно від системи удобрення, 2011-2013 рр.

Система удобрення	Урожайність, т/га	Вміст сирого протеїну, %
1. Контроль (без добрив)	1,90	25,5
2. Побічна продукція	2,06	25,6
3. Побічна продукція + інокуляція + мікродобрива Росток	2,59	27,7
4. Побічна продукція + $N_{20}P_{10}K_{20}$ + інокуляція + мікродобрива Росток	3,01	29,7
5. Побічна продукція + $N_{30}P_{20}K_{30}$+ інокуляція + мікродобрива Росток	3,24	30,3
6. Побічна продукція + $N_{45}P_{30}K_{45}$+ інокуляція + мікродобрива Росток	3,51	31,1

Зменшення норми мінеральних добрив до $N_{20}P_{10}K_{20}$ призводить до зниження рівня урожайності на 0,5 т/га. Але проведення інокуляції насіння вики ярої та позакореневого підживлення мікродобривами дає можливість збільшити урожайність зерна на 0,69 т/га та вміст сирого протеїну - на 2,2 % порівняно з контрольним варіантом.

Отже, у результаті досліджень розроблено інтенсивну модель енергоощадної технології вирощування вики ярої, яка передбачає інтегровану систему захисту рослин, внесення мінеральних добрив в нормі $N_{45}P_{30}K_{45}$ на фоні побічної продукції попередника, інокуляцію насіння азотфіксуючими і фосформобілізивними бактеріями та дворазове позакореневе підживлення макро- і мікродобривом Росток із 5 % в.р. сечовини, що забезпечує врожайність насіння на рівні 3,51 т/га, виробничі витрати 4,8 тис.грн./га забезпечуючи прибуток 4,0 тис.грн. /га за рентабельності вирощування 82 %.

Список використаних джерел

1. Аралов, В.І. Особливості формування насіннєвої продуктивності у вики ярої в залежності від норм і строків посіву [Текст] / В.І.Аралов // Корми і кормовиробництво. – 2008. – Вип. 62. – С. 64-68.

2. Аралов, В.І. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України [Текст] / В.І.Аралов, В.А. Фостолович, Н.І.Гуменна. – Київ : «Логос», 2004 р. – 248 с.

3. Дегодюк, Е.Г. Вирощування екологічно чистої продукції рослинництва [Текст] /

Е.Г.Дегодюк, В.Ф.Сайко, М.С.Корнійчук [та ін.] ; За ред. Е.Г. Дегодюка. – К. : Урожай, 1992. – 322 с.

Олійник О.О., *к.с.-г.н., доцент,*
Фурманець О.А., *к.с.-г.н., асистент*
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ СТРОКІВ ПОСІВУ ТА ЗБОРУ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В СУЧАСНИХ АГРОКЛІМАТИЧНИХ УМОВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Для обрахунку оптимальних строків посіву пропонується методика Страшної [1]. Методика базується на датах зворотного переходу температури через порогове значення 5 °С, коли припиняється активна вегетація озимини. При цьому покладено, що оптимальним є входження культури у зимівлю у фазі 3–4 пагонів кущистості, досягнення якої потребує близько 250 °С ефективних температур з моменту посіву.

Аналізуючи динаміку осіннього переходу температури через порогове значення, перш за все слід відмітити наявну тенденцію до його запізнення, так, за період останніх 25 років трендове значення змістилось на 4–5 днів, і на сьогодні лежить поблизу 5 листопада. Зіставляючи багаторічну динаміку дат переходу температури з усередненою динамікою накопичення ефективних температур вище 5 °С впадає в око приріст загальної річної суми ефективних температур, та зміщення дат з різницею 250 °С від загальної суми.

Таким чином оптимальні строки посіву озимої пшениці, з врахуванням кліматичних змін, доцільно змістити на 7–8 днів пізніше.

Відновлення вегетації озимини навесні відбувається з переходом температури повітря через 5 °С. За період спостережень середня трендова дата весняного переходу температури змістилась на 4–5 днів, і зараз припадає на 30 березня.

Для проходження тієї чи іншої фази розвитку рослині необхідна певна сума ефективних температур, тому тривалість фаз змінюється залежно від теплозабезпеченості вегетаційного періоду [2].

Відновлення вегетації навесні для випадку останніх років відбувається 30 березня, для варіанту порівняння (період 1988–1992 рр.) – 5 квітня. Відповідно для випадку останніх років фаза виходу в трубку настане 14 квітня і накопичена сума ефективних температур на цей момент становитиме 100 °С. Для випадку 1988–1992 рр. вихід в трубку орієнтовно розпочнеться 19 квітня, при сумі ефективних температур 75 °С. Від фази виходу в трубку до фази колосіння зерновим необхідна сума ефективних температур в 330 °С [1]. Тобто, для останнього п’ятиріччя: 430 °С, що відповідає 18 травня, для

варіанту порівняння: 405°С, що відповідає 23 травня.

Для переходу від колосіння до молочної стиглості необхідна сума ефективних температур 230 °С. Для періоду 2008–2012 рр. 660 °С (09 червня), для порівняльного періоду 1988–1992 рр. 635 °С (17 червня). Для досягнення воскової стиглості від фази колосіння має бути накопичено 490 °С ефективних температур. Таким чином проектовані дати настання фази становлять відповідно 28 червня (920 °С), та 06 липня (895 °С).

Перехід від фази воскової стиглості до повної відбувається за рахунок втрат вологи при підсушуванні зерна, швидкість якого залежить від вологості повітря. Павловою знайдена залежність швидкості підсихання зерна за добу, від добового дефіциту вологості повітря. Величина виражається у відсотках від загального висихання, яке приймається за 100 %.

Підрахунок починається з першого дня настання воскової стиглості. В умовах зміни кліматичних умов потрібно вносити поправку на зміну температури, для цього також знайдене відношення дефіциту вологості повітря від зміни температури по відношенню до середньої багаторічної.

Згідно багаторічних даних метеоспостережень, середній багаторічний дефіцит насичення вологості повітря для Рівного становить 7,5 гПа для третьої декади червня, 5,6 та 7,0 гПа відповідно для першої та другої декад липня. При цьому середнє перевищення температури повітря протягом останніх 5 років, по відношенню до кліматичної норми (17,6 °С та 17,8 °С), становить 2,1 та 2,8 °С відповідно для кінця червня та початку липня.

Згідно таких даних, для випадку кліматичної норми нами був встановлений початок фази воскової стиглості 6 липня. Тоді, для першої декади при дефіциті насичення 5,6 гПа добова швидкість підсихання зерна становитиме 10,7 % за добу, тобто до кінця декади можна очікувати підсихання зерна на 43 %. Для другої декади середній дефіцит насичення водяної пари становить, згідно з даними Рівненського центру з гідрометеорології, 7,0 гПа, якому відповідає швидкість підсихання зерна 12,3 % за добу. За таких умов можна очікувати висихання зерна до стандартної вологості 14–15 липня.

Отож, проектована дата настання повної стиглості зерна пшениці озимої для випадку кліматичної норми складає 15.07.

Розглянемо для порівняння випадок для середніх даних 2008–2012 рр. Як вже було відмічено, проектована дата настання воскової стиглості – 28 червня, середній багаторічний дефіцит насичення повітря для третьої декади червня – 7,5 гПа, першої декади липня – 5,6 гПа, середня багаторічна температура повітря 17,6 та 17,8 °С відповідно, середнє спостережуване перевищення температури повітря для вказаних періодів – 2,1 та 2,8 °С.

За таких умов відносний приріст температури складає 11,9 %, для третьої декади червня, та 15,7 % для першої декади липня. Приросту температури на 12% відповідає приріст дефіциту насичення повітря у розмірі 18 %, приросту температури на 16 % - у розмірі 24 %. Тоді, приріст насичення, при багаторічному значенні 7,5 гПа, становитиме 1,35 гПа, при багаторічному значенні 5,6 гПа 1,34 гПа. Дійсний дефіцит насичення вологості повітря становитиме 8,85 гПа для третьої декади червня, та 6,94 гПа для першої

декади липня.

При такому дефіциті насичення, середня добова швидкість підсихання зерна становитиме 14,3% за добу для кінця червня, та 12,2 % для першої декади липня. Рахуючи від початку молочної стиглості (28 червня), зерно висохне до повної стиглості за 8 днів, тобто його збір можна розпочинати 5 липня.

Отже, згідно результатів дослідження, наявні зміни агрокліматичних умов території Західного Лісостепу дійсно призводять до зміни строків посіву та настання основних фаз розвитку культур. На прикладі пшениці озимої обгрунтована доцільність зміщення строку посіву на 8–10 днів в бік запізнення, та строку збору врожаю на одну декаду раніше.

Список використаних джерел

1. Страшная, А. И. О спроках сева озимых культур в условиях изменения климата и их прогнозирование в Приволжском федеральном округе [Текст] / А. И. Страшная, Т. А. Максименкова, О. В. Чуб // Труды Гидрометцентра России. – 2011. – Вып. 345. – С. 155–170.

2. Павлова, М. Д. Практикум по сельскохозяйственной метеорологии [Текст] / М. Д. Павлова. – М. : Колос, 1968. – 200 с. – (Учебники и учеб. пособия для высш. с.-х. учеб. заведений).

3. Барабаш, М. Б. Дослідження змін та коливань опадів на рубежі XX і XXI ст. в умовах потепління глобального клімату [Текст] / М. Б. Барабаш, Т. В. Корж, О. Г. Татарчук // Наукові праці УкрНДГМІ. – 2004. – Вип. 253. – С. 92–102.

4. Клімат України [Текст] / за ред. В. М. Ліпінського. – К. : Вид-во Раєвського, 2003. – 345 с.

5. Привалов, Ф. И. Влияние потепления климата на оптимальность сроков сева озимых зерновых культур / Ф. И. Привалов // Весці НАН Беларусі / Научно-практический центр НАН Беларуси по земледелию. – 2012. – № 4. – (Серыя аграрных навук).

6. Тараріко, О. Г. Прогнозна оцінка впливу змін клімату на урожайність зернових культур та їх валові збори в Україні з використанням космічної інформації [Текст] / О.Г. Тараріко, О.В. Сиротенко, Т.В. Ільєнко, Т.Л. Кучма // Екологічна безпека прибережної та шельфової зон та комплексне використання ресурсів шельфу: Зб. наук. пр. – Севастополь, 2013. – Вип. 27. – С. 106–116.

***Паляниця З.Т.**, старший науковий співробітник*
Національний природний парк «Черемоський»
сел. Путила, Чернівецька обл., Україна

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ ТА ЗАХОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОСОСЯ-КУМЖІ (Salmo trutta Linnaeus, 1758) В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ НПП «ЧЕРЕМОСЬКИЙ»

Лосось-кумжа або струмкова форель є голарктичним елементом у карпатській іхтіофауні. Вид відноситься до родини лососевих (Salmonidae). У сприятливих умовах на третьому році життя самки досягають 15—20 см і стають статевозрілими. Нерестяться на мілководді гірських потоків, де глибина не перевищує 20-30 см й течія уповільнена (відразу за водоспадами чи порогами, брилами або штучними перепадами). Живе 10—12 років. Відкладає ікру в листопаді — грудні [2].

Поширена в гірських частинах рік та в струмках. Досягає висот 800 — 1000 м над рівнем моря. Тримається ділянок з течією 1—3 м/сек., температурою води не вище 16°С і насиченістю киснем понад 10 мг/л.

У минулому, поки не був порушений біологічний режим карпатських річок, у гірських струмках відмічали великі запаси форелі. Тепер навіть при штучному зарибненні в багатьох гірських струмках форелі практично немає [1].

Одним з найважливіших чинників негативного впливу на вид є знищення середовища існування, головним чином, завдяки сучасній господарській діяльності людини. Значного впливу зазнають водні екосистеми, які є місцем проживання виду внаслідок проведення лісогосподарських заходів, забруднення різними відходами, вибірки гравійно-піщаних сумішей. Вид виловлюється і піддається впливу під час браконьєрства та любительського лову. Ще одним негативним чинником є будівництво міні-ГЕС та зменшення кормової бази

Необхідно зберегти біотопи для нересту, а насамперед водні екосистеми від антропогенного впливу у різних його проявах.

Заходи для поліпшення збереження виду (його популяції)

Щодо посилення режиму охорони необхідно забезпечити:

• додаткові рейди служби державної охорони;

• заборону рибальства у місцях нересту риби;

• недопущення господарської діяльності під час розмноження тварин (квітень-травень);

• недопущення природокористування у осінній та весняно-літній період, організація так званих «періодів тиші»;

• створення заказників чи інших категорій ПЗФ у верхів'ях гірських річок Карпатського регіону;

• реальні заходи по охороні рибних запасів, які регулюються законодавчими актами. Ці заходи є обов'язковим для природоохоронних територій, де достовірно зустрічається лосось-кумжа.

Щодо поліпшення екологічних умов необхідно забезпечити:

• відновлення та поліпшення гідрологічного режиму місць поширення форелі струмкової (створення штучних перепадів, щорічні обходи русел річок для ліквідації захаращеності, відновлення прибережних лісів);

• покращення кормової бази шляхом недопущення забруднення екосистем та браконьєрства;

• зменшення впливу урбанізації на водні системи, що призводить до порушень фізико-хімічних властивостей води (локалізація джерел забруднення, моніторинг якості води);

• недопущення лісогосподарських робіт в період проходження нересту;

• акліматизація в холодноводних ставках.

Щодо моніторингу та досліджень стану збереження та зменшення негативних впливів необхідно продовжити регулярні спостереження за станом популяції виду у басейнах річок Перкалаб, Сарата та Білий Черемош. Проводити контрольні вилови з подальшим випуском у природу з метою встановлення відносної чисельності виду. Такий комплексний підхід сприяв би вивченню стану збереження та зменшення негативних впливів, а також вивченню нез'ясованих питань біології виду (чисельність, екологія, поширення тощо).

Освітні заходи щодо роботи з природокористувачами, відвідувачами та місцевим населенням

У місцях поширення форелі струмкової необхідно проводити багато освітніх заходів, спрямованих на популяризацію виду. Серед них особливо важливим є проведення зустрічей і виступи з лекціями перед учнями місцевих шкіл, для висвітлення питання про недопущення забруднення річок та малих водойм.

Природокористувачів застерігати про неприпустимість забруднення водних екосистем.

Для любителів риболовлі випустити буклети з інформацією про вид.

Чітко інструктувати відвідувачів природоохоронних установ щодо правил поведінки на їх територіях та застерігати щодо можливого впливу на рідкісні види.

Для інших категорій населення корисними будуть буклети з інформацією про лосося-кумжу.

Важливе місце для охорони виду мають також виступи в різноманітних ЗМІ. Створити популярні відеофільми та сюжети з подальшою пропагандою збереження природного середовища виду серед місцевого населення та рекреантів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979). — Київ : Мінекобезпеки України, 1998. — 76 с.

2. Червона книга України (тваринний світ) // «Українська енциклопедія».— К., 1994.— С. 259.

Сиплива Н.О., *старший науковий співробітник,*
Гненна М.О., *старший науковий співробітник,*
Шкорбот Т.М., *науковий співробітник*
Український інститут експертизи сортів рослин
м. Київ, Україна

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИН ТА ЇХ КУЛЬТИВУВАННЯ В УКРАЇНІ

Люди споконвіку користуються рослинами для лікування численних недуг. Застосовування лікувальних рослин у народній медицині пояснюється тим, що протягом тисячоліть передісторична людина харчувалася лише рослинами. Отже, вона досить швидко навчилася відрізняти корисні рослини від отруйних і знаходити лікувальні. Наші предки добре зналися на травах, уміли лікувати ними різні хвороби, з покоління у покоління передаючи і збагачуючи цей досвід.

За ресурсами лікарських рослин Україна є однією з провідних держав, що зумовлено багатством та розмаїттям флори, яка налічує понад 4 тис. видів хвощових, папоротєвих, голонасінних та квіткових рослин, серед яких багато корисних для народного господарства та медицини. Понад 200 видів рослин природної флори використовується у народній медицині, з яких тільки четверта частина культивується. Промислова заготівля рослинної сировини в Україні проводиться понад 250 років. Багаторічний досвід заготівлі без урахування правил збору призвів до того, що запаси дикорослих рослин на Україні значно зменшилися, а такі види, як Arnica montana L, Rhodiola rosea L, Gentiana lutea L, Aconitum besseranum Andrz, Scopolia carniolica Jacq, Lilium martagon L, Saussurea alpina (L.) DC та багато інших занесені до «Червоної книги України» [3].

Аналізуючи літературні дані, Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні у 2015 році (далі - Реєстр), встановлена кількість сортів лікарських рослин на які надано правову охорону – 15. До Реєстру занесені сорти лікарських рослин наступних ботанічних таксонів *Althaea officinalis* L, *Valeriana officinalis* L, *Echinaceae purpurea* (L. Moench, *Glaucium flavum* Grantz, *Inula helenium* L, *Silybum marianum* (L.) Gaertn, *Salvia officinalis* L, *Artemisia abrotanum* L, *Bidens tripartita* L, *Levisticum officinalis* Koch, *Leonurus quinquelobatus* Gilib, *Nepeta sibirica* L тощо [1].

Кількість сортів придатних до поширення на території України становить *Althaea officinalis* L – 1 сорт, *Valeriana officinalis* L. – 1, *Echinaceae purpurea* (L.) Moench – 3, *Glaucium flavum* Grantz – 1, *Inula helenium* L – 1, *Silybum marianum* (L.) Gaertn – 2, *Salvia officinalis* L – 1, *Artemisia abrotanum* L – 1, *Bidens tripartita* L – 1, *Levisticum officinalis* Koch – 1, *Leonurus quinquelobatus* Gilib – 1, *Nepeta sibirica* L. – 1. Вид лікарських рослин представлені такими сортами: *Althaea officinalis* L – Мальвіна, *Valeriana officinalis* L – Україна, *Echinaceae purpurea* (L.) Moench – Юзівська, Чарівниця, Поліська красуня, *Glaucium flavum* Grantz – Геліос, *Inula helenium* L – Гулівер, *Silybum marianum* (L.) Gaertn – Златоустівська, Бойківчанка, *Salvia officinalis* L – Шанс, *Artemisia abrotanum* L – Евксин, *Bidens tripartita* L – Монастирська, *Levisticum officinalis* Koch – Мрія,

Leonurus quinquelobatus Gilib – Забава, *Nepeta sibirica* L – ЧАРОІТА.

Селекцією та поширенням сортів лікарських рослин займаються переважно вітчизняні наукові установи такі як: Донецький ботанічний сад Національної академії наук України, Інститут молекулярної біології і генетики Національної академії наук, Дослідна станція лікарських рослин Інституту луб'яних культур та фітофармацевтичної сировини Національної академії аграрних наук України, Нікітський ботанічний сад - Національний науковий центр, Закарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція Національної академії аграрних наук України, Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка Національної академії наук України.

Деяка тенденція збільшення щодо занесення до Реєстру сортів лікарських рослин за роками представлена на рис. 1. Аналіз Реєстру за останні п’ять років показав, що більшу кількість сортів лікарських рослин занесено в 2012 році. Це такі сорти видів *Silybum marianum* (L.) Gaertn, *Salvia officinalis* L.

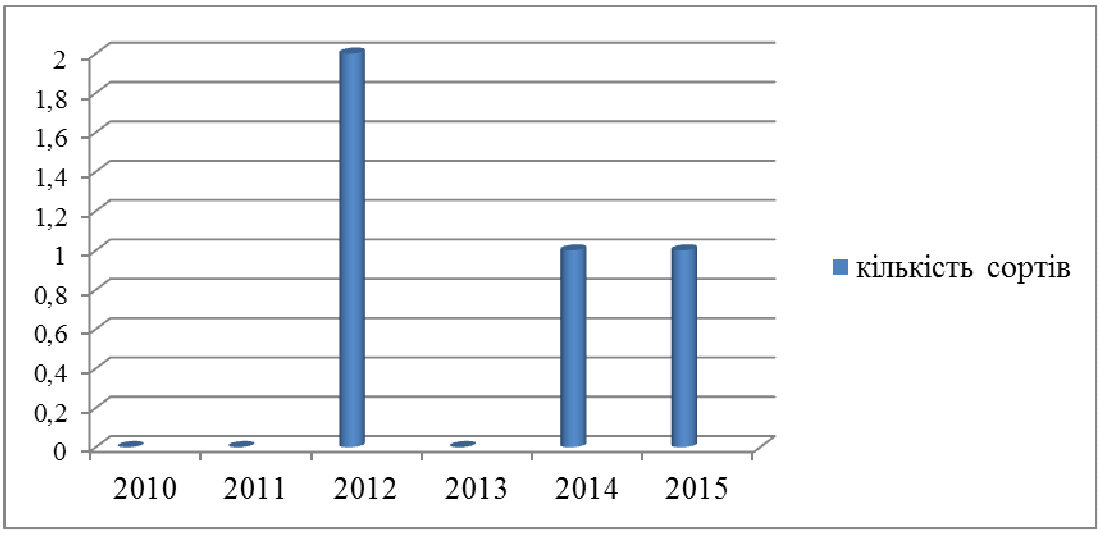

Рис. 1. Кількісне співвідношення сортів лікарських рослин занесених до Реєстру 2010-2015 роки

Серед сортового потенціалу сортів лікарських рослин в Україні, виявлено один вид *Glaucium flavum* Grantz, родини *Papaveraceae*, який занесено до Червоної книги України та підлягає охороні на державному рівні. Природоохоронний статус виду – вразливий. Зрідка вид зустрічається у ботанічних садах [4, 5].

До Реєстру сортів занесено *Glaucium flavum* Grantz один сорт Геліос, рік реєстрації 2008. Власником сорту виступає Дослідна станція лікарських рослин Інституту луб'яних культур та фітофармацевтичної сировини НААНУ (с. Березоточе, Лубенський р-н, Полтавська обл.). Значна частина лікарських рослин поєднує в собі високі декоративні якості, що дає можливість їх використання з декоративними цілями для озеленення міських територій, присадибних ділянок. Озеленення ділянки позитивно впливає на атмосферу, приносить естетичне задоволення [2]. Широке використання в озелененні асортименту лікарських рослин придатних для поширення в Україні дає можливість збалансованого природокористування, а також збереженню та

збагаченню фіторізноманіття країни.

Висновки. У результаті досліджень встановлено, що асортимент лікарських рослин складає 15 сортів, 12 видів таких як: *Althaea officinalis* L, *Valeriana officinalis* L, *Echinaceae purpurea* (L. Moench, *Glaucium flavum* Grantz, *Inula helenium* L, *Silybum marianum* (L.) Gaertn, *Salvia officinalis* L, тощо. Серед видів лікарських рослин зареєстрованих в Реєстрі виявлено один раритетний вид *Glaucium flavum* Grantz " Геліос ", який віднесено до статусу – вразливий, тому потребує широкого використання в декоративних цілях для збагачення фіторізноманіття країни.

Список використаних джерел

1. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vet.gov.ua/sites/default/files/Reestr-29-04-2015.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. Ландшафтний дизайн ділянки. Благоустрій і озеленення дачної ділянки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://poradumo.com.ua/31858-landshaftniy-dizayn-dilyanki-blagoustriy-i-ozelenennya-dachnoyi-dilyanki/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

3. Марія Скибіцька Лікарські рослини Українських Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73763/27-Skybitska.pdf?sequence=1 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

4. Формування колекцій трав'янистої флори [Електронний ресурс]**. –** Режим доступу: http://www.botsad.nltu.edu.ua/uk/garden/collection/collectionwork.html

5. Червона книга України. – Режим доступу : http://redbook-ua.org/item/glaucium-flavum-crantz/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Яковишина Т.Ф., *к.с.-г.н, доцент,* ***Крячек Ю.Г.,*** *студент*
ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури"
м. Дніпропетровськ, Україна

ЕКОЛОГІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ РУХОМИМИ ФОРМАМИ СВИНЦЮ

Оцінити ступінь небезпеки розповсюдження в навколишньому природному середовищі будь-якого токсиканту можна за допомогою районування, тобто визначення на конкретно взятій території ділянок з його допустимим або недопустимим вмістом. Нормування забруднення ґрунтів важкими металами, як правило, здійснюють за допомогою ГДК або фонових концентрацій відносно їх валового вмісту, що, на жаль, не дає можливості в достатній мірі оцінити ступінь гостроти екологічної ситуації та їх небезпеки для здоров'я людини, бо не відображає доступність цих токсикантів для рослин, особливо у високо буферних ґрунтах, а також включення в трофічні ланцюги. Тому мета роботи полягала в екологічному районуванні територій щодо

забруднення ґрунтів рухомими формами важких металів, що й біло здійснено на прикладі Дніпропетровської області відносно свинцю, адже останній є протоплазматичною отрутою, належить до елементів першого класу небезпеки і призводить в організмі людини до новоутворень та хвороб нервової системи.

На території області розповсюджені наступні ґрунти: на півночі (Царичанський, Магдалинівський, Юр'ївський, північні частини П'ятихатського, Верхньодніпровського, Петриківського, Новомосковського, Павлоградського, Петропавлівського і Межівського районів) – чорноземи звичайні потужні й середньопотужні малогумусні важкосуглинкового й легкосуглинкового механічного складу; в центрі (Криничанський, Дніпропетровський, Синельниківський, Васильківський, Покровський, південні частини П'ятихатського, Верхньодніпровського, Петриківського, Новомосковського, Павлоградського, Петропавлівського і Межівського та північні частини Криворізького, Софіївського і Солонянського районів) – чорноземи звичайні малогумусні середньопотужні повнопрофільні різного ступеня еродованості; на півдні (Широківський, Апостольсткий, Томаковський, Нікопольський та південні частини Криворізького, Софіївського і Солонянського районів) – чорноземи південні.

Неоднорідність ґрунтового покриву на території області відбивається на фоновому вмісті Pb, а саме в чорноземах звичайних в середньому 18,0 мг/кг при межах коливань 16,0-22,0 мг/кг, а в чорноземах південних 11,0 та 10,0-15,0 мг/кг відповідно [1]. З урахуванням наявності техногенних геохімічних аномалій концентрація Pb варіює від 13,0 до 50,0 мг/кг при середньому вмісті 22,3 мг/кг [2], отже в деяких випадках спостерігається перевищення ГДК. Також на території області існують так звані "hot spots", котрі розташовані на територіях крупних промислових агломерацій, вміст Pb в яких перевищує ГДК більш ніж в 5 разів, отже відповідає сильному рівню забруднення.

Рухомість Pb в ґрунтах обмежується їх буферною здатністю, що відбивається через вміст фізичної глини, полуторних оксидів, гумусу, карбонатів та реакцію ґрунтового середовища. Найменший вміст рухомого Pb спостерігався в ґрунтах Павлоградського району – 5,7 мг/кг, а найбільший Томаківського й Покровського – 8,3 мг/кг [3]. Статистичні показники характеристики вмісту рухомих форм Pb свідчать про несиметричне, але згладжене розподілення відносно середнього (табл. 1).

Таблиця 1

Вміст рухомих форм Pb в ґрунтах Дніпропетровської області

Показник	Значення	Показник	Значення
Максимум	8,30	Дисперсія за вибіркою	0,7929
Мінімум	5,70	Коефіцієнт асиметрії	-0,0946
Медіана	7,15	Стандартне відхилення	0,89045
Мода	8,00	Коефіцієнт ексцесу	-1,6436
Середнє значення	7,14	Розмах	2,60

Нормування забруднення ґрунтів рухомими формами Pb досить проблематично адже не існує єдиного визначення їх ГДК, так згідно з

джерелом [4] цей норматив становить 6,0 мг/кг, а В.П.Патика та О.Г.Тараріко (2002) в своїх роботах приводять інше значення – 2,0 мг/кг. Отже рівень забруднення ґрунтів Дніпропетровської області рухомим Pb в першому випадку буде становити до 1,4 ГДК при наявності незабруднених районів (Дніпропетровський та Павлоградський), а в другому – в межах 2,85-4,15 ГДК. Тому при районуванні території області щодо забруднення ґрунтів рухомими формами Pb за основу біла взята методика [5], що базується на допущенні задовільної екологічної ситуації при середньому антропогенному навантаженні для конкретних природно-соціо-економічних умов.

Рис. 1. Екологічна ситуація щодо забруднення ґрунтів Дніпропетровської області рухомими формами Pb

Примітка: - сприятлива; - допустима; - задовільна - напружена.

В результаті екологічного районування території Дніпропетровської області встановлено, що в 7 районах склалася сприятлива, 2 – допустима, 2 – задовільна, 10 – напружена ситуація щодо забруднення ґрунту рухомими формами Pb (рис. 1), що пояснюється розвитком промисловості в зазначених районах.

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що метод екологічного районування дав змогу адекватно оцінити ступінь гостроти забруднення ґрунтів Дніпропетровської області рухомими формами Pb. Встановлено, що в найбільшій мірі чорноземи звичайні забруднено в 4 районах, а чорноземи південні – 5 районах.

Список використаних джерел

1. Фоновий вміст мікроелементів у ґрунтах України [Текст] / Під ред. А.І.Фатєєва, Я.В.Пащенко. – Харків: “Друкарня № 13”. – 2003. – 117 с.

2. Вашкулат, Н.П. Установление уровней содержания тяжелых металлов в почвах Украины [Текст] / Н.П.Вашкулат, В.И.Пальгов, Д.Р.Спектор, В.П.Дудник // Довкілля і здоров’я. – 2002. - № 2. – С. 44-46.

3. Крамарьов, С.М. Детоксикація забруднених важкими металами чорноземів звичайних

Північного Степу України [Текст] / С.М.Крамарьов, С.В.Краснєнков, Т.Ф.Яковишина, С.І.Жученко // Агроекологічний журнал. – 2008. - № 2. – С. 130-133.

4. Методические указания по оценке степени опасности загрязнения почвы химическими веществами [Текст] . – М.: Минздрав СССР, 1987. – 25 с.

5. Двинских, С.А. Социально-экологическое районирование, как метод оценки острых экологических проблем территории [Текст] / С.А.Двинских, Т.В.Зуева, Е.С.Зеленина // Ползуновский вестник. – 2011. – № 4-2. – С. 15-19.

ЕКОНОМІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
ECONOMIC UNIT OF RESEARCH

Абасов В.А., *аспірант*
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА З ОГЛЯДУ НА ФУНКЦІЮ ДЕРЖАВИ, ЯК ОРЕНДОДАВЦЯ

Протягом всієї комерційної історії людства питання орендних відносин розвивались та залишались важливими. Одні з перших згадок про орендні відносини щодо земельних ділянок відносяться приблизно до 2000 років до н.е., на що вказують археологічні розкопки шумерських міст. Проте, актуальність цих питань не змінилась і на сьогодні.

Механізм таких орендних правовідносин вдосконалювався та ускладнювався протягом всієї історії, але разом з тим, основний предмет та умови залишалися незмінними. А саме, орендні правочини відносяться до майнових договорів, за якими певне майно передається в строкове користування від однієї особи іншій на платній основі.

В наукових дослідження Ніколенка Ю. В., Чаплигіна О. В., Шиян А. А., Горобчук Т. Т., Грабовецького Б. Є. неодноразово описувались чи аналізувались механізми реалізації оренди (оренда, лізинг, супрфіцій, концесія тощо) або визначення переваг чи доцільності оренди. Однак, мета даного дослідження полягає у вивченні недоліків встановлення орендних відносин, предметом яких є виключно нерухоме майно, яке належить державі, а також знаходиться на балансі державних або комунальних підприємств.

Організаційні відносини, пов'язані з передачею в оренду майна державних підприємств, установ та організацій, підприємств, заснованих на майні, що належить Автономній Республіці Крим або перебуває у комунальній власності, їх структурних підрозділів та іншого окремого індивідуально визначеного майна, що перебуває в державній та комунальній власності регулюються Законом про оренду державного і комунального майна [1]. На виконання вимог цього закону існує велика кількість підзаконних актів, зокрема постанови Кабінету Міністрів, які встановлюють методику оцінки тощо; рішення обласних та міських рад, які встановлюють відповідні порядки оренди для комунального майна. Але, основна ідея законодавства щодо оренди державного та комунального майна полягає у визначенні уповноважених органів, які

здійснюють державну політики в сфері оренди майна, визначенні об'єктів, які можуть бути предметом оренди, порядку укладання договорів оренди та їх істотні умови, оцінки майна, інших прав та обов'язків сторін орендних відносин [1, 2, 3].

Законодавство визначає порядок передачі такого майна на конкурсних засадах, а також певні особливості врегулювання повноважень орендодавців. Водночас, мета даного дослідження полягає у тому, щоб звернути увагу саме на важливість та необхідність урегулювання орендних відносин з огляду на сьогоденні виклики та новий підхід, який не базується виключно на безпосередній оцінці майна, а передбачає більш складний, але максимально ефективний механізм розрахунку вартості оренди.

Для досягнення відповідної мети необхідно зрозуміти базові витрати орендаря, які виникають у нього при укладанні договору оренди. Ці витрати можна поділити на чотири основні складові: безпосередня плата за договором оренди, податок за користування землею (розраховується пропорційно по відношенню до займаної площі), витрати, пов'язані з комунальними послугами (електро-, газо-, тепло-, водопостачання і водовідведення), витрати на утримання (прибирання, вивіз сміття, поточний ремонт тощо).

Відштовхуючись від розглянутих складових, можемо зробити висновок, що за відсутності орендаря, певні витрати несе орендодавець. Це земельний податок, а також витрати на комунальні послуги. Таким чином, є зрозумілим, що у випадку наявності великої кількості вільних приміщень (офіційно вільних), видатки балансоутримувача є високими. Навіть більше того, кошти, які отримуються від інших орендарів балансоутримувач повинен витрачати на утримання приміщень, які є вільними. Тарифи на комунальні послуги за останній рік зросли від 45% до 115%, і це не є кінцевим результатом зростання їх вартості. Крім того, слід додати, що загальний стан державного та комунального майна є досить посереднім. Приміщення переважно не обладнані засобами вимірювальної техніки (лічильниками), а тому розрахунок вартості використаних послуг відбувається виключно за нормами, розрахованими відповідно до площ будівель, а електропостачання пов'язано з лімітами користування електричною енергією.

Якщо докладніше розглянути розрахунок витрат орендаря, то помітимо, що в першу чергу, безпосередня орендна плата за договором пов'язана з оцінкою. Разом з тим, вона коригується кожного місяця згідно рівня місячної інфляції та зростає накопичувальним підсумком, коли додаються до розрахунку вартості за попередній місяць, а не первісний (базовий). З урахуванням пришвидшеного темпу зросту інфляції вартість оренди для орендарів, які мають правовідносини з державними або комунальними підприємствами останні два роки значно більше аніж для орендарів, які укладають договори оренди (на підставі цьогорічних оцінок).

Витрати, пов'язані з податком на землю, зросли відповідно до встановлених державою норм, відшкодування витрат на комунальні послуги зросли пропорційно росту відповідних тарифів. Разом з тим, витрати, пов'язані з утриманням (власне і повинен бути основним заробіткам балансоутримувачів) майже не змінилися. Цьому є низка суб'єктивних та

об'єктивних факторів. До об'єктивних можна віднести відсутність росту заробітної платні (один з базисів для розрахунку вартості послуг з утримання), до суб'єктивних – балансоутримувачі відмовляються від збільшення вартості послуг з метою утримати орендарів у будь-який спосіб.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що поліпшувати поточну ситуацію необхідно шляхом зміни підходу до розрахунку вартості оренди, а також забезпечивши максимальний рівень зайнятості площ орендарями. Більш того, з метою забезпечення ефективного використання ресурсів (нерухоме майно, яке пропонується в оренду) необхідно використовувати досвід компаній, які управляють значними офісними або торговими площами. Такий механізм передбачає розрахунок вартості витрат орендаря на квадратний метр, який враховує безпосередню вартість оренди, витрати за комунальні послуги із розрахунку на квадратний метр, інші витрати, які виникають у зв'язку із користуванням таким майном. В результаті відповідних розрахунків виникає певний коефіцієнт, який саме і є базовим для розрахунку договірної вартості оренди майна. Водночас, необхідно передбачити корегування такого коефіцієнту в тому числі і в бік зменшення (в бік збільшення коригування має відбуватися, зокрема орієнтуючись на рівень інфляції) з метою залучення додаткових орендарів, а також недопущення відтоку вже існуючих. Це дозволить створити умови для ефективного використання значних ресурсів, державі успішно конкурувати з значними операторами орендних площ, а також наповнювати центральний та місцеві бюджети.

Список використаних джерел:

1. Про здійснення державних закупівель [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом на 09.05.2015 р.] / Верховна Рада України; Закон від 10.04.2014 № 1197-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР) / – 2014. – № 24. – С.883. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-12 (дата звернення 28.05.15). – Назва з екрана.

2. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на право оренди державного майна [Текст] : офіц.текст: за станом на 27.05.2015 р. / Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 31.08.2011 № 906. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/906-2011-%D0%BF (дата звернення 28.05.15). – Назва з екрана.

3. Про Методику розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу [Текст] : офіц.текст : за станом на 15.10.2014 р. / Кабінет Міністрів України; Постанова, Методика від 04.10.1995 № 786. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/786-95-%D0%BF (дата звернення 28.05.15). – Назва з екрана.

Бабух О.Т., *студентка*
Науковий керівник: ***Пертен С.І.***
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

МЕТОДИ ОЦІНКИ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ

У процесі управління грошовими потоками необхідно рахуватися з фактором інфляції. Вплив інфляції позначається на багатьох аспектах формування грошових потоків підприємства. Концепція врахування впливу фактора інфляції в управлінні грошовими потоками підприємства полягає у необхідності реального відображення їх вартості, а також у забезпеченні відшкодування їх втрат, що викликаються інфляційними процесами, при здійсненні різних фінансових операцій. Рівень інфляції виявляється у зростанні цін, що призводить до знецінення коштів населення і суб'єктів підприємницької діяльності та порушення [2, с. 64].

Існує чотири методи грошових потоків в умовах інфляції.

I. Метод прогнозування річного темпу та індексу інфляції – заснований на очікуваних середньомісячних темпах. При прогнозуванні річного темпу інфляції використовується формула: $\text{ТІГ} = (1 + \text{ТІМ})$. При прогнозуванні річного індексу інфляції використовуються формули: $\text{ІІМ} = 1 + \text{ТІГ}$, чи $\text{ІІГ} = (1 + \text{ТІМ})$, де ТІГ - прогнозований річний темп інфляції, ТІМ - очікуваний середньомісячний темп інфляції в майбутньому періоді, ІІГ - прогнозований річний індекс інфляції.

II. Метод формування реальної процентної ставки з урахуванням фактора інфляції ґрунтується на прогнозованому номінальному її рівні на фінансовому ринку і результати прогнозу річних темпів інфляції. У цьому випадку використовується формула: $\text{Ір} = \frac{\text{І} - \text{ТІ}}{\text{І} + \text{ТІ}}$, де Ір - реальна процентна ставка, І - номінальна процентна ставка, ТІ - темп інфляції (фактичний або прогнозований).

III. Метод оцінки вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції. Він дозволяє здійснювати розрахунки як майбутньої, так і теперішнього з вартості з відповідною «інфляційної складової». При оцінці майбутньої вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції використовується формула: $S\text{н} = \text{Р} * [(1 + \text{Ір}) * (1 + \text{ТІ})]$, де S н - номінальна майбутня вартість вкладу, що враховує фактор інфляції, Р - початкова сума вкладу, Ір - реальна процентна ставка, ТІ - прогнозований темп інфляції, n - кількість інтервалів, за якими здійснюється кожний відсотковий платіж в загальному періоді часу.

IV. Метод формування необхідного рівня прибутковості фінансових операцій з урахуванням фактора інфляції покликаний забезпечити розрахунок суми і рівня «інфляційної премії» і розрахунок загального рівня номінального доходу, що забезпечує відшкодування інфляційних втрат і отримання

необхідного рівня реального прибутку. При визначенні необхідного розміру інфляційної премії використовується формула: $Пі = Р * ТІ,$ де Пі - сума інфляційної премії в певному періоді, Р - первісна вартість грошових коштів, ТІ - темп інфляції в аналізованому періоді. При визначенні загальної суми необхідного доходу по фінансовій операції з урахуванням фактора інфляції використовується формула: $Дн = Др + Пі,$ де Дн - загальна номінальна сума необхідного доходу по фінансовій операції з урахуванням фактора інфляції в поточному періоді, Др - реальна сума необхідного доходу по фінансовій операції в розглянутому періоді, обчислена за простим або складним відсоткам з використанням реальної процентної ставки, Пі - сума інфляційної премії в аналізованому періоді [1, с. 533].

Список використаних джерел

1. Бланк, І. О. Фінансовий менеджмент [Текст] : навч. посібник / І. О. Бланк. - К. :Ельга, 2011. – 724 с.
2. Паливода, К. Вплив грошово-фінансової політики на стан економіки та інвестиції [Текст] / К. Паливода // Вісник НБУ. – 2008. – №4. – С.63-67.

Бажан Л.І., *к.е.н., с.н.с., завідувач відділу,* ***Чистик О.М.,*** *аспірант*
Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій
НАН України та МОН України
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ GRETL ДЛЯ ПОБУДОВИ ПРОГНОЗУ ОБСЯГІВ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сфері фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони України передбачене невідкладне фінансування бюджетних програм за статтями, пов’язаними із забезпеченням національної безпеки і оборони України та забезпечення бюджетного фінансування потреб національної оборони на рівні не менше трьох відсотків від запланованого обсягу валового внутрішнього продукту на відповідний рік [1]. У Державному бюджеті України на 2015 рік фактичні бюджетні асигнування для Міністерства оборони України передбачено у загальній сумі 40 231,0 млн. грн. (у тому числі 39 411,5 млн. грн. за загальним фондом і 819,5 млн. грн. – за спеціальним фондом).

У зв’язку із зростанням чисельності особового складу Збройних Сил України після прийняття Закону України «Про чисельність Збройних Сил України», проведенням заходів часткової мобілізації, у 2015 році Міністерству оборони України для задоволення невідкладних потреб додатково необхідно 7,7 млрд. грн., у тому числі:

- 3,9 млрд. грн. — на виплату грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України;
- 1,8 млрд. грн. — на речове забезпечення військовослужбовців;
- 1,3 млрд. грн. — на харчування особового складу;
- 432,5 млн. грн. — на виплату грошової допомоги сім'ям загиблих та пораненим військовослужбовцям, які брали участь в антитерористичній операції;
- 181,8 млн. грн. — для облаштування навчальних центрів, полігонів, польових таборів і блокпостів;
- 120,0 млн. грн. — на виплату грошової компенсації за піднайом жилих приміщень військовослужбовцями.

Відповідно до нової Стратегії національної безпеки України формування та розвиток сектору безпеки і оборони, який має забезпечити адекватне і гнучке реагування на загрози, раціонально використовуючи можливості і ресурси, є пріоритетом політики національної безпеки. При цьому необхідно забезпечити: удосконалення бюджетної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України шляхом поетапного збільшення співвідношення бюджетних видатків органів сектору безпеки і оборони на розвиток, бойову підготовку і оперативну діяльність відповідно до практики держав – членів НАТО [2].

Одним з найбільш прогресивних напрямків дослідницького процесу даних є економетричний аналіз Результатом розвитку даної сфери аналізу є поява різних програм, що дозволяють проводити обчислення в рамках економетричного моделювання.

Gretl (GNU Regression Econometrics Time-series Library) - це крос-платформний програмний пакет для економетричного аналізу, написаний на мові програмування C, який реалізує основні економетричні процедури та методи.

Серед важливих можливостей Gretl, можна виділити:

– оцінка параметрів за допомогою методу найменших квадратів (OLS), методу максимальної правдоподібності (ML), узагальненого методу моментів (GMM);

– виділення сезонності за допомогою вбудованих пакетів ARIMA і TRAMO / SEATS (Time series Regression with ARIMA noise, Missing values and Outliers / Signal Extraction in ARIMA Time Series);

– створення моделей часових рядів (авторегресія змінного середнього (ARMA), авторегресія інтегрованого змінного середнього (ARIMA), узагальнена авторегресія умовної гетероскедастичності (GARCH),

– векторна авторегресія (VAR), векторна модель корекції помилок (VECM);

– побудова моделей з обмеженими залежними змінними: логіт (logit), пробіт (probit), тобіт (tobit), інтервальна регресія.

– скриптова мова сценаріїв з підтримкою циклів для реалізації методу Монте-Карло та ітераційних процедур оцінки[3].

Ситуації, в яких доводиться вдаватися до принципів адаптації при

побудові прогнозних моделей, зазвичай пов'язані з нестабільною динамікою модельованих процесів. Відсутність закономірностей у змінах динаміки вимагає підходів, відмінних від тих, які використовуються при побудові аналітичних моделей. Якщо інформація про закономірності зміни динаміки модельованих процесів відсутня, то побудова моделі має ґрунтуватися на правдоподібних припущеннях про можливе характері цих змін.

Розроблення моделі прогнозу обсягів фінансових ресурсів для забезпечення безпеки України з використанням GRETL забезпечує побудову прогнозу із наперед визначеними границями довірчого інтервалу, що обмежуються обсягом бюджетних призначень визначених у Законі України Про Державний бюджет України на відповідний рік.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 вересня 2014 року "Про комплекс заходів щодо зміцнення обороноздатності держави та пропозиції до проекту Закону України "Про Державний бюджет України на 2015 рік" по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України [Текст] : офіц.текст : за станом на 3 листопада 2014 року / Указ Президента України від 03.11.2014р. № 842/2014 // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/documents/18396.html (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року Про Стратегію національної безпеки України [Текст] : офіц.текст: за станом на 26.05.2014 року / Указ Президента України від від 26.05.2015р. № 287/2015 // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/documents/19521.html (дата звернення 26.05.15). – Заголовок з екрана.

3. Куфель, Т. Эконометрика. Решение задач с применением пакета программ GRETL [Текст] / Т.Куфель. – Горячая линия-Телеком, 2007. – 200 с.

Барабаш Л.О., *к.е.н, с.н.с., завідувач відділу,*
Фризюк Л.А., *старший науковий співробітник*
Інститут садівництва НААН
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОМИСЛОВЕ САДІВНИЦТВО

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного садівництва значною мірою залежить від можливостей збільшення його фінансування. Низький рівень інвестиційного забезпечення внаслідок обмеженості доступу виробників до фінансових ресурсів, дефіциту державних коштів стримує розширення товарного виробництва плодів і ягід.

Проблеми інвестиційного забезпечення садівництва вивчали О. М.

Шестопаль [1, 2], О. Ю. Єрмаков [3], В. А. Рульєв [4], Л. А. Костюк [2], О. О. Яцух [1] та ін. Однак, з огляду на особливості і тенденції сучасних змін у розвитку цієї галузі в Україні вирішення комплексу питань щодо активізації інвестиційної діяльності в ній залишається актуальним як у науковому, так і практичному плані.

Україна має високий природно-економічний потенціал для розвитку садівництва. Але для насичення внутрішнього ринку та розвитку експорту необхідні значні інвестиції для поширення інноваційних технологій вирощування плодів, зміцнення матеріально-технічної бази їх зберігання і товарної доробки. Фінансове забезпечення плодоягідного виробництва вимагає системного формування стабільних джерел інвестування, серед яких основними мають бути власні кошти аграрних суб’єктів підприємництва, іноземні та українські інвестиції, кошти державного і місцевих бюджетів, пільгове кредитування тощо.

В садівництві важливим джерелом процесу простого та розширеного відтворення є внутрішні резерви, до яких належать власні кошти, що утворюються за рахунок прибутку підприємств, амортизаційних відрахувань тощо. Але в сучасних умовах у багатьох садівницьких господарств їх не вистачає на технічне переозброєння виробництва, що, у свою чергу, призводить до зменшення прибутку, необхідного для нагромадження інвестиційних ресурсів.

В останні роки однією з поширених форм залучення іноземних інвестицій є створення спільних підприємств. Так, на Вінниччині успішно працюють переробні підприємства з іноземним капіталом – ТОВ «Аграна Фрут Україна» і ТОВ «Пфаннер Бар». Водночас сприятливий інвестиційний клімат у переробній галузі позитивно впливає на розвиток садівництва, стимулює нарощування обсягів плодоягідної продукції.

За державної підтримки суб’єктами господарювання у 2000-2013 рр. за даними Міністерства аграрної політики і продовольства України закладено 50,3 тис. га плодово-ягідних насаджень, збудовано холодильників з регульованим газовим середовищем (РГС) ємкістю 53 тис. т. Всього на проведення цих робіт, а також влаштування шпалери, краплинного зрошення та придбання техніки було витрачено за рахунок залучення інвестицій, банківських кредитів та власних коштів 4,46 млрд. грн, з яких відшкодовано з державного бюджету 2,99 млрд. грн (49%).

Зважаючи на це, актуальною і сьогодні залишається державна підтримка галузі, а саме: необхідність продовження фінансування за бюджетною програмою 2801350 “Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними” та розширення переліку компенсації витрат, пов’язаних із захистом рослин від несприятливих погодних умов, наприклад, встановлення захисних протиградових сіток, протизаморозкових плівок, засобів для перемішування повітря в насадженнях тощо. При цьому така підтримка не буде суперечити умовам, визначеним у додатку 2 до Угоди СОТ про сільське господарство, оскільки вона належить до “зеленої скриньки”, що містить заходи, не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників.

У ближчій перспективі нагальною є потреба в запровадженні пільгового кредитування на створення садів, формування виробничої та ринкової інфраструктури з річними ставками не вище 5-7 % і поверненням кредиту після вступу насаджень у товарне плодоношення.

Однією з умов отримання кредитних ресурсів є налагодження ефективної системи страхування багаторічних насаджень, яку, як свідчить міжнародна практика, не можливо побудувати без участі держави. До основних причин, які зумовлюють майже повну відсутність в сільськогосподарських підприємствах страхування садів і ягідників, слід віднести недостатність фінансового забезпечення виробничого процесу, недотримання агротехнічних вимог вирощування плодових культур, необізнаність та недовіру до сфери страхування. Існуючі страхові тарифи для плодоягідних культур (8-9 %) необґрунтовано завищені і потребують перегляду [1].

Зазначимо також, що для підвищення рівня інвестиційного забезпечення галузі важливим є удосконалення інформаційної складової, що передбачає широке інформування підприємців, фермерів, потенційних інвесторів щодо природно-економічного потенціалу конкретних регіонів, їх інвестиційних можливостей і переваг у вирощуванні плодів і ягід.

Таким чином, вирішення комплексу питань щодо активізації інвестиційної діяльності в промисловому садівництві сприятиме збільшенню виробництва високоякісної плодово-ягідної продукції для насичення внутрішнього ринку та розвитку її експорту.

Список використаних джерел

1. Економіка та організація промислового садівництва України [Текст] / [О.М.Шестопаль, В.А. Рульєв, П.В. Кондратенко та ін.] ; за ред. О.М. Шестопаля. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 334 с.

2. Методика економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, сортів, інвестицій в основний капітал, інновацій та результатів технологічних досліджень у садівництві [Текст] / За ред. О.М. Шестопаля. – К., 2006. – 140 с.

3. Єрмаков, О.Ю. Ефективність інвестицій у садівництво [Текст] / О.Ю.Єрмаков, М.І.Кісіль, В.І. Чорнодон. – Тернопіль: Крок, 2011. – 234 с.

4. Рульєв, В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України [Текст] / В.А. Рульєв. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 360 с.

***Боднарчук Т.Л.**, к.е.н.,науковий співробітник*
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку України за умов загострення зовнішньополітичної ситуації та економічної нестабільності важливим чинником соціально-економічного зростання виступає підприємництво. Формування ефективного підприємницького середовища у вітчизняному господарському просторі потребує вирішення низки проблем, а саме спрощення документальних та реєстраційних процедур, мінімізації державного втручання у підприємницьку діяльність та зведення його до функції забезпечення прозорого конкурентного середовища (державний контроль за діяльністю фінансово-бізнесових груп), послаблення податкового тиску на сферу малого та середнього бізнесу. Однак ключовою домінантою становлення ділової сфери є оптимізація джерел фінансування підприємництва, одним з яких виступає іноземний капітал. Це, у свою чергу, актуалізує потребу у виробленні механізмів покращення інвестиційного клімату та сприяння іноземним довгостроковим виробничим вкладенням. Особливу цінність у цьому контексті становить вивчення історичної практики розвитку підприємництва за участю іноземного капіталу, зокрема, в Російській імперії у XIX – початку XX ст.

У другій половині XIX ст. за умови активного впровадження політики державного протекціонізму відбувається інтенсифікація вітчизняних зовнішньоторговельних операцій, які зумовили накопичення приватного торговельного капіталу, розвиток фінансових, банківських, біржових відносин та формування відповідної інституційної структури. Все це, своєю чергою, сприяло фінансовій інтеграції Російської імперії та експансії надлишкового іноземного капіталу у вітчизняне господарство. За умов нестачі вільних коштів в середині країни (якщо в Європі на людину припадало 50 руб. вільних коштів, то в Російської імперії – 10 руб.) іноземні інвестиції стали домінантним чинником розвитку промислово-торговельного підприємництва та концентрації промислового виробництва. Привабливість Російської імперії для інвестора була пов’язана із перспективою швидкого економічного розвитку окремих її регіонів (українського), підвищеною нормою прибутку, низькою вартістю робочої сили та сприятливою інвестиційною політикою уряду (податкові пільги іноземним підприємцям, спрощення процедури заснування заводів та фабрик).

Основними формами залучення іноземного капіталу виявилися такі: безпосереднє капіталовкладення в підприємство (створення іноземних фірм або змішаних підприємств) та поширення державних облігаційних позик на міжнародних фінансових ринках. Серед іноземних підприємців найбільшу

кількість складали німці, австрійці, французи, англійці, греки, турки. Зокрема, за період 60–90-х рр. в країні було створено вихідцями з Німеччини 207 підприємств, Австрії – 40, Англії – 38, Франції – 26, Швейцарії – 15, Туреччини – 15 [1, с. 50].

Починаючи з середини XIX ст. іноземні інвестори віддавали перевагу банківській сфері та залізничному будівництву, значні капіталовкладення у промислове виробництво почали здійснюватися лише з кінця 1880-х рр. Зокрема, найбільш привабливими для французького та бельгійського інвестора були галузі важкої промисловості півдня України (сталеваріння, вугільна галузь, металообробка), англійський та німецький капітал спрямовувався у текстильну, добувну та хімічну галузі. Якщо у третій чверті XIX ст. іноземні інвестиції у вітчизняну промисловість складали 9–14% всього промислового капіталу, то уже в період 1880–1913 рр. – 50% [2, с. 31].

Завдяки іноземному капіталу протягом XIX ст. на українських землях були створені потужні виробничі структури з високим рівнем механізації та автоматизації праці, оптимізації виробничого процесу, технічної модернізації форми та способу виробництва, поглиблення внутрішньовиробничого поділу праці, посилення виробничої спеціалізації та кооперації. Зокрема, якщо на початку XIX ст. на території тогочасної України налічувалося близько 20–30% крупномасштабних промислових підприємств та відповідно 70–80% дрібних мануфактурних виробництв, то уже на початку XX ст. показники складали відповідно 90% та 10%.

Притік іноземного капіталу до вітчизняної важкої індустрії сприяв: підвищенню рівня видобутку вугілля в Донбаському регіоні (якщо у 1860 р. видобуток вугілля складав лише 1,2 млн. пуд., то у 1875 р. – 50,9 млн. пуд., а у 1895 р. – 222,3 млн. пуд.); нарощуванню обсягів виробництва металу (якщо у 1875 р. на вітчизняних металургійних заводах було вироблено 622,5 тис. пуд. чавуну та 998,6 тис. пуд. заліза й сталі, то у 1895 р. – 26748,0 тис. пуд. чавуну та 14145,0 тис. пуд. заліза й сталі); формуванню окремих промислово-гірничих районів та збільшенню обсягів видобутку марганцевої руди (за період 80–90-х рр. видобуток на українських рудниках збільшився з 2,7 млн. пуд. у 1880 р. до 187 млн. пуд. у 1899 р.); розробці нових родовищ солі та нарощуванню обсягів її видобутку [3, с. 627; 4, с. 101].

Іноземний капітал став чинником розвитку підприємництва у скляній, паперовій, текстильній, фарфоро-фаянсовій та хімічній галузях. Зокрема, уже в 1850–60-х рр. на українських теренах налічувалося близько 20 фабрик з виробництва паперу, 15 паперово-прядильних та 20 фарбувально-набивних підприємств, 11 фарфорово-фаянсових заводів, близько 40 скляних заводів з обсягом виробництва 113 тис. руб. [5, с. 9–232; 6, с. 344–345, 403–404]. Фактично за рахунок іноземних капіталовкладень відбулася концентрація вітчизняного цукрового виробництва: якщо у середині XIX ст. переважна більшість цукроварень виробляла до 2 тис. пудів, то уже у 1892–1893 рр. у Волинській, Київській та Подільській губернії домінували підприємства з обсягом виробництва 100–150 тис. пуд. та чисельністю працівників до 46 тис. [7, с. 175, 179, 184]. Закордонні інвестиції стали важливим чинником розвитку підприємницької діяльності у борошномельній, кондитерській, спиртово-

горілчаній галузі вітчизняної промисловості та в цілому дали поштовх до пожвавлення економічних процесів в суспільстві.

Таким чином, притік капіталу у формі вільних грошових коштів, передової техніки, технології виробництва, західних спеціалістів прискорював процес індустріалізації національного господарства та сприяв становленню нових галузей вітчизняної промисловості. Важливими умовами зростання притоку іноземних інвестицій до країни виявилися дешева робоча сила, висока норма прибутку, сприятлива інвестиційна політика уряду.

Список використаних джерел

1. Бовыкин, В.И. Иностранные предприниматели и заграничные инвестиции. Очерки [Текст] / В.И. Бовыкин. – М. : РОССПЕН, 1997. – 328 с.
2. Платонов О. 1000 лет русского предпринимательства. Энциклопедия купеческих родов [Текст] / О. Платонов. – Москва : Современник, 1995. – 495 с.
3. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження : в 2 т. [Текст] / [ред. рада: В.М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Геєць та ін.; відп. ред. В.А. Смолій]. – НАН України. Інститут історії України. – К. : Ніка-Центр, 2011. – Т.1. – 696 с.
4. Неболсин, Г.П. Статистическое обозрение внешней торговли России : в 2 т. [Текст] / Г.П. Неболсин. – Т.1. – СПб., 1850. – 410 с.
5. Крюков, П. Очерк мануфактурно-промышленных сил Европейской России, служащий текстом промышленной карты [Текст] / П. Крюков. – СПб. : Тип. Департамента внешней торговли, 1853. – 249 с.
6. Обзор различных отраслей мануфактурной промышленности России [Текст] / Департамент мануфактур и внутренней торговли : в 3 т. – Т.1. – СПб, 1862. – 428 с.
7. Фабрично-заводская промышленность и торговля России: с приложением общей карты фабрично-заводской промышленности Российской империи [Текст] / Министерство финансов, Департамент торговки и мануфактур. – СПб., 1896. – 636 с.

Бозуленко О.Ю., к.е.н., асистент
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОПТОВА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ, ЇЇ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Оптова торгівля є важливою ланкою, що забезпечує необхідну інтенсивність і прискорення процесу товароруху в умовах ринкових відносин. Вона організовує рух товарів каналами розподілу, сприяє синхронізації виробництва та споживання товарів. Отже, оптова торгівля – це діяльність із придбання і відповідного перетворення товарів для наступної їх реалізації підприємствам роздрібної торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької діяльності [3, с. 94].

Оптова торгівля являє собою складову частину внутрішньої торгівлі, яка займається реалізацією товарів, як великими так і малими партіями, з метою їх

подальшого перепродажу та виробничого використання. Вона забезпечує стимулювання збуту товарів, перетворення виробничого асортименту в торговий, здійснює зберігання та транспортування товарних одиниць. До числа найбільш вагомих оптових структур відносять торговельні підприємства з повним та обмеженим циклом обслуговування, наприклад, дистриб'юторські та дилерські фірми тощо.

Раціонально організована торговельна діяльність сприяє оптимізації виробничої і комерційної діяльності, розширенню її масштабів та підвищенню ефективності, вивченню факторів ризику, достовірному прогнозуванню майбутнього з достатньо чіткими орієнтирами бажаного комерційного успіху [3, с. 94].

В нашій країні розвиток оптової торгівлі характеризується позитивними показниками (див. рис. 1).

Рис. 1. Оптовий товарооборот в Україні

Виходячи з даних, наведених на рисунку, можна сказати, що обсяг оптового товарообороту з 2005 р. по 2013 р. невпинно зростав: з 2005 р. по 2008 р. обсяги оптових операцій зросли більше ніж на 500 млрд. грн. Проте через світову фінансово-економічну кризу у 2009 р. обсяги товарообороту скоротилися на 181 млрд. грн. і досягли рівня 2007 року. В 2010-2011 рр. в результаті стабілізації внутрішнього ринку України відбулось поступове відновлення оптового товарообороту, який в 2011 р. майже на 11 млрд. грн. перевершив рекордний обсяг 2008 р. і сягнув 1107 млрд. грн. За даними 2012-2013 рр. ці показники скоротились у порівнянні з 2011 р., що було зумовлено політичною нестабільністю в країні та погіршенням економічного становища (розвиток інфляційних процесів, девальвація національної грошової одиниці, а відтак, і зниження купівельної спроможності споживачів та ін.)

Проте, незважаючи на динамічність розвитку оптової торгівлі в Україні, даний вид діяльності стикається з певними проблемами:

– невідповідністю нормативно-правової бази сучасним вимогам;
– відсутністю системи державного регулювання оптової сфери;
– невмінням оптових підприємств формулювати чітку стратегію функціонування та розвитку на ринку;

– низьким розвитком складської мережі;

– невідповідністю послуг оптових торговельних посередників вимогам основних клієнтів;

– недостатнім рівнем інформаційного забезпечення клієнтів ринку.

Для вирішення цих проблем потрібне обов'язкове втручання державних органів, які б забезпечували розвиток конкурентного середовища,та подолання монополізму на ринку оптової торговельної діяльності, а також стимулювання роботи оптової ланки з упровадження активних форм просування товарів українських виробників [2].

Крім того, обов'язковими умовами для вирішення проблем, що стримують розвиток оптової торгівлі, мають стати паритетне інвестування об'єктів оптової торгівлі державою і приватним бізнесом, створення ефективної логістичної системи, впровадження сучасних складських технологій. Інтенсивне застосування принципів логістики дозволить налагодити систему товаропостачання, пакування, зберігання, транспортування та продажу товарів. Це сприятиме перетворенню оптової торгівлі в ефективну систему постачання та сервісного обслуговування клієнтів [1, с. 31].

Отже, враховуючи вище наведене, можна зробити такі висновки: оптова торгівля є важливим елементом розвитку господарського механізму, оскільки вона здійснює активний вплив на товаровиробників та на споживачів, задовольняючи їх потреби, через забезпечення роздрібної мережі не просто товарами, а сформованим торговельним асортиментом.

Список використаних джерел

1. Богославець, Г.Н. Проблеми та перспективи розвитку підприємств оптової торгівлі в Україні [Текст] / Г.Н. Богославець, О.Н. Трубей // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 6. – С. 28-32.

2. Роль та функції оптової торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukr.vipreshebnik.ru/torgova-sprava/272-rol-ta-funktsiji-optovoji (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

3. Сотник, І.М. Проблеми та перспективи розвитку оптової торгівлі в Україні [Текст] / І.М. Сотник, Т.П. Петренко // Механізм регулювання економіки. – 2012. – Вип. 4. – С. 94.

Бойко В.В., *к.е.н., докторант*
Національний інститут стратегічних досліджень
м. Київ, Україна

БЕЗПЕКА ІНСТИТУЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО БАЗИСУ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Однією з найгостріших проблем формування господарського механізму розвитку сільських територій України протягом останніх років залишається недостатність інституційного забезпечення. Це проявляється в його недосконалості, що зумовлює наростаючий дестабілізуючий вплив загроз інституційного характеру. Причиною несформованості адекватного інституційного забезпечення господарського механізму розвитку сільських територій України є відсутність безпечного інституційно-психологічного базису формування сприятливих умов господарювання та соціально-економічного зростання в сільській місцевості. З огляду на це, актуалізується проблема розробки стратегічних напрямів подолання деструктивних впливів загроз інституційно-психологічного базису формування господарського механізму розвитку сільських територій.

Депресивний характер розвитку сільських територій, відсутність робочих місць і монофункціональність сільської економіки зумовлює міграцію сільських жителів до міських поселень у пошуках роботи та деградації людського капіталу в сільській місцевості. Такі тенденції посилюють дію дестабілізуючих впливів інституційно-психологічних чинників на господарський механізм розвитку сільських територій, передусім, в аспекті перешкоджанню процесів формування інститутів українського села, громадянського суспільства, освіти, культури, сім'ї та місцевого лідерства. Деформація інституційно-психологічних стимулів і пасивність сільського населення посилюються в умовах їх низького рівня довіри до представників місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Це ускладнює процеси утвердження осіб, здатних до самоорганізації та реалізації громадських і підприємницьких ініціатив, формування зацікавленості серед жителів у вирішенні актуальних господарських, побутових та культурних проблем сільських територій, на яких вони проживають, нівелюють стимули до залучення коштів трудових мігрантів у сільську економіку, поглиблюють соціально-економічні диспропорції культурного розвитку, стримують становлення ефективного господаря на сільських територіях та їх структурну перебудову.

Подолання таких деструктивних впливів потребує реалізації комплексу заходів з метою гарантування безпеки інституційно-психологічного базису господарського механізму розвитку сільських територій, шляхом подолання деструктивних впливів девіантної поведінки сільських жителів, розбудови інститутів громадянського суспільства, зменшення частки переважання ролі неформальних інститутів над формальних у процесі прийняття управлінських рішень, побудови організаційно-психологічних механізмів стимулювання

сільської молоді до проживання в селі та її залучення до вирішення господарсько-побутових проблем, подолання інертності мислення сільського населення, підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, пошуку лідерів та формування у них почуття відповідальності за розвиток села, відродження і збереження культурних звичаїв і традицій, притаманних конкретній сільській території, організації святкувань “Дня села”, запровадження практики періодичного проведення етнофестивалів, конференцій, виставок, ярмарків, посилення ролі інститутів школи та церкви у формуванні усталених норм поведінки та виховання сільської молоді.

Забезпечення ефективності реалізації запропонованих заходів стосовно формування безпеки інституційно-психологічного базису господарського механізму розвитку сільських територій передбачає необхідність проведення системної послідовної та взаємоузгодженої реструктуризації підходів до організації сільського розвитку на засадах раціонального природокористування.

Бондаревич Д.С., *студент*
Научный руководитель: ***Якубова И.П.****, к.э.н., доцент*
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ СЧЕТОВ И БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА. ВОЗМОЖНОСТИ ГАРМОНИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Мировые тенденции развития экономических отношений указывают на необходимость формирования общепринятой и общедоступной деловой информации как интегрированного ресурса для широкого круга пользователей, согласования информационных потоков. Переход Республики Беларусь, как и других стран СНГ, к рыночным отношениям потребовал коренной перестройки статистики и бухгалтерского учета. Реализация перехода к системе национальных счетов (СНС) обеспечит более прозрачную оценку экономического состояния Республики Беларусь, создаст благоприятные условия для привлечения инвестиций в развитие отечественного производства, позволит оценивать экономику страны в соответствии с международными стандартами и на паритетных условиях строить внешнеэкономические отношения с зарубежными партнерами.

В условиях рыночной экономики система национальных счетов является эффективным инструментом экономического анализа и государственного регулирования развития экономики страны. Внедрение СНС позволяет уточнить используемую и получить новую статистическую информацию о

производстве продукции и оказании услуг, образовании, распределении и перераспределении доходов, движении капитала, конечном использовании ресурсов на потребление и накопление, а также об источниках их финансирования. С помощью СНС также решается и задача адекватной оценки внешнеэкономических связей Республики Беларусь, ее торгового и платежного баланса.

В современной экономической литературе по вопросу составления национальных счетов существуют две полярные точки зрения. Первая допускает построение системы национальных счетов только на базе статистической информации и статистических методов расчета отдельных макроэкономических показателей из-за наличия серьезных различий в определении наиболее важных из них в финансовой отчетности. Сторонники другого направления считают, что в существующих условиях переход к системе национальных счетов без интегрирования в нее данных финансовой отчетности организаций невозможен, ввиду отсутствия какой-либо другой необходимой и достаточной для этой цели информации. Российский экономист Ю.Н.Иванов писал, что в известном смысле СНС — это бухгалтерский учет для экономики в целом [5].

Сравнение цели и задач бухгалтерского учета и СНС показывает, что у двух учетных систем они разные. В то же время главная цель и задачи непротиворечивы — обеспечение информацией для принятия решений.

Бухгалтерский учет представляет собой учетную систему, которая может отвечать на информационные запросы широкого круга пользователей, позволяет агрегировать финансовые показатели путем составления консолидированной и сводной бухгалтерской (финансовой) отчетности. Бухгалтерская (финансовая) отчетность составляется специально подготовленными специалистами и подлежит обязательной проверке (аудиту) в установленных законодательством случаях, тем самым подтверждается достоверность информации, содержащейся в бухгалтерской (финансовой) отчетности, что обуславливает её использование в качестве основного источника информации при расчете показателей системы национальных счетов.

Поиск путей гармонизации бухгалтерского учета и статистики в современных условиях, под которыми мы понимаем выявление принципов систематизации и унификации учетной информации, определил выбор исследования.

Возможность гармонизации двух официальных учетных систем обусловлена присущими им родственными характеристиками, а именно: использование денежных измерителей; использование экономических категорий в понятийном аппарате; ориентация на внешних пользователей информации; применение принципов бухгалтерского учета; агрегирование полученных данных; основы для рейтинговых оценок; инициативы по постоянному повышению качества информации.

Возможность гармонизации бухгалтерского учета затрат на производство с системой национальных счетов доказывает следующие уравнение.

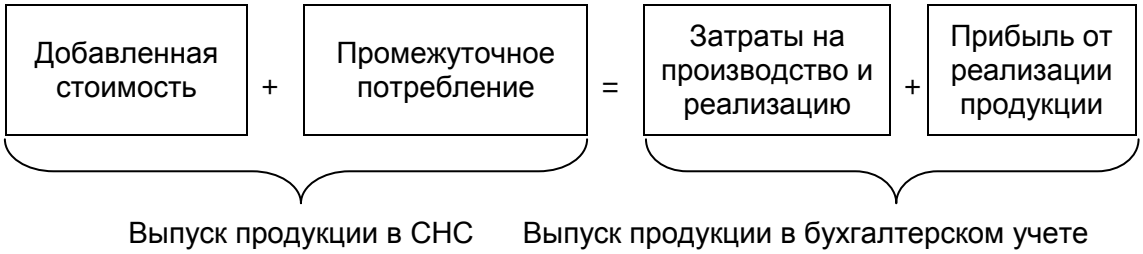

Кроме того, бухгалтерский учет и СНС могут быть взаимоувязаны на основе их общности по следующим признакам: единая институциональная природа, определенный и формализованный инструментарий, единая основа внедрения макроэкономической модели экономических отношений хозяйствующих субъектов, единые внешние пользователи информации, непротиворечивость и аналогичность главной цели и основных задач учетных систем.

Таким образом, бухгалтерский учет служит источником информации для составления системы национальных счетов, для проведения макроэкономических обобщений. Раскрытие потенциала бухгалтерского учета как источника информации для СНС, помимо прочего, позволит повысить экономическую эффективность работы статистических органов, так как в этом случае будет меньшая потребность в обращении к более дорогостоящему и менее надежному источнику информации – экономическим переписям. Реализация возможности гармонизации обеспечит более достоверную и точную оценку СНС экономики Республики Беларусь, позволит оценивать её в соответствии с международными стандартами и на паритетных условиях строить внешнеэкономические отношения с зарубежными партнерами.

Список использованных источников

1. Абрютина, М.С.Экономический баланс на макроуровне с использованием принципов национальных счетов [Текст] / М.М.Абрютина // Вопросы статистики. — 2007. — №6. — С.26-36.

2. Грачев, А.В. Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия. От бухгалтерского учета к экономическому [Текст] : учебно-практическое пособие / А.В.Грачев. – М. : Финпресс, 2002. – 320 с.

3. О бухгалтерском учете и отчетности : Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 57-З. – Доступно в сети Интернет : http://www.minfin.gov.by/upload/accounting/acts/zakon_120713_57z.pdf (дата обращения 26.05.15). – Заголовок с экрана.

4. Система национальных счетов (СНС ООН 1993 года). Издание ООН на русском языке – 1998.

5. Экономическая статистика [Текст] : учебник / под ред. Ю.И.Иванова. — 2-ое.доп. — М. : ИНФРА-М, 2002. — 480 с.

Бондаренко О.Ю., *студентка,*
Побережна М.П., *асистент*
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

ЗОВНЬОШНЬОТОРГІВЕЛЬНЫЙ ОБОРОТ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

Зернове господарство України є стратегічною і найбільш ефективною галуззю народного господарства. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави [1].

Україна є одним з провідних постачальників агропродукції в світі. На розвиток і структуру українського ринку зернових впливатимуть такі фактори , як погодні умови та політика щодо українського аграрного сектора Уряду країни , врожайність і державні впливу з боку основних світових конкурентів і внутрішньоекономічна ситуація провідних імпортерів світових зернових культур.

За даними Мінагропроду, врожаю зерна 2014 року, враховуючи анексію Криму і військові дії на території Донбасу, Україна зібрала 64,4 млн. т. Це при тому, що торік за більш стабільної економічної та політичної ситуації валовий збір зерна досяг 63,1 млн. т. У загальному виробництві домінуватиме кукурудза. Цьогоріч обсяг її вирощування прогнозується у межах 30 млн. т, тоді як в минулому році майже досягав 31 млн. [3].

Найбільшим виробниками зерна в Україні є UkrLandFarming ,"Кернел" (0,6-1 млн тонн) , "Мрія " (0,6-1 млн тонн), "Астарта" (0,4-0,6 млн. тонн), "Агропродінвест " (0,4-0,6 млн тонн), а також HarvEast (0,3-0,4 млн. тонн).

З метою стабілізації ринку зерна в Україні та забезпечення прогнозованого режиму експорту в країні визначені обсяги експорту зернових у 2014/15 МР, що прогнозуються на рівні 37,23 млн. тонн. Не дивлячись на обмеження, це стане рекордним експортом в історії й Україна виходить на 2 місце після США (якщо рахувати країни ЄС окремо) по цьому показнику.

Основні напрямки експорту українського зерна є країни Північної Африки, Близького Сходу і Європи. За інформацією Української аграрної конфедерації, найбільше зерна за кордон поставила компанія "Нібулон" – понад 4,5 млн. тон, що становить 14% від загального експорту зернових з України [7].

Крім того, транснаціональні компанії ADM і "Луї Дрейфус Україна" відвантажили 4,1 млн. тон і 3,5 млн. тон відповідно, а також Glencore – 2,6 млн. тон і "Бунге Україна" – 2,5 млн. тон [7].

Загальні обсяги експорту, що прогнозуються у 2014/15 МР майже на 4,8 млн. тонн, або біля 15% більші за обсяги експорту у 2013/14 МР, які складали 32,4 млн. тонн. В поточній структурі експорту, як і минулого МР найбільшу частку – 54% займає кукурудза, на другому місці з часткою у 34% знаходиться пшениця, порівняно з минулим роком з 8% до 11% збільшилась частка ячменю, на жито приходиться 1% [5].

За даними Мінагрополітики станом на 28.01.2015 фактичні обсяги експорту зерна у 2014/2015 МР складають 21,3 млн. тонн, з яких: пшениці – 8,6

млн. тонн; кукурудзи – 8,7 млн. тонн; ячменю – 3,80 млн. тонн та інших зернових – 235 тис. тонн [3].

Вітчизняний внутрішній ринок насичений зерном. Річна норма споживання продуктів переробки зерна на душу населення торік становила 108,4 кг, що на 7% перевищує її раціональні показники. Ситуація поточного року мало чим відрізнятиметься від попереднього.

Україна - один з найбільших світових постачальників сільгоспкультур. На першому місці - США , але у нас є шанс зайняти стабільне друге місце, і в перспективі - зрівнятися з Америкою.

Ми бачимо потенціал зростання світових цін на зернові - це позитивний для нас фактор , так як є чітка кореляція внутрішніх цін в Україні із зовнішніми.

Зростання світових цін, в тому числі, обумовлено і прогнозованим в перспективі дефіцитом кукурудзи і пшениці. Це незначні - іноді частки відсотка - цифри нестачі, але тут важливий сам принцип. Дефіцит торкнеться в першу чергу для тих країн, які повністю залежать від поставок зерна ззовні. Надалі, враховуючи техногенні фактори, неврожаї траплятимуться частіше, а роль країн зі стабільно високим виробництвом буде зростати .

Список використаних джерел

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Електрон. текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998—2015. — Режим доступу: http://glavred.info/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
2. Савощенко А.С. Інфраструктура товарного ринку [Текст] : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / А.С. Савощенко, В.М. Полонець. – К. : КНЕУ, 2014. – 376 с.
3. Закупівельні ціни на зернові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zernoua.info/prices/cereals/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
4. Аналіз рику зернових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zernoua.info/markets/cereals/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
5. Топ-10 экспортеров украинского зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://forbes.ua/business/1374249-top-10-eksporterov-ukrainskogo-zerna
6. Прогноз розвитку ринку зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2451-prognoz-rozvytku-rynku-zerna.html (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
7. Україна увійшла до трійки світових експортерів зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tyzhden.ua/News/115566 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Будькова И. Л., *студентка*
Научный руководитель: ***Алексеенко Н.А.****, к.э.н., доцент*
Гомельский государственный технический университет им. П. О. Сухого
г. Гомель, Беларусь

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КАДРОВОЙ ДИАГНОСТИКИ

В последние годы в Республике Беларусь все большее внимание уделяется человеческим ресурсам, поскольку персонал является одним из ключевых факторов обеспечения конкурентного преимущества организации на рынке. Для эффективного управления кадрами необходима современная методика, которая бы предлагала комплекс мер по оценке кадров предприятия и эффективности их использования, а также, которая бы прогнозировала возможные проблемы организации в области кадрового обеспечения.[4]. По словам первого заместителя министра труда и соцзащиты Грушника Петра Петровича, многие проблемы рынка труда сегодня сосредоточены непосредственно на предприятиях и связаны с наличием излишней численности и дефицитом высококвалифицированных работников [1].

С данной целью Министерством труда и социальной защиты Республики Беларусь было принято Постановление №181 от 29.12.2010 г., где были предложены методические рекомендации по проведению кадровой диагностики организаций с целью выявления потенциально избыточной численности персонала. Задачей кадровой диагностики является совершенствование организационной структуры организации и, как следствие, повышение ее конкурентоспособности, оптимизация затрат на персонал, а также эффективное использование трудовых ресурсов. Частота проведения кадровой диагностики определяется организацией самостоятельно. Источниками информации для проведения кадровой диагностики являются данные государственной статистической отчетности, ведомственной статистической отчетности и оперативного учета в организации [3].

Алгоритм проведения кадровой диагностики включает в себя следующие этапы:

- анализ основных экономических показателей организации (показатели производства, отгрузки и реализации продукции; показатели бухгалтерского баланса и эффективности деятельности организации; показатели по труду);
- оценка потенциально избыточной численности персонала (показатели списочной численности персонала, процент плановых потерь рабочего времени, трудоемкость работ, уровень фактического выполнения норм, плановый уровень выполнения норм);
- определение направлений оптимизации численности персонала (показатели списочной численности персонала по возрастным группам, по категориям работников, по уровню образования, а также показатели движения кадров).

По результатам анализа рассчитанных показателей, характеризующих движение кадров, определяются подразделения, отличающиеся:

- высокой текучестью кадров, а также тем, что численность уволенных превышает численность принятых на работу;
- неблагоприятной возрастной структурой, когда выпадают когорты работников молодого или среднего возраста, что препятствует передаче профессионального опыта;
- дефицитом или избытком персонала в рамках той или иной категории работников;
- наличием работников, имеющих прогулы и дисциплинарные взыскания.

После с целью оптимизации затрат и эффективного использования персонала проводят следующие мероприятия:

1. В тех подразделениях, где нарушены межпоколенные соотношения, укрепление кадрового потенциала производится за счет подразделений, имеющих потенциально избыточный персонал.

2. В случае если организация располагает инвестиционными ресурсами и имеет возможность создания новых рабочих мест, тогда определенная часть работников из подразделений, имеющих потенциально избыточный персонал, может быть переведена на эти новые рабочие места. В этом случае может возникнуть необходимость предварительного обучения работников организации для получения новых знаний, навыков и умений.

3. Кроме того, в организации могут быть созданы дополнительные рабочие места для работников из подразделений, имеющих потенциально избыточный персонал, за счет:
- отказа от услуг, которые ранее заказывались сторонним организациям, и выполнение их собственными силами;
- выполнения работ для сторонних организаций, в том числе с использованием давальческого сырья.

4. Если после принятия выше названных мер в подразделениях организации сохраняется избыток работников, они подлежат сокращению. В список подлежащих сокращению работников, прежде всего, включаются те, кто имеет прогулы и дисциплинарные взыскания.

5. Определенная часть подлежащих сокращению работников может быть вовлечена в самозанятость. Для таких работников организация может предоставить поддержку:
- направить на обучение навыкам предпринимательства и другим формам самозанятости работников;
- предоставить на льготных условиях аренды оборудование и производственные помещения;
- оказывать на льготных условиях юридические, бухгалтерские и другие услуги [3].

В 2013 г. Петр Грушник на заседании Национального совета по трудовым и социальным вопросам выступил с докладом, в котором отметил, что с 2011 года кадровую диагностику провели более 1 тыс. организаций. Избыточная численность в количестве 1743 штатных единиц выявлена в 97 организациях. Например, в результате проведения кадровой диагностики в ОАО "Спецавтопредприятие" (Бобруйск) выявлена избыточная численность работников аппарата управления (20,9%). На предприятии была проведена

оптимизация численности работников и исключены такие должности, как заместитель директора, мастер участка и т.д. К сожалению, этот современный метод пока слабо используется субъектами хозяйствования [2].

Список использованных источников

1. В Республике Беларусь активно развивается кадровая диагностика // Я — специалист по кадрам. — 2012. — №12.

2. Кадровая диагностика на предприятиях Беларуси используется слабо [Электронный ресурс] / БЕЛТА - Новости Беларуси // Минск, 2010-2015 г. Режим доступа: http://www.belta.by/ - Дата доступа: 15.03.2015.

3. Постановление Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 29.12.2010 № 181 «Методические рекомендации по проведению кадровой диагностики организаций с целью выявления потенциально избыточной численности персонала»

4. Черевко, В. Кадровая диагностика как основа формирования кадровой стратегии организации [Текст] / В. Черевко // Экономика и управление. — 2012. — №2.

***Валієва О.В.**, студентка*
Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу і зростаючою інтелектуалізацією праці і капіталу.

За існуючими даними, уже зараз у більшості європейських країн економіка знань забезпечує до 30% росту ВВП. У світі першу п’ятірку держав з найбільш динамічною економікою формують країни, де послідовно реалізуються інноваційні стратегії – Тайвань, Ірландія, Сінгапур, Гонконг і Корея.

В одній з останніх доповідей Ради конкурентоспроможності США зазначається: «Інноваційність буде єдиним найважливішим фактором, що визначатиме успіх Америки у XXI столітті. Так само, як ми колись оптимізували наші організації з точки зору ефективності і якості, зараз ми повинні оптимізувати все наше суспільство з точки зору інноваційності».

Термін «інновація» походить від латинського слова «innovatio», що означає «відновлення, оновлення, новація». В економічну теорію термін «інновація» ввів відомий австрійський економіст Йозеф Шумпетер у роботі «Теорія економічного розвитку» (1911 р.).

З кінця 80-х років XX ст. інновації стали розглядатися у контексті підвищення ефективності управління компаніями, чому сприяла поява книги американського вченого Пітера Ф. Друкера «Інновації і підприємництво: практика і принципи» (1985). Менеджери та підприємці відтепер почали цілеспрямовано шукати джерела інновацій та змін, а також можливості

проведення успішних нововведень.

Наступні десятиліття стали періодом формування національних інноваційних стратегій держав. Вони передбачають визнання на урядовому рівні інновацій життєво важливим фактором економічного зростання, створення нових організаційних структур, що враховують системний характер інновацій, використання нового механізму прогнозування і визначення пріоритетів, перехід до нової стратегії стимулювання інновацій, розширення горизонтальної та вертикальної координації інноваційної політики, посилення її регіонального рівня тощо [4, 293].

Сучасний інноваційний процес у розвинених країнах характеризується комп'ютерною революцією, формуванням глобальних науково-дослідних мереж, швидким поширенням інтернет-технологій.

Сучасна методологія системного опису інновацій базується на міжнародних стандартах, які викладені у двох документах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Перший – «Запропонована стандартна практика для обстеження досліджень та експериментальних розробок», або Керівництво Фраскаті (1963 р.). У шостій редакції документу (2002 року) надається визначення сутності процесу досліджень та розробок («R&D» від англ. research and development), характеризуються його стадії та відмінності від спорідненої діяльності. Інший документ – «Запропоновані рекомендації щодо збирання та тлумачення даних про технологічні інновації» (Керівництво Осло) прийнятий у 1992 році. У його третій редакції (2005 року) містяться базові визначення інновацій та інноваційної діяльності, кількісні параметри інноваційного процесу, механізм обчислення інноваційних витрат та процедури проведення обслідування.

Інноваційні механізми існують на всіх рівнях економіки. На макрорівні вирішуються три основні завдання, серед яких формування державної інноваційної стратегії, створення сприятливого інноваційного клімату для економіки у цілому та реалізація державних інноваційних програм. На цьому рівні інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну потужність країни та її перспективи на світовому ринку. На регіональному рівні аналогічні завдання прив’язуються до особливостей певних регіонів. Ці два рівня створюють умови для інтенсивного розвитку інноваційних процесів на рівні підприємницьких структур і покликані спрямувати підприємницьку ініціативу в русло інноваційних пріоритетів [3].

Загалом позитивний суспільний ефект інновацій полягає в тому, що вони:

- спрямовують економіку на інтенсивний шлях розвитку;
- забезпечують прискорення зростання продуктивності факторів виробництва;
- сприяють перерозподілу ресурсів па перспективні суспільно-економічні напрями;
- зміцнюють статус країни у глобальній економіці та національну конкурентоспроможність.[8, 356].

Слід зазначити, що сфера прояву інноваційних процесів не обмежується лише комерційною діяльністю, що характеризується можливістю отримання

додаткових прибутків чи оптимізації виробництва, вона часто використовується для забезпечення суспільних інтересів. Велика кількість сучасних розробок стосується екологізації виробництва (не без впливу держави), які таким чином несуть певні збитки самим виробникам, оскільки також потребують інноваційних інвестицій. Так, розроблена в 70-х роках система GPS (Global Position System) як спосіб високоточного виявлення військових об'єктів, у 1983 році стала відкритою для використання в цивільних потребах, забезпечивши значне підвищення пошуково-рятувальних робіт, спрощення туристичних подорожей, уникнення надзвичайних ситуацій в судноплавстві і т.п. [7].

Разом з тим, численні дослідження показали, що прискорення інноваційного розвитку в умовах системної глобалізації інноваційної сфери є вкрай суперечливим процесом, який призводить до протилежних наслідків:

- скорочує інноваційний розрив між розвинутими країнами і країнами, які розвиваються, забезпечує конкурентні переваги для інноваційно орієнтованих суб'єктів економіки, та одночасно призводить до відставання аутсайдерів;
- створює умови для розробки і виробництва нових продуктів для задоволення різноманітних споживацьких потреб і поряд з тим посилює розшарування доходів населення;
- обумовлює критичне загострення глобальних екологічних, соціальних, технологічних ризиків і загроз, водночас несе в собі можливості для їх подолання [9].

Попри деякі суперечності на сьогодні інноваційна діяльність – невід'ємна частина ефективного функціонування економіки. Вона сприяє економічному зростанню, а інновації є результативною характеристикою добробуту країни.

Слід відмітити, що в Україні у цілому створена необхідна законодавча база у сфері інноваційної діяльності. Її складають закони України, серед яких «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991 р.), «Про наукову і науково-технічну експертизу» (1995 р.), «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (1999 р.), «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001 р.), «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011 р.) [2], ряд законів щодо охорони прав на інтелектуальну власність, про спеціальні економічні зони, а також підзаконні та інші нормативні акти державних відомств.

Закон України «Про інноваційну діяльність» [1] визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності є Державне агентство України з інвестицій та інновацій, створено згідно указу Президента України у 2005 році. Основним його завданням визначено створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності.

Незважаючи на вищезазначене, сьогодні Україна є однією з небагатьох

достатньо розвинутих країн світу, в якій відсутня сформульована стратегія інноваційного розвитку та не визначені концептуальні підходи до формування національної інноваційної системи [6, 341]. Актуальними для України як на науковому рівні, так і на прикладному, залишаються проблеми формування ефективного механізму державної підтримки інноваційної діяльності, диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, розбудови сучасної інноваційної інфраструктури, забезпечення системності та ефективності інноваційних процесів [5].

Для України як держави з перехідною економікою інноваційна стратегія є визначальною на шляху соціально-економічних перетворень.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 05.12.2012 р. / Верховна Рада України; Закон від 04.07.2002 № 40-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – N 36. – С.266. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом 05.12.2012 р. / Верховна Рада України; Закон від 08.09.2011 3715-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – N 19-20. – С.166. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

3. Дідченко, О. І. Сутність та класифікація інновацій [Текст] / О. І. Дідченко, О. Ю. Бибочкіна // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії / ред. А. М. Ткаченко. - Запоріжжя, 2013. - Вип. № 4.- С. 48 - 58

4. Захарченко, В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки [Текст] : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 448 с. – Доступно з мережі Інтернет : http://pidruchniki.com/15350325/ekonomika/innovatsiyniy_menedzhment (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Інновації в Україні : Європейський досвід та рекомендації для України [Текст]. – Том 3. – Інновації в Україні : пропозиції до політичних заходів Остаточний варіант (проект від 09.10.2011). – К. : Фенікс, 2011. – 76 с. – (проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політика та регулювання інновацій в Україні). – Доступно також з мережі Інтернет : http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/3_UA.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Т. В. Майорова]; – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

7. Михайлишин, Л.І. / Інновації як форма глобальних соціально-економічних відносин [Текст] / Л.І. Михайлишин // Науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – 3’2014 (52) – с.40-48. — Доступно також з мережі Інтернет : http://ie.at.ua/IE_2014/InnEco_3-52-2014.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

8. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент [Текст] : підручник / Т.О.Скрипко. – К. : Знання, 2011. – 423 с.

9. Тараненко, В.І. Модифікація глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки на засадах сталого розвитку: нові виміри конкурентоспроможності [Текст] / В.І. Тараненко // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – №1 (14). – С. 172-185. – Доступно також в мережі Інтернет : http://duep.edu/uploads/vidavnitstvo14/evropvektor1-13/6363.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Вареник В.А. *к.е.н., доцент*
Львівська комерційна академія
м. Львів, Україна

ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Страхування є специфічним і видом підприємницької діяльності, поява якого в Україні пов'язана із скасуванням державної монополії у сфері страхування. Демонополізація страхової справи і виникнення страхових компаній як повноцінних суб'єктів господарювання вимагає переосмислення місця та ролі їхніх фінансів у складі фінансової системи країни вже як ланки децентралізованих фінансів.

Розвиток фінансового сектору економіки все більше привертає увагу науковців, практиків і держави. Питання приходу на вітчизняний ринок іноземних інвесторів загострює проблему ефективного розвитку та управління суб'єктами фінансових відносин, зокрема страховими компаніями [1, с. 14].

Однією з функцій страхової компанії є забезпечення надійності свого фінансового стану, що дає змогу задовольнити будь-які претензії з боку власників полісів. За допомогою оцінки надійності можна визначити місце страховика в економічному середовищі, його конкурентоздатність, ступінь ризику при діловому співробітництві з іншими установами, партнерами, інвесторами та ін., що підкреслює актуальність теми дослідження [2, с. 45].

Окремі аспекти даної наукової проблеми є предметом досліджень вітчизняних вчених-економістів, зокрема питання сутності та процесу дослідження фінансової надійності страхових компаній висвітлюють у своїх працях М. Александрова, В. Базилевич, К. Базилевич, О. Барановський, В. Бігдаш, Н. Внукова, О. Вовчак, О. Гаманкова, В. Грушко, О. Данілов, О. Завійська, О. Заруба, Н. Костіна, С. Лаптєв, С. Осадець, А. Пересада, Т. Ротова, А. Таркуцяк, К. Шелехов. Належне місце в дослідженні доходів, витрат та прибуткової діяльності страховика займають праці зарубіжних науковців: А. Гвозденко, С. Єфімова, Є. Кагаловської, О. Міллермана, В. Медведєва, Г. Попова, К. Пфайффера, В. Симчери, К. Турбіної, Ю. Троніна, Т. Федорової, В. Шахова, Р. Юлдашева, Л. Юрченко та інших.

Значний внесок у розв'язання цієї проблеми зробили фахівці рейтингових агентств "Кредит-Рейтинг", Fitch Ratings, Moody's, Interfax Rating Agency, Standard & Poor's та ін. [3, с. 34].

Однак аналіз існуючих наукових доробок показав, що питання визначення оцінки фінансової надійності страхових компаній, створення методики рейтингової оцінки страховиків на основі регулярної річної інформації недостатньо розроблені як у теоретичному, так і в методично-практичному аспектах. Багато публікацій, зокрема представників рейтингових агентств, мають переважно описовий характер, усебічно не розкривають суті оцінки фінансової надійності, а дослідження вчених присвячені різним напрямкам та підходам до оцінювання, результати якого наводяться не за впроваджуваною Національною рейтинговою шкалою.

У наукових працях вище названих та багатьох інших вчених розглянуті і

досліджені питання розвитку страхового ринку України та страхові процеси. Але трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України, потребують подальшого розкриття та дослідження економічного змісту та сутності страхування, підвищення його ролі і розширення функцій в умовах ринку, обґрунтування теоретичних засад фінансової надійності страхової компанії.

Ефективний розвиток страхової компанії значною мірою визначається забезпеченням її діяльності достатнім обсягом фінансових ресурсів, досягненням оптимальної структури капіталу та активів. Забезпечення функціонування страхової компанії необхідними фінансовими ресурсами здійснюється у процесі її фінансової діяльності. Одним з найбільш суттєвих фінансових ресурсів. яким володіє страхова компанія, є її власний капітал, ефективне управління яким є запорукою її фінансової надійності [5, с. 3].

Таким чином, фінансові ресурси є основним джерелом потенціалу страхових компаній, які спрямовуються на досягнення ефективного господарювання, а значить – надійного страхового захисту в процесі надання послуг. Їх рух опосередковує операційну (страхову, перестрахову), інвестиційну, фінансову діяльність страховиків, трансформуючись у своєрідні фінансові потоки. Для забезпечення економічного зростання як на макро-, так і на мікроекономічному рівні, у страховій компанії необхідно виважено управляти фінансовою діяльністю, зокрема ефективно формувати і використовувати фінансові ресурси. У зв’язку з цим постає нагальна потреба у комплексному відображенні концепції фінансових ресурсів страхових компаній як самостійного об’єкту фінансового управління.

Список використаних джерел

1. Говорушко, Т.А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії : монографія / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 168 с.

2. Козьменко, О.В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку: монографія / О. В. Козьменко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.

3. Соболь Р. Г. Методологія управління фінансовою стійкістю страховика [Текст] / Р. Г. Соболь // Теорія та практика державного управління. – 2010. –вип. 2(29). – С. 34-41.

4. Супрун, Н. В. Управління капіталом страхових компаній / Н. В. Супрун // Економіка: проблеми теорії та практики. – Д., 2009. – Вип.250, т.9. – С. 2259-2268.

5. Ткаченко, Н. В. Державне регулювання платоспроможності страхових компаній [Текст] / Н. В. Ткаченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – С. 2-10.

6. Шевчук, О. В. Управління фінансовими ресурсами страхових компаній [Текст] / О. В. Шевчук, В. О. Фастунов // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2(20). – С. 34-44.

Вербівська Л.В., *к.е.н., доцент,* ***Шестопалова О.О.,*** *студентка*
Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

На сьогодні актуальним питанням постає оновлення основних принципів формування системи оплати праці працівників, які стимулюватимуть зростання продуктивності праці, покращать процес управління на підприємстві, а також забезпечать гідну винагороду кожному працівникові за його працю. Удосконалення системи оплати праці позитивно відобразиться як і на виробничому процесі самого підприємства, так і на виробничій потужності всієї країни.

Проблеми у функціонуванні системи оплати праці на сучасному етапі ринкових перетворень розглядаються у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема В.В. Адамчука, Ю.М. Варакута [2], А.Л. Жукової, М.А. Мельнової, О.М. Пищуліна [5] та ін. При всіх проведених дослідженнях питання удосконалення оплати праці на підприємствах потребують подальшого вирішення та внесення нових пропозицій.

Важливим є питання аналізу сучасної системи оплати праці працівників, виявлення проблем і недоліків даної системи, формування шляхів їх усунення та удосконалення процесу плати праці.

Добробут населення залежить насамперед від рівня заробітної плати за витрачені фізичні та моральні сили у виробничому процесі. Заробітна плата визначає можливості людини у задоволенні своїх потреб та потреб членів своєї сім’ї. Рівень оплати праці визначає рівень соціального розвитку країни [1].

Ефективне функціонування системи оплати праці працівників потребує дотримання таких принципів:

- відповідності заробітної плати та ціни робочої сили, враховуючи використану як фізичну, так і моральну працю працівника;
- залежності рівня заробітної плати від обсягу та якості виконаних робіт, а також від досягнення оптимальних кінцевих результатів діяльності підприємства;
- забезпечення вищого рівня оплати праці працівникам, які здійснюють найефективнішу трудову діяльність при найменших затратах часу та капіталу;
- удосконалення проведення нормування праці та встановлення тарифної ставки працівникам;
- обов’язковості відповідальності як керівництва, так і робітників за порушення умов, зазначених у трудовому договорі, а також за порушення законодавства про оплату праці;
- взаємодії на підприємстві, що спрямована на задоволення індивідуальних та колективних інтересів усіх сторін виробничого процесу на підприємстві.

Система оплати праці повинна забезпечувати підвищення ефективності

праці працівників за рахунок правильної організації процесу праці, встановленні справедливої оплати праці, адже мотивація праці є рушійною силою зростання виробничого потенціалу країни та досягнення економічної стабільності [3].

Вдосконалення системи праці насамперед потребує [4]:

- забезпечення підвищення рівня організації робочого місця;
- забезпечення своєчасного та зрозумілого подання робочого завдання кожному працівнику чи їх колективу;
- підтримання оптимального технічного стану робочого місця, проведення модернізації та ремонтних робіт;
- встановлення тісних взаємозв'язків між робочими місцями, окремими підрозділами задля проведення ефективнішої виробничої діяльності;
- впровадження ефективних моделей організації праці;
- вдосконалення форм контролю за виробничою діяльністю працівників;
- розроблення гнучкої для зручної тарифної сітки для підприємства, що полегшить та удосконалить процес оплати праці;
- створення оптимальних умов для кар'єрного росту працівників підприємства, які ведуть ефективну та продуктивну виробничу діяльність.

Основними напрямки удосконалення системи оплати праці на сучасному етапі можна виділити наступні:

- удосконалення законодавчої бази щодо порядку визначення мінімального розміру заробітної плати, що понесе за собою його підвищення, і дозволить розширити коло товарів та послуг, необхідні для життя та розвитку населення;
- запровадження мінімальної погодинної заробітної плати як державного стандарту, що дозволить оптимізувати процес оплати праці;
- забезпечення гарантій з боку держави щодо своєчасного отримання працівниками заробітної плати та реалізації свої прав у трудовому процесі;
- зниження показника бідності населення країни;
- створення нових гідно оплачуваних робочих місць на підприємствах за рахунок фінансування з бюджету;
- залучення необхідного розміру інвестиційних ресурсів задля модернізування виробничого процесу та проведення перекваліфікації, підвищення кваліфікації, перепрофілювання працівників;
- урегулювання розміру заробітної плати в різних регіонах країни, враховуючи кліматичні, природні, економічні та соціальні чинники;
- зміна стратегії функціонування податкової системи в напрямку зменшення навантаження на фонд оплати праці;
- забезпечення належного рівня заробітної плати на кожному підприємстві, незалежно від галузі, регіону чи виду його діяльності.

Отже, трудовий процес базується на вміннях, навичках, рівні кваліфікації працівника, його ставленні до виробничого процесу, і залежить від потенційних можливостей кожного учасника праці, їх потреб та очікувань. Ефективність здійснення виробничого процесу працівником забезпечується рівнем заробітної плати, яку він отримує з виконані роботи та надані послуги. Чим більш справедливий розмір заробітної плати та оптимальніша організація

всього процесу виробництва, тим продуктивніша праця кожного працівника. Підприємство потребує постійного удосконалення системи оплати праці працівників, що обумовлюється змінами в економічній сфері країни, а також новими потребами з боку соціального розвитку та необхідністю забезпечення добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Про оплату праці [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом на 26.10.2014 р.] / Верховна Рада України ; Закон від 24.03.95 р. № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1995. — N 17. — С.121. — Доступно з мережі Інтернет : http : //zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 25.10.2014р.). — Заголовок з екрана.
2. Варакута, Ю.М. Шляхи удосконалення організації оплати праці в системі управлінського обліку на підприємствах [Текст] / Ю.М. Варакута, В.В. Бобиль // Збірник наукових праць. – Д. : Вид–во Дніпропетр. нац. ун–ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – 2012. – Доступно з мережі Інтернет : file:///C:/Users/007/Desktop/znpdnuzt_pet_2012_3_5.pdf (дата звернення : 29.05.15). — Заголовок з екрана.
3. Дубяга, Г. М. Концептуальні проблеми традиційної системи оплати праці [Текст] / Г.М. Дубяга //Держава та регіони : економіка та підприємництво. – 2007. – № 5. – С. 272–279.
4. Крищенко, К. І. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління оплатою праці [Текст] / К.І. Крищенко // Україна : аспекти праці. — 2007. – № 4. – С. 4–10.
5. Пищуліна, О.М. Нова ідеологія реформування заробітної плати: потреба та перспективи [Текст] / О.М. Пищуліна // Стратегічні пріоритети. – 2007 р. – № № 1(2). – С. 133–140.

Гадецька З.М., *к.е.н., доцент,* ***Дудак О.В.*** *студентка*
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ШЛЮБІВ ТА РОЗЛУЧЕНЬ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СТАТИСТИЧНОГО ЩОРІЧНИКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У житті кожної людини велику роль відіграє сім'я і шлюб, а розлучення при цьому може стати не тільки переломним моментом в особистому житті, але і причиною змін у соціальному становищі. Всупереч існуючим міфам, практично завжди розірвання шлюбу – розлучення, негативно відбивається у всіх сферах життя. І, тим не менше, статистика шлюбів і розлучень свідчить про те, що більше половини шлюбів розпадається, що не проіснувавши й десяти років. Соціологи і психологи спробували знайти основні причини такого явища, за допомогою статистичних даних та опитувань різних соціальних груп перебували у шлюбі, але як показало дослідження статистики шлюбів і розлучень, отримані результати не можуть розглядатися однозначно, і часто суперечать дійсності. З ряду причин заміжжя або розлучення далеко не

завжди оформляється офіційно, що так само спотворює показники статистики.

Одними з основних факторів, що впливають на процес відтворення населення, є шлюби і розлучення [1].

Шлюбом називається така форма відносин між чоловіками і жінками, яка визначає права і обов'язки по відношенню один до одного і до дітей. Розлученням називається припинення шлюбу за життя подружжя.

Шлюбності називається процес утворення шлюбних чи подружніх пар населення. Цей процес включає вступ в перший і повторний шлюби. Розлучуваністю називається процес розпаду подружніх пар в поколінні внаслідок розірвання шлюбу.

Шлюбний стан - це положення особи по відношенню до інституту шлюбу, що визначається у відповідності з законодавчими нормами держави.

Протягом багатьох років чітко визначаються шлюбостійкі й нешлюбостійкі регіони України. Наприклад, найміцніші сім'ї живуть у Закарпатській, Львівській, Волинській та Рівненській областях. Водночас у Черкаській області на один шлюб припадає 1,2 розлучення, а в Луганській і Миколаївській областях вони становлять 56% від кількості шлюбів [1].

Основні тенденції щодо зміни шлюбів і розлучень Черкаської області наведені в таблиці 1.

Таблиця1

Динаміка шлюбів і розлучень по Черкаській області (міські поселення та сільська місцевість) за 2005-2014 роки

Рік	Одиниць		На 1000 жителів	
	Кількість зареєстрованих шлюбів	Кількість зареєстрованих розлучень	Кількість зареєстрованих шлюбів	Кількість зареєстрованих розлучень
2005	8993	5742	6,7	4,3
2006	9450	5530	7,1	4,1
2007	11411	5359	8,6	4,1
2008	8451	4888	6,5	3,7
2009	8482	4581	6,5	3,5
2010	7991	3610	6,2	2,8
2011	9530	1616	7,4	1,3
2012	7256	1231	5,7	1,0
2013	7876	1177	6,2	0,9
2014	7856	1157	6,2	0,8

Згідно з наведених статистичних даних (табл. 1) можна побачити, що у 2005 році із 8993 шлюбів розлучилось понад 5742, це становить понад 60% розлучень з шлюбів. Так поступово ця тенденція зменшувалася і у 2009 році кількість розлучень становило лише 50% від шлюбів. На сьогоднішній день у 2014 році кількість розлучень зменшилося до 18% від вкладених шлюбів.

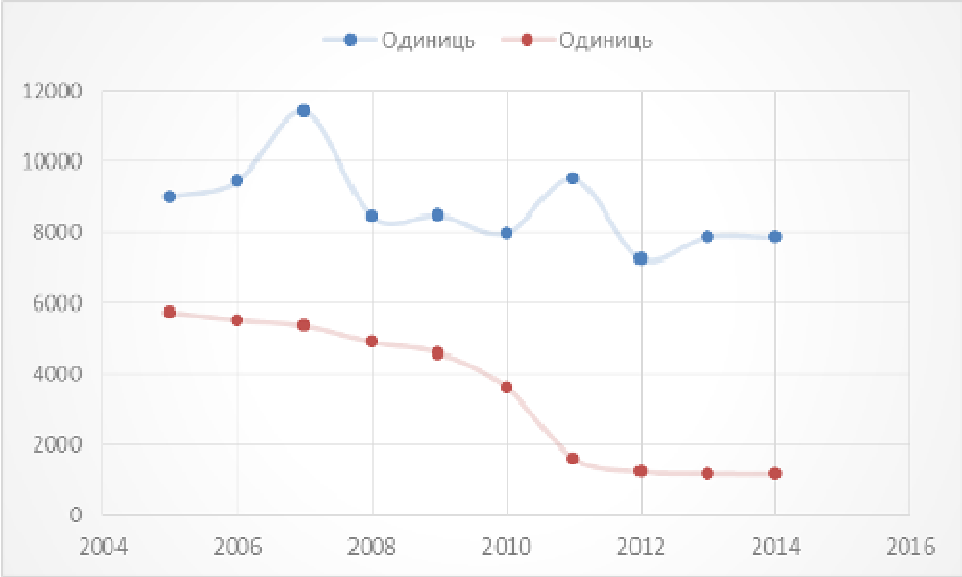

Рис. 1. Динаміка зміни одиниць шлюбів і розлучень за 2005-2014 роки

Розглянувши рис. 1 про кількість зареєстрованих шлюбів та зареєстрованих розлучень, можна простежити динаміку зменшення кількості розлучень поступово та не стабільну кількість шлюбів. Так, у 2007 році був пік шлюбів, далі був різкий спад, а у 2011 році різкий сплеск шлюбів, а далі знову на спад. Лише у 2014 році помітно невелику кількість збільшення укладання шлюбів.

Отже, кількість шлюбів по Черкаській області (міські поселення та сільська місцевість) за 10 років коливалася від 7256 до 11411, а кількість розлучень з кожним роком стабільно зменшувалася.

Список використаних джерел

1. Яковлєва, А.В. Економічна статистика. Шпаргалка / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://epi.cc.ua/vopros-metodyi-demograficheskogo-23669.html (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. Статистичний щорічник Черкаської області за 2014 рік [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Режим доступу : http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2014/zb_dem_13.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Гарас О.В., *студентка*
Науковий керівник: ***Сідуняк О.В.,*** *асистент кафедри*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ДЕРЖАВНО ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Про актуальність теми даного дослідження свідчить те, що нині економічні процеси в тій чи іншій мірі набувають соціального значення. Держава намагається докласти все більше зусиль для залучення коштів у розвиток пріоритетних галузей, що, перш за все, викликано прямим впливом на соціально-економічний розвиток країни. Питання досліджень розвитку інфраструктури є актуальним, оскільки трансформаційні процеси в економіці України спричиняють підвищення ролі покращення якісних характеристик інфраструктури, яка вже давно потребує оновлення.

На думку Овчарової Н.В., державно-приватне партнерство (ДПП) – це засноване на довгостроковому договорі співробітництво між організацією публічного сектору (наприклад, органом місцевого самоврядування чи центральним органом виконавчої влади) та приватною компанією чи підприємцем щодо надання державних послуг та покращення інфраструктури [2, с. 162].

Інфраструктура – це галузь, яка займає ключове місце в розвитку економіки, оскільки її існування пов’язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва [5].

Головінов О.М. зазначив, що партнерство держави і бізнесу є одним з найефективніших способів залучення приватних інвесторів у соціальну сферу країни, проте фінансування таких проектів має певну особливість [1, с. 86]:

- в проектах щодо соціальної інфраструктури домінує соціальна мета, що відображає сутність і основну функцію галузі (або конкретної установи), і яка є метою партнерів у ДПП-проектах;
- приватний партнер переслідує, в першу чергу, економічні цілі, а інші цілі мають бути чітко визначені та не суперечити одна одній;
- проекти партнерства у соціальній сфері, як правило, носять локальний характер, реалізуються на місцевому рівні;
- складність об’єкта партнерства пов’язана зі створенням та розповсюдженням суспільно корисних благ та послуг, що вимагає необхідність і багатоплановість контролю та нагляду за виконанням соціальної мети, а також обумовлює необхідність ретельного відбору індикаторів для державного контролю;
- складність формування прибутку через невисоку прибутковість в галузях соціальної сфери зумовлюють необхідність врахування додаткових можливостей для інвестора в отриманні доходів у процесі функціонування об’єкта партнерства.

Реалізація проектів ДПП для вдосконалення інфраструктури

характеризується рядом особливостей, що обумовлені відмінностями цілей приватного та державного сектора, а також факторами мотивації, що спонукають партнерів до здійснення ДПП, що зводиться до того, що не держава приєднується до проектів бізнесу, а, навпаки, держава пропонує бізнесу взяти участь у реалізації соціально значимих проектів.

Партнерство держави та бізнесу повинне охоплювати інфраструктурні проекти щодо будівництва доріг, залізниць, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культурних заходів тощо. Водночас, держава повинна визначити перелік тих соціальних послуг, які вона надаватиме особисто і їх контролюватиме та координувати ті соціальні послуги, які будуть в розпорядженні приватного бізнесу. Регіональні та місцеві органи влади повинні забезпечити та створити максимально сприятливі умови для розвитку соціальної інфраструктури.

Крупка А.Я. зазначив, що формування та використання інструментів бюджетного забезпечення державної підтримки проектів ДПП потребує вирішення проблем пов'язаних із [3]:

1. відсутністю послідовної державної політики і належної системи управління розвитком ДПП;
2. низьким рівнем інституційної складової;
3. інвестиційною непривабливістю об'єктів соціальної сфери;
4. складністю умов ведення підприємницької діяльності;
5. суперечливістю та непослідовністю законодавчої бази тощо.

Таким чином, державно-приватне партнерство – це універсальний механізм співпраці влади та бізнесу, що формується для досягнення соціально-економічних задач в довгостроковій перспективі та створює нові можливості для суспільного розвитку за рахунок пошуку нових підходів направлених на врахування умов діяльності, мотивацій, цілей та переваг партнерів. Реалізація проектів ДПП в соціальній інфраструктурі вимагає розробки ефективних механізмів фінансування їх державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Головінов, О. М. Науково-практичні аспекти державно-приватного партнерства в освіті [Текст] / О.Головінов // Економіка та право. – 2013. - №1. – С. 84-89.

2. Овчарова, Н. В. Роль бюджетного забезпечення державної підтримки проектів державно-приватного партнерства в соціальній сфері та проблеми його розвитку [Текст] / Н. В. Овчарова // Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика [Текст] : монографія / під ред. д-ра екон. наук, професора О. О. Непочатенко. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр "Візаві", 2014. – Ч. І. – С. 162–169.

3. Крупка А. Я. Державно-приватне партнерство в галузі культури і мистецтва: стан і перспективи розвитку [Електронний ресурс] /А. Я. Крупка . – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3120 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

4. Курділь, Н.В. Державно-приватне партнерство в охороні здоров'я України: перспективи швидкого розвитку інфраструктури закладів екстреної медичної допомоги [Електронний ресурс] / Н.В.Курділь. – Режим доступу : http://www.mif-ua.com/archive/article/35542 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/InfrASTRUKTURA.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

***Гахович Н.Г.**, к.е.н., науковий співробітник*
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»
м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІ РИНКИ ДЛЯ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДУВАННЯ

Машинобудування займає суттєве місце в товарній структурі зовнішньої торгівлі України. На її частку припадає 18,3% експорту і 23,8% товарного імпорту (дані за 2014 р.). Найбільш ємними позиціями у зовнішній торгівлі продукцією машинобудування є товарні групи за кодом 84 – реактори ядерні, котли, машини та 85 – електричні машини. Їх частка в структурі експорту машинобудівної продукції складає відповідно 40,4% і 36,4% (разом 76,8%), а в структурі імпорту – 40,8% і 31,6% (разом 72,4%).

Традиційний український експорт продукції машинобудування був орієнтований на ринки країн СНД унаслідок кооперації та спеціалізації національного господарства, закладених ще за радянських часів. Але із-за конфлікту небувалої сили з РФ продукція машинобудування зазнала скорочення обсягу експорту продукції машинобудування. Тому вирішення проблем повинно бути пов’язано із переорієнтації експорту товарів машинобудування з ринків РФ на нові ринки інших країн.

Враховуючи те, що ринки країн ЄС є насиченими і вітчизняна продукція машинобудування поступається в конкурентоспроможності через невідповідність до вимог їхніх технічних регламентів, найбільш перспективними для нарощування експорту і для співробітництва можуть бути швидкозростаючі ринки завдяки постійному збільшенню попиту і відкриттю нових ніш. На сьогодні серед найбільш багатообіцяючими ринками щодо розвитку торговельно-економічного співробітництва продукції машинобудування доцільно виділити наступні.

Розвиток економічних **відносин з ПАР** є одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики України в Африці з огляду на перспективи в торговельно-економічному та військово-технічному співробітництві.

Пріоритетним напрямком двосторонньої економічної співпраці спільне використання високих технологій, в тому числі, з метою подальшого виходу на ринки сусідніх країн Півдня Африки. Проведено значну роботу щодо започаткування співпраці між Україною та ПАР в авіаційній та транспортних сферах. Про це свідчить представлення на ринку ПАР таких вітчизняних підприємств, як ДП «Антонов» та ХК «АвтоКраз».

Збільшення експорту та розширення номенклатури постачання української продукції могло б здійснюватись у сфері устаткування загального машинобудування, а також у здійснені експортних постачань енергетичного обладнання та комплектуючих й у співробітництві в галузі альтернативних джерел енергії.

Основний акцент у наших економічних відносинах з ПАР слід робити, не стільки на торгівлю, скільки на створення спільних підприємств: інвестуванню до України сприятиме лібералізація інвестиційного клімату в нашій державі, а

спільні підприємства на території ПАР зможуть легше вийти зі своєю продукцією на ринок як ПАР, так і інших країн-членів САДК (в якій існують певні преференції для підприємств країн цього інтеграційного об'єднання).

Торговельно-економічне **співробітництво з Китаєм.** Основними статтями вітчизняного експорту до Китаю є продукція видобувної (руди, шлаки) та хімічної промисловості (87% від загального обсягу поставок до КНР). За таких умов актуальним є питання його диверсифікації, зокрема, за рахунок підвищення частки машинобудівної, ракетно-космічної, авіаційної, суднобудівної, ядерної, теплоенергетичної продукції.

Враховуючи статус стратегічного партнерства між Україною та КНР, з боку офіційного Пекіна існує зацікавленість у розвитку кредитно-інвестиційного співробітництва з нашою державою. Важливим фактором налагодження такого співробітництва має стати реалізація китайських інвестиційних проектів в Україні. У розвитку системи стратегічних партнерств Китаю в Євразії Україна розглядається як «східноєвропейська країна», що є «мостом між Азією і Європою».

Пріоритетними напрямами двостороннього співробітництва з КНР вважаються такі:

- науково-технічне співробітництво: авіація, зварювання, лазерні технології, суднобудування та морське приладобудування, мікроелектроніка та інформаційні технології;
- у галузі космосу: створення супутників спостереження та космічної зйомки земної поверхні, обробка космічних даних, створення систем управління космічними апаратами, космічне зварювання, а також розробка оптико-електронних приладів.

Крім того, сьогодні перед Україною та КНР стоїть завдання посилити співпрацю у науково-технічній сфері – авіабудуванні, енергетичному машинобудуванні, виробництві обладнання для модернізації гірничо-металургійного комплексу та інших.

У контексті розвитку **українсько-малайзійської співпраці** необхідно сконцентрувати зусилля щодо:

- залучення України до реалізації програми із розвитку національної космічної галузі, оскільки за цим напрямком малайзійська сторона віддає перевагу компаніям, які працюють в галузях наукових досліджень, системної інтеграції, виробництва та збирання, загальної авіації, аерокосмічного тренування, сертифікації й забезпечення;
- просування українських середньо-магістральних літаків для забезпечення пасажирських і транспортних авіаперевезень країнами АСЕАН та легких літаків для авіасполучення між окремими малайзійськими островами. Для вирішення проблеми боротьби із лісовими пожежами актуальним є просування літаків АН-32Р;
- залучення українських підприємств-виробників обладнання та устаткування для гідроелектростанцій до участі у програмі розбудови сектора малайзійського паливно-енергетичного комплексу, особливо на території штату Саравак, де вже визначено близько 50 місць, придатних для будівництва ГЕС;

- постачання продукції українських суднобудівних компаній, що пов'язано із підвищенням в Малайзії попиту на морські транспортні та допоміжні судна.

У рамках **українсько-в'єтнамської співпраці** перспективним є розвиток взаємодії у таких секторах машинобудування, як: суднобудування, транспорт, авіакосмічна сфера. Зокрема, в'єтнамські ділові кола й державні структури зацікавлені в імпорті з України продукції машинобудування (автомобілі «КрАЗ», трактори «ХТЗ», екскаватори «АТЕК», автокрани, верстати і преси харківського виробництва, промислові судна - сейнери, катери типу «Метеор», вугільні комбайни), виробів вітряного енергетичного устаткування.

Отже, збільшення експорту та розширення номенклатури постачання української продукції машинобудування може поширюватися на нових ринках, але в першу чергу для ефективної співпраці у галузі машинобудування необхідно активізувати створення сприятливих умов для ведення бізнесу, йдеться мова про захист приватних інвестицій та важливо переосмислення існуючих неефективних механізмів співпраці.

Список використаних джерел

1. Посольство України у Південно-Африканській Республіці (ПАР). [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://rsa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-za/trade>.
2. Україна-Китай: підсумки-2014 і виклики-2015. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://forbes.ua/ua/opinions/1385100-ukrayina-kitaj-pidsumki-2014-i-vikliki-2015>.
3. Посольство України в Малайзії. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://malaysia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-my/trade>.
4. Посольство України в Соціалістичній Республіці В'єтнам. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://vietnam.mfa.gov.ua/ua/ukraine-vn/trade>.

Гевлич Л.Л., *к.е.н., доцент*
Донецький національний університет
м. Вінниця, Україна
Гевлич І.Г., *к.т.н., доцент*
Донбаська національна академія будівництва та архітектури
м. Краматорськ, Україна

СУВЕРЕННИЙ ДЕФОЛТ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВІСТЬ ТА НАСЛІДКИ

На сьогодні в Україні спостерігається найважча за всю історію її існування економічна ситуація, що може мати катастрофічні наслідки за всіма сферами - фінансовою, банківською, виробничою, політичною та соціальною. Її щонайшвидше подолання є основною умовою існування в подальшому самої держави Україна. В аспекті вищесказаного теоретичне дослідження дефолту в аспекті сутності кризи, її причин та наслідків здатне надати інструментарій для розробки дієвих заходів із нейтралізації кризових явищ.

Причини виникнення економічних криз з точки зору пошуку ефективного інструментарію їх запобігання були предметом дослідження багатьох закордонних та вітчизняних учених. Але сучасна криза в Україні відбувається в унікальних умовах на тлі воєнної агресії та економічної підтримки різновекторних геополітичних гравців, що формує особливості процесів, що протікають, та наслідків, що можна очікувати. Тому дослідження імовірності дефолту в умовах фінансової кризи наявної економіко-соціальної ситуації України має велике теоретичне та практичне значення.

Метою дослідження є вияв сутності суверенного дефолту як наслідку фінансової кризи з точки зору його імовірності та впливу на національну економіку. Для досягнення поставленої мети були послідовно вирішені наступні завдання:

- розглянута сутність фінансової кризи в рамках причинно-наслідкового ланцюжку;
- на основі історичної ретроспективи досліджено поняття суверенного дефолту в аспекті передумов та наслідків;
- проаналізовано поточне економічне становище України з точки зору імовірності дефолту;
- сформульовані висновки щодо подальшого сценарію дій.

Розгляд сутності, різновидів, проявів та наслідків криз в історичній ретроспективі дозволяє погодитись із А. Чухно у визначенні кризи як складного суспільно-економічного явища, в якому поєднуються матеріально-технологічні та соціально-економічні аспекти [1]. У сучасному розумінні криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишнім середовищі [2]. Результати дослідження сутності криз в історичному аспекті дозволили запропонувати удосконалену класифікацію їхніх чинників:

1) зовнішні чинники:

- політичні фактори випадкової або навмисної дестабілізації економічної ситуації країни;
- неконтрольований рух міжнародного спекулятивного капіталу;
- торгівельна та інвестиційна відкритість країни, що виявляється в надмірній концентрації експорту та імпорту за регіонами, товарами та послугами й динаміці відтоку іноземних інвестицій;
- боргова залежність, зростання рівня якої призводить до виникнення загроз фінансовій безпеці країни;

2) внутрішні чинники:

- погіршення загальноекономічного стану країни, зокрема, що проявляється у зниженні темпів приросту валового внутрішнього продукту (ВВП), зростанні рівня безробіття, надмірних інфляційних чи дефляційних процесах;
- фінансова нестабільність, ознаками якої є розвиток кризових явищ у банківській системі, погіршення стану бюджетно-фіскального сегменту;
- соціально-політична нестабільність;
- невідповідність суб’єкта управління стану й тенденціям розвитку об’єкта управління.

Наслідки кризи можна класифікувати за вектором їхнього впливу на існуючу систему як:

1) оздоровлення соціально-економічної системи (позитивні наслідки);

2) консервація чи послаблення кризових явищ при збереженні існуючої соціально-економічної системи (нейтральні наслідки);

3) руйнування соціально-економічної системи (негативні наслідки).

При цьому слід пам’ятати, що навіть при зламі існуючої системи немає гарантій покращення стану, бо не можна виключати ланцюговий характер криз, тобто, перехід кризи у стан нової навіть більш глибокої та тривалої кризи. У цьому контексті найбільш руйнівним наслідком фінансових криз є суверенний дефолт.

Якщо звернутися до економічної енциклопедії, дефолт – це припинення виплати процентів на цінні папери, коли компанія перебуває в процесі ліквідації [3], але в більш широкому сенсі це явище, що обумовлюється небажанням, неможливістю або часткової можливістю фізичної, юридичної особи або держави в цілому погасити свої боргові зобов'язання, представлені облігаціями, банківськими позиками, векселями, заставними, чеками тощо. Суверенний дефолт – це припинення обслуговування зовнішніх боргів державою чи значне порушення умов такого обслуговування, що відрізняється від інших видів дефолтів своєю масштабністю та відсутністю юридичної підтримки держави. Результати аналізу сутності явищ, класифікованих як передумови та наслідки суверенного дефолту, показують цікаву особливість їх взаємодії - відсутність чіткого розмежування: наприклад, інфляційні процеси в економіці можуть викликати дефолт та проявлятися в його наслідках в рамках валютної кризи, а зростання безробіття в комплексі з іншими негативними явищами провокує переддефолтну ситуацію та в результаті її демонструє катастрофічну ситуацію на ринку праці тощо.

Наслідки суверенного дефолту у сучасному світі представлені негативними явищами, в якості яких можна ідентифікувати наступні:

1) іміджеві втрати країни як збиток для фінансового рейтингу держави: сучасний світ побудований на системному залученні зовнішнього кредитного капіталу для вирішення внутрішніх проблем, а оскільки ринок кредитів незалежний, ніхто не зможе змусити дати грошей державі, яка відмовилася від виплати боргів, тобто держава-банкрут втрачає можливість фінансової страховки або отримує доступ до ринку капіталу за підвищеними цінами;

2) валютна криза, що проявляється у падінні курсу внутрішньої валюти, оскільки гроші - це опосередковано мірило рівня довіри до держави: проблеми при цьому виникають на всіх внутрішніх ринках у зв’язку із зниженням купівельної спроможності національної валюти при недостатньому рівні внутрішнього виробництва;

3) економічний колапс, пов'язаний із неможливістю продовження виробництва на суб’єктах, що мають в своєму технологічному ланцюжку іноземний фактор - комплектуючі або фінансування: виробництво стає нерентабельним або взагалі неможливим за вищенаведеними причинами;

4) колапс банківської системи як такої, що залежить від економічного рейтингу держави: результатом подібного виступає банкрутство багатьох

банків та, слідом за цим, підприємств за причини втрати коштів на рахунках та неможливості скористатися внутрішнім кредитом для стабілізації положення;

5) пов'язані із вищевикладеним політичні та соціальні проблеми: в результаті виникає політична недовіра до держави, падають реальні доходи населення та його рівень життя, що у комплексі із зростанням безробіття призводить до соціальних бунтів;

та позитивними явищами, серед яких можна виділити:

1) переорієнтацію коштів, що раніше йшли на обслуговування зовнішнього боргу, на вирішення внутрішніх проблем, які страждали від недофінансування, а також вимушене збалансування бюджету;

2) використання дефолту в якості засобу підвищення конкурентоспроможності економіки та внутрішніх виробництв за рахунок здешевлення виробленого товару для зовнішнього покупця через падіння вартості праці і здешевлення інших ресурсів внутрішнього виробництва;

3) вимушену перебудову економіки держави в умовах ізоляції від зовнішнього фінансування та імпорту, створення безпечного рівня функціонування;

4) звільнення від «зайвих» сфер економіки разом із зростанням реального виробництва;

5) зменшення боргового навантаження держави за рахунок реструктуризації зовнішніх боргів.

Співвідношення позитивних та негативних наслідків суверенного дефолту залежить від конкретних соціально-економічних обставин.

Аналіз сучасного становища вітчизняної економіки констатує її пряму залежність від чистого припливу капіталу зовнішніх валютних кредитних ресурсів. Така ситуація, у свою чергу, була спровокована вузькістю внутрішнього ринку, надмірною залежністю від зовнішньої кон'юнктури, низьким рівнем економічного суверенітету при відсутності процесів реформування економіки та надзвичайній корупційності державного управління. Використання іноземних позик не на інвестування, а на задоволення споживчого ринку, а після – й на обслуговування зовнішнього боргу визначило споживчо-боргову модель розвитку української економіки на довгі роки. Розрахунок відносних показників індикатори рівня боргової безпеки держави за даними Державної служби статистики України щодо соціально-економічного розвитку та показниками Державного бюджету України [4,5] демонструють дефолтний стан фінансової системи України на кінець 2014 - початок 2015 рр. за трьома з чотирьох базових показників:

1) відношення державного боргу України до ВВП на кінець 2014 р. склало 200,75 % при максимально допустимому рівні 80-100 %;

2) відношення державного боргу до доходів державного бюджету, запланованих на 2015 р., склало 122,98 % при граничному значенні 300 %;

3) відношення загальної суми річних платежів по зовнішніх державних боргах до доходів державного бюджету, запланованих на 2015 р., склало 46,22 % при граничній межі у 20 %;

4) відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до ВВП за 2014 р. склало 44,73% при критичному рівні у 10-15 %.

Станом на 31.12.2014 р. державний та гарантований державою борг України становив 585.298.486,95 тис. грн. або 73.226.383,96 тис. дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 298.581.267,09 тис. грн. (51,01% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 37.355.344,31 тис. дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 286.717.219,87 тис. грн. (48,99%) або 35.871.039,64 тис. дол. США [6].

При цьому слід відмітити, що держава досить давно перешкоджає неофіційним дослідженням макроекономіки, надаючи інформацію вкрай повільно та у не зіставних показниках. Так, станом на 01.03.2015 р. на офіційному сайті Державної служби статистики України наведена інформація тільки за 3 квартал 2014 р., до того ж частково з переводом у долари США, частково – тільки у гривнях. Тому для розрахунку показників зроблені певні припущення: шляхом екстраполяції знайдено умовні показники доходів та валового внутрішнього продукту України за 2014 р., а показники, що надані виключно в національній валюті, переводилися у долари США за оптимістичним курсом 20 грн. за 1 дол. США.

Таким чином, можна констатувати, що дефолт в Україні бути повинен, але його немає, що пояснюється новими умовами геополітичної ситуації: сьогодні не ринкові умови, а політичні обставини диктують закономірності розвитку економічних процесів та навіть таких явищ, як фінансова криза. Але таке становище приховує в собі більше небезпек, ніж ринковий хаос, бо із зміною бажання чи внутрішньої ситуації держав-великих гравців на світовій арені суверенний дефолт для України без визначних успіхів у економічних реформах стане реальністю [7].

За результатами дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1. Суверенний дефолт є суб’єктивним явищем, яке не може прямо визначатися рівнем соціально-економічного розвитку окремої держави.

2. Дефолт не є однозначно негативним чи суб’єктивним явищем з точки зору впливу на існуючу фінансову систему.

3. Україна за власним бажанням без урахування інтересів геополітичних гравців не в змозі об’явити суверенний дефолт, але він може стати невідворотним без комплексної програми дій щодо подолання кризи.

Дослідження дій уряду та розвитку економічних процесів в Україні з точки зору виходу з фінансової кризи буде напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання [Текст] / А. Чухно // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 4–19.

2. Черваньов, Д. М. Міждисциплінарний словник з менеджменту [Текст] : навч. посіб. / Д. М. Черваньов, О. І. Жилінська, М. В. Петровський та ін. – К. : Нічлава, 2011. – 624 с.

3. Словопедія. Народна екциклопедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://slovopedia.org.ua/38/53396/378793.html (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

4. Соціально-економічний розвиток України [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Про державний бюджет України на 2015 р. [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 16.04.2015 р.] / Верховна Рада України; Закон, Бюджет від 28.12.2014 № 80-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 5. – С.37. — Режим доступу:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
6. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України станом на 31.12.2014 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.fin.org.ua/news/1119753 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.
7. Гевлич, Л.Л. Перспективи суверенного дефолту в контексті наслідків сучасної фінансової кризи в Україні [Текст] / Л.Л. Гевлич, І.Г. Гевлич // Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. – 2015. – №1. – С. 70-75.

***Герасимів З.М.**, к. геогр.н, доцент*
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ

Складна економічна ситуація в країні, підсилена військово-політичною нестабільністю, призвела до зростання соціальної напруженості у суспільстві, неможливості реалізації трудового потенціалу значної частини населення, суттєвого зниження рівня життя населення та потенційних можливостей розвитку регіонів та країни в цілому. На фоні спаду виробництва, валютних коливань відбувається зубожіння значної частини населення. Спостерігаються диспропорції між наявним трудовим, ресурсним потенціалами та можливостями їх ефективного використання в окремих регіонах країни. Нераціональне використання природних ресурсів, погіршення екологічної ситуації ставить під загрозу можливості задоволення потреб в природних ресурсах та здорових умовах існування нинішнього та майбутніх поколінь.

Необхідно розробити програму розвитку регіонів країни із врахуванням сучасної політико-економічної ситуації, наявних можливостей розвитку та ресурсів, а також вимог майбутніх поколінь.

Регіональні соціально-економічні системи повинні розвиватись на основі дотримання ідей та принципів сталого розвитку, курс на який взяла Україна, однак сьогодні доводиться акцентувати увагу на першочергових завданнях та проблемах, які виникають, а вимоги сталого розвитку в більшості випадків залишаються поза увагою.

Першочерговими заходами, які слід здійснити для забезпечення розвитку регіонів країни із врахуванням сучасної ситуації є наступні:

- розробити антикризові програми розвитку для усіх регіонів країни;
- віднайти можливості підтримки депресивних регіонів;
- забезпечити соціальний захист та підтримку найбільш незахищеним верствам населення;
- вжити заходів для покращення демографічної ситуації, особливо в сільській місцевості;
- створити можливості для ефективної реалізації трудового потенціалу в межах країни;

- надати допомогу у працевлаштуванні молодих спеціалістів;
- оптимізувати кредитно-фінансову та податкову сфери;
- забезпечити умови для самозайнятості населення;
- звернути увагу на розвиток сільської місцевості, на подолання диспропорцій між містом та селом;
- створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу;
- забезпечити втілення ідей сталого розвитку в усіх галузях господарства;
- вирішити проблеми, пов'язані із раціональним використанням та охороною природних ресурсів;
- запровадити природоохоронні та безвідходні технології виробництва продукції та комплексну переробку сировини;
- реалізувати ідеї сталого землекористування та заохочувати виробництво екологічно чистої продукції;
- вжити заходів для безконфліктного співіснування природи, населення та господарства в сучасних умовах;
- запровадження реформ в медичній та освітній сферах здійснювати із врахуванням вимог сьогодення;
- розробити та запровадити програми розвитку стратегічних галузей господарства;
- сприяти збільшенню інвестиційної привабливості регіонів та залученню інвестицій;
- сприяти зменшенню бюрократії та подоланню корупції на місцях;
- вжити заходів для стабілізації військово-політичної ситуації.

***Герасимчук З.В.**, д.е.н., професор, перший проректор,*
***Яринюк О.О.**, студентка*
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

МАРКЕТИНГОВА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Кожен регіон України володіє значним природно-рекреаційним та культурно-історичним потенціалом, який є передумовою успішного функціонування туристсько-рекреаційної галузі. Початок XXI століття ознаменувався для країни законодавчим визнанням туризму та рекреації як найважливіших пріоритетних напрямів розвитку національної економіки та культури [6].

Вивченням стану туристично-рекреаційних ресурсів держави займались багато науковців, зокрема: Н.В. Фоменко, П.О. Масляк, В.Ф. Коваль, Е.О. Алєшугіна, Г.П. Андрєєва, О.О. Зеленська, Т.В. Григор'єва, О.Г. Пархоменко, В.Б. Дудко, М.О. Михайловський, С.І. Бондар та ін., а вивченням цієї теми на

регіональному рівні – В.І. Павлов, Л.М, Черчик, О.В. Ільїна, О.М. Жданова, А.М. Тучак, В.І. Поляковський, І.В. Котова та ін. [2].

Для аналізу та оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіону необхідні конкретні показники, індикатори, абсолютне значення яких може змінюватися в певні періоди часу. Етап переходу та забезпечення розвитку туризму та рекреації країни обумовлює необхідність розробки такої системи показників-індикаторів, що забезпечить нову якість і вони повинні гарантувати моніторинг, контроль і аудит дотримання принципів розвитку за усіма форматами сталості [9]. Такими показниками-індикаторами нової якості, на нашу думку, можуть бути маркетингові показники конкурентоспроможності.

В умовах сучасних ринкових відносин України з Європейським Союзом виникає об'єктивна потреба у підвищенні якості та конкурентоспроможності (КС) туристично-рекреаційних ресурсів кожного регіону країни, як одного з визначних факторів у спіху на внутрішньому (в межах регіону) та зовнішньому (наприклад, в межах транскордонних об'єднань) туристичних ринках. Жорстка боротьба за споживачів на даних ринках потребує створення і реалізації конкурентоспроможної (КС) туристичної продукції. У зв'язку з цим проблема пошуку нових досконалих методів оцінки рівня розвитку туризму та рекреації, що створюють територіальний потенціал – конкурентоспроможність території, є актуальною і потребує більш детального дослідження.

На сьогодні не існує єдиної маркетингової методики оцінки рівня розвитку туризму та рекреації регіону, однак існує багато різноманітних маркетингових методик оцінки рівня КС продукції, що можуть бути також апробовані і на територіальному рівні.

Наприклад, Гавриш Ю.О. пропонує розглядати відомі маркетингові оцінки конкурентоспроможності продукції за такими підходами:

1) підходи, що базуються на традиційному методі оцінки КС продукції, що описують розрахунок одиничних і групових показників. На першому етапі виділяють найбільш значущі для споживача критерії: споживчі (якісні характеристики товару), й економічні (ціна його споживання) [5];

2) маркетинговий підхід передбачає необхідність врахування не лише вимог споживача до його ціни та якості при оцінці КС товару, а й факторів, що визначають КС усієї маркетингової діяльності підприємства: організація сервісу, гарантійне обслуговування, оперативність постачання, репутація підприємства, популярність ТМ та думка про неї споживача тощо [8];

3) виробничий підхід – засновано на оцінці рентабельності продажів конкретного товару та його ринкової долі. При розрахунку показник КС використовують середню геометричну від конкурентних переваг. Чим більшою є ринкова доля виробника товару і рентабельність його продажів, тим даний товар є більш конкурентоспроможним [4].

Пропонуємо розглянути підходи, що базуються на традиційному методі і, на основі цього, визначимо особливості методики оцінки КС туристично-рекреаційних ресурсів регіону.

При оцінці КС туристично-рекреаційних ресурсів території за традиційним методом, споживчими показниками, на нашу думку, виступатимуть параметри, що характеризують якість туристичної послуги, яка була реалізована на

туристично-рекреаційному ринку регіону, зокрема: сукупний бал за інформаційним, економічним, естетичним, побутовим та психологічним параметрами якості туристичної послуги, що надана на оздоровчо-пізнавальному чи курортно-лікувальному, чи екскурсійному, чи спортивному, чи діловому, чи зеленому, чи релігійному, чи аматорському ринках, що діють у регіоні. А економічним показником виступатиме ціна споживання запропонованої туристичної послуги в регіоні. При розрахунку одиничного показника КС для регіону, необхідно буде обрати регіон-еталон, з показниками якості туристично-рекреаційної послуги якого ми будемо порівнювати досліджувану територію, тобто обираємо територію, яка має високий туристичний потенціал, КС, де наявний також найвищий рівень споживання туристичної послуги:

$$qi = \frac{pi}{pio}, \qquad (1)$$

де qi – одиничний показник КС за і-тим технічним параметром;

pi – величинаі-го параметра (бал) туристичної послуги для регіону, що аналізується;

pio – величина і-го параметра (бал) туристичної послуги регіону, прийнятого за зразок.

Після, розраховуємо груповий показник окремо для технічних параметрів та оремо для економічних параметрів:

$$Imn = \sum_{i=0}^{n} qi \times ai, \qquad (2)$$

де Ітп – груповий показник КС за технічними парметрами;

qi – одиничний показник КС за технічними параметрами;

ai – вагомість і-го парметра в загальному наборі.

Вагомість і-го параметра технічного показника визначимо, виходячи з рівня важливості параметра для споживача, що характеризує якість наданої туристичної послуги, наприклад, табл. 1.

Таблиця 1

Визначення вагомості параметрів туристичної послуги

Параметр туристичної послуги, що характеризує якість	Частка параметра в загальній сумі	Вагомість
Інформаційний комфорт	10	0,1
Економічний комфорт	25	0,25
Естетичний комфорт	15	0,15
Побутовий комфорт	40	0,4
Психологічний комфорт	10	0,1
Всього	100 %	1

Величину і-го параметра (бал) туристичної послуги для регіону, а також частку параметра в загальній сумі ми пропонуємо визначити, шляхом анкетування споживачів, які скористались послугою і, таким чином, отримати оцінку рівня якості послуги.

$$ai = \frac{Чр}{100\%}, \quad (3)$$

де аі – вагомість параметру, що визначає якість туристичної послуги;

Чр – частка параметра якості тур послуги для споживача.

Величину частки параметра туристичної послуги, що характеризує якість, визначимо, шляхом оцінки та ранжування споживачем видів комфорту за важливістю та вагомістю для нього. Величину вибірки (кількість опитаних споживачів) визначимо за очікуваним рівнем репрезентативності результатів дослідження, які необхідно отримати.

Груповий показник за економічним параметром, на нашу думку, доцільно розрахувати як відношення ціни споживання певної туристичної послуги в аналізованому регіоні до ціни аналогічної послуги, що реалізується в регіоні, що взятий за еталон:

$$Iеп = \frac{\sum Ці}{\sum Ціо}, \quad (4)$$

де Іеп – груповий показник за економічним параметром;

∑Ці – сума ціни споживання туристичної послуги та цін супутніх туристичних послуг, що реалізовані на ринку досліджуваного регіону;

∑Ціо – сума ціни аналогічної туристичної послуги та цін супутніх туристичних послуг, що реалізовані на ринку «регіону-еталона».

Розрахувавши групові показники знаходимо інтегральний показник конкурентоспроможності регіону:

$$K = \frac{Iпп}{Iеп} \quad (5)$$

За змістом, показник КС відбиватиме розходження у туристичному потенціалі території, яка порівнюється та території, яка взята за еталон: якщо К<1, розглянута територія поступається зразку за КС туристичної послуги, якщо К>1, то перевищує, К=1 – рівна конкурентоспроможність територій.

Використання запропонованого нами методу оцінки конкурентоспроможності туристичних послуг регіону дозволить, перш за все, здійснювати постійний моніторинг регіонального рейтингу за визначений період та порівнювати конкурентоспроможність українських регіонів між собою та із територіями зарубіжних країн.

Отже, оцінка конкурентоспроможності регіону дозволить виявити прогалини в створенні та експлуатації туристично-рекреаційного потенціалу (ресурсів) регіону та прийняти рішення, спрямовані на підвищення рейтингу території, як на національному, так і на міжнародному рівні, збільшити її інвестиційну привабливість та зорієнтувати галузь на інтенсивний розвиток і поширити інтеграційні процеси.

Список використаних джерел

1. Буршинський, Б.В. Конкурентоспособность продукции и предприятия [Текст] / Б.В. Буршинський, Е.В. Лазарева. – Одесса : ИПРЗЗИНАН Украины, 2002. -132с.

2. Жданова, О.М. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму [Текст] / О.М. Жданова, А.М. Тучак, В.І. Поляковський, І.В. Котова. – Луцьк, 2000. – 190 с.

3. Журило, І.В. Конкурентоспроможність нової продукції промислово-виробничого призначення: теоретичні аспекти, методика прогнозування та забезпечення: Монографія. – Кіровоград, ПВЦ «Мавік», 2007. – 186 с.

4. Зав'ялов, П.С. Ранговая оценка массового потребительского товара [Текст] / П.С. Зав'ялов, О.В. Каплина, Д.А. Зайченко // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. - №3. – С. 90 – 103.

5. Корж, М.В. Управління конкурентоспроможністю продукції в промисловій сфері. – Краматорськ : ДДМА, 2005. – 196 с.

6. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навчальний посібник [Текст] / П.О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343с.

7. Мельник, Т.С. Комплексна оцінка конкурентоспроможності товарів за умов сучасного ринку [Текст] / Т.С. Мельник, О.Ф. Христофор // Вісник ВПІ. – 2002. – №5. – С. 23 – 28.

8. Павлова, Н.П. Маркетинговой подход к оценке конкурентоспособности товара [Текст] / Н.П.Павлова // Маркетинг в России и за рубежом. – 2004. – №1. – С. 82 – 89.

9. Ткаченко, Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу [Текст] : монографія. – 2-ге вид., випр. та доп. / Т.І. Ткаченко. – К. : Київський національний торгово-економічний університет, 2009. – 463 с.

10. Оцінка конкурентоспроможності продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/2_KAND_2013/Economics/10_ 125497. doc.htm (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Гетьман О.О., *к.е.н., доцент,*
Кацемба А.О., *студент,* ***Мамичева А.С.,*** *студент*
Дніпропетровська державна фінансова академія
м. Дніпропетровськ, Україна

ІННОВАЦІЙНІЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ HR-БРЕНДУ ТЕРИТОРІЇ

Територіальний маркетинг сформувався у 80-х роках XX ст., коли за здобуття конкурентних переваг почали змагатися не лише торгові марки (підприємства), але й територіальні одиниці (райони). Адже стійка конкурентна позиція серед інших районів полегшує доступ до зовнішніх ресурсів, дає змогу залучати більше інвесторів, підвищувати ефективність функціонування різних суб'єктів господарювання в регіоні, що, в свою чергу, сприяє підвищенню економічних результатів діяльності самого регіону та добробуту його мешканців.

Складовою формування територіального маркетингу є побудова стійкого HR-бренду того чи іншого регіону (території, суб'єкта господарювання тощо), тобто саме людська складова відіграє вирішальну роль у його кінцевій позиції.

Вивченням HR-брендингу займаютьсь такі закордоні і вітчизняні вчені, як: С. Бероу, Р. Мансуров, Б. Міччінгтон, Н. Освицька, А. Панкрухін та багато інших. У їхніх наукових працях здебільшого висвітлено теоретичне підґрунтя щодо ефективного застосування маркетингових персонал-технологій та побудови на основі їх використання HR-бренду компаній-роботодавців.

Актуальність досліджень обумовлена необхідністю пошуку інноваційних

підходів для створення і просування HR-брендів територій. Тому метою нашої роботи є пошук дієвого механізму, який би дозволив побудувати привабливий імідж території.

Б. Міччінгтон вбачає HR-бренд як імідж, який переважно визначається корпоративною культурою [1].

Спільне дослідження RosExpert & «ЕКОПСІ-Консалтинг» демонструє таку доктрину успішності бізнесу: 11,2% менеджерів, які взяли участь в опитуванні, вважають ідеальним HR-бренд, де працює згуртований колектив і сформована сильна корпоративна культура; 9,7% респондентів вважають динамічність розвитку і стабільність запорукою успішності HR-бренду; 7,8% опитаних респондентів визначають ключовим фактором успіху стиль управління; 7% опитаних респондентів визнають відповідальною за успіх HR-бренду на ринку загальну систему управління компанією [2].

На думку фахівців, HR-бренд – це, насамперед, репутація, образ в очах зацікавлених осіб (бізнес, клієнти, працівники, інвестори, акціонери). Для вибору інноваційних шляхів формування стійкого HR-бренду здійснимо SWOT-аналіз (на прикладі Дніпропетровської області) (табл. 1).

Аналізуючи SWOT-аналіз Дніпропетровської області, слід зосередити увагу на сильних сторонах з позиції формування стійкого бренду території: високий економічний розвиток (+ потенціал розвитку) з-поміж усіх областей України, розвинена фінансова інфраструктура, розгалужена мережа вищих навчальних закладів для забезпечення потреб ринку праці в регіоні і висока конкурентоспроможність фахівців.

Таблиця 1

SWOT-аналіз Дніпропетровської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Сильна ресурсна складова. 2. Сприятливі погодно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства. 3. Високий рівень економічного розвитку з-поміж усіх областей України. 4. Розвинена транспортна інфраструктура. 5. Міцні зовнішньоекономічні зв'язки. 6. Розвинена фінансова інфраструктура. 7. Значний науковий потенціал в різних галузях, зокрема у ракетобудуванні, металургії та сільському господарстві. 8. Велика місткість споживчого ринку у порівнянні з іншими регіонами. 9. Достатня кількість трудових ресурсів належної якості для забезпечення потреб роботодавців регіону. 10. Розгалужена мережа навчальних закла-дів, яка відповідає потребам економіки області. 11. Високий рівень урбанізації. 12. Сприятлива інфраструктура підтримки для залучення інвестицій. 13. Міцна база для підготовки спеціалістів у сфері державного управління і місцевого самоврядування.	1. Неінтегрованість території області (витягнутість зі Сходу на Захід, розділення Дніпром, віддаленість периферійних районів від обласного центру). 2. Монопрофільність економіки міст області. 3. Значні диспропорції між районами за рівнем урбанізації та економічного розвитку. 4. Зношеність інженерної інфраструктури. 5. Монополізований ринок житлово-комунальних послуг. 6. Недостатня громадська активність населення. 7. Відсутність сфери переробки та утилізації промислових і твердих побутових відходів. 8. Брак робочих місць для жінок у більшості населених пунктів. 9. Незначна частка малого та середнього бізнесу в структурі економіки області, брак інфраструктури його підтримки. 10. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом. 11. Переважання сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту.

Продовження табл. 1

Можливості	Загрози
1. Підписання договору про зону вільної торгівлі з ЄС без виключень та обмежень. 2. Розвиток технологій використання промислових відходів у виробництві будматеріалів. 3. Відродження річкового транспорту. 4. Зростання попиту на товари харчування. 5. Комерціалізація освоєння космосу. 6. Включення області в міжнародні транспортні коридори відповідно до Закону України «Про генеральне планування території України». 7. Перспективне будівництво об'їзних автодоріг. 8. Державна підтримка створення промислових і наукових парків. 9. Запровадження досягнень міжнародної практики, інновацій і технологій.	1. Прогнозоване значне скорочення трудових ресурсів у найближчі 10 років. 2. Спад попиту на металопродукцію на міжнародних ринках. 3. Неефективна державна політика у сфері управління відходами. 4. Несприятливий бізнес-клімат в Україні. 5. Відсутність впливу місцевої влади на підприємства, що забруднюють навколишнє природне середовище. 6. Нестабільність природно-кліматичних умов останні 5 років. 7. Погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування.

Джерело: систематизовано авторами за результатами досліджень [3]

До того ж, в Дніпропетровській області знаходяться компанії, які були відзначені Премією «HR-бренд Україна» як компанії з найвищим HR-брендом: ПАТ КБ «ПриватБанк», мережа «Comfy», заводи «ЄВРАЗ» та «Інтерпайп Сталь». Для прикладу візьмемо «Інтерпайп Сталь».

Як вже було нами зазначено вище, формування HR-бренду території починається з його окремих суб'єктів господарювання. Для представлення механізму розглянемо характерний приклад формування HR-бренду. Так, стратегія розвитку бізнесу та кадрова політика відомого Дніпропетровського HR-бренду заводу «Інтерпайп Сталь» базується на побудові корпоративної системи навчання.

Стратегічна роль HR полягає в тому, що служба управління персоналом – це команда професіоналів, яка є постачальником якісних послуг підрозділам для ефективного управління людськими ресурсами для досягнення цілей бізнесу. Пріоритетними стратегічними цілями HR є: ефективний персонал на стратегічних посадах, розвиток лідерства, розвиток цільової корпоративної культури.

Система навчання та розвитку на підприємстві охоплює всі категорії персоналу: робітники, фахівці, лінійні менеджери; керівники середньої і вищої ланки, співробітники з високим потенціалом, студенти, нові співробітники. Програми навчання реалізуються на базі Навчального Центру із залученням зовнішніх (30%) і внутрішніх (70%) викладачів. До процесу навчання в якості викладачів та експертів активно залучаються топ-менеджери і керівники середньої ланки. Налагоджено довгострокові партнерські взаємини з низкою освітніх компаній: TUV Rheinland, «Людський фактор», «GMC Ukraine», Dneproff, Центр Бізнес Освіти ARTS, інші [4].

На основі наведеного SWOT-аналізу Дніпропетровщини та її успішних HR-брендів вважаємо доцільним використання таких інноваційних підходів для її

просування в регіональному розрізі України та на міжнародних ринках:

1) розробка Веб-сайту Дніпропетровської області, де мають висвітлюватися бізнес-новини, бізнес- та наукові конференції, рубрика для StartUp, обговорень та ділової інфраструктури області (її міст, окремих районів);

2) розробка портфоліо Дніпропетровщини з акцентом на бізнес-складову, відео Дніпропетровщини як потужного фінансового регіону, он-лайн екскурсії по бізнес-компаніям;

3) розробка Веб-сторінки у соціальних мережах (FaceBook, LinkedIn, Xing, тощо) з перехресними посиланнями на складові сильних HR-брендів Дніпропетровщини, де буде просуватися реклама роботодавців, які створюють ефективні робочі міста;

4) розробка електронного фінансового журналу Дніпропетровщини для полегшення пошуку потенційних інвесторів;

5) просування Карти меседжів: «Дніпропетровськ – не лише промислове, а й потужне фінансове місто з великою концентрацією банків й бізнес-центрів світового рівня».

Наші дослідження засвідчують, що формування територіального маркетингу будується на створенні сильних HR-брендів в регіоні, створюючи її потужний людський капітал, а результативна робота її суб’єктів господарювання підвищує регіональну конкурентоспроможність. Слід зазначити, що саме високий рівень задоволеності і лояльності трудових ресурсів в регіоні, сприяння виявленню їх ініціативності, креативу й інновацій є міцним підґрунтям конкурентоспроможної території, де вони мешкають.

Список використаних джерел

1. Васильева, А.К. Личный бренд в бизнесе и политике [Текст] / А.К. Васильева // Сборник научных статей в кн. : Бренд менеджмент в XXI веке. – М. : 2013. – С. 153.

2. Персонал-технологии: что это и зачем это нужно? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrconsalts.ru/about (дата звернення 24.05.15). – Назва з екрана.

3. Стратегія розвитку Дніпропетровської області до 2020 року. Офіційний Веб-сайт Дніпропетровської обласної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://oblrada.dp.ua/strateg (дата звернення 24.05.15). – Назва з екрана.

4. Победители Премии Trainings INDEX 2011. Корпоративная система обучения «ИНТЕРПАЙП: Высвобождая потенциал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.trainings.ru/library/exclusive/?id=14113 (дата звернення 24.05.15). – Назва з екрана.

Голинська В.М., *студентка*
Науковий керівник: ***Вареник В.А., к****.е.н., доцент*
Львівська комерційна академія
м. Львів, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Прояви світової фінансової кризи та сучасні тенденції економічного розвитку України вимагають професійної уваги регулюючих та наукових інституцій до процесів капіталоутворення в банківській системі України на макроекономічному рівні. Дана позиція обґрунтовується тим, що рівень капіталізації банківської системи України залежить від вартісних та структурних характеристик капіталу, яким володіють, розпоряджаються та який використовують у своїй діяльності комерційні банки.

Важливі аспекти дослідження сутності власного капіталу банку знайшли висвітлення в наукових працях багатьох відомих вітчизняних науковців, таких як М. Алексеєнко, В. Гейця, О. Дзюблюк, А. Криклій, А. Мороз, С. Савлук, С. Сизоненко та інших. Проте, незважаючи на значний обсяг публікацій та досліджень даної теми, в умовах глобалізації та інтеграції національної економіки є потреба у більш глибокому дослідженні економічної сутності та характеристиці капіталу комерційного банку.

У даний час, коли проблема капіталізації банківської системи набула вирішального значення для її розвитку, виникла потреба в комплексному дослідженні банківського капіталу як самостійної економічної категорії.

У сучасній теорії банківської справи та нормативних документах Національного банку України зустрічаються різні терміни: «капітал банку», «банківський капітал», «власні ресурси», які або трактуються неоднозначно або ототожнюються. Так, НБУ в своїх нормативних документах ототожнює капітал та власні ресурси [1]. У вітчизняній економічній літературі поняття «власні ресурси» та «власний капітал» відрізняються [9, с. 12].

В економічній літературі та в підприємницькій практиці «капітал» є одним з найбільш часто використовуваних та водночас неоднозначних понять.

У зарубіжній банківській практиці терміни «capital», «equity capital» перекладені на українську мову як «капітал», «акціонерний капітал, «власний капітал» - фактично означають розділ пасиву балансу банку і є різницею між активами та зобов’язаннями. Зокрема, бухгалтерський баланс американського банку включає розділ «акціонерний капітал» [4, с. 22-23].

У сучасній економічній літературі, як в українській, так і зарубіжній, зустрічається багато визначень банківського капіталу. За результатами наукового аналізу цих визначень сутності банківського капіталу можна розглядати у вузькому та в широкому значенні.

Якщо розглядати банківський капітал у вузькому значенні, то досить поширеним є погляд на капітал банку як суму власних коштів банку, яка складає фінансову основу його діяльності та джерело формування ресурсів [4, с. 386]. Таке визначення капіталу банку практично ототожнюється з власним

капіталом. Аналогічне за суттю визначення капіталу банків належить Л.О.Примостці: «Капітал банку слід розглядати як власні кошти засновників або акціонерів банку, внесені ними на свій ризик для одержання доходів [8, с. 41].

Кисельов В. В. визначає капітал банку як кошти, внесені власниками банків та в основному ті, що складаються з статутного та інших фондів, резервів та неподіленого прибутку [7, с.99].

Досить поширена точка зору на капітал у вузькому значенні як величину, що визначається шляхом розрахунку: «Капітал банків — чисті активи банку, які дорівнюють різниці між сумою активів і пасивів» [3, с. 258]. В економічній енциклопедії власний капітал трактується як капітал, вкладений власником банку, який є різницею між сукупними активами банку та його зобов'язаннями [5, с. 721]. У даних визначеннях чітко простежується бухгалтерський підхід до визначення поняття капіталу банку, причому не всього, а лише його частини — власного капіталу.

У нормативних документах поняття «власні кошти» та «капітал банку» вживаються як тотожні. Зокрема, вітчизняне законодавство визначає сутність банківського капіталу як залишкову вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. При цьому подається поділ банківського капіталу на основний та додатковий, згідно із встановленими правилами Національного банку України [1]. Отже, ми бачимо, що українське законодавство трактує поняття капітал банку лише як власний банківський капітал.

Таким чином, у вузькому значенні банківський капітал правомірно розглядати і як розрахункову величину, що офіційно відображають комерційні банки при підготовці фінансової звітності відповідно до нормативних вимог регулюючих органів та як суму спеціально створених фондів та резервів, які відповідають таким принципам: стабільності, субординації у відношенні до прав кредиторів, відсутності фіксованих нарахувань доходів. Проте, таке досить суб’єктивне трактування банківського капіталу не відображає усієї повноти та складності його змісту.

Якщо розглядати банківський капітал в широкому значенні, то під ним слід розуміти сукупність грошових коштів (власних і залучених), якими оперує банк. Як зазначає А. Загородній, вкладений у банківську справу капітал банківський приносить банкові прибуток [6, с. 205].

Таку ж думку поділяють автори підручника «Банківський капітал: історія, теорія досвід» (За редакцією С.К. Реверчука), визначаючи банківський капітал як сукупність банківських ресурсів у формі матеріально-речовій, нематеріальних та фінансових активів, виражені у грошах, сформовані за рахунок власних коштів (внесків учасників та акціонерів), залучених (вкладів суб`єктів господарювання та населення) і позичених коштів на грошовому ринку, які використовуються для здійснення повномасштабної банківської діяльності з метою одержання прибутку [9, с. 13].

У монографії М.Д. Алексєєнка «Капітал банку: питання теорії і практики» банківський капітал трактується як «…кошти і виражена у грошовій формі частка майна, що перебувають в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій із розміщення коштів та надання послуг із

метою одержання прибутку» [2, с. 50].

Підсумовуючи різні тлумачення банківського капіталу, робимо висновок, що нині немає однозначного визначення поняття «капітал банку». Чимало вчених у своїх працях трактують його як власні кошти банку (П. Роуз, А.М. Мороз, О.А.Кириченко, Л.О. Примостка), інші (М.Д. Алексєєнко, А.Г.Загородній, А.М. Герасимович, С.К. Реверчук) – як сукупність усіх ресурсів, що перебувають у розпорядженні банку (власних, залучених і позичених), і таких, які банк розміщує в активні операції з метою одержання прибутку. Обидва ці підходи, на нашу думку, мають певні позитивні риси, тому що розглядають банківський капітал у вузькому (підприємницькому) та в широкому (суспільно-значущому) значенні.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 26.04.2015 р.] / Верховна Рада України; Закон від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР. – 2001. – № 5-6. – С. 30. – Доступно в мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення: 25.05.2015). — Назва з екрана.
2. Алексеєнко М. Д. Капітал банку : питання теорії і практики [Текст] : монографія / М.Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Банківська енциклопедія [Текст] / Під редакцією д.е.н. професора Мороза А. М. – К. : «Елтон», 1993. – 328 с.
4. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т 1 [Текст] / Редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.– К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
5. Дзюблюк, О. В. Фінансова стійкість банків як основа функціонування кредитної системи [Текст] : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : Економічна думка, ТНЕУ, 2009. – 257 с.
6. Загородній, А. Г. Словник банківських термінів. Банківська справа [Текст] : термінологічний словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С.Смовженко. – К. : Вид-во “Аконіт”, 2000. – 605 с.
7. Кисельов В. В. Управление банковским капиталом: теорія и практика [Текст] / В.Кисельов. – М. : ОАО «Изд-во «Экономика», 1997. – 256 с.
8. Примостка, Л. О. Аналіз банківської діяльності [Текст] : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.
9. Реверчук, С. К. Банківський капітал: історія, теорія, досвід [Текст] / С.К.Реверчук, У.В.Владичин, М.Б.Панасевич ; за ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – Львів, ЛНУ ім. Іван Франка, 2004.–276 с.

***Горіховський М.В.**, аспірант*
*Науковий керівник: **Чикуркова А.Д.**, д.е.н., професор*
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Щоб в сучасних умовах вести успішну господарську діяльність фермерським господарствам, потрібно розробити стратегію чи план роботи на 3 чи 5 років. Для цього слід знати систему критеріїв і показників оцінки конкурентоспроможності господарства, а також вміти їх правильно розраховувати та використовувати.

Згідно Закону України "Про фермерське господарство" фермерство розглядається як форма підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства [1].

В аграрних компаніях, холдингах та інших за напрям розвитку й стратегію відповідають окремі працівники, а часом і цілі відділи. Фермерське господарство в більшості випадків базується тільки на членах сім'ї та інших фізичних особах, тому всі питання в управлінні й організації праці лягають на фермера. Критерії оцінки одних та інших не можуть бути однаковим, так як їх план та стратегія відрізняються один від одного. У сучасній науці і практиці з'являються нові загальні показники оцінки ефективності ведення бізнесу, зокрема EBITDA – це прибуток компанії за винятком обслуговування боргу, амортизаційних відрахувань і податку на прибуток [2].

Фермер не завжди може володіти такими термінами і методикою розрахунку показників оцінки конкурентоспроможності фермерського господарства, оскільки не має освіти в галузі бізнесу і управління. Велике значення у вирішенні цих проблем відіграє навчання фермерів на курсах з основ підприємницької діяльності та здобуття другої вищої економічної освіти.

Переходячи до аналізу конкурентоспроможності сільського господарства, слід зазначити, що дана галузь економіки має низку особливостей, які не дозволяють застосувати методи оцінки, використовувані для економіки країни або інших галузей. До числа таких особливостей слід віднести:

– невисоку рентабельність аграрного сектора;

– тривалість відтворювального циклу і тривалий період окупності вкладених коштів;

– невисокий рівень формованої валової доданої вартості;

– високий ступінь не передбачуваності результату господарської діяльності, що обумовлено залежністю від змін ґрунтово-кліматичних умов;

– екологічний фактор.

Позитивний вплив на конкурентоспроможність аграрної галузі надає стабільне зростання попиту на її продукцію незалежно від стану економіки [3].

На думку експертів Організації з економічного співробітництва і розвитку, проводити оцінку конкурентоспроможності в сільському господарстві найбільш доцільно на рівні підприємства, у випадку з аграрним сектором – фермерського господарства або сільськогосподарської організації.

В якості інструменту оцінки конкурентоспроможності сільського господарства на рівні компанії пропонується використовувати сукупну продуктивність факторів виробництва (Total factor productivity), яка являє собою показник технологічного та організаційного рівня виробництва у вигляді обсягу виробництва в розрахунку на одиницю витрат факторів виробництва [4, с. 12].

Ленська Т.І. виділяє шість основних груп факторів, що визначають конкурентоспроможність в аграрній галузі:

– аграрна стратегія і політика;
– загальнодержавні економічні заходи;
– правові умови і законодавче регулювання агропромислового комплексу;
– власні заходи сільськогосподарських підприємств;
– фактори, що забезпечують результативність виробничо-збутової діяльності;
– соціально-економічні результати господарювання, що забезпечують посилення конкурентоспроможності [5, с. 87].

Розглядаючи конкурентоспроможність регіонального сільського господарства, Саубанов К.Р. приділяє особливу увагу таким факторам її підвищення, як сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, наявність висококваліфікованих кадрів і достатня кількість трудових ресурсів, глибина переробки одержуваної продукції тваринництва і рослинництва в сільськогосподарських організаціях, інвестиції як спосіб залучення інноваційних технологій і модернізації матеріально-технічної бази, високий рівень механізації та соціально-виробничої інфраструктури, а також впровадження ресурсозберігаючих технологій [6, с. 38-53].

На думку Юркової О.А., «найважливішим чинником конкурентоспроможності сільгосппідприємства є конкурентоспроможність його продукції». При цьому до ключових характеристик продукції можна віднести якість, ціну і умови її реалізації [7, с. 38].

Отже, сучасна наука не може на даному етапі виділити єдиний підхід до оцінки конкурентоспроможності фермерських господарств. Більшість європейських дослідників використовують метод кількісної оцінки даної категорії, основою метою якого є виявлення ряду факторів, що в своїй сукупності впливають на ефективність функціонування аграрної галузі та передбачає кількісну оцінка цих факторів і розрахунок зведеного індексу конкурентоспроможності. Де об'єктом аналізу в більшості виступає компанія, холдинг, або об’єднання фермерських господарств. У вітчизняній літературі більший акцент робиться на аналіз факторів, що впливають на конкурентоспроможність сільського господарства, фермерського чи малої або середньої аграрної компанії. А також важливу роль надають наші науковці

важливості статистичних методів оцінки конкурентоспроможності, пропонуються різні індекси та методики рейтингових оцінок даного показника.

Список використаних джерел

1. Про селянське (фермерське) господарство : [закон України : офіц. текст: Документ 973-15, чинний, поточна редакція — Редакція від 06.11.2014, підстава 1206-18]. Закон від 19.06.2003 № 973-IV (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. "EBITDA - Financial Glossary". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://glossary.reuters.com/index.php?title=EBITDA (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

3. Сущность конкурентоспособности сельского хозяйства и формирующие ее факторы[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.evolutio.info/content/view/2317/235/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

4. Fostering Productivity and Competitiveness in Agriculture OECD [Electronic resource] // Organisation for Economic Cooperation and Development. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/product/5111131e.pdf (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Ленська, Т.І. Організаційно-економічні фактори підвищення конкурентоспроможності продукції АПК: дис. ... Канд. екон. наук: 08.00.05 / Т. І. Ленська. - Мінськ, 2013. – 152 с.

6. Саубанов, К.Р. Конкурентоспроможність регіонального сільського господарства в Приволзькому федеральному окрузі: дис. ... Канд. екон. наук: 08.00.05 / К. Р. Саубанов. - Казань, 2010. – 176 с.

7. Юркова, О.А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та вплив інноваційного потенціалу АПК на її підвищення: дис. ... Канд. екон. наук: 08.00.05 / Е. А. Юркова. - М., 2013. – 159 с.

***Городенська А.О.**, студентка, **Семено Т.В.**, студентка,*
***Брижань І.А.**, д.е.н., доцент*
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На даному етапі Україна обрала новий шлях розвитку, а саме шлях інтенсивної євроінтеграції. За даними Державної митної служби за підсумком 2014 року Євросоюз став головним торговельним партнером України як за експортом, так і за імпортом товарів. Частка загального товарообороту в країни Євросоюзу досягла 35,5%. При таких умовах особливу увагу необхідно звернути на конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств, адже, як відомо, ефективна діяльність підприємств є основою зміцнення конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

У конкурентній боротьбі за споживача на перший план поряд з необхідністю технічної реконструкції, впровадження європейський стандартів

контролю якості, розробкою нових видів продуктів актуальним стає зниження собівартості продукції, й у першу чергу за рахунок економії палива та електроенергії, що дасть змогу кожному підприємству зменшити свої витрати і відповідно ціну, адже проблема високої енергоємності продукції підприємств має загальнодержавний характер, оскільки впливає на рівень собівартості продукції та її конкурентоспроможність.

За даними Міжнародного енергетичного агентства та органів державної статистики енергоємність ВВП в Україні досить висока і становить 0,5 кілограма нафтового еквівалента на 1 долар США з урахуванням паритету реальної купівельної спроможності, що у 2,6 рази перевищує середнє значення енергоємності ВВП розвинутих держав світу. При цьому його величина в Данії та Японії дорівнює 0,11, у Великобританії - 0,14, Німеччині і Франції - 0,18, Сполучених Штатах Америки - 0,21, Росії - 0,47 кілограма нафтового еквівалента на 1 долар США [1]. Це означає, що частка енерговитрат в собівартості продукції в Україні досягає 30-40%, що значно вище ніж у західноєвропейських країнах.

Розуміючи критичність даної ситуації уряд вже вдавався до спроб економії енергії та палива на підприємствах. Але попри всі зусилля виробництво на українських підприємствах характеризується високим рівнем енергомісткості. Однією з основних причин такого стану є застарілі енерговитратні технології, устаткування і прилади. Тому найважливіша задача сьогодні – це серйозна реконструкція виробництва, заснована на новітніх технологіях і процесах, що пропонують істотні можливості економії енергії. Але в цьому випадку постає проблема нестачі коштів для здійснення даної реконструкції. Навіть великі підприємства, які ще донедавна мали на власному балансі значні фінансові активи та могли б дозволити собі дану реконструкцію на даному етапі дотримуються режиму економії, адже унеможливлює ситуацію економічна та соціальна криза сьогодення.

На наш погляд вирішенням даної проблеми є така політика уряду, яка б була спрямована на створення сприятливих умов для підприємств, що успішно реалізовують проекти зеленої модернізації - проекти, спрямовані на ресурсо- та енергозбереження, впроваджень технологій замкнутого циклу, охорону навколишнього середовища, повторну переробку відходів і т.п. Зокрема, ст. 48 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» передбачено стимулювання підприємств у сфері ресурсозбереження, а саме:

- надання пільг при оподаткуванні підприємств у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, при переході на маловідходні та ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;
- надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позик для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища;
- встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;
- звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього

природного середовища;

- надання можливості отримання природних ресурсів під заставу, тощо.

Але, нажаль, ні на національному, ні на регіональному рівні жоден з вищеперелічених пунктів статті 48 цього закону не працює, немає реального механізму стимулювання суб'єктів господарювання.

Немало промислових підприємств перераховують екологічний податок, реалізують заходи, однак механізму повернення податку на реалізацію ресурсо- та енергозберігаючих технологій не існує, тому що до сих пір не розроблені підзаконні акти, що мали б регулювати виконання цих положень закону. Крім того, для стимулювання підприємств щодо реалізації ними заходів по підвищенню рівня використання всіх видів ресурсів доцільно було б організувати проведення регіональних конкурсів по впровадженню невеликих проектів, спрямованих на «зелену» модернізацію, що передбачали б конкурентну боротьбу суб'єктів господарювання за перемогу. При цьому критеріями відбору підприємства-переможця може стати оцінка системи показників ефективності виробництва. аби підприємство мало отримати гранд на реконструкцію виробництва та введення нових технологій. В цьому випадку отримуємо подвійний позитивний ефект, адже з однієї сторони переможець матиме змогу вдосконалити власне підприємство, використавши отриманий за перемогу гранд, а з іншої сторони кожне підприємство-учасник в погоні за перемогою намагатиметься максимізувати ефективність власної діяльності, що передбачає як збільшення продуктивності праці самого персоналу підприємства так і більш якісна організація та контроль на всіх етапах виробництва. В свою чергу кошти на організацію даної програми доцільно було б отримати шляхом залучення іноземних інвестицій від країн ЄС.

Таким чином, прийнявши участь у доному конкурсі кожне підприємство з метою підвищення ефективності власної діяльності буде намагатися зменшити витрати на виробництво, в першу чергу за рахунок економного використання паливно-енергетичних.

Прикладом такого підходу є реалізація в Україні міжнародного проекту GIZ по сприянню сертифікації підприємств за міжнародним стандартом ISO 50001. Завдяки технічній і фінансовій підтримці міжнародної програми в Україні з'явився єдиний сертифікований виробник електротехнічного фарфору – ТОВ «СЗВІ». В результаті реалізації проекту на ТОВ «СЗВІ» заплановано зниження енергоємності продукції на 5% за рахунок покращення системи енергетичного моніторингу, розроблення специфічної для виробництва методики і впровадження системи обізнаності співробітників. Як результат - отримаємо зниження собівартості продукції на 3%.

Резюмуючи вищенаведене, можна зазначити, що впровадження енергозберігаючих технологій є ефективним засобом вирішення проблеми конкурентоспроможності товарів в умовах розвиненого конкурентного ринку, адже чим менші в собівартості продукції витрати на енергоресурси, тим більш конкурентоспроможним є саме виробництво, відповідно, тим більше у країни шансів прискорити своє економічне зростання на національному та міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки [Текст] : офіц.текст: за станом на 11.11.2009 р. / Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 19.11.2008 № 1446-р. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1446-2008-%D1%80 (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.
2. Економічна правда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/2011/04/27/284157/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.
3. Сертификация предприятия по международному стандарту ISO 50001: успех проекта по энергоэффективности и возможность дальнейшей модернизации [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eeii.org.ua/page/news/30-01-2014/ru/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

Гуменна О.І., *асистент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Перші прояви розвитку готельної індустрії дійшли до нас з античних часів - це відомості про місця для розміщення приїжджих у зв'язку з торгівлею, паломництвом, лікуванням.

З підвищенням життєвого рівня населення в наступних сторіччях підвищувався рівень обслуговування. Поштовхом до цього став туризм елітних верств населення.

Розміщення є одним із найважливіших елементів туризму. Немає розміщення (ночівлі) - немає туризму. Готельна індустрія - суть системи гостинності. Вона виходить із найдавніших традицій, характерних практично для будь-якої суспільної формації в історії людства, - поваги до гостя, святковості його прийому та обслуговування.

Закладами розміщення туристів називають будь-які об'єкти, де туристам надають епізодично чи регулярно місце для ночівлі.

До закладів розміщення туристів належать готелі, мотелі, кемпінги, ботелі, туристичні бази, пансіонати, ротелі, флотелі, бунгало та ін. За міжнародними рекомендаціями (ВТО), заклади розміщення поділяють на три групи: готелі й аналогічні заклади розміщення; комерційні та соціальні заклади розміщення; спеціалізовані заклади розміщення.

Звичайно, існують й приватні заклади (квартира у піднайм, зупинка у знайомих тощо), але в міжнародну класифікацію, на наш погляд, включати їх не потрібно.

Готелі й мотелі - основні заклади розміщення, а всі інші - додаткові.

Готельний ринок України перебуває в критичній ситуації. Завантаження готелів в столиці досягла абсолютного мінімуму - 28%.

За даними компанії JLL, кількість готелів в Україні постійно зростає, на ринок виходять міжнародні компанії, але окупність цих готелів знаходиться на дуже низькому рівні [1].

Традиційно, основна частина попиту на готельні послуги в Києві формується за рахунок представників бізнес-сегмента (близько 80% з яких приїжджають з-за кордону, решта 20% - з регіонів України). Частка їх становить в середньому 65-80%, решта формується за рахунок представників групового та індивідуального туризму.

Зараз можна сміливо сказати, готельний бізнес відчуває нелегкі часи. Гостра політична та економічна криза призвела до зниження туристичного потоку як з-за кордону, так і всередині країни. Власники готелів змушені скорочувати витрати, так як вплинути на збільшення числа клієнтів практично неможливо.

Перше півріччя 2014 року на ринку готельної нерухомості відзначилося антирекордом: нестабільна економічна ситуація, збройні конфлікти в Києві і на сході країни, анексія Кримського півострова, нерозвинена туристична інфраструктура столиці та України в цілому привели до зменшення кількості туристів, які відвідують Україну. З початку року істотно скоротилася кількість поїздок відвідувачів готелів як з-за кордону, так і всередині країни.

Готельний ринок Києва схожий на «американські гірки»: після відкриття перших брендованих готелів - Radisson і Hyatt - на початку 2000-х років тут зафіксувалися вкрай високі тарифи при дуже низьких показниках завантаження. Політична та економічна нестабільність протягом останніх років разом із значним збільшенням пропозиції номерів роблять значний тиск на тарифи, тоді як заповнюваність готелів і до поточної кризи не перевищувала 60%. Скасування візового режиму та проведення Євро-2012 лише трохи оживили ринок при його явному перенасиченні готельною пропозицією. З минулої осені країна опинилася в центрі політичних потрясінь, що неминуче вплинуло на показники готелів [ ].

Також низьку наповнюваність готелів, можна ще пояснити не тільки нестабільною ситуацією в країні, а й тим, що в Україні вже кілька років поспіль активно розвивається ринок тіньових послуг. Власники квартир спеціально обладнають їх для прийому іноземних туристів на короткий термін. Як правило, приватники надають гостям повний спектр додаткових послуг: забезпечують їх транспортом, перекладачем (якщо потрібно), харчуванням та іншими послугами. Маючи низькі фіксовані витрати і, найчастіше, не сплачуючи податки, "тіньовики" отримують достатні обігові кошти для підтримки якості послуг на високому рівні і розширення бізнесу. До того ж тіньовий готельний бізнес має можливість гнучко оперувати цінами в залежності від попиту та сезону, він знаходиться поза сферою державного регулювання, значить, не стикається з додатковими витратами.

2014 рік не показав для готельного ринку поліпшення. Готельєри відзначають, що цього сезону, коли йде ділова активність (лютий-березень) всі бізнес-заходи та конференції практично були скасовані, що негативно вплинуло на ринок готельних послуг.

За словами провідних маркетологів, навіть непрості часи можна

використовувати з користю для справи. Готельєрам краще дотримуватися стратегії спокою і стабільності, покращувати свій сервіс і бути доброзичливими і відкритими по відношенню до клієнтів. Кризові часи закінчаться і готелі, які гідно з ними впоралися, заслужать поважне і довірче ставлення до себе.

На даний момент складно будувати прогнози, враховуючи політичну та економічну ситуацію в країні, але навряд чи можна чекати хороших результатів по 2014 році в цілому. Варто відзначити, що занадто великий обсяг нової пропозиції готелів у Києві відноситься до верхнього цінового і люксовому сегментів, тоді як місто більше потребує брендованих готелів економічного сегмента. Заплановані відкриття переносяться, інвестори "взяли паузу" і очікують подальшого розвитку подій.

Для реалізації туристичного потенціалу України повною мірою держава повинна:

- забезпечити туристам комфортні і безпечні умови для приїзду в Україну;
- проводити ефективну політику розвитку масового туризму, відпрацювати відповідну концепцію;
- прийняти заходи до поліпшення стану пам'яток та створення нових об'єктів масового туризму. Внести зміни до законів про землекористування, до правил видачі відповідних дозволів організаціям суміжних галузей, щоб привертати інвестиції у відкриття нових осередків відпочинку;
- створити можливості для будівництва та роботи малих мотелів і готелів сімейного типу, які забезпечать збільшення робочих місць для населення і можуть стати джерелом валютних надходжень.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс // Режим доступу: http://ubr.ua.

Гуцул Т.А., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Основи економічного районування України створювалися досить давно. Перша наукова спроба економічного районування України, як частини Російської імперії, була зроблена К.І. Арсеньєвим у 1818 році. Він запропонував поділити країну на десять «просторів», з яких два – в межах України: Карпатський і Степовий. При цьому враховувались подібність губерній за кліматом, якістю земель і розвитком промисловості.

Серйозно ставився до проблем районування України С.А. Рудницький – основоположник національної географічної науки [1]. Практично правильним він визнавав виділення округів, що формувались на основі природних та антропогенових критеріїв і рівності кількості населення – 300-600 тис. осіб в окрузі. На основі історико-географічного принципу С.Рудницький поділив Україну на Правобережну, Лівобережну і Південну.

Вагомий внесок у теорію і методологію економічної географії у 20 – 30-х роках XX ст. зробив Садовський В. Займаючись теоретичними питаннями економічної географії, В.Садовський досліджував важливе і остаточно ще не розроблене на той час, поняття економічного району. Під економічним районом він розумів певну відмежовану територію, на якій господарське життя в цілому, чи певна група господарських явищ зв'язана певною закономірністю. Класифікація економічних районів запропонована В.Садовським не втратила свого науково-пізнавального значення і у наш час. Він виділяв райони природно-історичні, економічні і природно-господарські. У свою чергу, економічні райони поділяв на інтегральні та спеціальні [2].

Теоретичні обґрунтування економічного районування одержали найбільший розвиток у роботах М.М. Колосовського. Ним був створений авторський курс лекцій з економічного районування, розроблений понятійний апарат радянської районної школи економічної географії.

Економічне районування України за часів СРСР враховувало існування її господарства як складової частини господарського комплексу союзної держави. Тому економічне районування України ґрунтувалося на інтересах СРСР. Тоді територія нашої держави умовно була поділена на 3 економічні райони: Донецько-Придніпровський, Південно-Західний та Південний. Таке районування не відповідало інтересам України в умовах становлення її політичної й економічної самостійності [3].

В умовах розвитку економіки України як самостійної держави започатковано новий етап державного будівництва. Серед комплексу проблем виникло питання реформації територіально-адміністративного устрою і приведення його у відповідність з новими економічними процесами та етнокультурними особливостями.

Професор А. Топчієв у роботі «Теоретичні основи регіональної економіки» [4] відзначав, що районування – це своєрідна територіальна систематика,

процес поділу території на певні частини, які виділяються за тією або іншою ознакою (однорідне районування) або ж по їхній сукупності й взаємодії (функціональне районування). Але кожний з виділених районів відразу ж одержує специфічну якість – своє місце розташування, тобто своє розташування щодо інших районів.

Значний внесок у розробку нової сітки економічних районів України зробили українські вчені, які працювали в цій галузі: Ф.Д. Заставний, В. А. Поповкін, О.І. Шаблій, М. Д. Пістун, М.М. Паламарчук, С.І. Дорогунцов, А.М. Федорищева, А. Колодій, В. Нудельман, В. Тихонов та ін.

Радою по розвитку продуктивних сил НАН України у 1995 р. запропоновано виділити в Україні 9 економічних районів, а саме: Донецький (Донецька і Луганська обл.); Придніпровський (Дніпропетровська і Запорізька обл.); Північно-Східний (Полтавська, Сумська, Харківська обл.); Столичний (Київська, Чернігівська і Житомирська обл.); Причорноморський (Автономна Республіка Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська обл.); Карпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька обл.); Подільський (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька обл.); Центрально-Український (Черкаська і Кіровоградська обл.); Волинський (Волинська і Рівненська обл.).

У 2010 році Інститутом регіональних досліджень НАН України було розроблено нову модель районування економічного простору України. За словами авторів відповідно до векторів зовнішньоекономічних торговельних потоків може бути виділено чотири економічних райони, розвиток яких забезпечує вихід на зовнішні ринки: 1) Південний, 2) Західний, 3) Східний і 4) Центральний.

За традиційною точкою зору в Україні нині виділяють шість економічних районів:

1) Центральний (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська, Вінницька області);

2) Західний (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька, Рівненська, Чернівецька, Волинська обл.);

3) Північно – Східний (Полтавська, Сумська, Харківська обл.);

4) Східний (Донецька, Луганська обл.);

5) Придніпровський (Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька обл.);

6) Південний (АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська обл.) [3].

Процес роботи над формуванням та управлінням економічними районами в Україні не припиняється і стає ще більш актуальною. Економічне районування в сучасних умовах розглядається як спосіб управління господарством у територіальному розрізі, як основа розроблення й реалізації державної регіональної політики. Економічний район є важливою складовою державної регіональної політики. Одночасно, це територіальна природно-господарська цілісність, що має свою специфіку - історичну, природну, соціальну, економічну, а також свій потенціал і умови розвитку, що є основою регіонального управління.

Список використаних джерел

1. Рудницький С. Декілька заміток до справи районізації України [Текст] / С.Рудницький // Історія української географії. – Вип.2, 2000. – С. 43-49.

2. Шевчишен М.Ю. Внесок професора В.В. Садовського в українську суспільну географію [Текст] : автореферат дис. …канд. географ. наук: 11.00.13 / Шевчишен Микола Юрійович, Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2010. – С.12-13.

3. Регіональна економіка [Текст] : навч. посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І. [та ін.]. – [2-ге вид., доповн. і переробл.] ; за ред. В.К. Збарського та В.І. Мацибори. – К. :ЦП «КОМПРИНТ», 2014. – 363с.

4. Топчієв, О.Г. Теоретичні основи регіональної економіки [Текст] : навчальний посібник / О.Г.Топчієв. – К. : Вид-во УАДА, 1997.

Данилишин М.С., *аспірант*
Науковий керівник: ***Саблук В.П.,*** *к.е.н.*
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ ПІДСУМКИ РОБОТИ БУРЯКОЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У 2014 РОЦІ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Цукрову галузь України поряд із борошномельно-круп'яною, крохмальною, м'ясною, хлібопекарською та молочною відноситься до галузей, які, насамперед, працюють на внутрішній ринок [1].

Незважаючи на складну ситуацію в цукровій галузі у 2014 році, обмеженість обігових коштів і відсутність пільгового кредитування, більшість цукрових заводів України зуміли впровадити інвестиційні проекти, проводити будівництво, реконструкцію цілих дільниць та цехів, встановити сучасне обладнання, здійснити модернізацію та автоматизацію технологічних та теплових схем.

Переробку цукрових буряків та виробництво цукру у 2014 році проводили 48 цукрових заводів виробничою потужністю 180,1 тис. тонн на добу. На цукрові заводи у 2014 році надійшло 15,113 млн. тонн цукрових буряків з цукристістю в середньому 17,05%, перероблено 14,806 млн. тонн цукрових буряків, з яких вироблено 2081 тис. тонн цукру. Вихід цукру в цілому по Україні від початку виробництва у 2014 році склав 14,04% проти 13,35% у 2013 році. (Табл. 1)

Незважаючи на певні позитивні зміни у роботі цукрових заводів України, галузь все ще залишається у тяжкому стані. І на це є низка об'єктивних та суб'єктивних причин, а саме:

– загальна політична та економічна ситуація, що призводить до повної відсутності інвестицій у галузь;

– послаблення ролі держави у розвитку бурякоцукрового виробництва;

– втрата економічної зацікавленості виробників у вирощуванні цукросировини;

– недосконалість механізмів правового та економічного регулювання ринку цукру;

– дисбаланс попиту та пропозиції на ринку, що призводить до порушення цінового паритету;

– нерозвиненість ринкових відносин у сфері виробництва, переробки і реалізації цукру;

– різке скорочення матеріально-технічного забезпечення бурякосіючих господарств і цукрових заводів [2].

Таблиця 1

Показники роботи заводів цукрової галузі у 2014 році

Показники	2014	2013	2014 до 2013 ±
Прийнято буряків, млн. тонн	15,11	9,22	+ 5,89
Перероблено буряків, млн. тонн	14,81	9,06	+ 5,75
Вироблено цукру, тис. тонн	2081,0	1212,1	+ 868,9
Цукристість буряків при прийманні, %	17,05	16,26	+ 0,79
Цукристість стружки, %	16,64	15,96	+ 0,68
Вихід цукру, %	14,04	13,35	+ 0,69
Працювало, заводів	48	38	+ 10

Джерело: дані НАЦУ «Укрцукор»

Погодні умови осені 2014 року були не дуже сприятливими для рівномірного копання та вивезення цукрових буряків з полів та забезпечення на заводі 3-5 добового запасу сировини. Цукрові заводи, які дотримувались цих вимог мали низькі втрати цукрових буряків і цукру при зберіганні та одержали позитивні результати, як по виходу цукру з буряків так і мали високий коефіцієнт вилучення цукру.

Основний показник якості цукрових буряків – це вміст цукру. Цукристість буряків урожаю 2014 року в порівнянні з 2013 роком збільшилась на 0,79%. У 2014 році в Україні працювало 48 цукрових заводів (в 2013 р. – 39), які виробили 2,1 млн. тонн цукру, що в повному обсязі забезпечує потребу внутрішнього ринку на період 2014/2015 маркетингового року (1684 тис. тонн) та створює експортний потенціал (понад 300 тис. тонн).

Маючи значний експортний потенціал, Україна зможе постачати цукор на зовнішні ринки, але тільки за умови, що буде виробляти продукт високої якості, що відповідатиме міжнародним стандартам.

Для забезпечення стабільного випуску високої якості цукру необхідно здійснити комплекс заходів, а саме: вирішити питання підвищення якості цукросировини та провести на кожному підприємстві глибокий аналіз роботи і виявити причини їх незадовільної роботи за призначенням, провести якісний ремонт обладнання, автоматизувати технологічні процеси, поновлювати застаріле обладнання і тільки тоді можливо буде збільшувати випуск цукру І та ІІ категорії. Тільки таким чином виробники цукру зможуть конкурувати на зовнішніх ринках.

У 2014 році перед цукровою галуззю стояла реальна загроза обмеження обсягів постачання природного газу для переробки цукрових буряків в повному обсязі. Це спонукало цукрові заводи, цукрові компанії до пошуку альтернативних видів палива для заміщення природного газу. У сезон виробництва цукрові заводи ввійшли з повністю або частковою заміною природного газу на: палети, біогаз, кам’яне вугілля та вугільний пил, торф.

Загалом у 2014 році цукровими заводами було витрачено на виробничі потреби 460,2 млн.м^3 природного газу, палет – 22,8 тис. тонн, біогазу - 6,8млн. м^3, торфу – 8,2 тис. тонн, кам'яного вугілля 81,6 тис. тонн. Це дозволило в цілому за сезон виробництва замістити альтернативними видами палива понад 86 млн. м^3 природного газу, що становить 18,7% до усього використаного палива.

Такі показники досягнуто завдяки комплексному підходу до питань енергозбереження, багаторічній цілеспрямованій праці фахівців цукрових компаній, цукрових заводів у співпраці з проектно-конструкторськими організаціями, машинобудівними заводами, монтажно-налагоджувальними фірмами, що працюють у цукровому бізнесі.

При сприятливому інвестиційному кліматі цукробурякове виробництво може бути самоенерго-забезпечуючим, яке може виробляти цукор, теплову та електричну енергію, біоетанол і біогаз.

Сьогодні, як ніколи актуальним є продовження роботи на цукрових заводах по заміщенню природного газу альтернативними видами палива, зважаючи на високу ціну природного газу і його обмеженість.

Вирішення проблем залежності від імпорту енергоносіїв є одним із найважливіших чинників національної безпеки будь-якої країни. Україна, як бурякосіюча країна, має значний потенціал для розвитку власного ринку біопалива, що є надзвичайно важливим фактором в умовах загострення проблеми забезпечення України енергоносіями та перевиробництво цукру білого з цукрових буряків.

Список використаних джерел

1. Агропродовольче виробництво у 1990-2009 рр. : тенденції розвитку [Текст] / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Д. Ф. Крисанов, К. О. Прокопенко // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 12-20.

2. Виробництво цукру в Україні проблеми і перспективи конкурентоздатності даної галузі [Електронний ресурс] // Сахар Цукор Агробизнес. – Режим доступу : http://www.mht/ (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

***Демидюк М.А.**, студент, **Левчук О.В.**, к.е.н., доцент*
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

СВІТОВИЙ РИНОК НАФТИ: ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМУЛИ ЦІНОУТВОРЕННЯ

Актуальність цієї теми є те, що протягом більше ста років нафта була і залишається по сьогоднішній день найважливішим джерелом енергії, споживачами якого, так чи інакше, є всі країни, при цьому споживання цього ресурсу характеризується взаємозалежністю і взаємозв'язком економічного розвитку і зростання попиту на нафту. Виступивши енергетичним двигуном індустріального розвитку будь-якої країни, нафта стала сировиною яка користується найбільшим попитом у світі, ринок якої володіє певною тільки йому притаманною специфікою і кон'юнктурними особливостями розвитку.

Проблеми ціноутворення досліджували такі відомі вітчизняних та зарубіжні вчені, як Г.Ассель, Б. Берман, В. Гальпєрін, В. Герасименко, І. Денисова, С. Дугіна, Дж. Р.Еванс, І. Єрухимович, В. Єсіпов, І. Желтякова, В. Корінєв, Ф. Котлер, І. Ліпсіц, Г. А. Маховикова, Т. Негл, В. Тарасевич, Р. Холден, Л. Шкварчук, Л. Чорна та інші.

В умовах ринкової економіки ринковий успіх комерційного підприємства залежить від багатьох чинників, серед яких окремо виділяють оптимальну цінову політику. У ході розвитку нафтового ринку його центрами виявилися практично два регіони: США та Близький Схід. Перша половина XX століття була перехідним періодом. До початку XX с. США належало не менше 75% видобутої в усьому світі нафти. Головною особливістю становлення нафтової галузі в світі було перевага США у видобутку нафти на державному рівні і домінування до 1911 р. компанії Standard Oil на корпоративному [2]. Хоча значна трансформація відбулася в середині століття, але періодом зміни ключового регіону можна вважати початок 1970-х років, коли США вперше вдалися до широкомасштабного імпорту нафти. Зі збільшенням видобутку нафти в Перській затоці стала зростати роль арабських країн, які в 1960 р. створили ОПЕК. Державам які увійшли у нього знадобилося від 10 до 15 років, щоб націоналізувати місця видобутку (розірвати концесійні угоди з західними компаніями), тобто перенаправити прибуток на свою користьх [3]. У 1973 і 1979 рр. сталися кризи (внаслідок відповідно арабо-ізраїльського конфлікту і іранської революції), що дали імпульс розвитку енергозберігаючих технологій і сповільнити зростання потреби розвинених країн у нафті [3].

На сьогодні до складу ОПЕК входять 12 держав, на частку яких припадає 85% доведених нафтових запасів, більше 40% видобутку нафти і близько 60% експорту.

З 1986 р. в історії еволюції і інституціональної структури світового ринку нафти починається біржова епоха ціноутворення. Тільки з цього моменту схему світової торгівлі нафтою можна охарактеризувати як ринкову. Розвинені країни, втративши контроль за родовищами нафти, змогли повернути собі важелі впливу на механізм ціноутворення, надавши йому ринкові форми і

перемістивши на біржові майданчики. Світовий ринок нафти в 1980-ті рр. перестав бути ринком «продавця» і став ринком «покупця» [3].

З середини 1980-х в основі механізму ціноутворення на світовому ринку нафти лежить ф'ючерсний контракт. Нафтові деривативи швидко утвердилися як інструмент хеджування цінового ризику в економіці США.

Найбільшими країнами за обсягами добування нафти є Росія, Саудівська Аравія, США, Іран, Китай, Мексика, Канада, Венесуела та Казахстан. В основному видобута на Близькому Сході нафта експортується в США, країни Азії та Європи. Головним імпортером (і одночасно споживачем) нафти є США. За ними слідують азіатські країни - стрімко розвиваються Китай і Індія, а також потужні економіки небагатих нафтою Японії і Південної Кореї. У другій половині десятки найбільших країн-імпортерів розташувалися європейські країни. Таким чином, на зазначені вище країни припадає близько 70% світового імпорту сирої нафти [2].

В Україні щорічно добувають від 2 до 3 млн. тонн нафти, що дозволяє забезпечувати близько 20% потреб країни. У результаті недостатнього обсягу видобування нафти всередині країни, внутрішній ринок нафти та нафтопродуктів є чутливим до коливань цін на зовнішніх ринках за одночасної залежності від економічної та політичної ситуації в країні. Добування та транспортування нафти контролюється компаніями, які входять до складу вертикально-інтегрованої структури НАК «Нафтогаз України», зокрема, добування здійснюють Державне акціонерне товариство «ЧОРНОМОРНАФТОГАЗ» та ПАТ «Укрнафта».

Стрімке зростання цін на нафту Brent в 2010 і 2011 рр. було головним чином викликане різного роду побоюваннями через перебої з поставками, пов'язаними, особливо, з громадянською війною у Лівії на початку 2011 р. і введенням санкцій щодо Ірану через неясного статусу його ядерної програми на початку 2012р. Додаткову підтримку цінам надали незначні збої в нафтовидобутку в Судані, Нігерії, Сирії та Північному морі, підкреслює експерт.

Управління енергетичної інформації США (EIA) знизило прогноз середньорічної ціни нафти марки Brent у 2015 році на 18 дол. у порівнянні з жовтневим звітом до 83 дол. за барель. Раніше кілька провідних інвестиційних банків також знизили прогнози ціни. На думку аналітиків Goldman Sachs, американський еталон WTI подешевшає до 75 дол. за барель, а Brent - до 85 дол. у першому кварталі 2015 року. Аналітики JP Morgan знизили прогноз середньорічної ціни Brent на 33 дол. до 82 дол. за барель до 2015 року і 88 дол. у 2016 році. На думку EIA, США наступного року збільшать видобуток на 850 тис. барелів на добу до 9,4 млн. The Guardian 13 листопада Brent торгується поблизу чотирирічних мінімумів, барель оцінюється в 79,88 дол. Напередодні котирування падали до 79,72 дол. вперше з початку жовтня 2010 року.

Не менш цікава ситуація зараз є і з нафтою марки Urals. Її середня ціна в січні 2015 скоротилася порівняно з аналогічним періодом минулого року в 2,3 рази - до $ 46,58 за барель. У 2014 році середня ціна на Urals в січні склала $ 106,43 за барель [4].

У грудні 2014 року ціна склалася на рівні $ 61,07 за барель. Таким чином, за січень ціна нафти марки Urals скоротилася на 23,7% [4].

Середня ціна нафти марки Urals в 2014 році знизилася на 9,5% до $ 97,60 за барель.

Останній прогноз Мінекономрозвитку розрахований виходячи з того, що нафта в 2015 році коштуватиме $ 50 за барель. Прогноз Мінфіну на 2015 рік виходить з ціни на нафту в $ 60 за барель.

За підрахунками Мінфіну Росії, в 2014 році через зниження ціни на нафту і санкцій російська економіка втратила $ 200 млрд. [4].

Отже, на світовому ринку нафти в даний час йдуть довгострокові, фундаментальні процеси, які можуть докорінно змінити ситуацію в цілому і в глобальних масштабах.

Список використаних джерел

1. Данилишин, Б.М. Економіка природокористування [Текст] / Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2010. – 465 с.
2. Шевцов А.І. Диверсифікація постачання газу в Україну. Бажання та реалії [Електронний ресурс] / А.І. Шевцов, МГ. Земляний, В.В. Вербинський, Т.В. Ряузова. – Режим доступу : http://www.db.niss.gov.ua. (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.
3. Нафтогаз України [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Нафтогаз України. — Текст. і граф. дані. — К. : Віадук-Телеком, 2012 . — Режим доступу: http://naftogaz.com/ (дата звернення: 28.05.2015). — Назва з екрана.

Дем'яненко І.О., *студентка*
Науковий керівник: ***Гадецька З.М.,*** *к.т.н., доцент*
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших економічних проблем сьогодення є безробіття. Проблема безробіття є надзвичайно актуальною сьогодні, оскільки за неповного використання наявних ресурсів робочої сили економічна система працює, не досягаючи межі своїх виробничих можливостей. Крім цього, безробіття спричинює негативні зміни в складі людських ресурсів, а саме: погіршення якісних характеристик робочої сили, зниження продуктивності праці, відтік найбільш кваліфікованої робочої сили за межі країни. З іншого боку, внаслідок безробіття країна має значні фінансові збитки, утримуючи безробітних, відшкодовуючи їм втрати в доходах на період пошуку нових сфер прикладання праці.

Безробіття – це соціально-економічне явище, в результаті якого частина працездатного населення не може знайти роботи, стає відносно надлишковою, поповнюючи резерв робочої сили, тобто це перевищення

пропозиції робочої сили над попитом на неї [1, с. 97].

Головними причинами безробіття є: структурні зміни в економіці; спад виробництва на підприємствах; добровільне звільнення з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності; обмеженість попиту на товари і послуги; зниження попиту на ряд професій, дискримінація на ринку праці щодо жінок, молоді та національної меншості.

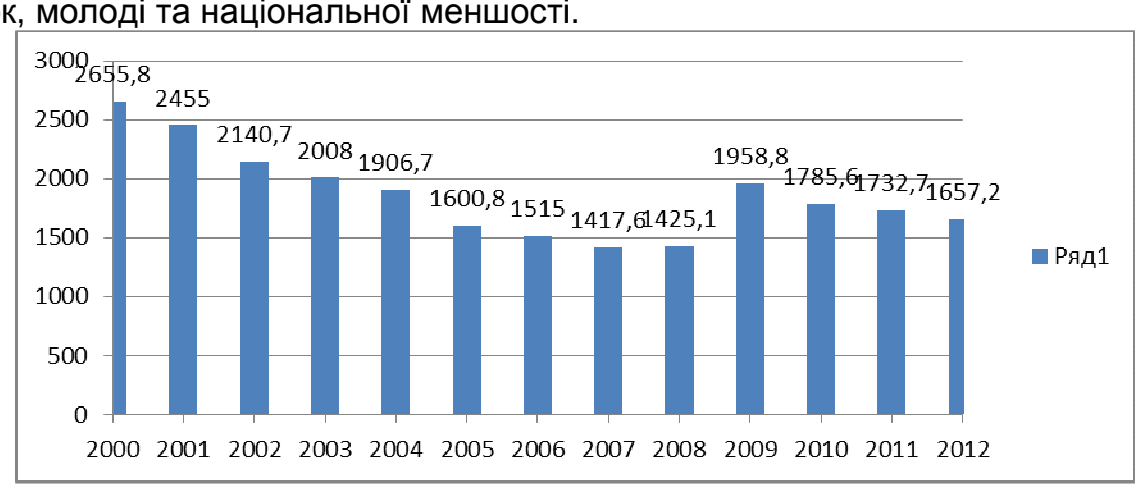

Рис. 1. Безробітне населення України за 2000-2012 роки

Внаслідок впливу різноманітних фінансово-економічних чинників за останні дванадцять років кількість безробітного населення країни істотно змінювалася (рис.1) Так, у 2000 році кількість безробітних (населення у віці 15-70 років) була найбільшою і становила 2655,8 тис. осіб, а найменшою в 2007 році - 1417,6 тис. осіб, що в 1,87 рази менше порівняного періоду і в 1,17 разів менше поточного періоду.

Таблиця 1

Розрахунок відхилень між офіційною статистикою визначення кількості безробітних і методологією МОП

Роки	Безробітні (за методологією МОП)	Безробітне населення зареєстроване в державній службі зайнятості (офіційна статистика)	Питома вага офіційної статистики від методології МОП, %	Відхилення офіційної статистики від методології МОП,%
2000	2655,80	1178,70	44,4	56,7
2001	2455,00	1063,20	43,3	55,6
2002	2140,70	1028,10	48,0	52,0
2003	2008,00	1024,20	51,0	49,0
2004	1906,70	975,5	51,2	48,8
2005	1600,80	891,9	55,7	44,3
2006	1515,00	784,5	51,8	48,2
2007	1417,60	673,1	47,5	52,5
2008	1425,10	596	41,8	58,2
2009	1958,80	693,1	35,4	64,6
2010	1785,60	452,1	25,3	74,7
2011	1732,70	505,3	29,2	70,8
2012	1657,20	467,7	28,2	71,8

За даними таблиці 1 відхилення між офіційною статистикою та методологією МОП є значним. Так, на початку 2000 року рівень безробіття становив 56,7%, далі значення показника поступово знижувалось і досягло свого мінімального значення в 2005 р. – 44,3%, але впродовж наступних років динаміка показника мала тенденцію до зростання і наприкінці 2012 р. становила 71,8%. Низький рівень офіційної статистики по безробіттю пояснюється тим, що не всі безробітні реєструються в органах державної служби зайнятості.

У загальному вигляді з 2000 р. по 2012 р. кількість зареєстрованих безробітних у державній службі зайнятості зменшилась із 1178,7 тис. осіб до 467,7 тис. осіб. Відповідно чисельність безробітного населення віком 15–70 років зменшилася за цей період у 1,6 рази, тобто від 2655,8 тис. осіб у 2000 р. до 1657,2 тис. осіб у 2012. р.

Наприкінці березня Держстат оприлюднив підсумкові дані про зайнятість населення за 2014р. Порівняно з 2013-м рівень безробіття серед економічно активного населення працездатного віку зріс з 7,7 до 9,7%. Загальна чисельність безробітних працездатного віку досягла, без урахування Криму, 1847 тис. Найгірша ситуація на ринку праці склалася в Житомирській (безробіття там зросло з 10,2 до 12,3%), Чернігівській (з 10,3 до 12,1%), Луганській (з 6,7 до 11,8%) та Полтавській (з 8,7 до 11,8%) областях [2].

За даними офіційної статистики станом на 1 квітня 2015 року кількість зареєстрованих безробітних в Україні становила 506,8 тис. осіб. Серед міського населення зареєстровано 307,5 тис. безробітних, а серед сільського - 199,3 тис. Згідно прогнозу Державної служби зайнятості України до кінця 2015 року офіційний рівень безробіття досягне показника 11,5% [3].

За останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України, рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією МОП, в Україні в середньому зріс з 7,3% (2013 р.) до 9,3% (2014 р.) економічно активного населення [2].

На діаграмі (рис. 2) наведено дослідження структури безробіття по регіонам України. На кінець 2014 року найвищий показник рівня безробіття населення (за методологією МОП) спостерігався у Чернігівській області – 12,1, а найнижчий у Одеській – 7. В регіонах України тенденція збільшення попиту на робочу силу не співпадає з тенденцією збільшення рівня безробіття населення, тобто має місце неузгодженість попиту і пропозиції на ринку праці, в результаті чого безробітні не можуть знайти нове місце роботи. Тому протягом наступних років спостерігатиметься тенденція збільшення рівня безробіття. У таких умовах політика держави на ринку праці має бути спрямована на скорочення рівня безробіття, що значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці.

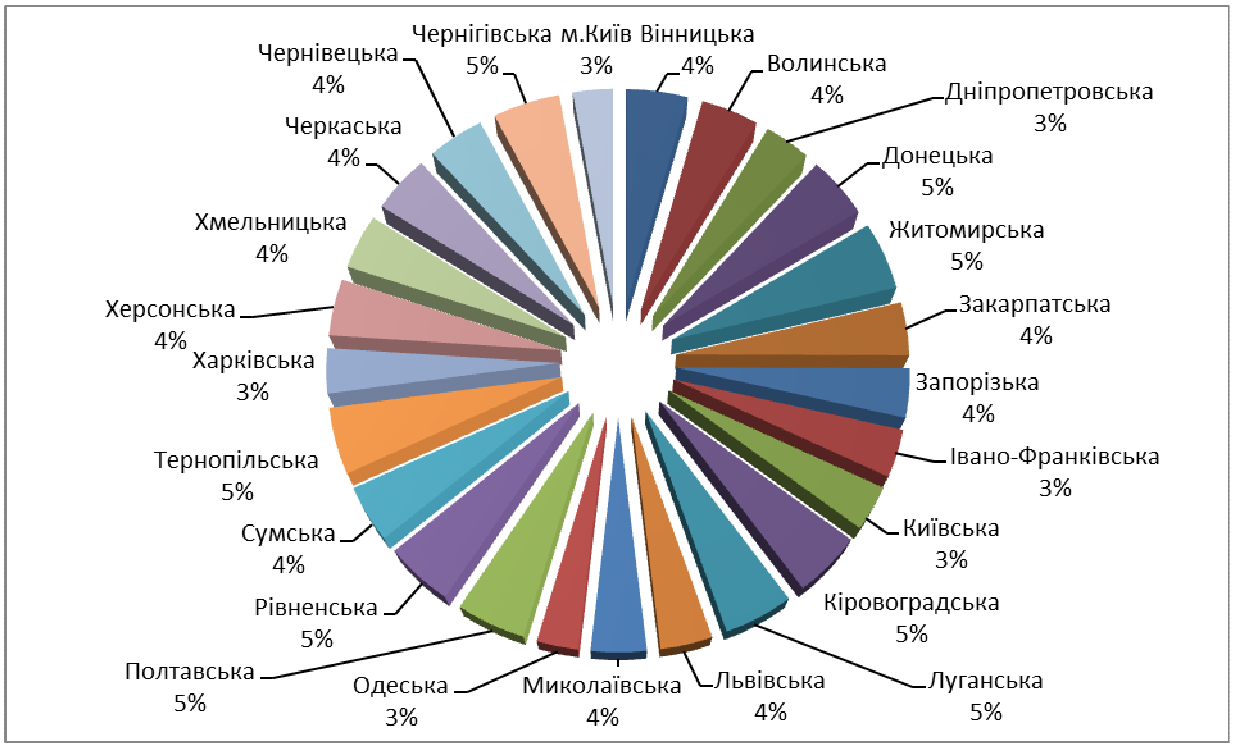

Рис. 2. Аналіз структури рівня безробіття по регіонам України

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття є: збільшення державного фінансування; надання податкових пільг для підприємств з високою часткою зайнятого населення; відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, а також стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили [1, с. 106].

Отже, проблеми безробіття в Україні вимагають від держави завчасної розробки та реалізації соціальних гарантій у сфері зайнятості населення працездатного віку. Високий рівень безробіття - це проблема, яку потрібно вирішувати і яка потребує глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій. Вони ж, у подальшому, можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально-допустимого рівня.

Список використаних джерел

1. Грішнова, О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Текст] : підручник / О. А. Грішнова – [5-те вид., оновлене]. – К. : Знання, 2011. – 390 с.

2. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

3. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс] [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / ДСЗУ. — Текст. і граф. дані. — К. : ДСЗУ, 2014. — Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=230309&cat_id=173564&ctime=1333367142883 (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

Дехтярук О.М., *студентка*
Науковий керівник: ***Жданова О.Г.,*** *к.т.н., доцент*
Національний технічний університет України «КПІ»
м. Київ, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ РЕКОНСТРУКЦІЇ КОТЛОАГРЕГАТІВ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

Проблема забезпечення енергоефективності є нагальною для України, яка володіє потужною матеріально-технічною базою, проте має недостатній рівень первинних енергоресурсів. Тому все більшої актуальності набуває потреба швидшого впровадження політики ощадного використання енергетичних ресурсів на всіх рівнях управління.

Серед найбільш ефективних швидкоокупних енергозберігаючих заходів та засобів, впровадження яких знизить витрати енергоносіїв, є заміна газових пальникових пристроїв на котлах.

З метою вирішення питання оновлення основних засобів і залучення інвестицій у сферу теплопостачання діє Порядок розроблення, погодження та затвердження інвестиційних програм суб’єктів господарювання у сфері теплопостачання. Відповідно до Порядку одним із ефективних фінансових механізмів, який уможливлює здійснення енергоефективних заходів в галузі, є фінансовий лізинг, який відноситься до позичкових коштів [1].

Фінансовий лізинг – це угода, при якій повна вартість обладнання сплачується протягом всього строку лізингу (який законодавчо визначений не менш одного року). Таким чином, фінансовий лізинг, як правило, означає придбання обладнання у власність в кінці строку користування таким обладнанням. Для фізичних осіб фінансовий лізинг – це альтернатива кредиту. Виплата лізингових платежів передбачається за рахунок середньомісячної економії (грн.) в опалювальний період (6 місяців) за рахунок зменшення споживання газу завдяки встановленню пальникового пристрою СНТ (ПП СНТ) [2]. Розмір лізингового платежу приймається на рівні середньої економічної ефективності в місяць (грн./міс), яка розраховується за формулою:

$$Еф = (Цг*Ек*Nгод)/6, \quad (1)$$

де Еф – економія, грн./міс., Цг – ціна природного газу, грн./м^3, Ек – економія природного газу, що досягається при встановленні ПП СНТ на котлоагрегат певного типу, м^3/год, Nгод – кількість годин роботи котлоагрегату за опалювальний сезон.

Відповідно до п.2 ст. 1 Закону України "Про фінансовий лізинг" [3], термін виплати лізингу не може бути меншим за один рік. За умови формування тарифу на принципах стимулюючого регулювання для підприємств-виробників ТЕ [4], період часу між двома послідовними переглядами необхідного доходу

становитиме 3 роки. Приймаємо, що термін виплати лізингових платежів не повинен перевищувати 30 місяців. За умови придбання обладнання з використанням фінансового лізингу крім вартості обладнання лізингоодержувач сплачує відсоток подорожчання предмету лізингу.

Підприємство комунальної теплоенергетики перед тим, як вирішити, яке обладнання краще взяти у лізинг, проводить ряд розрахунків, результатом яких є значення терміну виплати лізингу. На основі отриманого значення керівництвом підприємства робиться висновок про доцільність купівлі того чи іншого обладнання.

На значення терміну виплати лізингу впливає вартість обладнання, величина економії газу у грошовому еквіваленті (ефективність) та відсоток подорожчання предмета лізингу, так як дана величина визначає щомісячні платежі лізинговій компанії. На значення величини економії газу впливають тип обладнання, ціна на газ, тривалість роботи обладнання та економію газу за годину при використанні певного типу обладнання.

Нерегулярна схема розрахунку періодичних лізингових платежів, обумовлена сезонністю роботи лізингоодержувача, і використання складних відсотків ускладнюють розрахунок вручну терміну окупності проекту.

В умовах глобальної автоматизації підприємств доцільним завданням є створення програмного продукту, за допомогою якого можна зробити оцінку терміну виплати лізингу різних видів обладнання, що дозволяє просто та наглядно провести всі необхідні розрахунки та прийняте найкраще для підприємства рішення, щодо купівлі обладнання.

Коректна робота програмного продукту забезпечується завдяки наступним функціям:

– ведення необхідної інформації щодо обладнання, ціни на газ та процентної ставки лізингу;

– визначення терміну виплати лізингу;

– оцінка впливу параметрів на термін вплати лізингу;

– розрахунок моделі залежності параметрів (із визначенням значимості розрахованих коефіцієнтів параметрів у моделі);

– проведення аналізу залежності терміну виплати лізингу від одночасної зміни декількох параметрів.

Щоб спростити використання програми, вона спроектована у вигляді екранних форм так, щоб користувачу самому доводилось вводити мінімум інформації.

Програмний продукт дозволяє прийняти таке рішення на етапі планування щодо реконструкції котлоагрегатів, щоб значення терміну виплати лізингу було мінімальним та відповідало умовам надання лізингової позики.

Список використаних джерел

1. Порядок розроблення, погодження та затвердження інвестиційних програм суб’єктів господарювання у сфері теплопостачання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0097-13#n15 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

2. Науково-промислове об’єднання «Струменево-нишова технологія» [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / НПО «Струменево-нишова технологія». — Текст. і граф. дані.

— К. : СНТ Струйно-нишевая технология. Разработка и внедрение проектов. 2014. – Режим доступу http://nposnt.com.ua/ru/ekonomicheskij_effekt/parametri_raboti_snt.html (дата звернення: 19.05.2015). — Назва з екрана.

3. Про фінансовий лізинг [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 16.01.2004р.] / Верховна Рада України; Закон від 16.12.1997 № 723/97-ВР // ВВР. –2004. – N 15. – С.231. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

4. Про застосування стимулюючого регулювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення та у сфері транспортування теплової енергії [Текст] : офіц. текст : станом на 06.12.2013 р. / НК держрегулювання компослуг ; Постанова від 06.12.2013 № 268. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2102-13 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

***Добрыдень Н.В.**, преподаватель-стажер*
УО ”Полесский государственный университет“
г. Пинск, Республика Беларусь

ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА

Качественный, объективный анализ, в результате проведения которого будет получен достоверный результат, может строиться лишь на основе документально подтвержденных исходных данных. Одной из важнейших составляющих информационной базы для проведения такого анализа является бухгалтерская отчетность организации, так как в ней систематизированы и логически упорядочены многочисленные экономические показатели, с помощью которых можно получить целостную картину результатов деятельности организации за отчетный период.

Организациям любых организационно-правовых форм свойственно стремление работать с максимальной экономической отдачей, что заставляет внедрять наиболее эффективные методы управления бизнесом. Управление предполагает анализ хода и результатов финансово-хозяйственной деятельности организации. Своевременно выявить и устранить недостатки в финансовой деятельности, находить резервы улучшения финансового состояния организации позволяет финансовый анализ [1, с.5].

В традиционном понимании финансовый анализ представляет собой метод оценки и прогнозирования финансового состояния предприятия на основе его бухгалтерской отчетности.

Ряд известных ученых (Л.Т. Гиляровская, О.В. Ефимова, М.В. Мельник, В.В. Ковалев, А.Д. Шеремет), финансовый анализ делят на внешний и внутренний финансовый анализ. Финансовый анализ, основанный на использовании в качестве информационной базы только бухгалтерской

(финансовой) отчетности, приобретает характер внешнего финансового анализа. Внешний финансовый анализ проводится аналитиками, являющимися посторонними лицами для предприятия и потому не имеющими доступа к внутренней информационной базе предприятия.

Информационная база внутреннего финансового анализа гораздо шире и включает любую информацию, циркулирующую внутри предприятия и полезную для принятия управленческих решений – это бухгалтерская отчетность предприятия, данные финансового, управленческого, статистического, оперативного учетов, нормативная и плановая информация.

Из сказанного следует, что бухгалтерская отчетность является пусть и не единственным, но центральным звеном в системе информационного обеспечения финансового анализа. Именно бухгалтерская отчетность организации выступает основным и наиболее доступным источником достоверной информации о финансовом состоянии и результатах ее деятельности для различных заинтересованных пользователей, с которыми она строит деловые отношения.

Для того, чтобы бухгалтерская отчетность имела достаточно широкие аналитические возможности, она должна отвечать таким основным требованиям как *доступность*, *достоверность*, *своевременность*, *сопоставимость* отчетных фактических данных с данными аналогичных показателей по ранее принятым управленческим решениям, *экономичность.*

Основной официальный документ, используемый при проведении финансового анализа является бухгалтерский баланс. Так, он знакомит собственников, менеджеров и других лиц, связанных с управлением, с имущественным состоянием компании. Из баланса они узнают, чем владеет ее собственник, а также о том, сумеет ли компания в ближайшее время оправдать взятые на себя обязательства перед третьими лицами – акционерами, инвесторами, кредиторами, покупателями, продавцами и другими контрагентами, или ей грозят финансовые затруднения. По бухгалтерскому балансу определяют конечный финансовый результат в виде наращения собственного капитала за отчетный период [2, с.359].

Оценка финансового состояния организации считается неполной, если не проведен анализ финансовой устойчивости, под которой следует понимать стабильность финансового положения предприятия, обеспечиваемая высокой долей собственного капитала в общей сумме используемых им финансовых средств. Оценка уровня финансовой устойчивости организации осуществляется с использованием системы показателей, рассчитываемых по данным бухгалтерского баланса. К ним относятся: коэффициент капитализации (плечо финансового рычага), коэффициент обеспеченности собственными источниками финансирования, коэффициент финансовой независимости, коэффициент финансовой устойчивости и др.

Наряду с бухгалтерским балансом – одной из важных форм бухгалтерской отчетности предприятий, которой должны интересоваться все деловые партнеры по бизнесу, является отчет о прибылях и убытках. Если в бухгалтерском балансе данные об имущественном состоянии представлены на определенную дату, то отчет о прибылях и убытках характеризует

достигнутые финансовые результаты за отчетный период, т.е. виды доходов, расходов и прибыли.

Информация, содержащаяся в отчете о прибылях и убытках, дает возможность произвести анализ финансовых результатов и обобщающих показателей эффективности работы предприятия, а так же позволяет определить причины и факторы, повлиявшие на состояние и изменение финансовых результатов хозяйственной деятельности, качество управления финансовыми ресурсами и разработать рекомендации для принятия эффективных управленческих решений.

Важнейшей областью финансового управления являются денежные потоки. От качества управления движением денежных средств во многом зависит эффективность функционирования предприятия в целом. Важнейшим источником информации для анализа поступления и расходования денег служит отчет о движении денежных средств.

Одним из преимуществ формы отчета о движении денежных средств является то, что в ней приводятся данные на две отчетные даты, что дает возможность изучать динамику потоков денежных средств по каждой позиции их поступления и расходования, а вертикальный порядок построения данного отчета (в которой сначала отражается движение денежных средств по текущей деятельности, затем – по инвестиционной и после этого – по финансовой) позволяет более точно разграничить денежные потоки по видам деятельности. Кроме того, сведения данной отчетности позволяют установить, из каких источников поступили денежные средства, и на какие цели они использованы, что имеет важное значение при изучении причин изменения платежеспособности субъектов хозяйствования.

Данные отчета об изменении собственного капитала позволяют видеть не только изменения по каждому источнику собственного капитала, но и за счет чего данные изменения произошли, что представляет большой интерес, как для внутренних, так и для внешних пользователей.

Подводя итоги можно сказать, что значение бухгалтерской отчетности заключается в том, что она является источником информации высокой степени надежности для широкого круга пользователей. Показатели бухгалтерской отчетности служат основой для принятия как тактических, так и стратегических управленческих решений путем анализа и оценки динамики имущественного положения организации, изучения и прогнозирования объемов денежных средств, поиска резервов наращивания ресурсного и финансового потенциала организации, повышения ее финансовой устойчивости.

Список использованных источников

1. Любушин, Н.П. Финансовый аналіз [Текст] : учебник / Н.П. Любушин, Н.Э. Бабичева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2010. – 336 с.

2. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности [Текст] : учебное пособие / Под ред. д.э.н., проф. М.А. Вахрушиной. — М. : Вузовский учебник, 2012. – 463 с.

***Дуб А.Р.**, к.е.н., доцент*
Львівська державна фінансова академія
м. Львів, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В ДОХОДАХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Історичний досвід засвідчує, що домогосподарства, в складі доходів яких є надходження грошових переказів із-за кордону, в умовах як світової фінансової кризи, так і локальної економічної нестабільності зазнають значно меншого негативного впливу кризових явищ на їх матеріально-фінансовий стан та суспільний розвиток. Більше того, ретроспективні дослідження показали, що позитивної кореляції між економічними кризами та обсягами грошових переказів не існує, а потоки грошових коштів міжнародних трудових мігрантів носять антициклічний та антикризовий характер, і є мало залежними від економічних шоків та потрясінь [1, с. 367, 391].

В сукупному доході домогосподарств мігрантів в докризовий період частка грошових переказів з-за кордону становила в середньому 42,6 % [2, с. 10], а в сучасних умовах стагнації вітчизняної економіки, падіння курсу національної валюти міжнародні грошові перекази виступають для багатьох домогосподарств основним, а подекуди єдиним, джерелом доходів.

За даними Світового банку, обсяги доходів, отриманих українськими домогосподарствами у вигляді міжнародних грошових переказів, у 2008 році склав 6,8 млрд доларів США, у 2009 році – він зменшився на 12,5 % і становив 5,9 млрд доларів США, а вже у 2010 році обсяги міжнародних грошових переказів майже сягнули рівня 2008 року і перевищували 6,5 млрд доларів США [3]. Таке коливання надходжень грошових коштів до вітчизняних домогосподарств із-за кордону в період світової фінансової кризи можна пояснити, з одного боку, економічними проблемами в країнах перебування, які мали вплив на українських трудових мігрантів (зниженням економічної активності в країнах працевлаштування; зменшенням доходів місцевих найманих працівників, а, отже, і мігрантів; зниження попиту на продукцію секторів, в яких задіяні мігранти; зростанням витрат на перебування в країні працевлаштування тощо), а з другого боку, – зменшенням обсягів переказів через офіційні канали, що зумовлено зростанням тарифів на грошові перекази, нестабільністю банківської системи та валютними обмеженнями в Україні [1, с. 376-377]. Але із стабілізацією економіки обсяги міжнародних грошових переказів, що надходили до вітчизняних домогосподарств, вже з 2010 року знову почали зростати і в 2013 році досягли найвищого показника (9,7 млрд. доларів США) за останні двадцять років [3].

Особливого значення грошові перекази міжнародних трудових мігрантів для фінансів домогосподарств-реципієнтів набувають в умовах економічної кризи та нестабільності в країні їх походження, оскільки являють собою дієвий важіль уникнення бідності та, в деяких випадках, навіть підвищення життєвого

рівня і забезпечення економічного і соціального розвитку домогосподарства за рахунок припливу іноземної валюти [4, с. 8]. Обумовлено це тим, що члени домогосподарств, які працюють за кордоном, намагаючись мінімізувати негативний вплив кризових явищ на свої домогосподарства на батьківщині, в період нестабільності намагаються збільшити суми грошових трансфертів. Факторами такого збільшення можуть виступати: активізація діяльності мігранта за кордоном (зміна сфери та/або країни працевлаштування, пошук додаткової роботи, понаднормова праця, робота без відпусток і без відвідування батьківщини тощо), скорочення власних споживчих витрат та заощаджень на користь своїх домогосподарств на батьківщині (оскільки перекази переважно становлять лише частину доходів мігрантів, в умовах кризи вони можуть зменшувати свою частку на користь домогосподарств-реципієнтів), економія на витратах на переказування коштів (використання неофіційних каналів переказів, вартість яких є нижчою, ніж офіційних).

Криза 2014 року національної економіки та воєнний конфлікт на сході України спричинили до зменшення доходів вітчизняних домогосподарств, отриманих у вигляді міжнародних грошових переказів на 21,6 % порівняно з попереднім роком (з 9,7 млрд. доларів США в 2013 році до з 7,6 млрд. доларів США в 2014 році) [3].

Наведені дані дещо суперечать висновкам науковців про незначний вплив кризових явищ на міжнародні грошові перекази трудових мігрантів своїм домогосподарствам. Така суперечність, з одного боку, пояснюється левовою часткою надходження коштів до вітчизняних домогосподарств, переказаних українськими трудовими мігрантами з Росії. За даними Національного банку України, грошові перекази з Російської Федерації впродовж 2012-2014 років становили 36 % усіх міжнародних грошових переказів в Україну [5, с. 2], проте у 2014 році порівняно з попереднім роком їх обсяг в абсолютному вираженні зменшився на 0,7 млрд доларів США, або на 26 % [6, с. 3]. Тенденція до зниження доходів домогосподарств, що надходять з Росії, може зберегтися і в наступні роки, оскільки через економічну ситуацію (санкції проти РФ, девальвації рубля) та політичні мотиви (неприязне ставлення до українських мігрантів, особливо вихідців із заходу України, які становили майже половину міграційного потоку до Росії; запровадження, так званих, трудових патентів) спричиняє до пошуку українськими заробітчанами джерел доходів в країнах ЄС [7].

З другого боку, офіційно оприлюднений обсяг міжнародних грошових переказів може суттєво не збігатися з фактичним, оскільки в умовах економічної кризи та нестабільності вітчизняної банківської системи українські заробітчани, побоюючись запровадження обмежень на видачу банками домогосподарствам-реципієнтам переказаних коштів в іноземній валюті, надають перевагу використанню неофіційних каналів переказів (через знайомих, водіїв міжнародних маршрутів, шляхом самовивозу тощо), що є доволі характерним явищем в період економічної нестабільності. Тобто, цілком можна припустити, що настільки значного (понад 20 %) скорочення надходжень грошових переказів із-за кордону, як засвідчують дані Світового банку та Національного банку України, до вітчизняних домогосподарств в 2014

році не було. Натомість мала місце тінізація доходів домогосподарств, що надходили у вигляді міжнародних грошових переказів, шляхом їх передачі неофіційними каналами.

Слід зазначити також, що доходи отримані домогосподарствами із-за кордону, надходять, в переважній більшості, у вільноконвертованій іноземній валюті. А в умовах значної девальвації національної валюти (понад 275 % [8]), яка мала місце в 2014-2015 роках, домогосподарства-реципієнти грошових переказів змогли не лише забезпечити своє функціонування на попередньому, докризовому рівні, але й покращити його за рахунок зростання курсу іноземної валюти.

Таким чином, в умовах економічної нестабільності міжнародні грошові перекази є суттєвим джерелом підтримки рівня добробуту вітчизняних домогосподарств з одного боку, а з другого, за умови їх раціонального використання та державної підтримки на законодавчому рівні, – можуть стати базою для започаткування власної сімейної справи, що сприятиме поверненню мігрантів із-за кордону та зайнятості в Україні.

Список використаних джерел

1. Гайдуцький, П. А. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика [Текст] / А. П. Гайдуцький. – К. : ТОВ «Інфосистем», 2010. – 446 с. – Бібліогр.: С. 405-445.

2. Малиновская Е. Трудовые мигранты из Украины в странах ЕС и их переводы на родину в посткризисный период. Отчет об исследовании / Е. Малиновская. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://mirpal.org/files/files/Malynovska's_report_rus_final_w%20cover.pdf (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

3. Annual Remittances Data (updated as of Apr. 2015). [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://econ.worldbank.org/ (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

4. Влияние экономического кризиса на миграционные тенденции и миграционную политику в Российской Федерации и регионе Восточной Европы и Центральной Азии. – М. : Международная организация по миграции, 2009. – 78 с.

5. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну. Національний банк України. Департамнт статистики та звітності, Управління зовнішнього сектору. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73840 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

6. Огляд приватних грошових переказів в Україну. Національний банк України. Департамнт статистики та звітності, Управління зовнішнього сектору. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73841 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

7. Дубенська О. Заробітчани міняють Росію на Європу / О. Дубенська. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/3/528016/ (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

8. Унковська Т. Як урятувати національну валюту / Т. Унковська / Дзеркало тижня. Україна. – 13 березня 2015. – №9. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/yak-uryatuvati-nacionalnu-valyutu-_.html

Еш С.М., *старший викладач*
Київський національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Перехід України на шлях ринкових перетворень започаткував потребу в докорінних змінах у всій системі економічних відносин, у тому числі і в банківській системі.

Банківські установи на фінансовому ринку є особливим видом організацій і за багатьма критеріями відрізняються від підприємств та небанківських фінансових установ. Від фінансової кризи в Україні у 2008-2010 роках і на протязі останніх двох років найсильніше постраждали найбільші та великі банки. Найбільше ті банки, в яких керівництво проводило високоризикову політику щодо управління капіталом, ігнорувало вимоги щодо збалансованості активів і пасивів за строками, управляло ліквідністю переважно завдяки міжбанківським ресурсам, штучно підтримувало нормативи ліквідності за рахунок зустрічних міжбанківських операцій [1, с. 10].

Для підвищення фінансової стійкості та надійності банківської системи важливе значення має дослідження процесу удосконалення корпоративного управління.

Для вітчизняних банків проблемами, що пов’язані з корпоративним управлінням, можна визначити наступні:

- вплив політичних чинників на розвиток банківської діяльності;
- недостатня організація корпоративного управління;
- недосконале управління ризиками;
- не прозора структура капіталу банківських установ;
- недостатній рівень і якість вищого та середнього банківського менеджменту;
- міжбанківська конкуренція;
- недостатнє забезпечення системи управління необхідною інформацією тощо.

Визначені проблеми можна подолати за допомогою відомих заходів, що сформувалися на міжнародних банківських ринках, а також значну роль відіграє удосконалення корпоративного управління в діяльності банківських установ. Належний рівень банківського корпоративного управління – один з важливих чинників формування довіри громадян і господарюючих суб’єктів до банків. На протязі останнього року кошти з банків переважно вилучалися. Знизився рівень погашення кредитів. Тривала внутрішня політична нестабільність і не об’єктивне висвітлення в засобах масової інформації фінансового стану банків призвело до різкого зростання недовіри до банківських установ і, як результат, значного вилучення з банківської сфери коштів клієнтів.

Вихід з даної ситуації можливо забезпечити підвищенням актуальності задач удосконалення корпоративного управління в банківській системі, серед

яких можна запропонувати наступні:

- великим банкам побудувати внутрішньобанківську систему управління, яка повинна забезпечити контроль за всіма банківськими операціями, що проводять філії та інші структурні підрозділи банків. Для регіональних банків розширити ринок банківських послуг і забезпечити здорову прозору конкуренцію;
- проведення ефективної роботи по залученню грошових коштів вкладників. Одним з важливих аспектів корпоративного управління – є захист інтересів вкладників, формування довіри у населення до всіх операцій, які проводять банківські установи;
- втілення нових банківських продуктів за допомогою нових комп'ютерних систем планування, контролю та управління ризиками;
- надання прозорої звітності про фінансовий стан банку. Кожна банківська установа повинна розробити власну комплексну інформаційну банківську політику. Кожний банк повинен бути заінтересованим в розкритті інформації про власників банків, про залучення коштів із зовнішніх і внутрішніх джерел, про участь у статутному капіталі іноземних банків тощо. Клієнти користуються послугами банків, але не володіють інформацією про власників;
- удосконалення кредитного портфеля банківської системи. Основною причиною значної кредитної заборгованості стали не прорахунки у використанні банками складних фінансових інструментів, банкрутства великих компаній тощо, а невиплати за звичайними кредитами, які в умовах конкурентної боротьби за частку ринку і високу маржу надавалися деяким банкам без достатнього забезпечення та належної оцінки платоспроможності позичальників [2, с. 427];
- залучення акціонерів до обговорення важливих питань щодо функціонування банку. Сучасний менеджмент вітчизняної банківської системи переважно орієнтується не на мобілізацію внутрішніх ресурсів, а на отримання кредитів рефінансування від Національного банку України та залучення коштів на міжбанківському ринку. Акціонери банку повинні приймати найактивнішу участь у формуванні капіталу, знати всі проблеми банку і разом з фахівцями знаходити вихід із кризових ситуацій.

Отже, підбиваючи підсумки, можна зробити наступні висновки: для підвищення стійкості і надійності банківської системи важливе значення має удосконалення системи корпоративного управління в банківських установах, яке повинно бути направлене на досягнення прозорості банків, ліквідності, що забезпечить довіру у населення і сформує позитивний імідж.

Список використаних джерел

1. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи [Текст] / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2013. – № 11. – С. 10 – 16.
2. Фатюха В. Аналіз результатів діяльності банківської системи [Текст] / В.Фатюха, Л. Оката // Економічний аналіз: збірник наукових праць ТНЕУ – 2012. – Вип. 10. Ч. 1. – с. 424 – 427.

***Єременко Д.С.**, студентка*
Криворізький економічний інститут
м. Кривий Ріг, Україна

ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОДЕДУРИ ДЬЮ-ДИЛІДЖЕНСУ

Проведення дью-дилідженсу - одна з функцій комплексного дослідження бізнесу. Воно допомагає встановити довірчі відносини у зв'язку з укладенням та проведенням великої угоди між контрагентами. Однак, під час проведення цієї процедури аналітики чи консультанти зіштовхуються з рядом проблем, що перешкоджають проводити якісний аналіз.

Одна з найбільш поширених проблем, що виникає в ході застосування процедури дью-дилідженсу - це ситуація, коли продавець відмовляється надати документацію, що є необхідною для покупця; не сприяє у її наданні, направляє покупця до співробітників, які не знають відповіді на запитання [1]. Це говорить про побоювання, які продавець відчуває у зв'язку з наданням інформації консультантам. У кінцевому рахунку - це питання недомовленості між продавцем і покупцем.

У ході всього процесу аналізу покупцеві слід враховувати ефект стресу, який виникає при взаємодії його персоналу з продавцем. Процедура дью-дилідженсу порушує звичайний розпорядок бізнесу і може бути розцінена продавцем як необґрунтована підозра з боку покупця [1]. Продавець може побоюватися негативних наслідків для ведення бізнесу та його майбутнього продажу іншим особам, якщо передбачувана угода не відбудеться. Деякі потенційні угоди зривалися через жорсткі вимоги до процедури дью-дилідженсу, що викликає неприязнь у сторін.

Консультанти рекомендують обговорювати основні правила дью-дилідженсу ще в процесі переговорів між покупцем і продавцем в листі чи угоді про наміри купівлі компанії. У такому листі вказується час, потрібний для проведення дью-дилідженсу, можливість копіювання документів, перелік документів, до яких повинен бути організований доступ.

Дуже важливо заручитися зобов'язанням продавця сприяти в проведенні дью-дилідженсу і гарантувати доступ до персоналу, документам, службового приміщення. Продавець завжди побоюється поширення інформації і стурбований збереженням конфіденційності, тому найбільш прийнятним варіантом є укладення окремої угоди про конфіденційність [2].

Тож, для проведення ефективного та якісного передінвестиційного аналізу необхідно враховувати не лише специфіку підприємства, внутрішні та зовнішні умови його функціонування, але й звертати увагу на ті проблеми та перешкоди, що виникають при організації дью-дилідженсу та намагатися їх не допускати або зводити їх впив на якість проведення аналізу до мінімуму.

Список використаних джерел

1. Дью-дилидженс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.partners-group.com.ua/dyu-diligens.html (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

2. Прединвестиционный анализ (Дью-дилидженс) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.schommer-constantin.de/ru/corporate-finance-wirtschaftliche-beratung/due-diligence-pruefung (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

3. Что такое due diligence? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.ua/article.php?id=100098135 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

Єременко О.М., *к.е.н., доцент,*
Ляшко І.І., *к.держ.упр., доцент*
Донецький державний університет управління
м. Маріуполь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ФІРМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний міжнародний бізнес розвивається в умовах глобальних економічних тенденцій: лібералізації зовнішньої торгівлі, росту зарубіжних інвестицій, міжнародної трудової міграції, посилення ролі транснаціональних корпорацій.

Сучасний світ поступово перетворюється в єдиний простір, де безперешкодно переміщаються товари, послуги, капітал, робоча сила, де вільно поширюються ідеї і пересуваються їх носії. Зростаюча ступінь взаємопов'язаності національних економік супроводжується універсалізацією життя в цілому: під впливом обмінів товарами, послугами, інформацією, технологіями відбувається взаємодія культур, світ тяжіє до єдиних стандартів, принципів, цінностей [1, с. 144-147].

Ведення економічної діяльності в планетарному масштабі знімає національні, соціальні, культурні, державні та інші обмеження на поведінку, що визначається зниженням ролі держави та національних культур як сукупності норм і цінностей. Глобалізація призводить не тільки до економічного зближення, а й до стандартизації основних стереотипів сприйняття і моделей поведінки, у тому числі споживчого.

Розвиток масового виробництва, виникнення великих корпорацій створюють можливості для споживчого стилю життя по всьому світу. В умовах товарного достатку і постійного дефіциту часу людина стикається з проблемою вибору і часто не має можливості прийняти рішення на підставі об'єктивних, раціональних причин. Провідними мотивами для споживання стають не необхідність задоволення реально існуючих потреб, а самореалізація, самоствердження, престижне або демонстративне споживання.

Не дивно, що в цих умовах компанії залучають психологів до створення реклами, що не стільки відображає дійсні характеристики продукту, скільки на підсвідомому рівні повинна привернути до себе потенційного споживача і

викликати у нього непереборне бажання придбати рекламований товар.

Зрозуміти поведінку споживача досить важко навіть для фірм, що працюють в межах однієї держави. Для компаній же, що мають відділення в багатьох країнах, розуміти своїх клієнтів значно важче. Навіть якщо споживачі, які живуть в різних країнах, не відрізняються радикально по своїм життєвим цінностям і настановам, їхня поведінка під час покупки може разюче відрізнятися. Займаючись міжнародним маркетингом, треба знати про ці відмінності і вносити в свої маркетингові плани відповідні зміни [3, с. 117-126].

В кожному конкретному випадку маркетологи повинні вирішувати, якою мірою вони повинні пристосовувати свої товари та послуги до унікальних потреб різних ринків, на яких вони працюють. З одного боку, вони зацікавлені в стандартизації того, що пропонують. Це економить їх власні сили та засоби. З іншого боку, модифікація товарів і послуг, здійснена у зв'язку з конкретними умовами, сприяє кращому задоволенню потреб місцевого ринку. Питання про те, що треба робити з маркетинговими заходами впливу на ринок (маркетинг-мікс) в міжнародних умовах - стандартизувати чи адаптувати - викликає останнім часом безліч жвавих дискусій [2, с. 18-19].

В цих умовах набуває певної значущості розробка комунікаційних стратегій фірм.

Комунікаційна стратегія являє собою найважливіший елемент комплексу міжнародного маркетингу, необхідний для того, щоб налагодити спілкування з клієнтами, забезпечити їх інформацією про компанію та продукти, необхідною для прийняття рішення про покупку, сформувати сприятливий імідж і репутацію як всієї компанії в цілому, так й різних її товарів. Хоча комунікаційний комплекс являє цікаву для покупця інформацію, його кінцева мета полягає в тому, щоб переконати клієнта в необхідності придбати товар. Інструменти просування в міжнародному маркетингу включають в себе той же набір засобів, які використовуються на внутрішньому ринку.

Основне стратегічне рішення, яке доводиться приймати фірмі при здійсненні міжнародної комунікаційної політики, полягає у виборі між стандартизацією та адаптацією комунікаційної стратегії взагалі та рекламної зокрема. Однак, незважаючи на очевидні переваги стандартизованого підходу до здійснення комунікаційних заходів, у багатьох випадках компаніям доводиться модифікувати свою стратегію просування на світовому ринку відповідно до специфіки конкретної країни і особливостей поведінки її споживачів. При розробці комунікаційної стратегії необхідно враховувати такі фактори, як очікування споживачів щодо вигод товару, особливості вербальних і невербальних комунікацій, традиції й стереотипи споживання, притаманні тій чи іншій культурі.

Традиційно виділяються три основні рекламні стратегії в міжнародній комунікаційній політиці: стратегія стандартизації реклами, стратегія адаптації реклами та стратегія модельної стандартизації [4, с. 126-132].

Стандартизований підхід є дуже привабливим для багатьох компаній, оскільки його основною перевагою є можливість істотного зниження витрат, проте в більшості випадків підприємствам доводиться адаптувати свою міжнародну рекламну стратегію.

Необхідність внесення певних змін в рекламу за кордоном пояснюється впливом низки чинників, які можна звести в три групи: фактори зарубіжного маркетингового середовища, фактори середовища фірм, інструменти комунікаційного комплексу і внутрішні чинники.

Досить ефективним варіантом реалізації рекламної стратегії є стратегія модельної стандартизації, яка являє собою гнучку форму стандартизованого підходу. Модельна рекламна кампанія є відображенням корпоративної маркетингової політики і припускає, що творча презентація та художня робота повинні бути адаптовані на локальному рівні в певних межах. Загальна тема для світової чи регіональної кампанії, така як безпека або якість товару, розробляється в головному офісі, а потім розробляються зразки слогану, приклади художнього оформлення, приблизний текст і матеріал для продажів, які будуть виступати в якості моделі рекламної кампанії.

При розробці рекламної стратегії необхідно враховувати три фактори - очікування споживачів щодо вигод товару, механізм кодування реклами та невербальну мову, які відповідають наступним компонентам реклами: рекламному посланню, механізму кодування.

Таким чином, в залежності від різних поєднань цих елементів існує маса варіантів реалізації міжнародної рекламної стратегії, кожен з яких представляє собою комбінацію стандартизації або адаптації окремих компонентів реклами.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що стратегія маркетингової діяльності являє собою генеральну програму дій, в якій відбиваються пріоритетні проблеми підприємства, а також ресурси, необхідні для їх вирішення. Стратегія формулює головні цілі та основні шляхи досягнення результату таким чином, що підприємство отримує єдиний напрямок у діяльності.

Список використаних джерел

1. Нюренбергер, Л.Б. Современные тенденции формирования экономических структур и особенности стратегического управления фирмой [Текст] / Л.Б. Нюренбергер, А.Е. Архипов, Е.А. Карулева // Проблемы современной экономики. – СПб. : ООО «НПК «РОСТ», 2008. – №1. – С. 144 - 147.

2. Парталога, Л.В. Моделі міжкультурної комунікації в умовах глобалізації [Текст] / Л. В. Парталога // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: Матеріали міжнародної наукової конференції 18-19 листопада 2010 р. – Х.: ХДАК, 2010. – С. 18-19.

3. Сергеев, Е.Ю. Средства массовой коммуникации в условиях глобализации / Е.Ю. Сергеев // Общество. Среда. Развитие. – М. : ЦНИТ «Астерион». – 2009. – №1. – С. 117-126.

4. Симонова, А.К. Коммуникативные стратегии в рекламной деятельности [Текст] / А.К. Симонова // Практика коммуникативного поведения в социально гуманитарных исследованиях : материалы международной научно-практической конференции 5–6 декабря 2010 г. – Пенза-Ереван-Прага : ООО НИЦ «Социосфера», 2010. – С. 126-132.

Завада О.П., *к.ф.-м. н., доцент*
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна
Мартин О.М., *к.е.н., доцент*
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В умовах інтенсивного наступу глобалізації головною метою для національної економіки України є забезпечення конкурентоспроможності як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках.

Розрізняють конкурентоспроможність як країни в цілому, так і окремих галузей, підприємств, товарів [1]. При цьому показники конкурентності на нижчому рівні суттєво залежать від показників конкурентності вищих рівнів. Тому дослідження конкурентоспроможності є важливими як на рівні конкретного підприємства, так і на рівні галузі та держави в цілому.

Значення конкурентоспроможності як на макро-, так і на мікрорівні оцінюють багатьма різними економічними показниками, котрі й формують сукупність конкурентних переваг. Набір цих показників є різним на різних рівнях, причому на кожному із них потребує обґрунтованого уточнення.

Для оцінки конкурентоспроможності національної економіки в цілому виконують аналіз індексів економічного розвитку, котрі постійно розраховуються офіційними міжнародними організаціями.

Нами були досліджені такі індекси:

- індекс сприйняття корупції CPI. Цей індекс приймає значення від 0 (найвищий рівень корупції) до 10 (повна відсутність корупції). Для України індекс CPI становить 2,4. Україна знаходиться на 134 місці серед 178 країн, які досліджувалися;
- індекс глобалізації. Індекс змінюється від 0 (повна ізоляція) до 100 (повна глобалізація). Україна знаходиться на 47 місці із 187 країн із значенням індексу 67,8;
- індекс економічної свободи IEF, який змінюється від 0 (повна несвобода) до 100 (повна свобода). Україна із значенням IEF=47 знаходиться на 162 місці серед 178 країн, тобто майже в кінці списку;
- індекс неуспішності держави FSI. Рейтинг країн розташований за спаданням неуспішності, тобто останньою у списку є найуспішніша країна. Україна за цим індексом розташована на 113 місці із 178 країн.
- ВВП на особу (GDP per capita);
- середньомісячна заробітна платня (Gross average monthly salary);
- чисті іноземні інвестиції на особу (Foreign direct investment);
- відсоток користувачів Інтернету (percentage of Internet users).

Набір цих індексів суттєво корелює між собою, що не дозволяє безпосередньо застосувати класичні економетричні методи. Тому до них був застосований компонентний аналіз [2], у результаті якого була усунута

мультиколінеарність між показниками та здійснена обґрунтована заміна більшої кількості показників на меншу. Найбільш вагомими компонентами виявилися такі: значення ВВП на особу, індекс сприйняття корупції та індекс економічної свободи. За цими головними компонентами надалі була виконана кластеризація європейських країн за рівнем конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність окремої галузі оцінюється усередненими показниками діяльності фірм даної галузі та показниками торгівельного обороту, а також питомою вагою ресурсовитрат [3]. На нашу думку, набір цих показників має бути суттєво розширений, зокрема середньою трудоємністю та наукоємністю в галузі, потенціалом внутрішнього та зовнішнього ринків. В подальшому показники галузей також повинні бути досліджені засобами компонентного аналізу з метою виділення головних компонент.

Показники конкурентоспроможності окремих підприємств харчової промисловості досліджувалися в [4]. Проте до конкурентних переваг кожного конкретного підприємства галузі при близьких економічних показниках варто віднести також рівень інтернет-маркетингу цього підприємства [5]. Конкурентність сайтів підприємств харчової промисловості оцінювалися кількістю відвідувань, кількістю посилань на сайт та величиною індексу PageRank, який автоматично оновлюється кожного місяця. Індекс PageRank будується на основі підрахунку кількості посилань на сайт із зовнішніх ресурсів з врахуванням їхньої авторитетності.

Таким чином, для досягнення однієї із цілей маркетингу в Інтернеті – поширення інформації про продукт та забезпечення зворотного зв’язку із покупцями, підприємствам харчової промисловості необхідно забезпечити високе значення індексу PageRank у наступних періодах.

Найбільше значення індексу PageRank серед підприємств харчової промисловості на даний час має сайт компанії “Данон”.

Сайти трьох інших компаній (ПАТ “Галичина”, ПАТ “Львівський холодокомбінат” та ПАТ “Львівхолод”), із однаковим значення індексу, мають доволі різні характеристики структури посилань. Так, наприклад, сторінці ПАТ «Львівський холодокомбінат» велика кількість зовнішніх посилань не приносить відповідного ефекту при визначенні індексу.

Більшість підприємств галузі, проте, не надають відповідної уваги своїм власним веб-ресурсам, управління якими є значно дешевшим ніж управління інформацією на ресурсах третіх сторін. Однією з причин цього є відсутність стратегії інтернет-маркетингу підприємств.

В цілому технологія інтелектуального аналізу індексів економічного розвитку та показників конкурентоспроможності повинна розпочинатися із створення і наповнення сховища багатовимірних даних, оскільки вхідна інформація отримується з різних джерел. Подальші дослідження множини цих показників рекомендується виконувати строго у такій послідовності: спершу компонентний аналіз, потім кластерний аналіз і лише в наступному регресійний аналіз.

Список використаних джерел

1. Антонюк, Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн [Текст] / Л. Л. Антонюк. – К.

: КНЕУ, 2004. – 273с.

2. Завада, О.П. Технологія аналізу показників конкурентоспроможності країн [Текст] / О.П. Завада // Інформація, комунікація, суспільство 2015 : матеріали 4-ї Міжнародної конференції. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 182-183.

3. Замроз, М.В. Аналіз рівня конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості України [Текст] / М.В. Замроз // Ефективна економіка. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2782 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

4. Тоцька, О. Л. Економіко-математичне моделювання випуску продукції в харчовій промисловості України [Текст] : монографія / О. Л. Тоцька. – Луцьк : Вежа, 2009. – 248 с.

5. Довганик, В.І. Моделювання впливу макроекономічних показників на можливість впровадження інновацій [Текст] / В.І. Довганик **//** Формування ринкової економіки в Україні. – 2014. – Вип. 33. Ч. 1. – С. 44-48.

Завгородня М.Ю. *к.е.н., науковий співробітник*
ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАНУ
м. Київ, Україна

АНАЛІЗ СТАНУ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

На ринку легкої промисловості структурні обмеження конкуренції відсутні. В достатньо розвинутому ринковому середовищі функціонує 3,2 тис. малих і середніх підприємств, що становить 6,5% від загальної кількості підприємств промисловості. Існуючі в легкій промисловості бізнес-групи ТК-Group, Віді Ван, Концерн Воронін, Концерн Ярослав, Arber Group, Олтекс, побудовані за принципом холдингу і поєднують малі та середні підприємства. Разом з тим для легкої промисловості характерною тенденцією є подрібнення підприємств як спосіб ухилення від податків. Для всіх галузей легкої промисловості характерне співвідношення між кількістю середніх і малих підприємств як 1:9.

Протягом 2010-2013рр. спостерігалася тенденція до зменшення кількості підприємств легкої промисловості на 5%. Зокрема, зменшилась кількість середніх підприємств до 359 та коливалася кількість малих (табл. 1). Це пов’язано як з припиненням підприємницької діяльності в результаті кризових економічних явищ, так і з тінізацією діяльності. Загалом в цій промисловості найбільше соціальне і економічне значення мають середні підприємства, які хоч і представлені у незначній кількості (11,3%), та забезпечують основну зайнятість (72,1%) і найбільший обсяг реалізації продукції (74,3%). Разом з тим, зниження зайнятості свідчить про перетікання робітників в інші сфери діяльності або неформальний сектор.

Реальний стан ринку показує рівень рентабельності, який в легкій промисловості дорівнює 3,6%. На відміну від показників рентабельності операційної діяльності підприємств всієї промисловості, в легкій він був позитивним і у середніх, і в малих підприємств та становив 3,5 і 4,6 відсотки

відповідно. Але у виробництві одягу більш ефективні малі підприємства (3,6%), тоді як в текстильному виробництві рівень рентабельності майже однаковий.

Таблиця 1

Основні економічні показники діяльності у легкій промисловості за розмірами підприємств, 2010-2013 рр.*

Підприємства	Кількість підприємств		Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств		Кількість зайнятих працівників	
	одиниць	у % до загального показника	млн грн.	у % до загального показника	тис. осіб	у % до загального показника
2010 рік						
Великі	–	–	–	–	–	–
Середні	410	12,2	7095,0	78,3	78,8	72,2
Малі	2951	87,8	1966,6	21,7	30,4	27,8
2011 рік						
Великі	–	–	–	–	–	–
Середні	407	12,7	8017,1	78,5	77,9	73
Малі	2808	87,3	2197,9	21,5	28,8	27
2012 рік						
Великі	–	–	–	–	–	–
Середні	375	12,8	7711,9	74,1	76	73,6
Малі	2549	87,2	2701,6	25,9	27,3	26,4
2013 рік						
Великі	–	–	–	–	–	–
Середні	359	11,3	7789,9	74,3	70,1	72,1
Малі	2830	88,7	2692,8	25,7	27,2	27,9

** Складено за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/12/zb_dsvsmw.zip*

У текстильному виробництві за 2013р. зросла кількість підприємств на 9,6%, але в умовах нинішньої ситуації на Сході України, говорити про активність входження нових суб'єктів на цей ринок недоладно. Значна кількість підприємств внаслідок АТО та подорожчання імпортної сировини не працює. Навіть головне підприємство ТК-Group, яке контролює 10 % українського оптового ринку тканин та 68% виробництва бавовняних тканин переїхало з Донецька. Припинення діяльності ще 2 виробників бавовняних тканин та введення тимчасового мита на імпортні товари, приведе до збільшення монополізації цього ринку. Зростання попиту на камуфляжні, білизняні тканини та вироби made in Ukraine сприятимуть імпортній залежності по бавовняним та лляним тканинам.

Основна кількість підприємств легкої промисловості зосереджена у виробництві одягу – 66% від загальної кількості підприємств. У цьому секторі в 2013р. відбулось скорочення кількості середніх та збільшення малих підприємств на 10,5%.

Відбулась позитивна динаміка кількості підприємств за 2013р. по відношенню до попередніх у виробництві шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Але це супроводжувалось скороченням зайнятих працівників та

обсягів виробленої продукції.

Оскільки внутрішній ринок заповнений імпортною продукцією, зокрема контрафактною, за умови нестачі сировини та проміжної продукції для виробництва одягу та взуття, існує нерівне конкурентне середовище, що змушує більшість виробників застосовувати давальницьку схему виробництва.

Для формування ринкового середовища в легкій промисловості визначне значення має законодавчо-нормативна база, основою якої є акти: Закони України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”, “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”, Постанова КМУ “Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню та квот на 2015 рік“; Закон України “Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року“; Закон України “Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стабілізації платіжного балансу“; Постанова КМУ “Про затвердження переліків товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України“; Закони “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту“; “Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту; Закон “Про технічні регламенти та оцінку відповідності“; Закон “Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“; Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Технічного регламенту щодо назв текстильних волокон і маркування текстильних виробів“; Наказ МОЗ України “Про затвердження Державних санітарних норм та правил “Матеріали та вироби текстильні, шкіряні і хутрові. Основні гігієнічні вимоги“.

Також Уряд України подбав про створення сприятливих податкових умов, запровадивши Податковим кодексом України тимчасове звільнення економічних операцій від сплати ПДВ, зокрема для підприємств легкої промисловості, крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині (до 1.01.2021 р.) та «податкові канікули» на 5 років по 1.01.2016 р. для деяких суб’єктів господарювання малого бізнесу. І застосовує антидемпінгові та спеціальні заходи щодо товарів кінцевого виробництва (одягу, взуття тощо) для захисту вітчизняного ринку від недобросовісної конкуренції імпортних товарів.

Для сприяння ринковій конкуренції потребує вдосконалення механізм державних закупівель, зокрема з врахуванням імпортозаміщення. Йде активний процес реформування державних закупівель, спрямований на створення системи, яка не дозволить появу бар’єрів для бізнесу.

Таким чином, державою створені рамкові інституційні умови для діяльності підприємств легкої промисловості. Проте в міру посилення впливу ринкового механізму необхідно сформувати нові напрями взаємодії держави з бізнесом.

Заєць Н.М., *аспірант*
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ЗДІЙСНЕННЯМ РОЗРАХУНКІВ ЗА ДОГОВОРАМИ, УКЛАДЕНИМИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОЦЕДУР ЗАКУПІВЕЛЬ

Проведення процедур закупівель, у першу чергу, пов'язують з діяльністю бюджетних установ оскільки вимоги законодавства зобов'язують проводити процедури при використанні бюджетних коштів.

Однак, з моменту зміни в законодавстві поняття державного замовника та його прив'язки не до коштів на які здійснюється закупівля, а до мети здійснення такої закупівлі та мети діяльності самого замовника, змінилась кількість підприємств, що застосовують норми Закону про закупівлі [1].

Проведення процедур закупівель це процес, що передує укладанню договору про закупівлю та відповідно його оплаті згідно рахунків, платіжних доручень чи актів виконаних робіт (наданих послуг).

Крім того, початок процедур закупівель пов'язаний із плануванням, яке в свою чергу, опирається на кошторис бюджетної установи або фінансовий план підприємства [4].

Якщо планування, як перший етап процедури закупівлі, відштовхується від уже затверджених фінансових документів та не може впливати на їх зміст, то після процедурна діяльність, зокрема оплата договорів бухгалтерією, більш залежна від закупівельних норм.

Укладання договору про закупівлю вважається результатом процедури закупівлі, після якого повинно бути оприлюднене оголошення про цей результат та складено звіт про результати проведення процедури закупівлі згідно якої укладено відповідний договір.

Як передбачає Закон України «Про здійснення державних закупівель», під час оплати за договорами про закупівлю замовником разом із платіжним дорученням банкам надаються документи щодо державних закупівель відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність". У разі їх невідповідності вимогам цього Закону платіжне доручення вважається оформленим неналежним чином [1].

Отже, не лише казначейські органи перевіряють наявність необхідних процедурних документів, а і банки, що обслуговують підприємства.

Таким чином, перед тим як формувати платіжні документи, крім договору про закупівлю, бухгалтерія повинна отримати необхідні процедурні документи, що передували його укладенню.

На цьому етапі бухгалтерія має виконувати своєрідну функцію первинного контролю, оскільки якщо не звернути увагу на відсутність необхідних процедурних документів, в подальшому, оплата за договором може бути зупинена казначейськими органами або банком.

Разом з тим, не визначено конкретних документів, що повинні підтверджувати проведення процедури закупівлі у разі оплати договору,

укладеного за її результатами.

Відповідно до Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів за умови взяття бюджетного зобов'язання, за яким застосовуються процедури закупівель товарів, робіт і послуг, розпорядник бюджетних коштів протягом 7 робочих днів з дати, зазначеної у звіті про результати проведення процедури закупівель, подає до органу Казначейства додатково, крім документів, зазначених в абзаці першому цього пункту, оригінали документів або їх копії, засвідчені в установленому порядку, що підтверджують проведення закупівлі та передбачені законодавством у сфері державних закупівель [2].

При цьому Порядок не визначає, які саме документи потрібно подати. Більш того, вимоги щодо підтвердження проведення процедур закупівель за договорами закупівлі, що оплачуються через банки, визначаються самостійно банками.

Відповідно до роз'яснень Уповноваженого органу у сфері державних закупівель кінцевим документом у процедурі закупівлі є звіт про її результати. Встановлена форма такого звіту передбачає зазначення інформації про всі етапи проведення процедури закупівлі, починаючи з оголошення про її проведення і закінчуючи договором та оголошенням про її результат [3].

Таким чином, звіт про результати проведення процедури закупівлі може слугувати підтвердженням її фактичного здійснення.

Однак, Закон про закупівлі передбачає відміну торгів замовником у разі порушення порядку оприлюднення оголошення про проведення процедури закупівлі, акцепту, оголошення про результати процедури закупівлі, передбаченого цим Законом [1].

Отже, звіт про результати процедури закупівлі може містити інформацію про всі необхідні документи про проведення процедури закупівлі, але, при цьому, торги повинні бути відмінені у зв'язку із порушенням порядку оприлюднення необхідних документів, що відповідно не є підтвердженням правомірного проведення процедури.

Враховуючи вищезазначене, для підтвердження наявності підстав для оплати договору про закупівлю, разом із звітом про проведення процедури закупівлі повинні бути документи, що підтверджують дотримання порядку оприлюднення необхідних документів.

Законом про закупівлі визначено, що Замовник безоплатно подає для оприлюднення на веб-порталі Уповноваженого органу в порядку, встановленому цим Законом, інформацію про закупівлю [1].

Водночас, законодавством не визначено яким чином слід підтверджувати відповідне оприлюднення необхідної інформації про закупівлю.

У зв'язку із чим, виникає різне трактування таких документів – для одних установ, що здійснюють операції із коштами, достатньо роздруківки із сайту, інші вимагають щоб вона була завірена, а деякі вимагають письмове підтвердження про оприлюднення відповідних документів, надане органом, що здійснив таке оприлюднення.

Таким чином, порядок оплати договорів закупівлі, укладених за результатами процедури закупівлі, вимагає більш чіткого визначення переліку

та форм документів, що повинні підтверджувати проведення відповідних процедур закупівель, як цього вимагає законодавство. Крім того, визначення таких документів повинно бути врегульоване нормативним документом не локального характеру, що дозволить уникнути суперечностей стосовно відповідних документів, як з боку замовників, органів, що здійснюють операції із перерахуванням коштами, та контролюючих органів.

Список використаних джерел

1. Про здійснення державних закупівель [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом на 09.05.2015 р.] / Верховна Рада України ; Закон від 10.04.2014 № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2014. — N 24. — С. 883. — Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18 (дата звернення 28.05.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України [Текст] : офіц. текст : станом на 14.11.2014 р. / Мінфін України; Наказ, Порядок, Реєстр від 02.03.2012 № 309. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12/print1389885662665221 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

3. Лист Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 08.08.2014 № 3302-05/27478-03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-A&tag=ListiInformativnogoKharakteru (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

4. Дуброва, Я. Річний план у запитаннях і відповідях [Текст] / Я. Дуброва // Щомісячний спеціалізований журнал «Держзакупівлі». – 2015. – № 1. – С. 11–13.

Зінченко М.А., *аспірант*
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ВХІДНІ ФІНАНСОВІ ПОТОКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ

Існуюча в Україні модель централізованого управління обумовила обмеження повноважень органів місцевої влади в частині мобілізації фінансових ресурсів та фінансову залежність місцевих бюджетів від державного бюджету. У підтвердження зазначимо, що міжбюджетні трансферти за період з 2005 по 2014 роки мали тенденцію до зростання та становили від 43,6% до 56,4% усіх доходів місцевих бюджетів [1]. Така ситуація створює загрози для бюджетної безпеки адміністративно-територіальних одиниць, мінімізувати які можливо, зокрема, за рахунок зміни структури вхідних фінансових потоків місцевих бюджетів шляхом розширення переліку місцевих податків, доповнивши його природно-ресурсними

платежами, екологічним податком та податком на доходи фізичних осіб. Впровадження таких норм дозволить не лише збільшити обсяги вхідних фінансових потоків, а й створити передумови динамічного, збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів України.

Слід зазначити, що у 2015 році відбулись деякі позитивні зміни у цьому напрямку, зокрема, плату за землю переведено до складу місцевих податків (як складову податку на майно), збільшено частку екологічного податку (до 80% з 35%), рентної плати за використання лісових й водних ресурсів, рентної плати за користування надрами, які формують вхідні фінансові потоки місцевих бюджетів [2]. Водночас, скорочення частки надходжень до місцевих бюджетів податку на доходи фізичних осіб до 60% може нівелювати збільшення обсягів вхідних фінансових потоків сформованих у вигляді податкових платежів.

З метою підвищення фіскальної достатності місцевих бюджетів з 1.01.2015 року було запроваджено акцизний податок з реалізації роздрібної торгівлі підакцизних товарів. Таке нововведення позитивно вплине на дохідну частину місцевих бюджетів. Однак, вважаємо, що акцизний податок з роздрібних продаж введений всупереч принципу однократності встановлення податків. Це зумовлює необхідність перегляду цієї норми Податкового кодексу.

Позитивно на дохідну частину місцевих бюджетів повинно вплинути й передання на місця з 1.01.2015 року 100% плати за надання адміністративних послуг та державного мита. Зауважимо, що зазначені види вхідних фінансових потоків місцевих бюджетів за період з 2005 по 2014 роки складали менше 1% [1]. Так, до місцевих бюджетів сплачено у 2014 році державного мита у розмірі 85,4 млн. грн., що склало 0,04% усіх доходів, а у доходах зведеного бюджету 0,16% становило державне мито. Саме тому, на нашу думку, очікувати значного збільшення цих статей у доходах місцевих бюджетів не варто. Водночас, закріплення норми, відповідно якої до місцевих бюджетів з 1.01.2015 року надходить 10% податку на прибуток приватного сектору економіки, може призвести до збільшення вхідних фінансових потоків місцевих бюджетів, хоча і не суттєвого. Наприклад, у разі надходження 10% податку на прибуток до місцевих бюджетів у 2014 році їх доходи збільшились би на 695,6 млн. грн., що становить близько 0,3% фактичних надходжень таких бюджетів.

Таким чином, проведена наразі податкова реформа повною мірою не вирішує проблеми фінансової децентралізації регіонів, адже органи місцевої влади залишаються не спроможними впливати на споживання природних ресурсів у регіоні та перерозподіл доходів у громаді шляхом справляння податків. У результаті, інституції управління на мезорівні не мають змоги реалізувати надані їм повноваження по забезпеченню населення якісними повноцінними суспільними благами.

Вбачається, що збільшити обсяг вхідних фінансових потоків місцевих бюджетів в Україні можливо за рахунок трансформації механізму мобілізації фінансових ресурсів у напрямку активного використання неподаткових методів перерозподілу ВВП. Одним із пріоритетних завдань у заданому напрямі є розвиток ринкової інфраструктури на місцях, вирішення якого призведе до збільшення доходів від власності та підприємницької діяльності, тобто

збільшення обсягу власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

До методів наповнення місцевих бюджетів відносять продаж об'єктів комунальної власності. Відчуження таких об'єктів, з одного боку, дозволяє у короткостроковому періоді збільшити обсяг коштів, що мобілізуються до місцевих бюджетів, а, з іншого – створює певні ризики (зокрема, у випадку відчуження стратегічно важливих об'єктів) та зменшує фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці. Зауважимо, що комунальне майно є вичерпним не відновлювальним джерелом формування вхідних фінансових потоків місцевих бюджетів, тож, від ступеня ефективності управління ним залежить не лише сьогоднішній обсяг таких фінансових потоків, а й майбутній. Таким чином, приймаючи відповідне рішення про відчуження об'єкту комунальної власності органи влади на місцях повинні враховувати зазначені ризики та розраховувати економічний ефект від його реалізації.

Слід зазначити, що сформована в Україні система владних повноважень призводить до відволікання органами місцевого самоврядування власних фінансових ресурсів з метою реалізації делегованих повноважень. Так, за останні декілька років держава не додавала близько 20% коштів, необхідних для виконання делегованих повноважень [3]. У цьому контексті вбачається за необхідне переглянути правові норми, що регламентують види забезпечення виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень. Це дозволить таким інституціям якісно та повноцінно реалізовувати як покладені на них повноваження, так і власні.

Список використаних джерел

1. Річні звіти Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] : // – Режим доступу: http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477 (дата звернення 10.05.2015р.). – Назва з екрана.

2. Податковий кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 10.04.2014 р. / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. – Заголовок з екрана (дата звернення 10.05.2015 р.).

3. Зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо бюджетної децентралізації / Асоціація міст України // Режим доступу: www.oda.ck.ua/docs/2014/decenralizacia/2.ppt (дата звернення 10.05.2015р.). – Назва з екрана.

Игнатенко Ю.В., *к.э.н, доцент,* ***Бойко А.В.****, магистрант*
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В Беларуси достаточно четко определена стратегия национальной политики в отношении науки и инноваций. В условиях государственной самостоятельности, при ограниченных сырьевых и топливно-энергетических ресурсах рост эффективности национальной экономики прогнозируется на основе развития обрабатывающих отраслей промышленности и сферы услуг, для поддержания которых в конкурентоспособном состоянии необходим адекватный уровень развития научно-технического потенциала. Задача состоит как в производстве новых знаний, так и в использовании достижений отечественной и мировой науки и технологий. Политика белорусского государства, таким образом, ориентирована на развитие интеллектуальных ресурсов.

Для обеспечения экономического роста в стране должен делаться упор на накопленные знания, научные кадры, материально-техническую базу, систему финансового обеспечения науки. Оценивая научный потенциал страны можно сказать, что созданы стартовые условия для развития науки, которые существенно зависят от инновационной активности производственной сферы – основного потребителя результатов исследований и разработок. Благодаря науке и научным исследованиям достигается развитие наукоемких отраслей промышленности, наращивание экспортных возможностей отдельных отраслей и производств, рост качества продукции, научное обеспечение сельского хозяйства, здравоохранения, экологии [1].

Развитие инновационной деятельности Республики Беларусь должно обеспечиваться тремя главными критериями:

- мотивация научных кадров, исследователей, конструкторов и технологов в развитии средств и методов производства, новых методов организации и управления на микро и макроуровнях.
- создания инновационной инфраструктуры: технопарков, бизнес центров и др.
- развитие предпринимательской деятельности;
- активное регулирования государства, а именно обеспечения как правовой части регулирования в области инновационной деятельности, создания и поддержка инновационной среды по средствам государственных субсидий и дотаций, так и развитие отношений и взаимное сотрудничество с высокотехнологичными странами, потенциальными инвесторами.

В науке больше, чем в любой другой сфере деятельности, успех зависит от индивидуальных способностей научных работников и степени их подготовки. Это усложняет процесс управления в научных учреждениях.

Вообще по мере развития научно-технического прогресса и усложнения труда, что приводит к повышению квалификации работников, возникают проблемы, связанные с управлением персоналом. Возрастает роль мотивации персонала, который в процессе творческой деятельности становится саморегулируемой системой, на него можно влиять только лишь косвенно, предпочитая вместо администрирования реализацию стилей руководства, предполагающих соучастие, признание личных заслуг конкретных специалистов, гласность результатов деятельности, предоставление информации для самооценки.

Растут затраты, связанные с обучением и переобучением персонала, удлиняются сроки обучения персонала, усложняется функция контроля, появляется возможность внедрения нетрадиционных типов расписания работы и т. д. Кроме того, даже в условиях очень высокой безработицы практически невозможно найти нужного квалифицированного работника, а тем более ученого.

Технический прогресс является результатом деятельности прежде всего личностей. У истоков почти каждого открытия стояли личности и индивидуальная, а не групповая деятельность. Это обусловливает необходимость системы обеспечения индивидуального труда, при котором специалист становится участником постановки задач, составления плана работ, их оценки. С другой стороны специфической особенностью научной деятельности в настоящее время является ее коллективный характер. Это предопределяет необходимость сочетания в научных коллективах работников разных специальностей. Одновременно необходимо обращать внимание на проблемы психологической совместимости специалистов, работающих в коллективе; на проблемах выбора лидера, стилей руководства и т.д. [2].

Результативность процесса нововведений зависит не только от эффективного использования научно-технического и интеллектуального потенциала субъектов инновационной деятельности, но и от деятельности организаций, определяющих инновационную инфраструктуру, основной функцией которых является поддержка инновационной активности субъектов хозяйствования, организационное сопровождение процессов создания и внедрения новшеств.

Сложный, комплексный характер инновационных процессов, высокий уровень технических, производственных, коммерческих и других рисков инновационной деятельности делают невозможным успешное функционирование инновационных организаций без формирования специальной поддерживающей инфраструктуры, создания благоприятной среды для субъектов инновационной деятельности.

Для создания и развития инновационного потенциала любого государства, в частности Республики Беларусь, должно служить создания места, исключительно благоприятного для инноваций и инвестиций в инновационную деятельность. Формирование и стимулирования спроса на инновации и инновационную продукцию на рынках, должно сопутствоваться влияние государства на внутреннем рынке.

Государство играет важную роль при определении места Республики

Беларусь в системе международного разделения труда, оценки и перспектив конкурентоспособности национальной экономики. Сотрудничество Республики Беларусь в научно-технологической сфере, развитие международной кооперации все это должно развивать инновационную деятельность [3].

Таким образом, при определении инновационных основ обеспечения экономического роста, развития национальной экономики и развития в области науки, можно отметить, что основополагающими являются: человеческий потенциал, который строится на развитии личности, формировании определенных знаний и навыков, уровне подготовки, среда, в которой определены объекты инновационной деятельности, и государство которое имеет возможности для рационального использования ресурсов, а также предпринимательская деятельности, как способ реализации идей.

Список использованных источников

1. Сотрудничество Беларусь – ЕС: наука и культура [Электронный источник] : Инновационный путь развития Беларуси. – URL : http://www.philosophy.by/belarus-eu/a_274_r.html (дата обращения 07.05.2015).
2. Инновационный менеджмент [Текст] : учебник / Под ред. С. Д. Ильенковой. – М. : Юнити, 1997 г. – 312 с.
3. Государственный комитет по науке и технологиям Республики Беларусь [Электронный источник] : Государственная программа инновационного развития. – URL : http://www.gknt.org.by/opencms/opencms/ru/innovation/inn2/ (дата обращения 07.05.2015).

Кадощук І.Г., *студентка*
Науковий керівник: ***Федина В.В.,*** *старший викладач*
Національний університет Державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ У СИСТЕМІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Страхування життя являє собою сукупність видів особистого страхування, що передбачають обов'язки страховика по страхових виплатах у випадках дожиття застрахованого до закінчення строку страхування або визначеного договором страхування віку, смерті застрахованого, а також по виплаті пенсії (ренти, ануїтету) застрахованій у випадках, передбачених договором страхування (закінчення дії договору страхування, досягнення застрахованим певного віку, смерть годувальника, постійна втрата працездатності, поточні виплати (ануїтети) в період дії договору страхування та ін.) [1].

В останні роки істотно зростає роль страхування життя в пенсійному забезпеченні, саме пенсійне страхування стало видом страхування життя. Договори пенсійного страхування, що укладаються за рахунок коштів громадян або їх роботодавців, з одного боку, підвищують рівень життя пенсіонерів, а з

іншого - знижують фінансове навантаження на державу.

На сучасному етапі діяльності компаній зі страхування життя в системі пенсійного забезпечення існує низка проблем:

– низький рівень страхової культури;

– недовіра населення до програм пенсійного страхування і традиційна впевненість громадян в тому, що пенсії, як і раніше, має платити держава;

– низька поінформованість населення про поліси пенсійного страхування;

– недосконалість перестрахового механізму;

– низька платоспроможність населення;

– відсутність політичної стабільності в Україні [2].

Тому, серед основних пропозицій щодо розвитку ринку страхування життя необхідно виділити наступні:

– ширше залучення страхових компаній у соціальні програми та в пенсійну реформу (не лише в контексті третього рівня пенсійної системи, але й другого);

– слід здійснювати рекламу страхових продуктів, в якій містилася стисла інформація про продукт, а не рекламу самої компанії (іміджеву);

– покращання кваліфікація кадрів;

– розвиток вітчизняного ринку перестрахування;

– систематизація законодавчої бази, зокрема прийняття Страхового кодексу;

– врегулювання питання фінансової надійності страховиків;

– обмеження діяльності іноземних компаній зі страхування життя з метою зменшення обсягів «вивозу» капіталу з України;

– недопущення вивозу капіталу з України іноземними страховими компаніями;

– забезпечення поінформованості про наявні страхові продукти [3].

Підводячи підсумок, можна сказати, що у ході пенсійної реформи планується створити умови для забезпечення справедливої системи розподілу пенсійних коштів, створення для людей можливості накопичувати максимальний розмір коштів, виходячи із власних доходів.

Водночас стабільна система недержавного пенсійного забезпечення, активними учасниками якої виступають компанії зі страхування життя, створить потужне фінансове джерело внутрішніх інвестицій для розвитку національної економіки. Перспективами подальших розвідок є проведення дослідження міжнародного ринку страхування та розробки шляхів ефективного використання світового досвіду у страхуванні життя для подальшого розвитку цієї сфери в Україні.

Список використаних джерел

1. Про страхування [Текст] : [Закон України : офіц. текст : за станом на 01.04.2015 р.] / Верховна Рада України ; Закон від 07.03.1996 № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — N 18. — С. 78. — Відомості доступні з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 21.05.15). — Назва з екрана.

2. Грудзевич, І.Т. Недержавне пенсійне забезпечення: проблеми і перспективи [Текст] / І.Т. Грудзевич // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова : Т. 18. – Вип. 3/1. — 2013. — С. 102–105.
3. Бойко, Л.О. Сучасні тенденції розвитку страхування життя в Україні [Текст] / Л.О. Бойко // Вісник соціально-економічних досліджень : збірник наукових праць : Вип. 38. — 2010. — С. 213–218.

Калина С.В., Гадецька З.М., *к.т.н., доцент*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДП «ЧЕРКАСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ КОМБІНАТ»

Економічний розвиток кожного підприємства в значній мірі залежить від стану матеріально-технічної бази та стану основних засобів. Однією з важливих складових ефективності виробничої діяльності є ступінь досконалості використання основних засобів.

Основні засоби – це засоби виробництва, які тривалий період часу беруть участь у виробничому процесі, частинами переносять свою вартість на виготовлену продукцію, не змінюючи натурально-речову форму [1].

В результаті статистичного аналізу на ДП «Черкаський консервний комбінат» виявлено, що на початок 2015 року вартість основних засобів підприємства становила 4234 тис. грн., з яких найбільшу питому вагу становлять будинки, споруди та передавальні пристрої – 3577 тис. грн., тобто 84%, а також транспортні засоби – 603 тис. грн. (14%).

Таблиця 1

Динаміка основних засобів ДП «Черкаський консервний комбінат», тис. грн.

Групи основних засобів	Вартість основних засобів					
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Будинки, споруди та передавальні пристрої	3537	3517	3518	3520	3544	3577
Машини та обладнання	91	74	60	60	60	36
Транспортні засоби	738	738	603	603	603	603
Інструменти, прилади, інвентар	77	77	18	14	18	18
Інші основні засоби	22	22	-	-	-	-
Разом	4465	4428	4199	4197	4225	4234

Виходячи з даних таблиці 1 можна зробити висновок, що з 2010 по 2013 рік вартість основних засобів починає спадати стрімкими темпами, так за ці роки вона знизилася на 268 тис. грн., що відбулося внаслідок зносу основних засобів в процесі діяльності підприємства. Починаючи з 2013 року вартість

основних засобів зростає, так за 2013-2015 роки вона зросла на 37 тис. грн., що свідчить про оновлення технічного стану основних засобів.

За даними таблиці 1 можна простежити динаміку зміни вартості основних засобів на ДП «Черкаський консервний комбінат», що відображена на рис.1.

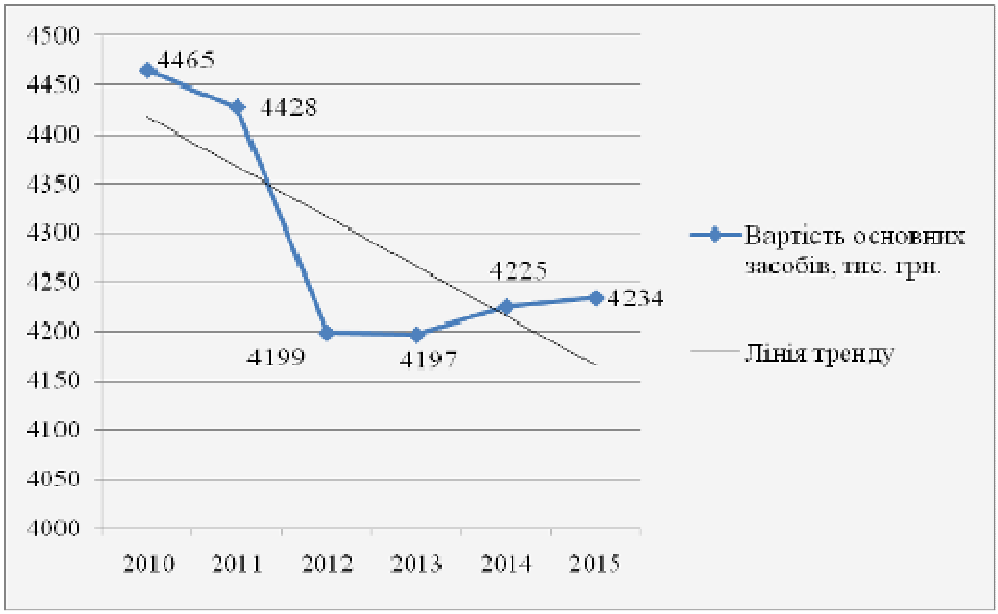

Рис. 1. Динаміка зміни вартості основних засобів на ДП «Черкаський консервний комбінат»

Основні засоби слугують матеріально-технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення і розвитку. Цей процес відбувається шляхом нарощування потенціалу основних засобів (екстенсивно) і через підвищення інтенсивності їх використання (інтенсивно) [2].

Під час статистичного дослідження динаміки основних засобів на ДП «Черкаський консервний комбінат» було обраховано їх показники динаміки, що наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники динаміки зміни вартості основних засобів

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Вартість основних засобів	4465	4428	4199	4197	4225	4234
Абсолютний базовий приріст	-	-37	-266	-268	-240	-231
Абсолютний ланцюговий приріст	-	-37	-229	-2	28	9
Базовий темп зростання	-	0,992	0,940	0,940	0,946	0,948
Ланцюговий темп зростання	-	0,992	0,948	1,000	1,007	1,002
Базовий темп приросту	-	-0,008	-0,060	-0,060	-0,054	-0,052
Ланцюговий темп приросту	-	-0,008	-0,052	0,000	0,007	0,002
Базисне абсолютне значення 1% приросту	-	44,65	44,65	44,65	44,65	44,65
Ланцюгове абсолютне значення 1% приросту	-	44,65	44,28	41,99	41,97	42,25
Середній абсолютний приріст	-46,20					
Середній темп зростання	0,99					
Середній темп приросту	-0,01					

Виходячи з даних таблиці 2 можна зробити висновок, що середній абсолютний приріст основних засобів становить (-46,20), середній темп зростання – 1,09, середній темп приросту – (-0,01), що свідчить про те, що вартість основних засобів на ДП «Черкаський консервний комбінат» за 2010-2015 роки в основному зменшувалась, так за 2010-2015 роки вартість основних засобів зменшилась на 231 тис. грн.

Отже, в результаті статистичного аналізу динаміки основних засобів на ДП «Черкаський консервний комбінат» виявлено, що до 2013 року вартість основних засобів невпинно спадала, а починаючи з 2013 року спостерігається тенденція до збільшення, хоча з графіку досить чітко видно, що лінія тренду спадає, що свідчить про те, що вартість основних засобів знижуватиметься в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Економіка підприємства [Текст] : підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – [Вид. 3-тє, без змін]. – К. : КНЕУ, 2006. – 528 с.
2. Економіка підприємства [Текст] : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 728 с.

Каспрук А.Ю., *асистент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ В СКЛАДІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Бюджетом розвитку є складова частина спеціального фонду місцевих бюджетів, у якому зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення інвестиційної та інноваційної діяльності шляхом здійснення капітальних видатків, фінансування та субсидіювання інноваційних програм (із застосуванням програмно-цільового методу).

Бюджет розвитку є реальним фінансовим інструментом забезпечення програми розвитку територій.

Видатки розвитку – це витрати бюджетів на фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови економіки, субвенції та інші видатки, пов’язані з розширеним відтворенням всіх сфер діяльності окремих територій.

Видатки бюджетів розвитку є передусім засобом соціально-економічного розвитку регіонів, який забезпечується шляхом інвестування коштів бюджету в розбудову місцевої інфраструктури (громадські споруди, обладнання, викуп земельних ділянок, шляхи, водогони та каналізації, очисні споруди, зовнішнє освітлення, утилізація твердих побутових відходів, нові транспортні маршрути,

дороги, сфера обслуговування).

Разом із тим видатки розвитку також здійснюють опосередкований вплив на недержавний сектор. Бюджетні інвестиції в розвиток як соціальної, так і виробничої інфраструктури регіону сприяють залученню приватного капіталу в регіон [1, с. 206].

На жаль, на сьогодні видатки бюджету розвитку формують за залишковим принципом (після повного фінансування всіх поточних видатків) або використовують як базу для покриття непередбачуваних поточних видатків. У більшості випадків, крім нецільового використання видатків розвитку, невирішеною залишається ще одна проблема – їх оптимальне та ефективне використання.

Виділяють декілька причин неоптимального розподілу видатків на розвиток, основними з яких є порушення конкурентних принципів та недостатньо обґрунтований перелік критеріїв відбору проектів, що реалізуються за рахунок бюджету розвитку. Саме тому особливої актуальності набуває проблема формування системи таких критеріїв, яка б забезпечувала дотримання принципів прозорості, конкурентності та оптимальності при відборі проектів.

Необхідно, щоб в процесі реалізації бюджету розвитку існувала система оцінки ефективності, яка надаватиме чітку інформацію про використання бюджетних коштів. Критерієм ефективності буде економічне зростання відповідної території, регіону чи держави. На жаль, коли мова заходить про бюджетні кошти, то як правило питання ефективності витрачання цих коштів відходить на другий план, а особи які відповідають за ефективну реалізацію державних програм в останню чергу піклуються отриманням максимальної користі із одиниці інвестованих бюджетних коштів.

В Україні ефективність використання капітальних видатків, не тільки місцевих бюджетів, але і державного бюджету вкрай низька, що пов’язано з розпорошеністю бюджетних коштів, відсутністю єдиних засад формування та функціонування системи державних інвестицій і забезпечення їх цільового й ефективного використання. Крім того, бюджетний та інвестиційний процеси не скоординовані у часі, формування інвестиційних проектів, що потребують державної підтримки, не інтегровано у загальний бюджетний процес.

Найбільш поширеними щодо відбору бізнес-проектів та визначення пріоритетів в їх фінансуванні за рахунок коштів бюджетів розвитку є пропозиції здійснювати це за наступними критеріями:

- максимум додаткового економічного, соціального, політичного, екологічного або іншого ефекту, який визначається в процесі експертизи за допомогою традиційних показників;
- мінімум втрати ефекту (тобто першочергове фінансування таких проектів, втрата ефекту при відстроченні яких буде найбільшою).

Оцінюючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Бюджет розвитку з тими механізмами перерозподілу ресурсів, які існують сьогодні, неспроможний стати інструментом забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів, а відтак і не може сприяти економічному зростанню України;

2. Склад та частку джерел надходжень бюджету розвитку необхідно переглянути в напрямі їх збільшення;

3. Необхідно визначити та встановити критерії ефективності використання бюджетних коштів, що є вкрай необхідним з міркувань корисного витрачання обмеженого обсягу фінансових ресурсів бюджету розвитку [2].

Бюджет розвитку має стати основою для забезпечення стратегії та середньострокового планування органів місцевого самоврядування та формуватися на основі стратегічного плану розвитку територій і цільових програм. Такий підхід відповідає проголошеному в програмних документах курсу на посилення впливу фінансової, в тому числі бюджетної, політики на створення сприятливих умов для сталого економічного зростання, переходу до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку.

Список використаних джерел

1. Попель, Л.А. Бюджетні інвестиції як складова інвестицій реального сектору економіки [Текст] / Л.А. Попель // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - № 2. - Т. 3. - С. 205-209.

2. Струк, Б. М. Бюджет розвитку як інструмент політики економічного зростання [Текст] / Б. М. Струк // Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу. - http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3035.

***Кизименко Г.С.**, аспірант*
ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України
м. Київ, Украйна

ОЦІНКА СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Для оцінки результатів діяльності підрозділів внутрішнього аудиту (далі – ПВА), формою № 1-ДВА (піврічна) (далі – Звітність), у відповідності з інструкцією, затвердженою наказом Міністерства фінансів України 27 березня 2014 року № 347, (далі – Інструкція № 347) [1] запроваджено *розділ ІІІ. Результативність внутрішнього аудиту*. Цей розділ містить загальну інформацію щодо проведення внутрішніх аудитів та інших контрольних заходів у системі центральних органах виконавчої влади (далі – ЦОВВ) протягом звітного періоду, а також інформацію щодо інших контрольних заходів, які проводились ПВА або в яких брали участь працівники цих підрозділів.

Відповідно до вимог п. 16 Порядку утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, затвердженого постановою КМУ від 28.09.2011 № 1001 (далі – Порядок № 1001) [2], п. 1.1, п. 1.5 глави 1 розділу IV Стандартів внутрішнього аудиту,

затверджених наказом Мінфіну від 04.10.2011 р. № 1247, (далі – Стандарти) [3] та п. 5 Інструкції № 347 [1] ПВА у системі ЦОВВ зобов'язані щопіврічно (до 20 січня та до 20 липня) подавати Звітність до Держфінінспекції.

Метою такого звітування є оцінка результатів діяльності ПВА, яка здійснюється на підставі аналізу основних показників Звітності, що включають:

- інформацію про організаційні аспекти діяльності ПВА, зокрема, їх чисельність, організаційну та функціональну незалежність, стан планування внутрішніх аудитів;
- інформацію щодо стану проведення внутрішніх аудитів (в розрізі напрямів внутрішніх аудитів (аудит ефективності, аудит відповідності, фінансовий аудит), їх плановості (плановий, позаплановий));
- результати внутрішніх аудитів (в розрізі напрямів внутрішніх аудитів - аудит ефективності, аудит відповідності, фінансовий аудит);
- інформацію щодо наданих висновків та рекомендацій, їх впровадження та досягнення результативності;
- інформацію щодо стану організації і функціонування внутрішнього контролю.

Аналіз результатів діяльності ПВА, утворених у ЦОВВ, які координуються Мінфіном України через Міністра фінансів, проводився на підставі Звітності, яку складають ПВА, що функціонують у системі цих органів. За висновками аналізу виявлено низку організаційних недоліків, на які у статистичних звітах, що складаються для інформування Кабміну і Мінфіну про стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (далі – ДВФК), [4] звертає увагу і Держфінінспекція. До таких недоліків, зокрема, належать скорочення посад працівників ПВА, незабезпечення достатньої їх чисельності та/або створення малочисельних підрозділів, які не в змозі забезпечити реалізацію функції внутрішнього аудиту у міністерствах та інших ЦОВВ і, як наслідок – здійснює негативний вплив на планування діяльності ПВА і загалом на стан проведення внутрішніх аудитів.

Однією з найважливіших причин невиконання у повному обсязі покладених на ПВА завдань є низькій рівень кваліфікації внутрішніх аудиторів. Недостатня кваліфікація і непрофесіоналізм внутрішніх аудиторів під час планування, організації, проведення і документування результатів аудиторських досліджень не дозволяє аналізувати і виявляти причини допущення порушень, готувати аудиторські рекомендації, направлені на запровадження дієвих механізмів контролю та отримання економічного ефекту, а також здійснювати відстеження/моніторинг результатів їх впровадження унеможливлює запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності органу. Порушення, які виявляють органи Держфінінспекції з року в рік майже на кожному з перевірених об'єктів, є відображенням відсутності керованості у відповідній сфері управління бюджетними коштами, незадовільного стану такого управління у державних органах влади.

Крім того, як доводять зовнішні оцінки якості внутрішнього аудиту у міністерствах, інших ЦОВВ, їх територіальних підрозділах та бюджетних

установах [4], розроблена внутрішня нормативна база з внутрішнього аудиту в багатьох органах виконавчої влади лише дублює вимоги нормативно-правових актів вищого рівня, без деталізації окремих процедур та не розкриває механізмів їх реалізації із врахуванням галузевої специфіки та окремих аспектів діяльності з внутрішнього аудиту відповідних ЦОВВ.

Відсутність детальних нормативно-правових і методологічних документів з питань організації і проведення внутрішнього аудиту на рівні міністерств та інших ЦОВВ (крім загальних норм Стандартів) спричиняє низку питань, що стосуються формування внутрішньої документальної бази щодо організації і проведення внутрішнього аудиту в системі управління Мінфіну з урахуванням галузевої специфіки підконтрольних суб'єктів і об'єктів внутрішнього аудиту.

Вирішення цих питань сприятиме у подальшому підвищенню повноти, комплексності та якості аудиторських досліджень, які проводяться в системі Мінфіну. Як ключовий державний орган проведення єдиної державної бюджетно-фінансової політики і політики у сфері державного фінансового контролю в Україні, Мінфін не лише повинен забезпечити виконання затвердженого Урядом Плану заходів щодо виконання Угоди про асоціацію України з ЄС [5] у галузі подальшого розвитку ДВФК; він має стати для інших міністерств і ЦОВВ взірцем функціонування новітніх механізмів ДВФК, апробованих у провідних європейських країнах: внутрішнього контролю, який базується на відповідальності міністра і управлінні ризиками, та внутрішнього аудиту як нової складової управлінської діяльності міністерства. Адже, наявність у структурі управління органу державної влади служби внутрішнього аудиту, що працює відповідно до міжнародних стандартів, розглядається у контексті інтеграції в європейський економічний простір як необхідний атрибут для підтвердження Україною статусу асоційованого члена у ЄС.

Список використаних джерел

1. Про затвердження форми звітності № 1-ДВА (піврічна) «Звіт (зведений звіт) про результати діяльності підрозділу внутрішнього аудиту в міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, в Раді міністрів Автономної Республіки Крим, в обласній, Київській або Севастопольській міській державній адміністрації» та інструкції про її складання та подання: наказ Міністерства фінансів України від 27.03.2014 № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0410-14 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

2. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%B (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

3. Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

4. Звіт про стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю в Україні за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/107582 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

5. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80 (дата звернення 26.05.15). – Назва з екрана.

Коваленко А.С., *студентка,* ***Фёдорова А.В.,*** *студентка*
Научный руководитель: ***Матвеев С.П.,*** *к.э.н., доцент*
Харьковский торгово-экономический институт КНТЭУ
г. Харьков, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЦЕН И ИНФЛЯЦИИ

В условиях рынка свободной конкуренции и на заре монополистического этапа его развития господствовал принцип свободы установления цен капиталистическими предприятиями, понимаемый как полное невмешательство государства в процесс становления цен. Исключения составляли периоды военно-политических кризисов, когда прямое целевое регулирование рассматривается как мера вынуждения и временная.

Современный период общественного развития отмечен прямым регулированием цен в масштабах экономики, сочетающимися с регулированием заработной платы: наряду с установлением максимальных пределов роста цен утверждались максимальные пределы роста ставок заработной платы. Такое регулирование получило название «политики доходов».Наиболее жесткий вариант такой политики заключается в одновременном замораживании (запрещении роста) на определенный срок как цен и заработной платы. Применяется он в периоды финансовых кризисов и чрезмерного инфляционного роста цен. Механизм проведения «политики доходов» и его эффективность требует серьезного анализа.

Цена это один из значимых инструментов регулирования экономики, её влияние охватывает множество направлений. Соответствие интересов производства общественным нуждам, стимулирование внедрений достижений научно-технического прогресса, снижение расходов на изготовление и продажу товаров, улучшение качества и конкурентоспособности продукции.

В условиях цикличности экономического развития, цена не всегда является универсальным средством управления экономики, что обуславливае т потребность государственного регулирования цен.

Основными целями ценового регулирования являются:

1. Стабилизация долгосрочного развития экономики и социальной сферы.
2. Предотвращение инфляции.
3. Защита внутреннего рынка.
4. Содействие нормальным условиям конкуренции.
5. Поддержка прожиточного минимума.

На сегодня в экономике существуют три вида цен: государственные фиксированные, регулированные и свободные (рыночные).

Государственная система органов ценообразования включает: общегосударственные, региональные и ведомственные учреждения.

В общегосударственные входит Министерство экономики, деятельность которого направлена на формирование и реализацию ценовой политики, анализ и прогнозирование динамики тарифов, разработка предложений по поводу регулирования цен.

Региональные включают управление по вопросам ценообразования местных администраций и имеют право : регулировать цены на топливно-энергетические ресурсы, тарифы и тепловую энергию, услуги водоснабжения, предельные уровни рентабельности на ценовые надбавки на детское питание.

Ведомственные учреждения согласовывают уровень цен с Министерством экономики и др.

Государственное регулирование цен осуществляется в таких формах : ограничение уровня цены, введение налоговых платежей, поддержка цен государством через дотации.

Одной из важных проблем в экономике является инфляция. Она имеет свойство общего повышения цен и снижения покупательной способности денег. Возникает в результате превышения выпуска денег над производством продукции.

Факторы, которые приводят к возникновению инфляции делят на :

1. Денежный фактор (скорость вращения бумажных денег, их эмиссия, отношение отечественной валюты к другим валютам). Вызывает инфляцию спроса, то есть совокупный платежеспособный спрос превышает предложение товаров на рынке.

2. Производственный фактор (монополизация производства, структурные перекосы в ценовой политике и материальном производстве, недостаточная конкуренция). Вызывает инфляцию предложения, то есть импульсом становится рост расходов производства, в результате возрастания цен на ресурсы.

Антиинфляционная политика проводится на основе программы, которая определяет цель, задание и способы ее реализации.

Чаще всего применяют такие направления антиинфляционной политики : адаптационная, как средство приспособления к инфляции за счет индексации доходов населения; дефляционная – заключается в воздействии на отдельные элементы платежеспособного спроса с целью его ограничения; политика доходов реализуется путем замораживания зарплаты, фиксации цен и контроля за их уровнем, а также ограничение зарплаты путем увеличения налогообложения.

В итоге, хотим обратить внимание на то, что значительно улучшить ситуацию в Украине можно при условии комплексного внедрения мероприятий антиинфляционного регулирования.

Принятые меры по улучшению финансовой ситуации в Украине дадут положительный эффект только при обязательном и существенном оздоровлении финансов организаций и предприятий, эффективном

стимулировании предпринимательства и деловой активности. Это приостановит негативные процессы в экономике - обесценивание денег, падение уровня производства, дефицит госбюджета и обеспечит дальнейший экономический рост.

Следовательно, эффективность антиинфляционной политики зависит от соотношения многих экономических процессов и меры их активности. Наибольшего результата можно достичь только при условии комплексного использования всех возможных способов борьбы с инфляцией и доверия населения страны к органам власти.

Список использованных источников

1. Глазова, Е.С. Инфляция: эволюция, факторы, государственное регулирование [Текст] / Е.С.Глазова, М.П.Степанова // Финансовый менеджмент. – 2010. – № 1. – С. 15-18.

3. Чистов, С.М. / «Государственное регулирование экономики» [Текст] : учеб. пособие / С.М.Чистов, Т.Ф.Никифоров, Ю.Т.Куценко [и др.]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 265 с.

***Комарова І.В.**, к.е.н., доцент*
Бердянський університет менеджменту і бізнесу
м. Бердянськ, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мета сучасної аграрної політики нашої країни полягає у гарантуванні продовольчої безпеки країни, утвердженні пріоритетного розвитку агропромислового виробництва, створенні сучасного конкурентоспроможного агропромислового виробництва, виході на агропромисловий ринок світу. Безумовно, жоден з цих напрямків неможливо втілити в життя без державної фінансової підтримки розвитку аграрного сектору. Для досягнення мети аграрної політики України всі заходи оптимізації бюджетної підтримки аграрного сектору доцільно здійснювати за чотирма взаємодоповнюючими напрямками: підтримка сільськогосподарського виробництва, фінансування оптимізації ресурсного потенціалу, фінансування розвитку аграрного ринку, фінансування розвитку соціальної сфери. При цьому всі напрямки є взаємопов’язаними та взаємодоповнюючими. В Україні на фінансування соціальної сфери села виділяється менше 0,5% коштів, передбачених на фінансування аграрного сектору (рис. 1).

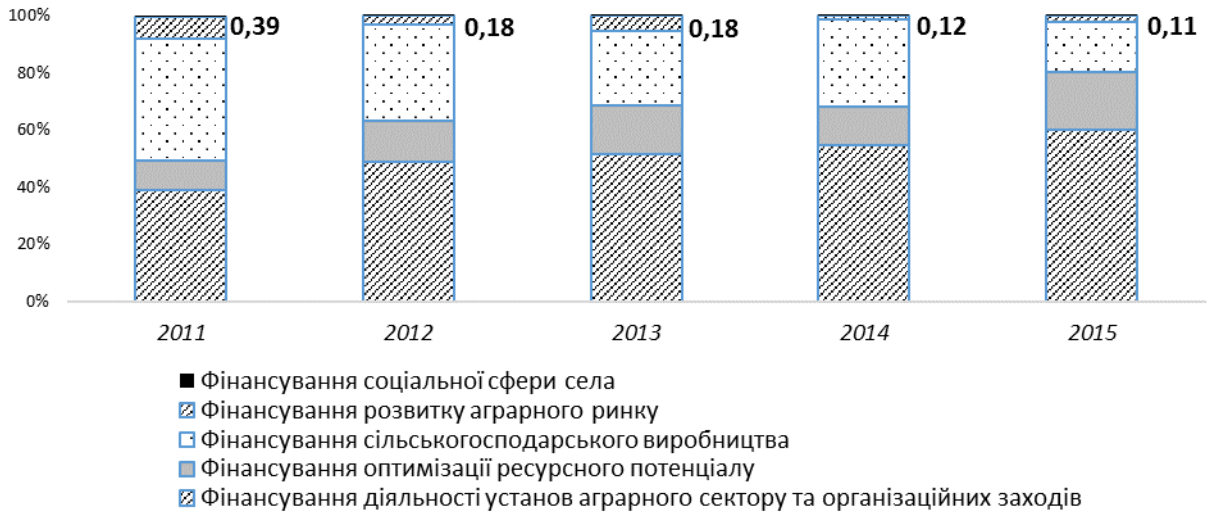

Рис. 1. Значення видатків на соціальну сферу села у загальному обсязі бюджетного фінансування аграрного сектору

Джерело: побудовано автором за [1, 2]

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва неможливо розглядати без покращання умов життя сільського населення, яке значною мірою має забезпечуватись за рахунок підвищеної державної уваги до проблем фінансування розвитку сільських територій. Основні заходи бюджетного впливу на стабілізацію соціальних процесів на селі, на нашу думку, мають здійснюватися за трьома напрямами.

Перший напрям. Фінансова підтримка заходів з розвитку сільських територій: реформування та розвиток комунального господарства; розвиток у сільській місцевості інженерних комунікацій; розвиток у сільській місцевості зв’язку та телекомунікацій; розвиток у сільській місцевості малого підприємництва.

Другий напрям. Фінансова підтримка розвитку соціальної сфери села: розширення у сільській місцевості мережі закладів охорони здоров'я, освіти, побутового обслуговування та культури, фізичної культури і спорту; фінансування на селі житлового будівництва для молодих спеціалістів несільськогосподарських спеціальностей.

Третій напрям. Фінансова підтримка кадрового забезпечення аграрного сектору: підготовка наукових кадрів для АПК; підготовка кадрів для АПК вищими навчальними закладами; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів АПК; фінансова допомога молодим спеціалістам, що прибувають на роботу в сільську місцевість на переїзд до нового місця проживання та обзаведення господарством; фінансування надання молодим спеціалістам земельних ділянок з державного резервного фонду.

Вважаємо, що оптимізація бюджетної підтримки заходів з розвитку сільських територій має спрямовуватись на забезпечення покращання умов життя селян, а саме: на реформування і розвиток комунального господарства, на розвиток інженерних комунікацій, зв’язку та телекомунікацій. Важливого значення набуває також державна підтримка розвитку у сільській місцевості

малого підприємництва у галузях, не пов'язаних з сільським господарством: надання послуг, торгівля. Це дозволить не лише покращити рівень життя селян, а й забезпечити частину з них роботою, причому не сезонного характеру. Покращанню рівня життя сприятиме також бюджетна підтримка розвитку соціальної сфери села: розширення мережі закладів охорони здоров'я, освіти, побутового обслуговування та культури, фізичної культури та спорту. Відсутність зазначених закладів та установ у сільських населених пунктах у поєднанні з неможливістю працевлаштування спонукає молодь виїжджати у пошуках більш заможного та влаштованого життя до міст.

Держава має обов'язково потурбуватись про забезпечення молоді на селі житлом. Вважаємо, що молоді спеціалісти несільськогосподарських спеціальностей, що прибувають до сіл на роботу, мають забезпечуватись житлом, збудованим за державні кошти. Крім того, необхідно відродити практику надання всім молодим спеціалістам, що погоджуються працювати в сільській місцевості, фінансової допомоги на переїзд до нового місця проживання та на обзаведення домашнім господарством. Крім зазначених заходів, одним із стимулів могло б стати також надання молодим спеціалістам земельних ділянок з державного резервного фонду.

На нашу думку, сукупність зазначених заходів дозволить державі підняти престижність роботи на селі та стимулювати приплив молоді на роботу в сільську місцевість. Необхідною умовою розвитку сільських територій є підвищення ролі державного фінансування відповідних програм.

Список використаних джерел

1. Звітність про виконання бюджетів України за 2009–2014 роки [Електронний ресурс] / Державне казначейство України, Міністерство фінансів України. – Режим доступу : http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477 (дата звернення : 09.05.2015). – Назва з екрана.

2. Про Державний бюджет України на 2015 рік [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом 16.04.2015 р.] / Верховна Рада України; Закон, Бюджет від 28.12.2014 № 80-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 5. – С.37. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19 (дата звернення 03.05.2015р.). – Назва з екрана.

***Кондукова Е.В.**, к.е.н., доцент*
Національний університет податкової служби України
м. Ірпінь, Київська обл., Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ЕТАПІ ВІДБОРУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ДО ПЕРЕВІРКИ

Застосування фінансово-економічного аналізу платників податків має достатньо тривалу історію в практиці діяльності Державної фіскальної служби України, на протязі якої уявлення про його необхідність, обсяг і основні напрями змінювалися радикально – від заперечення його необхідності взагалі і до впровадження детальної, об’ємної і доволі формальної методики аналізу стосовно всіх платників податків без винятку. Для розуміння різноманітності підходів до питань застосування фінансово-економічного аналізу в діяльності Державної фіскальної служби проаналізуємо основні з них. На першому етапі, у період становлення Державної фіскальної служби в 1990-95 рр. не вважалося за потрібне аналізувати фінансово-економічне становище платника податків, оскільки впроваджувалися принципи періодичної перевірки всіх платників на рівноправній основі методами документальної перевірки і заходів фактичного контролю. У 1998 р. ДПА розробила одні з перших методичних рекомендацій щодо аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій, які були призначені для наступного аналізу і розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності платника податків. Зокрема, вже тоді ставилося завдання врахувати галузеві особливості підприємств. Ця методика повторювала традиційну методику економічного аналізу, яка склалася, ще у радянські часи, якщо не рахувати податкових аспектів – аналізу податкового навантаження, структури нарахованих податків, недоїмки і впливу нормативних актів на рівень податкового навантаження підприємств [1].

З початку 2000-х років починається другий етап розвитку фінансово-економічного аналізу у податковому контролю: впроваджується т. н. кабінетний аудит платників податків як засіб виявлення потенційних проблем, здатних вплинути на викривлення податкової звітності і розрахунки з бюджетом; це в свою чергу повинно призвести до скорочення термінів і підвищення ефективності податкової перевірки [2]. Однією з головних ідей цього документу було встановлення взаємозв’язку між податковими ризиками і відхиленнями певних фінансових і економічних показників підприємства в різних формах звітності і від визначеної бази. Зокрема, встановлювалася необхідність порівняння фінансових коефіцієнтів з середньогалузевими значеннями, робилися спроби визначити причини тієї чи іншої їх динаміки. Але аналіз коефіцієнтів залишався базовим елементом цієї методики.

Третій етап розвитку методики і змісту фінансово-економічного аналізу в діяльності податкової служби пов'язаний із двома обставинами: по-перше, в центрі уваги опинився фінансовий аналіз в класичному вигляді і окремо від

інших методів аналізу, причому він використовувався як для отримання загального уявлення про проблеми підприємства (в т. ч. ті, що здатні вплинути на розрахунки з бюджетом), так і для порівняння фінансової і податкової звітності. По-друге, зроблено спробу розробити універсальну методику фінансового аналізу для потреб контролюючих органів [3], а потім і спеціалізовану для податкових потреб [4].

Самі по собі спроби розробки універсальної методики для контролюючих органів представляють великий інтерес, але в даному випадку вона виявилася скоріше невдалою. Методика включає 12 основних таблиць (не рахуючи присвячених аналізу виконання фінансового плану). Хоча зроблені деякі спроби навести тлумачення динаміки тих чи інших статей фінансової звітності або фінансових коефіцієнтів, але в цілому принципам оцінки і тлумачення отриманих результатів розрахунків приділена абсолютно недостатня увага, а податкові тлумачення відсутні взагалі. Тим не менше, протягом певного періоду часу ця методика була рекомендована для проведення фінансового аналізу всіх відібраних для перевірки платників податків на етапі доперевірочного аналізу. Зрозуміло, що вона виявилася дуже громіздкою і трудомісткою у виконанні, а головне, результат суттєво залежав від особистих якостей виконавця і його здатності визначати причини тієї чи іншої динаміки фінансових коефіцієнтів. Дуже швидко вона практично перестала використовуватись на практиці, і навзамін на її основі була розроблена спеціалізована методика аналізу фінансового стану і податкових ризиків за розширеним переліком питань [4].

Зокрема, уводилися питання аналізу ризиків на основі даних реєстраційних документів та інших джерел інформації, які наявні в органах фіскальної служби, а також розглядалися питання податкових ризиків, пов’язаних з контрагентами підприємства, використанням його виробничих потужностей. Але базова складова цієї методики – фінансовий аналіз платника податків – розроблялася на основі Методики №170, і таким чином, успадкувала усі її недоліки. Частково завдяки їм, і частково завдяки переходу на іншу систему оцінки податкових ризиків цей Методичний посібник на поточний момент не використовується при підготовці актів і додатків до актів податкової перевірки, але зберігає свою актуальність як рекомендаційний і методичний документ. Принаймні нічого подібного за рівнем охоплення проблем і переліком розглянутих питань більше не розроблялося.

На нормативному рівні відбулося повернення до ризик орієнтованої системи відбору платників податків і їх до перевірочного аналізу. Але на відміну від попереднього варіанту податкова служба вже не намагалася описати усі існуючі податкові ризики і прив’язати їх до тих чи інших рядків податкової звітності для автоматичного відбору. Був розроблений список приблизно з 40 податкових ризиків, поділених на три групи – високі, низькі і незначні, причому застосовувалися як кількісні так і якісні методи їх оцінки [5; 6].

При відборі платників податків для перевірки визначалися ті ризики, які для них були типові, і якщо їх набиралося більш певного рівня, підприємство включалося в план-графік на одному з двох рівнів. Рівень А формувався на

рівні центрального офісу ДФС з тих платників податків, які мали не менше трьох ризиків високого ступеня і задовольняли кільком додатковим критеріям (кількість працюючих, обсяги основних засобів, обсяги доходів) [6].

Рівень Б формувався на регіональному рівні за результатами аналізу основних показників діяльності і з урахуванням наявності ризиків (але це не вважалося обов'язковим). Таким чином, комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності вже не передбачався для всіх підприємств, хоча і згадувався в якості допоміжного і обмеженого за обсягом інструменту відбору.

З аналізу історії застосування фінансово-економічного аналізу в практиці української фіскальної служби витікає невтішний висновок про те, що за минулі роки не тільки не розроблена єдина її методика і правила інтерпретації отриманих результатів, але і не вирішене остаточно питання про необхідність такого аналізу і його обсяг, та етап планування податкових перевірок, на якому він має застосовуватись.

Необхідність фінансово-економічного аналізу хоча і не ставиться під сумнів офіційно, але постійно відбуваються коливання від нього, як основного інструменту відбору платників податків і до перевірочного аналізу до ризик-орієнтованої системи проведення цих етапів. За умов ризик-орієнтованої системи фінансово-економічний аналіз хоча і не викидається з процедури зовсім, але залишається у дуже обмеженому вигляді, втрачаючи комплексний характер. В цьому випадку і до перевірочний аналіз головним чином присвячений формулюванню гіпотез щодо встановлених для платника податкових ризиків, їх підтвердження або спростування.

Список використаних джерел

1. Щодо Методичних рекомендацій по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій : Лист ДПА України від 27.01.1998 № 759/10/20-2117. [Електронний ресурс]. Сайт : Бібліотека бухгалтерського обліку... і не тільки. Режим доступу : http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=422 (дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб) : Наказ ДПА адміністрації України від 25.11.2002 № 567. [Електронний ресурс]. Сайт : Професійна юридична система МЕГА-НаУ. Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=139999 (дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

3. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки: Наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 № 170. [Електронний ресурс]. Сайт : Верховна Рада України: офіційний веб-портал. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06 (дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

4. Щодо здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності при проведенні перевірок : Лист ДПА України від 17.03.2009 р. № 2393/7/23-308. Сайт : Професійна юридична система МЕГА-НаУ. Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=244314(дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання : Наказ ДПА України від 01.04.2011 р. № 190. Сайт : Професійна юридична система МЕГА-НаУ. Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=627233 (дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання : Наказ ДПС України від 27.06.2012 р. № 553. Сайт : Професійна юридична система МЕГА-НаУ. Режим

доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=782261 (дата звернення: 30.05.15). - Назва з екрана.

Кравчун В.А., *студент*
Науковий керівник: ***Каспрук А.Ю.,*** *асистент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ

В сучасних умовах децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади у відповідності до місцевих потреб і уподобань. Саме тому місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. З місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне страхування населення, а також фінансується розвиток галузей виробничої сфери, в першу чергу місцевої промисловості і комунального господарства.

Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку окремої території потребує координації всієї системи фінансових ресурсів. Тому необхідним є формування достатньої фінансової бази відповідних територій, а також регулювання розподільчих процесів в умовах ринкових відносин.

Цілі соціально-економічного розвитку регіону полягають у збільшенні доходів населення, покращенні якості освіти, стану навколишнього природного середовища, рівності можливостей, розширенні особистої свободи, збагаченні культурного життя. З метою досягнення цих цілей, органи місцевого самоврядування, опираючись на ресурси місцевих інституцій, повинні розглянути всі можливості й скерувати потрібні ресурси на соціально-економічний розвиток території.

Соціально - економічний розвиток регіонів залежить, насамперед, від фінансових ресурсів територіальних органів управління, в першу чергу – доходів місцевих бюджетів, та їх ефективного використання.

Питання удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів та пошук резервів їх збільшення є надзвичайно актуальним в умовах

розширення повноважень, якими наділяються органи місцевого самоврядування. Протягом останніх років в Україні спостерігається негативна тенденція до зменшення частки власних доходів у структурі доходів місцевих бюджетів і збільшення кількості дотаційних бюджетів. Недостатність власних стабільних джерел доходів значно обмежує вплив місцевих органів влади на соціально-економічний розвиток регіонів. Тому розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів є надзвичайно важливим завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісному виконанню покладених на них завдань і функцій [2, с. 105].

Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України протягом останніх років значно скоротилася, а у перерозподілі ВВП вона зовсім незначна. Це свідчить про обмеженість впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні через недостатній рівень забезпечення їх власними фінансовими ресурсами.

Ситуація, яка склалася на даний момент в економічному розвитку України, свідчить про те, що централізація в управлінні країною та її економікою безперспективна. Без децентралізації функцій щодо розвитку економіки регіон не може забезпечити налагодження взаємозв’язків територіальних інтересів із загальнодержавними. Кожний регіон, враховуючи власні економічні та соціальні потреби, визначає свою участь у спільному з іншими регіонами вирішенні міжрегіональних проблем.

Для зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування і надання їм досить широких повноважень необхідно прагнути до досягнення реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації через удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин, посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів, підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства.

При плануванні видаткової частини місцевого бюджету доцільно враховувати структуру видатків території, яка зумовлена кількістю населення, кліматичними умовами, аграрним чи промисловим напрямом виробництва, пріоритетними напрямами розвитку економіки на цій території.

Роль місцевих бюджетів як важеля впливу на реальну економіку регіонів і фактора економічного зростання реалізується головним чином через бюджет розвитку в складі місцевих бюджетів, тому планування бюджету розвитку, ресурси якого спрямовуються на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури, потребує особливої уваги.

Сьогодні, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, від формування оптимального набору бізнес-проектів, що будуть реалізовані за рахунок бюджетних коштів, залежить як вирішення основних соціальних, екологічних, економічних та інших проблем, так і забезпечення соціально-економічного зростання в цілому. Саме тому, в першу чергу, потрібно підвищити ефективність відбору таких проектів та забезпечити виконання бюджету розвитку на прозорій основі без лобіювання приватних інтересів.

Введення нових напрямів використання бюджетних ресурсів, в тому числі

за рахунок бюджету розвитку, дасть змогу:

- забезпечувати фінансовими ресурсами реалізацію перспективних напрямів організації нових та/або модернізацію діючих високотехнологічних виробництв;
- розширити джерела наповнення бюджету;
- скоротити відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів;
- забезпечити матеріально-технічну базу, насамперед, установ і закладів, що займаються науковою діяльністю, підготовкою кадрів, підвищенням їх кваліфікації, медичним обслуговуванням населення [1, с. 73].

Список використаних джерел

1. Кириленко, О.П. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія [Текст] / За ред. О.П. Кириленко – Тернопіль: ТНЕУ, Економічна думка, 2008. – 376 с.

2. Сунцова, О.О. Фінансові аспекти соціально-економічного розвитку держави та її регіонів: монографія [Текст] / О.О. Сунцова. – К.: Міністерство освіти і науки України, УкрІНТЕІ, 2009. – 299 с.

***Кривенко Н.В.**, к.е.н., с.н.с., докторант*
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"
м. Київ, Україна

РОЗШИРЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ УГРУПУВАНЬ

Починаючи з другої половини XX ст. однією з особливостей світової економіки став розвиток міжнародної економічної інтеграції. Створення інтеграційних об'єднань характерне практично для країн усіх континентів, зокрема Західної Європи (ЄС, ЄАВТ), Північної Америки (НАФТА), Південної Америки (МЕРКОСУР, КАРІКОМ), Азійсько-Тихоокеанського регіону (АСЕАН, АТЕС), Африки (ЕКОВАС, САДК). Також інтегруються країни на пострадянському просторі, це такі угрупування як – СНД, Союз Росії та Білорусії, ЄврАзЕс, ОЧЕС, ГУАМ та ін. При цьому спостерігалось помітне зростання кількості інтеграційних угрупувань. Так, у 1995 р. було зареєстровано 124 регіональних торговельних об'єднань, у 2005 р. – 330, з яких 180 діючих, причому 84 % були угодами про вільну торгівлю, а у січні 2012 р. кількість зареєстрованих угод збільшилась до 511, діючих до 319 [1, с.179]. Однією з передумов інтеграції вчені виділяють географічну близькість країн. [2, с.310], що і видно зі складу наведених об'єднань. Проте варто зазначити, що у світовій економіці з'являється нова тенденція – об'єднання між інтеграційними угрупуваннями, причому і які знаходяться на значних відстанях.

Повністю погоджуємось з І.Бураковським, який стверджує "зараз ми є свідками появи нового економічного феномена - угод між регіональними

об'єднаннями, які можуть бути географічно розташовані в різних регіонах світу" [1, с.46].

При цьому міжнародні угоди свідчать, що географічна близькість як чинник стійкості об'єднання, економічної інтеграції та необхідна передумова останньої значно втратила своє значення. Тобто, географічна відстань вже не сприймається як фактор, що впливає на конкурентоспроможність продукції, яка виробляється віддаленими між собою торговельними партнерами [1, с.47]. Але вчені, аналізуючи інтеграційні процеси в Південній Америці, звернули увагу, що до певного часу інтеграція в межах одного угрупування МЕРКОСУР не розвивалась, оскільки між ними не було достатньо якісної транспортної інфраструктури. В даному прикладі пропонується географічну близькість трактувати як наявність транспортних комунікацій [2, с. 311]. Тобто важливою є наявність транспортних комунікацій між членами угрупувань.

Хоча і країни-члени АТЕК розташовані на різних континентах, зокрема Австралія, Китай, Російська Федерація, США та ін., вони прагнуть до створення ЗВТ. Але йдеться про об'єднання інтеграційних угруповань.

Так, АСЕАН і МЕРКОСУР є пріоритетними партнерами для ЄС щодо укладання угод про вільну торгівлю. У 2010 р. Європейський Союз розпочав переговори щодо їх укладання із Сінгапуром та Малайзією. Також у 2008 р. набула чинності Угода про вільну торгівлю між Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та Південно африканським митним союзом,а ще у 1991 р. - Угода про Європейський економічний простір між ЄС та ЄАВТ, причому є досить успішною[1, с.46].

В кінці 80-х років США розробили план "Американська ініціативна" по розширенню НАФТА на Південну Америку і створенню Всеамериканської зони вільної торгівлі – ФТАА. Також США підписали з країнами-членами Центральноамериканського спільного ринку і Північного трикутника Угоду про Центральноамериканську зону вільної торгівлі [3, с.292]. Робота в цьому напрямку продовжувалась і в подальшому.

Також Латиноамериканське об'єднання МЕРКОСУР розвиває економічні зв'язки з іншими інтеграційними угрупуваннями та країнами. У 1995 р. було підписано і у 1999 р. набула чинності Міжрегіональна угода про співробітництво з ЄС, крім того ведуться переговори про створення зони вільної торгівлі [3, с.276]. Крім того підписано дві угоди з Антським співтовариством про створення зони вільної торгівлі (1998 р.) та економічну співпрацю (2002 р.) [3, с.277].

Заслуговує на увагу створення ЗВТ між США та ЄС. Ідея створення трансатлантичної ЗВТ вперше була запропонована у 1994 р. В грудні 2009 р. група європейських інститутів підготували доповідь щодо нетарифних бар'єрів в сфері трансатлантичної торгівлі [4, с.159-158]. Переговори в даному напрямку продовжуються.

Отже, у світі спостерігається суттєве зростання кількості інтеграційних угрупувань практично між країнами усіх континентів, в більшості це зони вільної торгівлі, не всі угрупування є діючими, в останні роки характерним стає об'єднання між інтеграційними угрупуваннями та їх з окремими країнами. Це видно і з проведення переговорів між такими розвиненими угрупуваннями як

ЄС, НАФТА, МЕРКОСУР.

Список використаних джерел

1. Зони вільної торгівлі на початку XXI століття [Текст] : монографія / І.В.Бураковський, А.С.Філіпенко, О.І. Шнирков та ін. ; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ : Київський університет, 2013. – 399 с.
2. Международные экономические отношения [Текст] : учебник / Балдин и др. ; под ред. В.Е. Рыбалкина. – [5-е изд. перераб. и доп.]. – М. : ЮНИТИ-ДАИА, 2004. – 605 с.
3. Международная єкономическая интеграция [Текст] : учебное пособие / под. ред.. Н.Н.Ливенцева. – М. : Экономистъ, 2006. – 430 с.
4. Глущенко, Ю.Н. Состояние, проблемы и перспективы сотрудничества США и ЕС в экономической сфере [Текст] / Ю.Н.Глущенко // Проблемы национальной стратегии. – 2011. – No 4 (9). – С. 146-161.

Крошка Т.І., *викладач,* ***Присакар І.В.,*** *студентка*
Фінансово-економічний коледж
Буковинського державного фінансово-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ОСНОВНІ ОЗНАКИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Мистецтво побудови економіко-математичної моделі полягає в узгоджувані якомога більшої лаконічності у її математичному описі з достатньою адекватністю та точністю модельного відтворення тих сторін аналізованої економічної реальності, які, власне, і цікавлять дослідника згідно з цілями та взятими гіпотезами.

Метод «проб і помилок» у наші дні непридатний, дуже мало часу залишається для «проб» і досить дорогими можуть бути помилки. У ринкових умовах не повинно бути місця свавільним рішенням. Стратегічні рішення необхідно приймати не інтуїтивно, а на підставі всебічного статистичного аналізу та математичних розрахунків. Аналітики надають перевагу «пробувати і помилятися» з допомогою економіко-математичних моделей.

З позиції оптимального планування та керування, підприємство або структурний підрозділ розглядається як система, в якій комплексно відображаються технологічні, економічні та організаційні взаємозв’язки керованого об’єкта, а також його складників.

Оптимальні плани виробничих та господарських структур повинні забезпечувати балансовий взаємозв’язок завдань для випуску продукції з виробничими та фінансовими ресурсами, які є в наявності. Концепція оптимального керування народним господарством і його галузями бере свій початок у наукових працях академіків Л.В. Канторовича, В.В. Новожилова, В.С. Немчинова та ін.

З оптимальним планом безпосередньо взаємодіє поняття економіко-математичної моделі, яка є концентрованим виразом існуючих взаємозв’язків і

закономірностей процесу функціонування економічної системи в математичній формі і складається із сукупності пов'язаних між собою математичних залежностей у вигляді формул, рівнянь, нерівностей, логічних умов та факторних величин, всі або частина яких має економічний зміст. За своїм призначенням в економіко-математичних моделях ці фактори діляться на параметри та характеристики: вхідні характеристики зовнішнього середовища, початкові умови, модель об'єкта, змінні параметри станів та керування, вихідні характеристики об'єкта.

Процес побудови моделі складається з трьох основних елементів: суб'єкта, об'єкта дослідження та моделі, з допомогою якої суб'єкт пізнає об'єкт.

Математична модель – це такий матеріально або розумово зображуваний об'єкт, який у процесі дослідження замінює об'єкт-оригінал таким чином, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про цей об'єкт.

В означенні моделі можна визначити декілька важливих моментів:

1) модель може бути матеріальним об'єктом або абстрактним представленням, і, як наслідок, конкретне втілення моделі не буде суттєвим для мети моделювання;

2) основна властивість моделі – здатність представити об'єкт при дослідженні його властивостей;

3) моделлю може бути тільки така структура, яка дозволить отримати на її основі більш повну інформацію, в порівнянні з безпосереднім дослідженням об'єкта.

Основні етапи процесу моделювання: визначення об'єкту дослідження – побудова моделі – вивчення моделі – отримання знань про модель – перенесення знань із моделі на оригінал – перевірка та використання знань.

У більшості випадків об'єктом моделювання може бути реальна господарська система чи один або два процеси, що відбуваються в ній. Для побудови моделі необхідно не просто вибрати об'єкт, але й подати його структурний опис у вигляді системи, тобто визначити межі його взаємодії з зовнішнім середовищем. Моделі одного й того ж об'єкта можуть бути різними та відображати його з різних сторін.

Перевага математичного моделювання очевидна: вона полягає у можливості отримати інформацію про об'єкт вивчення без проведення дійсних експериментів. А це, в свою чергу, виправдовує витрати на розробку алгоритмів і методів розв'язання поставлених задач.

Моделювання має багатовекторний характер і його доцільно застосовувати в таких випадках:

1) об'єкт недоступний для безпосереднього дослідження;

2) об'єкт настільки складний, що дослідження його втрачає сенс через складність самого дослідження, або ж через наявність великої кількості побічних для даного дослідження факторів;

3) дослідження на реальному об'єкті неможливі з деяких

4) міркувань (моральних, фінансових або конкурентних). Моделюючи конкретну ситуацію, аналітик має з'ясувати,

5) наскільки чітко й точно модель відображає реальну дійсність і надійність отриманих кількісних оцінок.

Всі моделі є спрощеним відображенням реальної системи, але якщо цей процес виконано коректно, то отримане наближене відображення реальної ситуації дає можливість мати достатньо точні характеристики об'єкта дослідження. Економіко-математичні моделі не створюють нових і не змінюють існуючих принципів та методологічних основ економічної теорії, вони змінюють способи їх використання для всебічного кількісного та якісного аналізу закономірностей і взаємозв'язків економічних процесів. При побудові економіко-математичної моделі слід вміло володіти такими поняттями: критерієм оптимальності, цільовою функцією, системою обмежень, рівняннями зв'язку, розв'язком моделі.

Найбільш важливими моделями, що використовуються при дослідженні розвитку та функціонування економічних процесів є математичні. Будь-яка модель задачі дослідження окремого класу включає в себе змінні, систему обмежень і мету.

Змінні в моделях класифікуються як змінні стану, росту, додаткові та керовані. Параметри та константи – це незалежні від часу економічні показники та нормативні коефіцієнти, які характерні для об'єкта і включаються до моделі через систему обмежень.

Система обмежень визначає границі існування області дійсних та допустимих розв'язків і характеризує основні зовнішні та внутрішні властивості об'єкта. Обмеження визначають область відбуття процесу, границі зміни параметрів та характеристик об'єкта.

Таким чином, саме критерій оптимальності та система обмежень в першу чергу визначають концепцію функціонування майбутньої математичної моделі, її концептуальну модель, а їх формалізація, тобто побудова цільової функції та рівнянь зв'язку, представляють собою математичну модель.

Для того, щоби моделювання стало дієвим інструментом пізнання, необхідно правильно побудувати математичну модель, адекватну процесу, що вивчається.

Найчастіше математичні методи використовують для вирішення класичних задач оптимізації, імітації чи прогнозування.

Адекватність побудованих математичних моделей оцінюється із урахуванням таких чинників:

1) відповідності структури та властивостей об'єкта керування;

2) відповідності властивостей і можливостей методів формування інформаційної бази моделей, виконання їх на основі процедури імітації;

3) відповідності до вимог розв'язання управлінських задач.

Список використаних джерел

1. Економіко-математичне моделювання [Текст] : навчальний посібник / За ред. О. Т. Іващука. – Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.

2. Вітлінський, В. В. Моделювання економіки [Текст] : навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.

Кушнір В., *студент магістратури*
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана
м. Київ, Україна
Кушнір Л.А., *к.е.н., доцент*
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Метою обліку витрат і визначення собівартості продукції (робіт, послуг) є документоване, своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат на виробництво продукції для забезпечення контролю за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Витрати на виробництво м'ясної продукції на переробних підприємствах формують за об'єктами обліку, планування й визначення собівартості продукції (калькулювання), а також за центрами відповідальності (підрозділами підприємства тощо) (рис. 1). За цими об'єктами витрат відкривають рахунки аналітичного обліку виробництва.

Об'єктами обліку витрат виробництва на м'ясопереробних підприємствах є окремі м'ясопродукти (групи м'ясопродуктів), а також незавершене виробництво.

Метою визначення місць витрат виробництва м'ясопродукції є забезпечення контролю витрат в розрізі виробничих центрів шляхом підвищення точності та ступеня деталізації калькулювання собівартості продукції.

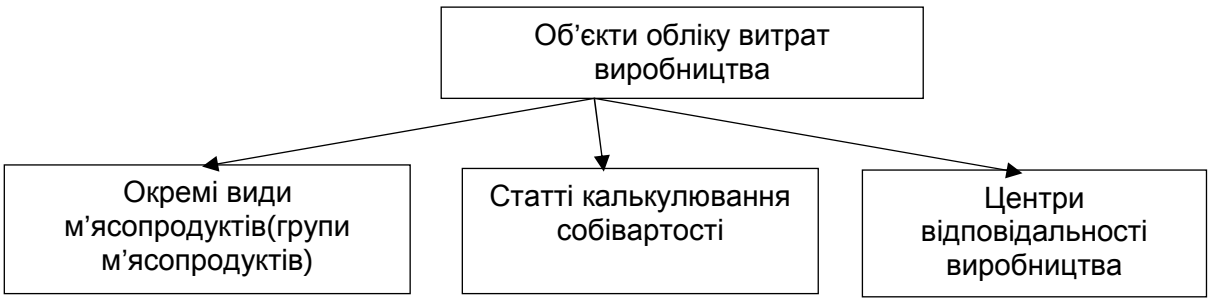

Рис. 1. Об'єкти обліку витрат виробництва м'ясопродуктів
Джерело: власна розробка

З метою виділення носіїв витрат за центрами витрат м'ясопереробного підприємства можна використати ознаки, запропоновані В. В. Слободян:

1) Економічна сутність – продукція;
2) Вид виробництва – основне, допоміжне, обслуговуюче;
3) Ступінь готовності продукції – продукція після проходження останньої технологічної операції;

4) Ієрархічний зв'язок продукції – тип, вид продукції [2].

Основне виробництво м’ясопереробних підприємств зазвичай поділяється на три рівні(переділи).

До першого рівня відноситься лише забійний цех.

До другого рівня відносять цех субпродуктів, жировий цех, цех технічних фабрикатів, шкіро-посолочний цех, кишковий цех.

До третього рівня належить кулінарний цех, консервнийцех та ковбасних цех.

Витрати на виробництво м’ясо-продукції у плануванні та обліку групуються за статтями, які кожне підприємство визначає самостійно і затверджує наказом про облікову політику.

Увагу слід акцентувати на тому, що витрати на виробництво продукції при їх плануванні, обліку і калькулюванні собівартості продукції групуються за такими статтями:

- сировина та основні матеріали;
- покупні напівфабрикати і вироби, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій;
- зворотні відходи (вираховуються);
- природні втрати;
- транспортно-заготівельні витрати;
- допоміжні матеріали на технологічні цілі;
- паливо і енергія на технологічні цілі;
- основна та допоміжна заробітна плата виробничих робітників;
- відрахування на соціальне страхування;
- витрати, пов’язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції;
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі витрати;
- втрати від браку;
- попутна продукція (вираховується)[2].

Майже аналогічний перелік статей рекомендується у П(С)БО 16 «Витрати» та методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, згідно яких, підприємства в своїй обліковій політиці можуть вносити зміни щодо складу статей витрат в залежності від техніки, технології і організації виробництва та питомої ваги окремих видів витрат у собівартості продукції. В процесі дослідження було з’ясовано, що в обліку на м’ясопереробних підприємствах доцільно використовувати статті «основна продукція» та «попутня продукція» і впровадити статтю витрат «побічна продукція», які є багатоелементними)[1].

До статті калькуляції «побічна продукція»,пропонуємо, віднести гній, шкіри поваленого молодняку, шерсть-линька, перо, пух, волосся.

До статті калькуляції «Сировина та основні матеріали» включається вартість сировини та основних матеріалів, витрачених на виробництво продукції. До них належать матеріали, які входять до складу продукції, що виробляється, як основні або є необхідними компонентами при її виготовленні. Вартість худоби, що передається на забій, включається в цю статтю за закупівельними цінами, а вартість м’яса, субпродуктів, харчових жирів і

кишкового фабрикату власного виробництва для виробництва ковбасних виробів, консервів, м'ясних напівфабрикатів, пельменів, котлет, пиріжків, м'яса для фасування, м'ясних блоків – за оптовими цінами. Сировина та основні матеріали відносяться на окремі види продукції за прямою ознакою.

До статті калькуляції «Зворотні відходи» включається вартість відходів одержаних у виробництві. До них належать залишки сировини, що утворилися у процесі виробництва продукції, втратили повністю або частково споживчі властивості початкового ресурсу або взагалі не використовують за прямим призначенням (конфіскати туш і субпродуктів, нехарчові обрізки тощо).

До статті калькуляції «Природні втрати» включаються природні втрати ваги м'яса та субпродуктів при термічній обробці та зберіганні на холодильниках. З метою рівномірного віднесення витрат на собівартість продукції щомісячно створюється резерв на покриття м'яса і субпродуктів при зберіганні і термічній обробці в межах встановлених норм. Розподіл цих витрат між окремими видами продукції проводиться пропорційно їх виробничій собівартості (без інших виробничих втрат) і відноситься безпосередньо на вартість відповідного виду м'яса.

Вартість сировини, матеріалів, палива складається з їх вартості придбання і транспортно- заготівельних витрат на їх доставку. До транспортно-заготівельних витрат належать такі їх види:

- утримання приймальних пунктів (витрати на оплату праці, амортизацію, утримання та ремонт приміщень, інвентаря тощо);
- утримання худоби в приймальних пунктах.
- вартість транспортування худоби від приймальних пунктів до комбінатів;
- провізна плата з усіма додатковими зборами;
- витрати на розвантажування і доставку матеріальних цінностей;
- суми витрат матеріалів при транспортуванні в межах норм природних втрат;
- витрати на відрядження, що безпосередньо пов'язані із заготівлею сировини та матеріалів.

До статті калькуляції «Допоміжні матеріали на технологічні цілі» включається вартість матеріалів, які не є складовою частиною продукції, що виробляється, але використовується при її виготовленні або використовується в процесі виробництва готових виробів для забезпечення нормального технологічного процесу і пакування продукції. У м'ясній промисловості до допоміжних матеріалів належить шпагат, цукор, сіль, хімікати, спеції, дезинфікуючі та миючі засоби, пакувальні матеріали, тара одноразового використання тощо.

До статті калькуляції «Паливо та енергія на технологічні цілі» включаються витрати на всі види палива (тверде, рідке, газоподібне) та енергії (пара, стиснене повітря, вода тощо), що витрачаються безпосередньо на технологічні потреби основного виробництва. За цією статтею плануються та обліковуються витрати на виробництво холоду, який використовується для забезпечення належного температурного режиму процесів виробництва.

Стаття калькуляції «Основна та допоміжна заробітна плата виробничих

робітників» містить інформацію про усі види нарахованої заробітної плати, надбавок, доплат та премій. На підприємствах м'ясної промисловості в більшості застосовується відрядна форма оплати праці.

Стаття калькуляції «Відрахування на соціальне страхування» включає інформацію про нарахування на заробітну плату єдиного соціального внеску.

До статті калькуляції «Втрати від браку» відносяться витрати і втрати від браку готової продукції, який був виявлений після її випуску з виробництва, та витрати на виправлення браку. Втрати від браку не плануються. Ветеринарний брак (умовно придатне м'ясо і субпродукти, конфіскати туш, частин туш і субпродуктів) до виробничого браку не відносяться)[3].

До статті калькуляції «Попутня продукція» відносяться оброблені субпродукти, жири, кишкові фабрикати, шкіри, технічні фабрикати.

Однак, як показали дослідження, на м'ясопереробних підприємствах перелік статей відкривають згідно особливостей виробництва та за потребами в обліковій інформації.

Список використаних джерел

1. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : [офіц. текст] : за станом на 18.03.2014 р. / Мінфін України ; Наказ, Положення, Стандарт від 31.12.99 № 318. — К. : МФУ, 2013. — Доступно також з Інтернету: http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0027-00. — Назва з екрана. — (Дата звернення: 03.05.15).

2. Слободян, В.В. Сучасні методи обліку витрат та їх вплив на формування собівартості продукції/ В.В. Слободян //Збірник наукових праць. - Кам.-Под, 2002. - Вип.10. - С.166.

3. Чернелевський, Л. М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Чернелевський, Г. Г. Осадча. - К. : Пектораль, 2005. - 364 с.

Левченко А.С., *к.э.н., доцент,* ***Королева Н.В.,*** *к.э.н., доцент,*
Федорова А.А. *студент*
Белгородский государственный технологический
университет им. В.Г. Шухова
г. Белгород, Россия

АНАЛИЗ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ РАБОТНИКОВ БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ

Вопросы, связанные с оплатой труда, актуальны как с позиции реализации личных целей и интересов граждан, так и с точки зрения решения общегосударственных задач обеспечения экономического роста и повышения уровня жизни населения страны. Особое место в области трудовых отношений принадлежит вопросам оплаты труда. Изучение уровня и дифференциации заработной платы в условиях становления рыночной

экономики остается одним из актуальных направлений экономического анализа в связи с тем, что 92 % занятого населения выступает в роли наемных работников и заработная плата является для большинства из них основным источником дохода [1]. В 2004-2013 годах наблюдался постепенный рост среднемесячной заработной платы.

На сегодняшний день большинство жителей Белгородской области интересуются изменением уровня заработной платы по сравнению с предыдущими годами. Заработная плата – это один из индикаторов состояния экономики. Ее анализ необходим для понимания тенденций развития экономики Белгородской области. Динамика заработной платы представлена в табл. 1.

В течение последнего десятилетия наблюдалась устойчивая тенденция роста средней заработной платы как в целом по стране, так и в Белгородской области. Заработная плата увеличилась примерно в 5 раз в Белгородской области и составила в 2013 году 22 221 руб. Однако следует учитывать влияние роста цен на товары потребления.

Таблица 1

Динамика средней заработной платы в Белгородской области в 2004-2013 гг.

Год	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Размер з/п, руб.	5284	6775	8337	10480	13509	14061	15938	17668	20002	22221

Источник: [2].

Динамика заработной платы за рассматриваемый период (рис.1) свидетельствует о том, что быстрее всего заработная плата росла в докризисные годы (в среднем на 24,8 % в год).

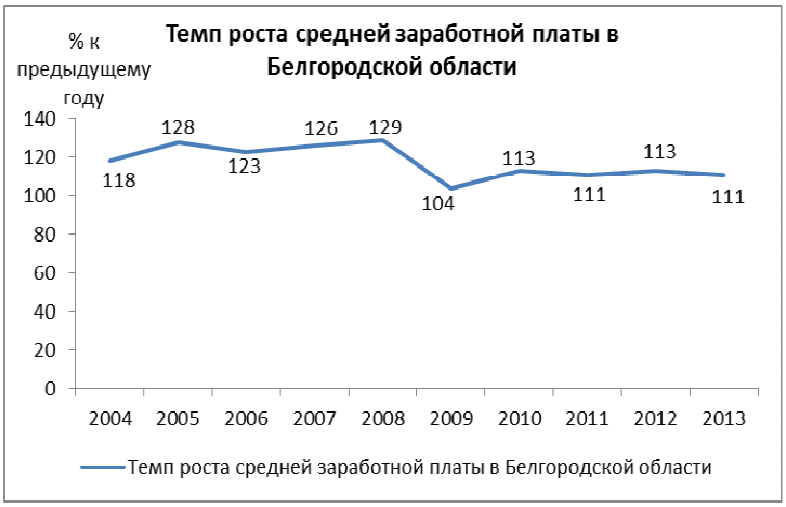

Рис. 1. Динамика средней заработной платы в Белгородской области в 2004-2013 гг.

Источник: составлено авторами по [2].

В 2009-2013 гг. темп прироста заработной платы резко снизился – до 10-12 %. Средний прирост заработной платы за рассматриваемый период равен 17,7 % в год. Экономика России постепенно восстанавливается после

финансово-экономического кризиса 2008-2009 гг., поэтому наблюдается увеличение объемов производства и повышение уровня жизни населения.

На рынке труда происходят глобальные изменения и необходимо быстро ориентироваться и определять, какие сферы бизнеса более рентабельны и где работают самые лучшие профессионалы. Важно отметить, что уровень заработной платы – это показатель благополучия компании, отрасли бизнеса и страны в целом. Поэтому необходимо рассмотреть дифференциацию заработной платы жителей Белгородской области по видам экономической деятельности (рис. 2).

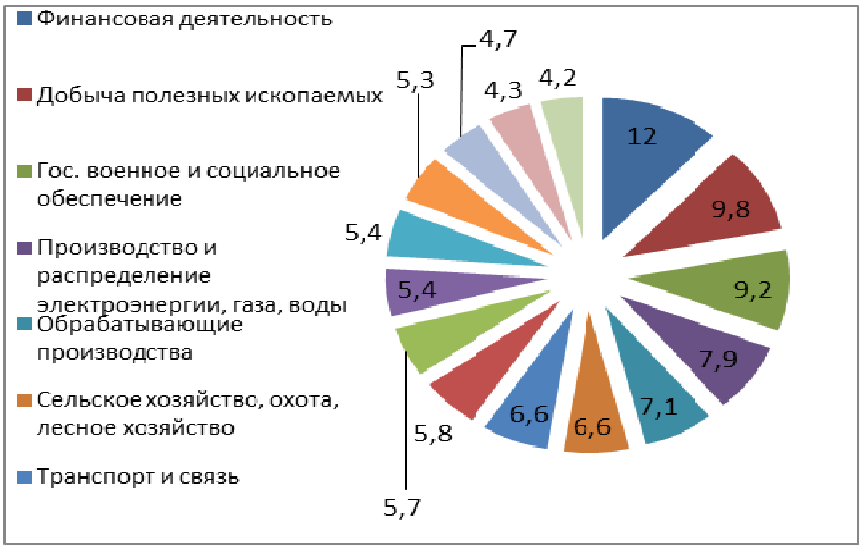

Рис. 2. Структура средней заработной платы по видам экономической деятельности в Белгородской области в 2013 г., в % к итогу

Источник: составлено авторами по результатам выборочного обследования, проведенного Белгородстатом в 2013 г. [3].

Наиболее высокий уровень заработной платы сложился в финансовой деятельности, в сфере добычи полезных ископаемых и в сфере государственного и военного обеспечения. Средние показатели характерны для таких отраслей как сельское хозяйство, производство и распределение электроэнергии, газа, воды, а также обрабатывающие производства, транспорт и связь, строительство и осуществление различных операций с недвижимостью. Низкая заработная плата выплачивается занятым в оптовой и розничной торговле, рыболовстве, гостиничной и ресторанной сфере, образовании, здравоохранении и ЖКХ. При этом соотношение крайних значений среднего уровня заработной платы по видам деятельности оставляет 2,9 раза.

Таким образом, сложившийся уровень дифференциации заработной платы отражает ситуацию в экономике Белгородской области, которая ориентирована на сырьевой сектор, в то время как эффективность функционирования отраслей обрабатывающей промышленности и сферы услуг сравнительно невысока. В связи с этим существует очень высокий уровень дифференциации заработной платы по социальным группам. Государственная политика в сфере регулирования рынка труда должна быть

направлена на снижение уровня бедности в стране и степени дифференциации доходов населения, на вывод заработной платы «из тени» и повышение правовой дисциплины в сфере трудовых отношений.

Список использованных источников

1. Левченко, А.С. Управление активностью персонала как фактор повышения деловой активности предприятия [Текст] / А.С. Левченко, А.А. Рудычев // Трансформация финансовых отношений в условиях экономической глобализации : материалы 4-го Международного симпозиума, Украина. Харьков, 10 ноября 2011 г. – Харьков, 2011. – С. 297-298.

2. Белгородская область в цифрах. 2014: Крат. стат. сб. / Белгородстат. – 2014. – 279 с.

3. Статистический ежегодник. Белгородская область. 2014 [Текст] : стат. сб. / Белгородстат. – Белгород, 2014. – 576 с.

***Леоненко М.И.**, студентка*
*Научный руководитель: **Киевич А.В.**, д.э.н., профессор*
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

На современном этапе экономического развития инвестиционная политика имеет важную роль, как на микро-, так и на макроуровне. По сути, они определяют будущее отдельного субъекта хозяйствования, будущее страны в целом и являются локомотивом в развитии экономики. В связи с чем, многие экономисты ставят вопросы о продуманной экономической политике государства.

Инвестиционная политика Республики Беларусь - это часть государственной экономической политики, направленной на установление структуры и масштабов инвестиций, путей их использования и источников получения в разных отраслях экономики. Основной целью является экономическая обеспечение положительной динамики устойчивого экономического развития, стабилизация, максимальное привлечение национальных валовых сбережений, внешних инвестиций, а также поиск оптимального правового регулирования инвестиционной деятельности.

Белорусская экономика стоит перед рядом проблем, которые накалились в условиях глобального экономического и финансового кризиса.

Так как Республика Беларусь не располагает достаточным запасом природных ресурсов, то инновационный путь развития, направленный на создание конкурентоспособных производственных сил, является наиболее приоритетным.

Следует обратить особое внимание на факторы, ограничивающие

поступление иностранных инвестиций в Республику Беларусь, так как экономике страны можно рассчитывать на высокую отдачу от иностранных инвестиций в основной капитал, а дальнейшее увеличение роли иностранных инвестиций является рациональным. При этом данные факторы тормозят поступление не только иностранных инвестиций в основной капитал.

Прежде всего, значительному увеличению объема иностранных инвестиций в Республике Беларусь препятствуют сложная система ведения бизнеса, нестабильность законодательства и административные барьеры [1].

Так, среди основных рисков для иностранных инвесторов можно выделить отсутствие четких правил. Постоянно изменяющееся с целью улучшения инвестиционного климата законодательство играет все же двоякую роль. Несомненно, наблюдается положительный эффект, однако либерализация законодательства в вопросах инвестирования не всегда последовательна.

Инвестированию средств в экономику Республики Беларусь препятствуют и административные барьеры. Регистрация хозяйствующих субъектов в Республике Беларусь осуществляется достаточно быстро. Однако после прохождения данного этапа иностранные инвесторы сталкиваются с различными формальностями, которые в существенной степени препятствуют вложению иностранного капитала в экономику страны. Также, среди препятствий для активизации деятельности иностранных инвесторов можно назвать доведение до предприятий всех форм собственности прогнозных показателей по темпам роста продукции, ограничение по поставщикам и покупателям, по начислению зарплаты.

В области ценообразования среди факторов, мешающих свободному ведению бизнеса иностранных инвесторов, можно выделить достаточно высокие штрафы за нарушение порядка регистрации цен и превышение предельных индексов изменения отпускных цен.

Отчетность и бухгалтерский учет в Республике Беларусь являются более сложными, чем во многих европейских странах. Одним из факторов снижения рисков при инвестировании является взаимопонимание между потенциальным инвестором и предприятием-реципиентом, которое строится в немалой степени на едином, понятном для всех участников языке финансовой отчетности. В условиях привлечения иностранного капитала остро встает вопрос перехода национальной системы отчетности к стандартам МСФО [1].

Недостаточная защищенность инвестора также создает некоторые препятствия для вложения иностранных инвестиций в экономику Республики Беларусь.

В целях привлечения инвестиций и создания благоприятных экономических условий, снижения рисков и повышения доверия к инвестированию предусматривается реализация комплекса мер по следующим направлениям:

1. Реформирование государственного сектора;
2. Реформирование отношений собственности;
3. Приобретение недвижимости и земли.

Ключевой предпосылкой для прихода в Беларусь иностранных компаний

является сокращение доли государственного сектора и приватизация государственного имущества.

При приватизации государственного имущества обеспечивается рациональное использование производственного потенциала, улучшение финансового положения организаций, повышение инвестиционной активности субъектов хозяйствования.

Изменение структуры экономики повысит эффективность ее функционирования, конкурентоспособность продукции на внешних рынках, расширит возможности привлечения прямых иностранных инвестиций.

Незадействованным механизмом привлечения инвестиций, в том числе и прямых иностранных, является частно-государственное партнерство. Данная форма взаимодействия между государственными органами и бизнесом позволит преодолеть экономическое противоречие, когда стратегически важные объекты не могут быть переданы в частную собственность, а за счет средств республиканского и местных бюджетов не может быть обеспечено их финансирование в должном объеме.

Сферами применения государственно-частного партнерства станут транспорт и транспортная инфраструктура, система коммунального хозяйства, энергоснабжение, объекты здравоохранения, образования, культуры и социального обслуживания, туризма, рекреации и спорта, месторождения полезных ископаемых [2].

В целях реформирования отношений собственности планируются:

Совершенствование системы налогообложения, а также совершенствование налогового администрирования в целях снижения временных и трудовых затрат на уплату налогов за счет дальнейшего распространения системы электронного декларирования, расширения сферы его применения.

В целях совершенствования системы налогообложения можно предложить некоторые перспективные направления, например, снижение налоговых ставок. Любой инвестор заинтересован в получении прибыли, так как, вложив собственные средства в инвестиционный проект в настоящее время, он сможет получить высокий доход в будущем.

Список использованных источников

1. Академия управления при Президенте Республики Беларусь / ”Направления развития инвестиционной деятельности в Республике Беларусь“ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pac.by/dfiles/001121_473846_abuhovich4.pdf. – Дата доступа : 20.04.13.

2. Власов, Г. Н., Желтов, А. М. Государственное регулирование экономики: Учеб. пособие/ Власов Г. Н., Желтов А. М.; под ред Г. Н. Власова. –М.: ВВАГС,1998. – 247 с.

Лисак М.А., *к.е.н., молодший науковий співробітник*
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В СВІТІ

Продовольча безпека – явище комплексне, яке проявляється в різних порушеннях фізичного стану людини через безліч причин. На Всесвітній Продовольчій Раді 1996 року було сформульовано чотири основні виміри продовольчої безпеки: наявність, доступ, стабільність і використання. В доповіді «Стан справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки у світі – 2013» [1] представлений набір показників, що характеризують ці чотири виміри, головною метою яких є – подолати обмеження, пов'язані з використанням показника масштабів поширення недоїдання.

Цей набір показників був розроблений ФАО (Продовольча і сільськогосподарська організація ООН) відповідно до доручення Комітету з всесвітньої продовольчої безпеки та сформульовано в ході круглого столу з розгляду методів, які використовуються для оцінки кількості голодуючих в країнах світу [2]. Даючи кількісну характеристику цих чотирьох вимірів, даний набір показників дає більш всеохоплюючу картину, що може допомогти у виробленні цілеспрямованої політики в області продовольчої безпеки і харчування. Вимірювання наявності продовольства відображає не тільки кількість, якість, але і різноманітність продовольства. До показників для оцінки наявності продовольчої безпеки відносяться: енергетична достатність раціону харчування; частка енергетичної цінності, що забезпечується за рахунок зернових, коренеплодів і бульбоплодів; середній обсяг одержуваних білків; середній обсяг одержуваних білків тваринного походження; середній обсяг виробництва продовольства. Вимірювання доступу до продовольства включає показники фізичної доступності та інфраструктури, наприклад показники щільності мережі залізниць і автомобільних доріг; економічної доступності, яка характеризується індексом внутрішніх продовольчих цін; а також масштабів поширення недоїдання. Вимірювання стабільності продовольства розділено на дві групи, до **першої групи** включені різноманітні показники, що характеризують фактори схильності до ризиків, наприклад коефіцієнт залежності від зернових, площа зрошуваних земель, а також процентне співвідношення обсягу імпорту основних продуктів харчування до загального обсягу товарного експорту. До **другої групи** показників відносяться головним чином показники періодичності таких потрясінь, як волатильність цін на продовольство, коливання пропозиції продовольства на внутрішньому ринку та політична нестабільність в країні.

Вимірювання використання продовольства також розділено на дві групи. До першої групи відносяться показники, що визначають можливості використання продовольства, зокрема, показники доступу до води та

санітарно-гігієнічних умов. Друга група містить показники, що характеризують кінцеві результати неналежного використання продовольства: пов'язані з недостатнім харчуванням у розвитку дітей віком до п'яти років, такі як виснаження, відставання в рості і знижена маса тіла. У доповіді про продовольчу незабезпеченість, що було опубліковано у 2013 році [3] було додано ще чотири показники використання продовольства, які відображають дефіцит мікроелементів – це показники масштабів розповсюдження анемії та дефіциту вітаміну А у дітей у віці до п'яти років, а також показники масштабів поширення йододефіциту та анемії вагітних жінок. Ці показники складаються на основі даних по обмеженому колу країн і по окремих роках. Такі обмеження помічені у метаданих до відповідних наборів показників. Обмеженість наявних даних не дозволяє відображати інші важливі фактори використання продовольства, такі як зміна раціонів харчування, різноманітність раціонів харчування, показники грудного вигодовування чи рівня освіти матерів [3]. Дані з цього набору показників публікуються на веб-сайті ФАО, присвяченому показникам продовольчої безпеки [4].

Для отримання повної та детальної картини стану продовольчої безпеки тієї чи іншої групи населення необхідно всебічно проаналізувати чотири виміри продовольчої безпеки. Кожне з них можна кількісно виміряти за допомогою того чи іншого набору показників, який дає детальну інформацію про стан справ в області продовольчої безпеки в тій чи іншій країні або регіоні світу. Такі вимірювання та аналіз становлять основу для розробки цілеспрямованих стратегій і політики для вирішення проблеми відсутності продовольчої безпеки та створення основи для сталого скорочення її масштабів. Наявність продовольства вітчизняного виробництва є ключовим чинником початку розвитку економіки будь-якої країни, а в сільських районах вітчизняне сільське господарство так і залишається головним постачальником продовольства й найважливішим джерелом доходів і засобом забезпечення зайнятості. На даному етапі підвищення продуктивності сільського господарства покращує доступ до продовольства для тих, хто веде архаїчне сільське господарство. Однак збільшення продуктивності може виявитися недостатнім для вирішення проблем доступу нетто-покупців продовольства та інших уразливих груп; для них можуть знадобитися адресні політичні заходи, наприклад, зміцнення систем соціального страхування та інших заходів соціального захисту.

По мірі зростання і диверсифікації економіки на галузі, не пов'язані з виробництвом, переробкою продовольства і сільським господарством, все більшого значення для досягнення продовольчої безпеки починають набувати питання доступу до продовольства. Підвищення продуктивності праці в сільському господарстві може призводити до зростання доходів, що повинно сприяти поліпшенню доступу. Однак при цьому зберігаються ще труднощі з доступом для вразливих груп населення, які необхідно вирішувати адресними політичними заходами.

Багато країн досі досягли незначних або навіть нульових результатів у підвищенні продовольчої безпеки; часто причиною тому є поєднання таких негативних факторів, як стихійні лиха, конфлікти, різкі стрибки цін, слабкі

інституційні основи, а також загальне керівництво – все це часто «виливається» в періодично повторювані продовольчі кризи. В доповіді «Стан справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки у світі – 2010» [5] показано, що затяжні кризи здатні створити порочне коло, в якому відновлення відбувається повільно і з часом може ставати все важче. Різкі стрибки цін на світових продовольчих ринках в 2007-2008, 2010 і 2012 роках наочно показали те, як раптові цінові потрясіння можуть спровокувати глибокі і затяжні кризи, що підкреслює важливість безперервних надійних поставок продовольства для забезпечення стабільності продовольчої безпеки. Прогрес тільки в справі поліпшення наявності, доступу і стабільності не гарантує продовольчої безпеки, оскільки недоліки в галузі використання, обумовлені неналежними санітарно-гігієнічними умовами, що можуть спровокувати пов'язані з харчуванням вади розвитку (високі показники виснаження і відставання в рості), а неправильне харчування може призвести до ожиріння та виникнення обумовлених раціоном харчування інфекційних захворювань. Наявність як недоїдання, так і надмірного харчування є досить серйозною проблемою в країнах, де відбуваються швидкі перетворення; це явище називається «подвійне тягар неправильного харчування».

Таким чином, даний комплекс показників забезпечення продовольчої безпеки дозволяють оцінити всі відповідні аспекти і дати детальну картину тих труднощів з якими стикається та чи інша країна, сприяючи тим самим до прийняття адресних заходів в області продовольчої безпеки і харчування.

Список використаних джерел

1. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/3/a-i3434r.pdf.

2. Набір показників розроблений ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/cfs/cfs-home/cfsroundtable1/en/.

3. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/3/a-i4030r.pdf.

4. Показатели продовольственной безопасности. Статистический веб-сайт ФАО: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/ess-fadata/it/#.U4cSb3J_s1I.

5. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/docrep/013/i1683r/i1683r.pdf.

Лупуляк О.В., *студентка,* ***Пересунько О.В.,*** *студентка*
Науковий керівник: ***Каспрук А.Ю.,*** *асистент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ЇХ ВИКОНАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Питанням місцевих бюджетів присвячені праці багатьох відомих вітчизняних науковців: С.А. Буковинського, О.П. Кириленко, В.І. Кравченка, І.О. Луніної, В.М. Опаріна, І.Я. Чугунова, О.Д. Василика та ін. Однак соціально-економічний розвиток держави вимагає пошуку нових підходів до визначення місця і ролі місцевих бюджетів, їх формування та виконання.

Згідно з Конституцією України та Бюджетним кодексом України повноваження щодо забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства покладено на центральні органи влади, які фінансуються з Державного бюджету України. Розв'язання ж соціально-економічних завдань у регіонах на вимогу принципу субсидіарності покладено на органи місцевого самоврядування, що потребує відповідного фінансового забезпечення. З цією метою формуються відповідні місцеві бюджети.

Місцевий бюджет відіграє важливу роль, впливаючи на стан економіки держави в цілому. Обсяги місцевого бюджету, величина податкового навантаження і структура бюджетних витрат певним чином впливають на динаміку виробництва, рівень зайнятості населення і загалом соціально-економічний стан відповідної території.

За допомогою місцевих бюджетів реалізуються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей народного господарства, здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються заходи з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, з реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачується допомога незаконно депортованим особам, біженцям, реабілітованим. За кошти місцевих бюджетів проводяться оздоровчі, спортивні та культурні заходи, а також фінансується житлово-комунальне господарство [1].

Роль і значення місцевих бюджетів в економічній системі держави безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку .

Місцеві бюджети мають багатогранний вплив, адже саме вони виступають:

- важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності;
- важелем здійснення перерозподільних процесів;
- фінансовою базою місцевого самоврядування;
- інструментом реалізації державної регіональної політики;
- планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень;
- головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку

місцевого господарства, вирішення місцевих проблем;

- основою забезпечення конституційних гарантій, вирішення соціальних проблем, піднесення рівня добробуту населення Особливістю місцевих бюджетів є те, що:

- вони відображають певну, чітко обмежену, частину грошових відносин, які функціонують на окремій території;

- забезпечують матеріальну незалежність органів місцевого самоврядування і безпосередньо їм підпорядковані;

- усі їхні ланки органічно пов'язані не тільки між собою, а й з установами та підприємствами всіх форм власності, які функціонують на території регіону.

Для діючої системи акумулювання доходів місцевих бюджетів в Україні характерні такі недоліки:

- високий ступінь централізації бюджетних ресурсів;
- низький рівень власних доходів місцевих бюджетів;
- значна частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів;

відсутність зв'язку між податками, які збираються на території та видатками місцевого бюджету [2, с. 131].

Перед органами місцевої влади наразі постає проблема обмеженості фінансових ресурсів. Однак цю проблему не можна пояснити недостатністю використання податкового потенціалу території. Важливо визначити граничні межі податкового навантаження, які не викличуть диспропорцій виробничої і соціально-економічної інфраструктури.

Велика кількість напрямів використання коштів призводить до їх розпорошення, недофінансування багатьох затверджених програм. Це не дає підстав очікувати будь-яких значущих структурних змін в економіці регіону. Недостатня результативність цільових програм зумовлена також непрозорістю їх фінансування, відсутністю оцінок результативних показників виконаних програм.

Важливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів належить розвитку місцевого оподаткування. Надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до доходів бюджетів місцевого самоврядування. Досвід застосування місцевих податків і зборів в Україні засвідчує поки що незначну їхню роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування.

Оскільки податки сплачуються, в основному, з доходів економічних суб'єктів, проблему наповненості дохідної частини місцевих бюджетів доцільно розв'язувати через зміцнення та нарощування виробничих можливостей суб'єктів господарювання, чим забезпечуватиметься необхідний рівень дохідності і економічне зростання адміністративно-територіальної одиниці за місцем розміщення суб'єкта господарювання.

Тому, на думку економістів, доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а за центральними органами влади залишити контроль за рівнем загального податкового навантаження.

Багаторічний зарубіжний досвід свідчить, що джерелом фінансових ресурсів для муніципалітетів можуть бути позикові кошти. Але слід зазначити, що позикові кошти повинні спрямовуватися лише на розвиток соціальних

об'єктів, а не на їх поточне обслуговування та закриття касових розривів місцевих бюджетів [3, с. 114].

Список використаних джерел

1. Синявська, Л.В. Формування доходів місцевих бюджетів [Текст] / Л.В. Синявська [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com
2. Скиба, Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування [Текст] / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє . – 2012. – № 17. – С. 128-133.
3. Хілобок, Ю.А. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України [Текст] / Ю.А. Хілобок // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010 . – № 1(9) . – С.111-115.

Матвеєв С.П., *к.е.н., доцент*
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Харків, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Вдосконалення економічного механізму охорони довкілля розглядається в наукових дослідженнях таких відомих авторів як О.Ф Балацький, К.Г. Гофман, Н.Ф. Реймерс, К.М. Ситник, Н.П. Федоренко та ін. Однак, проблема економічного стимулювання природоохоронної діяльності зберігає свою актуальність і потребує подальшої розробки.

Ефективна реалізація сучасного природокористування, що виражає раціональну зв'язок між сукупністю суспільних потреб і вимог збереження середовища, передбачає своєчасне формування і повну задіяність особливого економічного механізму, націленого на стимулювання природоохоронної діяльності. Безсумнівно він органічно входить в цілісний господарський механізм суспільного виробництва і в усьому залежить від його особливостей.

Економічне стимулювання виражає відносини формування системи стимулів і важелів, адекватних економічним інтересам агентів виробництва. Стимулювання може бути пов'язано з різними аспектами господарської діяльності підприємств. При цьому, стимулювання природозахисної діяльності має специфічну мету - досягнення оптимального співвідношення у розвитку виробництва основної продукції та охорони природи на підприємстві, забезпечення на цій основі стабільності природних систем і максимального зростання економічної ефективності. Значимість економічного стимулювання природоохоронної діяльності особливо висока в умовах, коли охорона природи на підприємстві залишається видом діяльності, відокремленим від решти виробництва, яке будується насамперед виходячи з мети виробництва

товарів для задоволення потреб ринку.

Механізм економічного стимулювання охорони природи як елемент господарського механізму і складова частина механізму стимулювання розвитку суспільного виробництва являє собою сукупність взаємопов'язаних форм і соціально-економічних методів, за допомогою яких здійснюється реалізація еколого-економічних інтересів усіх агентів виробництва, приведення їх у відповідність із загальнонаціональним інтересом, що забезпечує підвищення рівня екологічності всього матеріального виробництва.

Еколого-економічні інтереси спрямовані на відтворення природних умов існування людей і матеріального виробництва. Вони створюють складну сукупність, елементи якої активно взаємодіють, реально обумовлюють один одного, вступають у протиріччя. Ефективне функціонування механізму стимулювання охорони природи має створити оптимальні умови для забезпечення і зміцнення єдності загальнонаціональних, колективних та особистих інтересів у процесі їх реалізації. Об'єктивна суперечливість груп еколого-економічних інтересів на практиці виявляється, наприклад, в тому, що інтереси колективів підприємств, спрямовані на ефективне виробництво основної продукції, йдуть в розріз загальнонаціональним. Оскільки ж підприємства є основними природокористувачами, то інтереси приватних осіб та колективів виявляються переважаючими.

Ефективність механізму стимулювання охорони природи безпосередньо залежить від того, наскільки його зміст і спрямованість дії відповідають вимогам об'єктивних закономірностей розвитку системи взаємовідносин суспільства і природи. Ступінь же використання закономірностей розвитку екологічних систем і економічних законів знаходить пряме відображення в результатах екологізації виробництва, її темпах та ефективності.

Зміст та напрямки дії механізму стимулювання природоохорони виражається через його структуру, принципи функціонування та розвитку, закономірності руху його форм і процесу відтворення екологічного чинника продуктивних сил.

З'ясування структури механізму є визначення його елементів і стійких зв'язків. Структура механізму стимулювання - це спосіб взаємозв'язку, взаємодії утворюючих його елементів. Сукупність зв'язків між елементами механізму, тобто формами стимулювання, його внутрішню будову визначають властивості механізму в цілому, які відмінні від властивостей суми елементів, що утворюють механізм. Тому наявність певної структури зі стійкими взаємозв'язками елементів є найважливішою ознакою цілісності механізму. Закономірності руху параметрів механізму, і насамперед його елементів, повинні забезпечувати збереження властивостей цілісності механізму і спрямованість його на певну якість - досягнення максимальної ефективності розвитку виробничої діяльності підприємства.

Як форми стимулювання охорони природи виступають економічні категорії, такі як прибуток підприємства, валовий дохід, фонди економічного стимулювання, фінанси, кредит, ціна та ін.Вони мають об'єктивну основу, але ефективність їх використання значною мірою залежить від проведення державою економічної політики. По суті вони являють собою форми прояву

матеріальної зацікавленості суб'єктів, що реалізуються під впливом інтересів і стимулів, і зовні виступаючих як інструменти планового управління природоохоронною діяльністю на рівні підприємств. При цьому формування та вдосконалення, здійснюване в процесі господарської практики, обумовлюються екологізацією всього суспільного виробництва, орієнтацією на інтенсивні, природозберігаючі методи ведення господарства та відповідні зміни характеру праці суб'єктів, відносини одного з одним у процесі виробництва і споживання.

Взаємопов'язані між собою форми стимулювання значною мірою визначаються застосовуваними в процесі свідомої діяльності господарюючих суб'єктів соціально-економічними методами як способами досягнення мети даного механізму.

Функціонування механізму економічного стимулювання охорони природи пов'язане з використанням двох основних методів: матеріальної зацікавленості і матеріальної відповідальності. Ці методи взаємопов'язані і різняться насамперед із форм вираження. Метод матеріальної зацікавленості тісно пов'язаний і гармонійно узгоджується із застосуванням форм заохочувального характеру, таких як фонди матеріального стимулювання, пільгові умови кредитування, податкові пільги, виплати премій і т.д. Метод матеріальної відповідальності пов'язаний насамперед з формами примусового характеру, такими як економічні санкції та інші специфічні форми негативної економічної оцінки низьких результатів діяльності суб'єктів у природоохоронній області.

Формування, функціонування та розвитку механізму стимулювання охорони природи підкоряються сучасним тенденціям економічного життя і повинні відповідати загальним вимогам господарювання виробничих ланок.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на від 01.01.2015 р. № 1264-XII / Верховна Рада України ; Закон від 25.06.1991 № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 41, ст. 546. Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12 (дата звернення 28.05.2015р.). Назва з екрана.

2. Микитюк, О.М., Злотін О.З., Грицайчак В.В., Маркіна Т.Ю. [Текст] / Основи екології. – Харків: «ОВС», 2008.

3. Рябікова, Г.В. Охорона природи і екологізація виробництва як передумова сталого розвитку [Текст] / Г.В. Рябікова // Екологічний вісник. – 2005. – січень-лютий. – С. 20-22.

Матвійчук Л.О., *здобувач*
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Вітчизняна економічна система все більшою мірою залежить від світових глобалізаційних процесів, що спричиняє необхідність формування адекватного інформаційного середовища, в першу чергу, для потенційних інвесторів. Його можна забезпечити за умови існування інтегрованої системи бухгалтерського обліку, що базується на принципах міжнародних стандартів обліку та, особливо, фінансової звітності.

Цей процес є цілком закономірним, оскільки, по-перше, облікові та звітні дані вітчизняних підприємств повинні бути порівняльними в рамках міжнародних співставлень і розраховуватися за єдиними принципами та методами, і, по-друге, реформування бухгалтерського обліку, що відбувається в Україні з 1999 року, зокрема і розробка П(С)БО, передбачає імплементацію міжнародних документів.

Серед об’єктів економічних активів, які застосовуються підприємствами для своєї підприємницької діяльності, найбільш важливими є необоротні матеріальні активи, зокрема основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. Враховуючи їхню визначальну роль для формування фінансового результату, що в свою чергу впливає на позитивний результат просування на міжнародні ринку, правильність ведення їх обліку за вітчизняними та міжнародних стандартів є необхідним.

В цьому аспекті актуальним є дослідження сучасного стану обліку основних засобів в країні та оцінка його відповідності вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Так, відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» - активи, які підприємство утримує з метою:

- використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і послуг;
- надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій;
- очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року [1].

Об’єктом основних засобів є:

- закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього;
- конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій;
- відокремлений комплекс конструктивно з’єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування,
- приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен

предмет може виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно;

- інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством [1].

Щодо міжнародних стандартів, то МСБО 16 «Основні засоби» визначено, щодо них належать матеріальні об’єкти, які:

- утримуються для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей;
- використовуватимуться протягом більше одного періоду [2].

Із визначень, які подані у стандартах, стає зрозуміло, що поряд із багатьма спільними характеристиками, вони містять ряд відмінностей. Серед головних слід виділити наступні:

- у міжнародному стандарті не уточнюється, що є об'єктом основних засобів, тобто фахівці самі можуть самостійно визначати активи як об’єкт основних засобів з урахуванням конкретних обставин і умов експлуатації об'єкта;
- серед необоротних активів, облік яких регулюється П(С)БО 7, значаться й інші необоротні матеріальні активи, які відсутні у міжнародних стандартах;
- згідно вітчизняного стандарту об’єкти основних засобів можуть бути поділені на окремі частини, що не передбачено у МСБО [3].

Більш детально характеристику міжнародних та вітчизняних стандартів обліку необоротних матеріальних активів розглянемо на прикладі таблиці 1.

Таблиця 1

Окремі характеристики міжнародних та вітчизняних стандартів з обліку необоротних матеріальних активів

П(С)БО 7	МСБО 16
1. Елементи первісної вартості (оцінка на дату визнання)	
Деталі визначення первісної вартості відсутні, внаслідок чого до первісної вартості об’єкта може потрапити вся сума прогнозованих витрат на демонтаж, а не теперішня вартість цієї суми.	До первісної вартості об’єкта слід включати не всю суму очікуваних майбутніх витрат на демонтаж, а теперішню вартість цієї суми. Щорічно суму забезпечення слід переглядати, і її збільшення слід відносити до витрат на позики (фінансові витрати), а не до первісної вартості об’єкта
2. Формування первісної вартості	
2.1. Придбання в кредит	
Витрати на виплату відсотків за кредит не включаються до первісної вартості об’єкта.	У разі якщо об’єкт надходить за допомогою залучення кредитів, то облік витрат на виплату відсотків здійснюється відповідно до МСБО 23 «Витрати на позики», залежно від того, чи є цей об’єкт кваліфікованим активом, а також від умов і обставин сплати таких відсотків.

Продовження табл. 1

2.2. Обмін або не грошові операції	
Справедлива вартість основних засобів на дату отримання (при обміні на неподібний об'єкт). Залишкова вартість переданого основного засобу (при обміні на подібний об'єкт), але якщо вона вища за справедливу вартість отриманого об'єкту, визнається справедлива вартість, а різниця відноситься до витрат звітного періоду	Собівартість такого об'єкта основних засобів оцінюється за справедливою вартістю, якщо операція обміну має комерційну сутність та справедливу вартість отриманого активу або відданого активу можна достовірно оцінити. Якщо придбаний об'єкт не оцінюється за справедливою вартістю, його собівартість оцінюють за балансовою вартістю відданого активу.
2.3. За рахунок пайових інструментів	
Методики обліку будь-яких операцій, в яких брали б участь пайові інструменти або їх (інструментів) вартість, у національному обліку не опрацьовано. Розрахунки з використанням пайових інструментів (або вартості таких) розглядаються тільки у контексті виплат працівникам	Якщо за отримані активи компанія розраховується пайовими інструментами, в обліку така операція відображається за дебетом рахунка відповідних активів і за кредитом рахунка акціонерного капіталу; якщо ж грошовими коштами (сума яких еквівалентна вартості запропонованих пайових інструментів) – дебетується також рахунок відповідних активів, але кредитується у такому разі рахунок зобов'язань.
2.4. Як внесок до статутного капіталу	
Погоджена засновниками (учасниками) підприємства справедлива вартість об'єктів основних засобів	Не передбачено
3. Відображення в обліку переоцінки	
Підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, тобто стандартом передбачено тільки одну модель. З прийняттям Податкового кодексу України внесено зміни до П(С)БО 7, зокрема, дозволено застосовувати «індексацію» вартості основних засобів залежно від офіційного рівня інфляції.	Стандарт дає підприємству право обирати для відображення в обліку одну з двох моделей оцінки основних засобів після визнання: модель собівартості або модель переоцінки. Вказана норма є суто податковою, і, звичайно, не застосовується.
4. Періодичність перегляду ліквідаційної вартості	
Така норма як чітка вказівка відсутня. Таке положення відсутнє.	Передбачено, що ліквідаційну вартість та термін корисної експлуатації об'єкта необхідно переглядати, принаймні, на кінець кожного фінансового року. Вказано, що зміни ліквідаційної вартості та терміну корисного використання об'єкта основних засобів відображається як зміна облікових оцінок (а не облікової політики).

Примітка: систематизовано на підставі літературних джерел [3, 4, 5]

Характеристика вітчизняних та міжнародних стандартів з обліку необоротних матеріальних активів свідчить, що більшість ключових елементів нормативного регулювання відображення інформації про їхні об'єкти співпадають. Існування ж розбіжностей характеризує наявність національних

особливостей з оцінки та обліку основних засобів й інших необоротних матеріальних активів. Узгодження проблемних питань дозволить гармонізувати національну систему обліку відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності 16 “Основні засоби” [Електронний ресурс] /Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014
3. Косовиць Л. Облік основних засобів за МСФЗ // Головбух. – 2008. - № 35. – С. 17-23.
4. Жолнер І. Фінансовий облік за міжнародними стандартами : навч. посіб. / І.Жолнер. – К. : Центр учбової літератури, 2012.– С. 85-134.
5. Руденко Л.М. Відмінності в обліку основних засобів за МСБО 16 і П(С)БО 7 [Електронний ресурс]/Л.М.Руденко //Бизнес и налоги. – Режим доступу:http://biznesinalogi.com/vidminnosti-v-oblikuosnovnix-zasobiv-za-msbo-16-i-psbo-7/

Медвідь Ю.О., *молодший науковий співробітник*
Державний науково-дослідний інститут митної справи
м. Хмельницький, Україна

КАТЕГОРІЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ЇХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із завдань митних органів є покращення умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності шляхом спрощення митних процедур при збереженні належного рівня митної безпеки. В сучасних реаліях дане завдання вирішується насамперед шляхом переходу від суцільного до вибіркового митного контролю з використанням ризикоорієнтованих критеріїв. Зокрема в основі здійснення митного контролю при декларуванні товарів є застосування автоматизованої системи аналізу і управління ризиками, яка визначає об’єкти митного контролю та формує перелік митних формальностей, що коригується посадовою особою митниці за результатами неавтоматизованого контролю [1].

При цьому спрощення митних процедур можливе за рахунок зменшення кількості митних формальностей, що потребують значних витрат часу, технічних та людських ресурсів (митний огляд, сканування, проведення митної експертизи товарів, витребування додаткових документів), а також шляхом перенесення виконання деяких митних формальностей з етапу до випуску товарів у вільний обіг на етап після випуску товарів у вільний обіг.

Застосування такого підходу можливе не до всіх суб'єктів ЗЕД, а, насамперед, до таких, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність протягом тривалого періоду, систематично не порушують митного законодавства, діяльність яких не спрямована на ухилення від сплати митних платежів та ін. В зв'язку з чим виникає необхідність категоріювання підприємств (на основі аналізу їх зовнішньоекономічної діяльності) на наступні групи (категорії):

1) підприємства з низьким рівнем ризику порушення митного законодавства;

2) підприємства з високим рівнем ризику порушення митного законодавства;

3) підприємства з середнім рівнем ризику порушення митного законодавства.

Основними показниками зовнішньоекономічної діяльності підприємства, які необхідно аналізувати при категоріюванні є: дані про реєстрацію та місцезнаходження, вид, тривалість та частота здійснення зовнішньоекономічної діяльності, розмір статутного капіталу, інформація про власні чи орендовані основні фонди, обсяги декларування у грошовому виразі, обсяги оформлених митних декларацій, рівень сплати та заборгованості за митними платежами, дані про види порушення митних правил, суми нарахованих та сплачених штрафів, дані щодо орієнтувань по підприємству, дані аналізу раніше здійснюваних форм митного контролю, дані про належність підприємства до представника іноземного суб'єкта господарювання чи до виробника продукції, дані аналізу щодо наявності у підприємства офшорних контрагентів та непрямих контрактів, дані аналізу «дзеркальної» статистики з країнами контрагентами по виду продукції, яку імпортує або експортує підприємство та ін.

Відповідно до 1 категорії слід віднести суб'єктів господарювання, які отримали статус уповноваженого економічного оператора за видами «на спрощення митних процедур» або «на спрощення митних процедур та щодо надійності і безпеки», а також суб'єктів господарювання, які дотримуються митного законодавства та відповідають визначеним критеріям: систематичне здійснення зовнішньоекономічної діяльності протягом останнього календарного року; декларування за останній календарний рік при імпорті або експорті митної вартості, яка не є нижчою за середній рівень митної вартості ідентичних або подібних товарів, митне оформлення яких здійснено; відсутність за останній календарний рік виявлених значних порушень митного законодавства при виконанні митних формальностей за результатами застосування автоматизованої системи управління ризиками; відсутність заборгованості по сплаті податкових та митних платежів, відсутність за останні 3 роки значних донарахувань митних платежів за результатами здійснення митного контролю, в тому числі в результаті коригування митної вартості, класифікаційного коду товару або країни походження; відсутність порушень кримінальних справ проти посадових осіб підприємства за останні 3 роки і т.п. У випадку, якщо суб'єкт ЗЕД, який віднесений до першої категорії здійснює зовнішньоекономічні операції або митне оформлення товарів, які відносяться до категорій з підвищеним ризиком, то спрощені митні процедури не

застосовуються.

До другої категорії слід віднести суб'єктів господарювання, які ухиляються від митного законодавства та підпадають під наступні критерії: визнані банкрутом; не перебувають за вказаною ними адресою; знаходяться у розшуку; за останній календарний рік здійснюють зовнішньоекономічну операцію вперше та в значних обсягах; зареєстровані суб'єктом господарювання менше 1 року; відсутність власних та (або) орендованих основних фондів; наявність за останні 3 роки значних донарахувань митних платежів за результатами виконання митного контролю; наявність значних сум заборгованості зі сплати митних платежів; здійснення операцій з офшорними контрагентами або за непрямими контрактами; наявність орієнтувань по підприємству; виявлення систематичних порушень при виконанні митних формальностей за результатами автоматизованої системи управління ризиками і т.п.

До третьої категорії відповідно відносяться суб'єкти ЗЕД, які не належать до 1 або 2 категорій.

Зазначимо, що категоріювання суб'єктів ЗЕД свого часу застосовувалося в митній службі України при використанні «білого», «зеленого» та «чорного» списків суб'єктів господарювання. Також пропозиції щодо категоріювання (разом із застосуванням автоматизованої системи управління ризиками) запропоновані в Посібнику по управлінні ризиками Всесвітньої митної організації (WCO Customs Risk Management Compendium) [2], відповідно до якого суб'єкти ЗЕД можуть бути поділені на 4 базові групи:

1) такі, що добровільно дотримуються законодавства;
2) такі, що намагаються дотримуватися законодавства;
3) такі, що при нагоді уникають дотримання законодавства;
4) такі, що навмисно не дотримуються законодавства.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками в митній службі України [Текст] : офіц. текст / Міністерство фінансів України ; Наказ від 24.05.2012 №597] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0882-12 (дата звернення: 16.05.2015). — Назва з екрана.

2. WCO Customs Risk Management Compendium. Volume 1. [El. Resource] – URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/~/media/45BE65FFE12748FDA6D41BA7F3451C75.ashx (дата звернення: 16.05.2015). — Назва з екрана.

***Миськів Л.П.**, к.е.н., асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В сучасних ринкових відносинах із певними трансформаціями в економіко-соціальній і політичній сферах України, відмічено значний ріст правопорушень та вчинення економічних злочинів суб'єктами господарювання, які знаходять своє відображення в бухгалтерському обліку. Для проведення експертизи та виявлення порушень потрібні певні знання, якими не володіють правознавці, тому не можуть зробити кваліфіковану оцінку економічної та бухгалтерської інформації, що відображається у матеріалах справи, яка є спеціальною сферою знань експерта-бухгалтера. Одним з найпоширеніших видів в судово-економічній сфері, що належить до судових експертиз є судово-бухгалтерська експертиза (далі СБЕ). Експертиза є самостійною процесуальною формою отримання і перевірки (уточнення) наявних речових доказів.

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 року № 4038-XII, розкрито сутність судової експертизи, але чіткого визначення щодо судово-бухгалтерської експертизи немає. Отже, дослідження сутності СБЕ в економіко-правовому регулюванні є дискусійним питанням та завжди знаходиться в полі зору ряду науковців та практиків, що підтверджує актуальність та підвищує значимість її розвитку.

Вагомий внесок у розкриття змісту та сутності СБЕ, її методологічну, організаційну та практичну значимість зробили вчені-економісти та експерти-правознавці зокрема, Білуха М. Т., Мумінова-Савіна Г. Г., Стельмах Н. Є., Жук В. М. та інші. Але потрібно відзначити те, що науковцями не досягнуто єдиної чіткої думки щодо визначення сутності СБЕ, тому виникає потреба поглибленого дослідження.

Важливим інструментом запобігання економічних злочинів, виявлення правопорушень та здійснення профілактичних заходів є СБЕ. Остання виступає невід'ємною складовою системи правосуддя в Україні. Економічний зміст її полягає в реалізації комплексу знань у галузі бухгалтерського обліку, економічного аналізу, фінансів, аудиту, ревізії, що й виокремлює СБЕ в самостійний вид судових експертиз.

В «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998 року, виділено перелік основних завдань експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій. Але на нашу думку, головними завданнями СБЕ є встановлення недоліків в організації бухгалтерського обліку, контролю, які сприяли чи могли сприяти завданню матеріальної шкоди або перешкоджали її своєчасному виявленню, доведення або спростування обставин, які, як правило, виражаються в заподіянні великої шкоди громадянам, організаціям або державі та пов'язані з отриманням доходу у великому розмірі. При цьому в ході експертизи встановлюється невідповідність між відображеними в

документах економічних даних, причини, які викликають сумнів та обставини, що спричинили правопорушення. Без даних бухгалтерської експертизи важко дати об'єктивну оцінку стану і результатам господарської діяльності підприємства, висновкам інших контролюючих органів про цю діяльність. Тому, бухгалтерська експертиза в правовому забезпеченні є найважливішою і необхідним аспектом при винесенні справедливих рішень суддями, постанов слідчими та працівниками прокуратури.

Можна частково погодитись з думкою Стельмах Н. Є., що «метою призначення судово-бухгалтерської експертизи слідчим або судом є встановлення фактичних обставин справи, які неможливо з'ясувати без застосування спеціальних (для юридичної сфери) знань. В цьому випадку судово-бухгалтерська експертиза може стати одним із засобів захисту фізичних осіб і суб'єктів господарювання від необґрунтованого обвинувачення в здійсненні злочину та захисту їх інтересів у господарських спорах [5]

На нашу думку, основним критерієм, що стоїть перед експертом в розгляді економічних злодіянь є розкриття сутності судово-бухгалтерської експертизи.

Так, професор В. М. Жук підкреслює, що судово-бухгалтерською експертизою повинні займатися сертифіковані фахівці мобільних наукових установ, адже це відповідає умовам розвитку вітчизняного інституційного середовища й науки [6, с. 414]. Зокрема, В. М. Жук дає своє визначення, «судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фахівцями із професійними знаннями бухгалтерського обліку бухгалтерських документів, регістрів, оперативної, статистичної, фінансової звітності, що проводиться в ході досудових слідчих дій і судових процесів та є наслідком конфліктних ситуацій господарської діяльності підприємства та інституційного середовища навколо нього» [6].

Судово-бухгалтерська експертиза, як зазначає Г.Г. Мумінова-Савіна «…це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, яка володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (експертом-бухгалтером), з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду. Отже, судово-бухгалтерська експертиза — це процесуальна дія» [4, с. 38].

Проведенні наукові дослідження Стельмах Н. Є. дають змогу стверджувати, що «судово-бухгалтерська експертиза – дослідження фахівцями із професійними знаннями бухгалтерського обліку бухгалтерських документів, регістрів, оперативної, статистичної, фінансової звітності, що проводиться в ході досудових слідчих дій і судових процесів та є наслідком конфліктних ситуацій господарської діяльності підприємства та інституційного середовища навколо нього» [5].

З нашої точки зору, найбільш вдалим є визначення судово-бухгалтерської експертизи О. В. Леги, «… це процесуальна дія, яка проводиться в межах кримінально-процесуального, цивільно-процесуального і господарсько-процесуального законодавства особою, яка володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку, з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для справи» [2].

Отже, можна зазначити, що дані трактування судово-бухгалтерської експертизи є найвдаліші, бо в них висвітлюється різносторонньо поняття «судово-бухгалтерська експертиза», а також підкреслюється її роль в економіко-правовій сфері. Зокрема, можна стверджувати, що в сучасних економічних умовах господарювання виникає потреба комплексного використання правових та економічних знань для успішного вирішення економічних спорів і розкриття злочинів економічного характеру.

Поглиблене дослідження дає змогу стверджувати, що потрібно на законодавчому рівні чітко виокремити судово-бухгалтерську експертизу та зазначити її сутність, оскільки єдиної та нероздільної думки науковцями та практиками не досягнуто. Тому, на нашу думку, судово-бухгалтерська експертиза – це комплекс спрямованих слідчих дій кваліфікованим фахівцем-бухгалтером із залученням ним бухгалтерських документів, управлінської, статистичної та фінансової звітності та їх аналізу кінцевим результатом якої є надання висновку, що виступає засобом захисту інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [Текст] : офіц. текст : станом на 22.01.2013 / Мін'юст України; Наказ, Інструкція, Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5. – : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

2. Лега, О.В. Еволюція поглядів на концептуальні проблеми розвитку судово-бухгалтерської експертизи [Текст] / О. В. Лега // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. - 2012. - Вип. 9(2). - С. 248-253. – Доступно також з мережі Інтернет : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9(2)__37.pdf (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

3. Про судову експертизу [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 01.04.2015 р.] / Верховна Рада України; Закон від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – N 28. – С.232. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 18.04.2015). — Назва з екрана.

4. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза [Текст] : навч. посібник / Г.Г. Мумінова-Савіна – К.: КНЕУ, 2003. – 202 с.

5. Стельмах Н.Є. Економіко-правова сутність судово-бухгалтерської експертизи в ринкових умовах господарювання [Електронний ресурс] / Н. Є. Стельмах // Бухгалтерський облік Accountingand Finance, 2014. – №4(66). – Режим доступу: file:///C:/Users/123/Downloads/Oif_apk_2014_4_11.pdf (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

6. Жук, В. М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки [Текст] : монографія / В. М. Жук. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012 – 454 с.

Моїсеєнко В.О., *старший викладач*
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток сучасної економіки характеризується переходом до такої нової стадії як глобалізація. Під глобалізацією можна розуміти процес незворотного подолання фізичних відстаней між підприємствами та країнами, зменшення важливості політико-економічних та соціально-економічних факторів, збільшення ролі нових технологій.

Глобалізація представляється як процес всезростаючого впливу різних факторів міжнародного значення (тісних економічних та політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну) на соціальну дійсність в окремих країнах. Таким чином, постійний обмін інформацією та технологіями є необхідною ознакою глобалізаційних процесів, їх наслідком та рушійною силою одночасно.

З активним розвитком цих процесів у світі з'явилось нове явище під назвою «нова економіка», що пов'язане із розвитком надсучасних електронних інформаційних технологій, становленням та розповсюдженням інформаційної мережі Інтернет. «Нова економіка» є п'ятим технологічним укладом, в якому на перше місце висуваються такі наукоємні галузі, як комп'ютерні, електронні, космічні та біотехнології, телекомунікації та альтернативні джерела енергії.

Нова економіка, як така, сформована інформаційно-комунікаційними технологіями, що загострюють конкурентну боротьбу. Тому ті країни, що розуміють важливість розвитку та впровадження інформаційних технологій, мають можливість укріплювати свої позиції у світовій економіці, покращувати макроекономічні показники, поліпшувати рівень життя населення. Ігнорування важливості розвитку інформаційних технологій, недостатня увага до них відштовхує країни назад.

Ще на самому початку XXI ст. економічними експертами була зафіксована значна кореляція між рівнем розвитку інформаційних технологій та економічним процвітанням країн. Це пояснюється тим, що застосування таких технологій сприяє зростанню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності, збільшенню ефективності економіки, посиленню процесів зайнятості населення, зростанню їхніх доходів.

Таким чином, самі інформаційні технології на даному етапі перетворились на потужний двигун у розвитку світової економіки. Інтенсивність, з якою оновлюються, вдосконалюються та розповсюджуються інформаційні технології, значно перевищує загальні темпи розвитку традиційних галузей. Нематеріальні активи беруть верх над матеріальними.

Світ рухається до створення «нової економіки» досить нерівномірно. Є безумовні лідери у цьому процесі. Так, за рейтингом Всесвітнього

економічного форуму у 2014 році, до першої десятки країн-лідерів у застосуванні інформаційних технологій входять всі країни Скандинавії (Фінляндія, Швеція, Норвегія), країни Південно-Східної Азії (Сінгапур, Гонконг, Корея), деякі країни Європи (Нідерланди, Швейцарія, Великобританія), а також США [1]. Цей рейтинг складався на базі індексу готовності до мережевого суспільства, що розраховувався за чотирма параметрами:

1) ступінь розвитку середовища (політичного, регуляторного, ринкового, інноваційного);
2) ступінь готовності до створення мережевого суспільства (готовність населення, бізнесу та органів влади до застосування інформаційних технологій);
3) ступінь використання інформаційних технологій (використання таких технологій населенням, бізнесом та органами влади);
4) вплив інформаційних технологій на економіку країни (на економічну та на соціальну сфери).

Країни-лідери у процесі розвитку інформаційних технологій завдячують своїм успіхам широкому залученню до мережі Інтернет усіх верств населення, створенню сприятливого бізнес-середовища та інвестиційного клімату. Зрозуміло, що активний розвиток таких технологій потребує величезних інвестицій як в матеріально-технічну базу, так і в сферу наукових розробок та широку просвітницьку роботу з населенням, бізнес-структурами та державними організаціями. Для багатьох країн інвестиції у подібних обсягах є неможливими.

Даний рейтинг показав величезну відстань, яка пролягає між передовими країнами Північної Європи та деякими країнами Південною, Центральної та Східної Європи. Україна у 2014 році обійняла лише 81-е місце проти 73-го у 2013 році [1]. Досить показовим є те, що саме населення України є обізнаним у користуванні інформаційними технологіями, а погіршенням рейтингу ми завдячуємо суто інституційним факторам.

Так, рівень готовності суспільства до використання інформаційних технологій відповідає 34-му місцю у світі; кваліфікація населення – 37-му місцю, що є достатньо високими показниками. Водночас, до негативних моментів у порядку зменшення впливу можна віднести наступні [1]:

- несприятливе політичне та регуляторне середовище (130-е місце);
- низький рівень готовності до використання технологій органами влади (102-е місце) та бізнесу (93-є місце);
- слабкий вплив інформаційних технологій на соціальну (102-е місце) та економічну сферу (79-е місце);
- несприятливе ринкове та інноваційне середовище (84-е місце);
- низький рівень використання інформаційних технологій населенням (75-е місце);
- несприятливе середовище для розвитку ІТ-інфраструктури (74-е місце).

Таким чином, для того, що Україна була достойно представленою у сфері інформаційних технологій, недостатньо просто поліпшувати доступ до нових інформаційних технологій. Необхідною умовою зростання України у рейтингу є створення більш сприятливих умов для ведення бізнесу та інновацій [2, с. 80].

І це не є суто питанням престижу країни, це є потужним фактором розвитку усієї економіки. З одного боку, міжнародна торгівля інформаційними технологіями є джерелом нарощування експортного потенціалу країни; з іншого, вони виступають фактором зростання конкурентоспроможності окремих галузей та економіки в цілому [2, с. 81].

Дуже актуальним для України є те, що широкий розвиток інформаційних технологій надасть можливість створити велику кількість додаткових робочих місць, особливо для молоді, що суттєво поліпшить соціально-економічне становище країни та сприятиме зростанню доходів населення.

Також важливим моментом є те, що розробка власних українських інформаційних технологій та володіння навичками використання сучасних інформаційних технологій надасть можливість більш повно залучати українські підприємства до процесів глобалізації, успішно входити до складу ТНК, які є основними суб'єктами розробки та використання інформаційних технологій у світі.

Розвиток потенціалу України у сфері інформаційних технологій можливий лише завдяки державним програмам, які повинні створювати сприятливе інституційне середовище, заохочувати бізнес-структури до використання новітніх інформаційних технологій, спрямовувати фінансування у сферу інновацій, підвищувати рівень використання інформаційних технологій самими державними органами влади.

Список використаних джерел

1. The Global Information Technology Report 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalInformationTechnology_Report_2014.pdf.

2. Сокол, К.М. Світовий ринок інформаційних технологій в контексті глобалізацій світової економіки [Текст] / К.М. Сокол // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 78-83.

Мунтян К.Г., *студент*
Науковий керівник: ***Лаптєва В.В.,*** *к.е.н., асистент*
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку вітчизняні підприємства характеризуються різним рівнем фінансової безпеки.

Динамічність ринку, посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках вимагають від підприємств застосування певних заходів. Рішення цієї проблеми потребує удосконалення концепції управління фінансовою безпекою підприємства, оскільки її стан безпосередньо впливає

на результативність фінансово-господарської діяльності. В умовах глобалізації економічного простору проблема забезпечення фінансової безпека підприємства набуває особливої актуальності.

Увага в дослідженнях і публікаціях приділяється антикризовому управлінні підприємствами, яке стає необхідним лише тоді, коли підприємство опиняється у стані фінансової кризи (фінансової небезпеки, банкрутства). Для того, щоб не доводити підприємство до такого стану, і потрібен постійно функціонуючий механізм управління його фінансовою безпекою.

Дослідженню теоретико-методологічних та методичних основ забезпечення фінансової безпеки підприємств присвячені роботи: Бланка І.О., Балабанов І.Т., Зятковський І.В., Кірейцев Г.Г., Райзенберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Ковальова В.В., Шкарлет С.М. Вирішення цієї проблеми також знайшло відображення в роботах іноземних вчених: Вернерфельта Біргера, Прахалада Коимбатур Кришнарао, Хемела Гері та Джей Барні.

Фінансова безпека є внутрішньовиробничою функціональною складовою економічної безпеки. Вона вважається головною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є "двигуном" будь-якої економічної системи.

У книзі І.А. Бланка "Управління фінансовою безпекою підприємства", фінансова безпека підприємства розглядається як кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [1].

Щоб уникнути або пом'якшити дію загроз,які можуть вплинути на хід виконання фінансової стратегій, та й вцілому на подальший розвиток підприємства необхідно постійно вдосконалювати механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

На думку Шкарлет С.М., забезпечення фінансової безпеки – це системний процес, в якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства для завчасної ідентифікації джерел виникнення небезпечних їй проявів; по-друге – своєчасне застосування релевантних антикризових (стабілізаційних) заходів щодо нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-господарської діяльності підприємства; по-третє – формування рекомендацій та заходів щодо забезпечення конкурентних переваг і фінансового розвитку підприємства за всіма етапами його життєвого та операційного циклів.

Зважаючи на це, автор цієї роботи під забезпеченням фінансової безпеки підприємства розуміє досягнення безперервного та безперебійного процесу трансформації капіталу (джерел фінансування господарської діяльності) в капітальні блага (матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готову продукцію, грошові кошти та ін.), яке характеризується відповідним рівнем майнового положення, ліквідності, фінансової незалежності, рентабельності, ділової та ринкової активності [2].

На погляд провідних іноземних вчених, найбільш комплексним та

перспективним механізмом щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства є ресурсно-функціональний підхід. В якості засновника ресурсного підходу щодо управління фінансово-господарською діяльністю підприємства слід відмітити професора Вищої школи бізнесу Мічиганського університету Вернерфельта Біргера. В своїй роботі "Ресурсне трактування фірми" (1984 рік), відзначив, що розвиток підприємства ґрунтується на досягненні рівноваги між експлуатацією існуючих ресурсів та розвитком нових: матеріально-технічні, трудові та фінансові ресурси, та зазначив, що саме ці види ресурсів підприємства значно впливають на результати функціонування підприємства [3].

Популяризацію ресурсного підходу продовжили Прахалада Коимбатур Кришнарао та Хемела Гері.

Джей Барні також продовжував розвивати ідею ресурсного забезпечення підприємства. В своїй роботі "Ресурси фірми і стійкі конкурентні переваги". Суттєвим досягненням теорії Джей Барні є визначення критеріїв оцінки ресурсів, що забезпечують отримання стійких переваг в умовах конкуренції. Серед основних критеріїв він виділив наступні: - цінність – такий, який при необхідності сприяє підвищенню продуктивності та ефективності підприємства; - раритетність – такий, який має рідкісний характер та користується великим попитом; - неповторність – такий, який важко відтворити; - замінність – такий, що незважаючи на оригінальний та рідкісний характер, не є стратегічним у разі його заміни іншими [4].

В ході проведення досліджень практиками-економістів визначено, що ресурсне забезпечення фінансової безпеки підприємства поєднує в собі: інформаційні, матеріальні, нематеріальні, правові, трудові, технологічні, фінансові ресурси. Позитивні сторони підходу проявляються в тому, що робиться акцент на підвищенні ефективності використання внутрішніх ресурсів підприємства, що зумовлює успішне положення на ринку. Однак цей метод не враховує дію зовнішнього середовища.

Щодо функціонального підходу, він ґрунтується на комплексному досліджуванні основних функцій управління, узгоджене використання яких сприятиме досягненню оперативних, тактичних та стратегічних цілей. Сутність та зміст функціонального підходу щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства полягає в тому, що він відображає сукупність функцій, які потрібні для виконання поставлених цілей. Перевагами даного підходу є можливість удосконалювати функціональну структуру підприємства та використання функціонально-вартісного аналізу. Однак, як і в кожному підході, існують певні обмеження. Вони полягають в тому, що тут розглядаються окремі функції підприємства і не враховується їх взаємовплив та взаємозалежність.

У загальному вигляді механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства за функціональним підходом можна представити як так звану «петлю», яка включає циклічну послідовність етапів: визначення цілей щодо управління діяльністю підприємства – ухвалення управлінських рішень, складання фінансових планів та прогнозів – реалізація фінансових планів, мотивація персоналу – контроль за реалізацією фінансових планів – облік і

аналіз фінансово-господарської діяльності – коригування фінансових планів та прогнозів.

Дотримання ресурсно-функціонального механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства приведе до успішної діяльності підприємства.

В роботі досліджено теоретичні основи формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі ресурсно-функціонального підходу. Комплексне застосування підходу може забезпечити такий фінансовий стан підприємства, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Бланк, І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / І.А.Бланк. – К. : Ельга, ника. – Центр, 2004. – 784 с.
2. Шкарлет, С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку [Текст] : автореф. дис. докт. екон. наук: 08.00.04. / С.М. Шкарлет. – Київ, 2007. – 24 с.
3. Вернерфелт Б. Ресурсна трактовка фірми [Текст] / Вернерфелт Б. – Вісник С.-Петерб. ун-та. – Менеджмент. – Вип. 1. – 2006. – С. 103-118.
4. Барні, Д.Б. Чи може ресурсна концепція принести користь дослідженням у галузі стратегічного управління? - Так / Барні Д.Б. / Російський журнал менеджменту. – 2009. – Т. 7. – № 2. – С. 71.

Оверченко А.І., *студентка,*
Гуржій Н.М., *д.е.н, доцент, професор кафедри*
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОМПРОСОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІКОСТІ НА РИНКУ

Теоретичні проблеми забезпечення конкурентоспроможності завжди посідали чільне місце у системі наукових досліджень. Можна стверджувати, що стан сучасної економічної науки в цілому, актуальність і невідкладність вирішення поставлених проблем її подальшого розвитку, аналіз ситуації, що склався на підприємствах, вказують на необхідність забезпечення їх конкурентоспроможності.

Проведений аналіз трактувань поняття «конкурентоспроможність»

дозволив визначити конкурентоспроможність організації як «комплексну порівняльна характеристика підприємства, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників його діяльності по відношенню до сукупності показників конкурентів» [1].

Існує декілька основних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Метод переваг являє собою порівняння характеристик підприємства чи його продукції з аналогічними показниками пріоритетних конкурентів (такими, які займають найкращі позиції на ринку) з метою визначення тих факторів, які створюють переваги підприємства. При цьому слід пам’ятати, що існують зовнішні і внутрішні конкурентні переваги [5].

Згідно зі структурним підходом оцінка проволиться за рівнем монополізації галузі, тобто за концентрацією виробництва, капіталу і бар'єрів для компаній, що входять на галузевий ринок.

Іншим підходом до визначення критерію ефективної конкуренції є функціональний. Згідно з цим методом найбільш конкурентоспроможними є підприємства, де найкраще організовані виробництво, збут товару та управління фінансами [2].

Конкурентоспроможність підприємства також оцінюють за якістю продукції «методом профілів». За його допомогою виявляють різні критерії задоволення потреб споживачів щодо будь-якого продукту, встановлюють їх ієрархії та порівняльну важливість у межах спектра характеристик, які мають змогу оцінити споживачі, а також вимірюють техніко-економічні характеристики досліджуваного продукту і порівнюють їх з характеристиками продуктів - конкурентів [6].

Теоретичною базою матричних методів є концепція життєвого циклу товару і технології. Згідно з цією концепцією будь-який товар чи технологія з моменту появи на ринку і до зникнення проходить певні стадії життєвого циклу, який охоплює етапи впровадження, зростання, насичення і спаду. До матричних методів належить і SWOT – аналіз. Його мета - це виявлення приваблюючих напрямків маркетингових зусиль, конкурентних переваг підприємства та загроз [4].

Метод інтегральної оцінки спирається на інтегральні показники. Інтегральний показник рівня конкурентоспроможності підприємства містить два елементи: критерій, що показує ступінь задоволення потреб споживача, і критерій ефективності виробництва.

Наступним методом оцінки є бальний, що полягає у складанні відповідних таблиць, за допомогою яких оцінюються показники конкурентоспроможності в порівнянні з іншими підприємствами [3].

В загальному випадку процес оцінки конкурентоспроможності можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

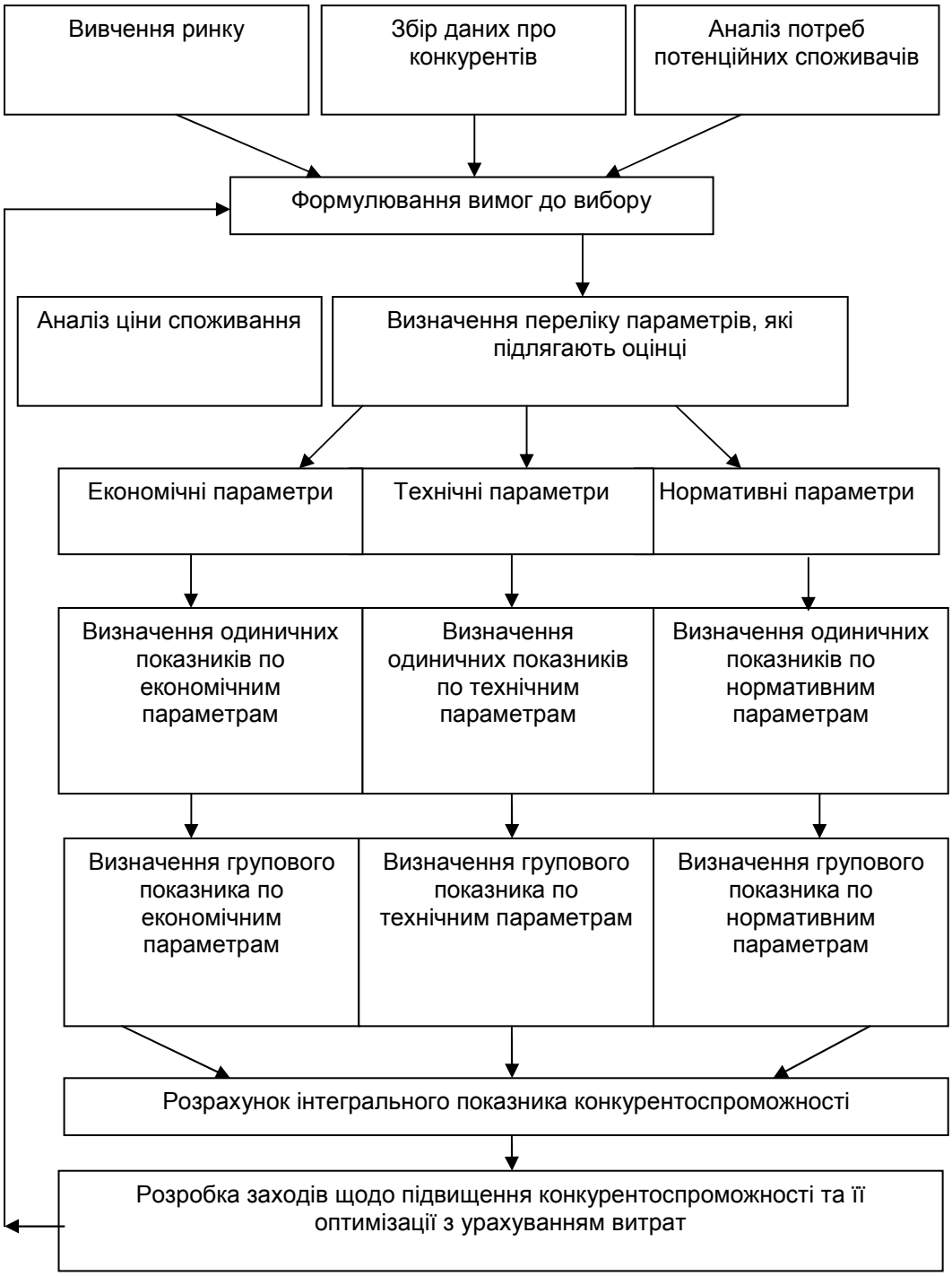

Рис. 1. Загальна схема оцінки конкурентоспроможності продукції [5]

Розглянувши основні методи оцінки конкурентоспроможності, можна сформулювати наступні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства:

1. Впровадження інноваційної політики підприємства, яка визначає можливість підприємства конкурувати не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках.
2. Постійне підвищення кваліфікації трудових ресурсів підприємства.
3. Однією з найважливіших детермінант існування і розвитку підприємства

на ринку є якість продукції, що ним пропонується.

4. Оздоровлення фінансового стану підприємства, є вкрай необхідним, адже для виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби йому потрібно бути фінансово стійким.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, варто зазначити, що оскільки конкурентоспроможність в умовах ринку слід розглядати як основну умову отримання прибутку і успішної діяльності підприємства в цілому, то нею слід навчитися управляти. Йдеться про те, що її необхідно закладати ще на стадії проектування товару і в процесі виробництва, впродовж усього життєвого циклу організації необхідно оптимізувати і матеріалізувати найважливіші елементи конкурентоспроможності. Тому однією з передумов забезпечення стійкості підприємства на ринку є саме оцінка його конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Баранчєєв, В.К. Аналіз і оцінка маркетингового потенціалу підприємств [Текст] / В.К. Баранчєєв, С.М. Стріжов. – К. : Маркетинг, 2005. – 205 с.

2. Герасимчук В.І. Розвиток підприємства. Діагностика, стратегія, єфективність [Текст] / В.І. Герасимчук. – К. : ЦУЛ, 2005 р. – 268 с.

3. Смолін, І. В.Стратегічне планування в організації [Текст] / І. В. Смолін. – К. : КНТЕУ, 2004. – 344 с.

4. Токарєв, В.Г. Застосування SWOT-аналізу для розробки стратегії фірми / В.Г. Токарєв // Управління компанією. – 2002. – №3. – С. 18-20.

5. Фатхутдинов, Р.О. Конкурентоспроможність: економіка, стратегія, управління / Р.О. Фатхуддинов – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.

6. Фещур, Р.В. Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємств [Текст] / Р. В. Фещур, Т. В. Лебідь, В. Ю. Самуляк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Економіка та управління підприємствами. – 2010. – № 4. – С. 27 – 32.

Откаленко О.М., *асистент, головний бухгалтер,*
Черниш Н.С., *здобувач вищої освіти*
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У ВНЗ

В складі механізму фінансового управління державним вищим навчальним закладом важлива роль належить системам і методам внутрішнього фінансового контролю. Внутрішній фінансовий контроль являє собою самостійно організований установою процес перевірки виконання і забезпечення реалізації управлінських рішень в сфері управління фінансами з метою досягнення стратегічних цілей і попередження кризових ситуацій.

В умовах реформування вищої освіти роль системи внутрішнього фінансового контролю значно зростає. Так, Розпорядженням Кабінету

Міністрів України від 24 травня 2005 року № 158-р було схвалено Концепцію розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року, яка спрямована на вирішення питань організації та функціонування державного внутрішнього фінансового контролю в системі органів державного і комунального сектору як важливого інструменту державного управління [2].

У Міжнародних стандартах аудиту внутрішній контроль розглядається як діяльність оцінювання, організована у межах суб'єкта господарювання і виконувана окремим відділом. Основними функціями внутрішнього контролю є перевірка, оцінювання та моніторинг ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку та її відповідності чинному законодавству. Відділ внутрішнього контролю вищого навчального закладу має виконувати такі завдання: сприяти організації належної системи фінансового та податкового обліку; виконувати вимоги чинного законодавства України; створювати ефективну, достовірну та повну обліково-інформаційну систему для потреб управління; своєчасно виявляти порушення і недоліки у веденні первинного, аналітичного та синтетичного обліку й складання звітності з метою їх виправлення та недопущення у майбутньому. Внутрішній аудит має бути однією з форм контролю за правомірністю та ефективністю діяльності усіх структурних підрозділів вищого навчального закладу [4].

Внутрішній контроль визначається як цілісний процес, який здійснюється керівниками управлінь та його персоналом і який має на меті визначити ризики та забезпечити раціональну впевненість у досягненні місії управління, та досягнення при цьому наступних цілей: здійснення етичних, економних, ефективних та результативних операцій, що узгоджуються із завданнями та цілями управління; достовірність звітності про результати діяльності управління; дотримання нормативно-правових актів та встановлених правил, що регулюють діяльність управління; захист ресурсів від втрат, нецільового використання та пошкодження через розтрату, зловживання, інші незаконні дії або помилки керівництва [3].

На сьогоднішній день обґрунтовано й доведено, що система державного внутрішнього фінансового контролю повинна складатися з трьох основних елементів: внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та їх гармонізації. Головним завданням при цьому є забезпечення відповідальності керівника за всі аспекти діяльності очолюваного ним органу, за досягнення конкретних результатів у питаннях економії та ефективного використання бюджетних коштів, а також виконання планових завдань тощо.

Статтею 26 Бюджетного кодексу України передбачено запровадження в органах державного сектору внутрішнього контролю та аудиту [1].

Система внутрішнього аудиту повинна розглядатися як самостійний відділ організації та не входити до складу відділів з обліку, управління, економіки. Відділ внутрішнього аудиту як незалежний підрозділ вищого навчального закладу має виконувати безперервну перевірку та оцінку діяльності системи обліку й інших економічних відділів. При цьому на структуру та організацію роботи відділу внутрішнього аудиту впливають такі фактори, як організаційно-правова форма та структура вищого навчального закладу, обсяги його діяльності.

Створення у вищому навчальному закладі відділу внутрішнього аудиту базується на виконанні таких організаційних заходів: підписання керівником організації наказу (розпорядження) про створення служби внутрішнього аудиту; розробка та затвердження посадових інструкцій працівників відділу внутрішнього аудиту; розробка, обґрунтування та затвердження планів та робочих документів служби внутрішнього аудиту; створення банку даних (нормативно-законодавча база, внутрішні нормативи, фактографічні дані та інші джерела) [4].

Основними процедурами внутрішнього аудиту можна вважати такі: вивчення засновницьких документів; дослідження первинної документації, регістрів бухгалтерського, управлінського, статистичного, податкового, внутрішньогосподарського обліку, фінансової, податкової, статистичної звітності; проведення інвентаризації, зустрічна перевірка документів і господарських операцій, порівняння даних синтетичного й аналітичного обліку тощо. За допомогою поточного контролю слід здійснити вибіркові перевірки правильності господарських операцій разом із суцільними перевірками каси, банку, реагування на виявлені порушення.

Наступним елементом внутрішнього контролю є економічна оцінка господарських операцій, яка об’єднує низку загальноекономічних методів (прийомів) аналізу й оцінки з метою визначення доцільності, раціональності окремих операцій та ефективності господарювання підконтрольного об’єкта в цілому за певний проміжок часу (порівняння, групування, питома вага, середні величини тощо) [3].

Також статтею 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» передбачено, що відповідальність за організацію бухгалтерського обліку і забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, регістрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник (власники) або уповноважений орган, який здійснює керівництво відповідно до законодавства та установчих документів.

Під час організації внутрішнього контролю з метою забезпечення його належної дієвості повинні бути чітко визначені та розподілені обов’язки окремих працівників для перевірки різних напрямків звітності, а також встановлені межі їхніх повноважень згідно з покладеними обов’язками [2].

Отже, внутрішній контроль слід розуміти не як ревізійну діяльність контролюючих підрозділів чи відомчих ревізорів, а як інструмент управління, чітку систему та безперервний внутрішній процес, що організовується і забезпечується кожним керівником відповідно до специфіки діяльності та поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Текст] : офіц.текст : за станом на 27 вересня 2014 р. / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. — Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1382533239434673 (дата звернення 16.05.15). — Назва з екрана.

2. Некрасова, В. Нормативно-правове регулювання контролю доходів і видатків у вищих освітніх закладах [Текст] / В. Некрасова // Економіка. – 2012. – № 142. – С. 51 – 54.

3. Стадніченко, О. В. Контроль за виконанням захищених статей видатків бюджету у ВНЗ та шляхи його оптимізації [Текст] / О. В. Стадніченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №1(5). – С. 187 – 191.

4. Труфен, А. О. Організація контролю видатків на оплату праці вищих навчальних закладів [Текст] / А. О. Труфен // Облік, аналіз, аудит. – 2013. – № 3. – С. 55 – 59.

5. Швець, Є. Я. Організація поточного і підсумкового контролю знань студентів при модульно-рейтинговій технології навчання [Текст] / Є. Я. Швець // Гуманітарний вісник ЗДІА. –2010. – № 42. – С. 227 – 235.

Охріменко І.В., *д.е.н., професор, завідувач кафедри*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ЗМІСТ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ ЗОВНІШНЬОГО СПРЯМУВАННЯ

Під зовнішнім спрямуванням розуміється орієнтація на зовнішнє економічне середовище, відкритий ринок. Найважливішими тут виступають чотири комплекси техніко-економічних розрахунків: підготовка організаційного бізнес-плану; формування цінової політики підприємства; підготовка інтеграційних контрактів з партнерами суміжних ланок АПК; підготовка комерційних угод з постачальниками та покупцями.

Організаційний бізнес-план складається на перспективу в 5-10 років і є своєрідним базовим проектом організації підприємства. Він повинен враховувати стан світового та національного продовольчих ринків, визначати позицію (становище) господарства на цих ринках, його “ринкові ніші”, обсяги збуту продукції, виробничу оснащеність підприємства основними та оборотними засобами, обсяги виробництва сировини та готової продукції, кооперативні зв’язки з іншими підприємствами та інтеграторами, основні внутрішні складові підприємства, схему управління ним та прорахований фінансовий план доходів, витрат, податків та рентабельності.

Розробку організаційного бізнес-плану починають з аналізу кон’юнктури агропродовольчих ринків країни та світу, і на цій основі розробляють довгостроковий прогноз платоспроможного попиту, пропозиції (можливостей конкурентів) та цін. У відповідності з прогнозом обгрунтовують можливі обсяги продаж сільськогосподарської продукції чи продовольства на доступних ринках та їх сегментах, форми та канали реалізації (оптова, роздрібна і т.д.).

На основі обсягів збуту проектують виробничу програму, тобто обсяги виробництва сільськогосподарської продукції чи продовольства та необхідний для цього ресурсний комплекс у складі власних (орендованих) основних засобів, робочої сили та сировини і матеріалів виробничого призначення. Вся перелічена інформація, а також ціни на ресурси та параметри оподаткування, закладаються в розрахунок підсумкових фінансових показників – грошових

надходжень, виробничих та збутових витрат, прибутку та рентабельності. Базовий організаційний бізнес-план визначає стратегію діяльності господарства на ринковій арені, його довгострокові цілі та пріоритети.

Складність і багатоаспектність базового організаційного бізнес-плану зумовлює необхідність майже повного залучення нормативної бази та арсеналу методів та прийомів планово-економічної роботи (за винятком матеріального стимулювання). Динамічний, індексний, факторний та кореляційно-регресійний аналіз ринку, натуральні баланси потреб в ресурсах, товарної та валової продукції, фінансові баланси витрат та доходів, прибутків та податків, статистична оцінка ризиків – такий далеко не вичерпний перелік типів планово-економічних розрахунків, що використовуються при бізнес-плануванні.

Цінова політика підприємства формується в оперативно-тактичному порядку у відповідності з поточним станом ринку та самого підприємства. Ринок за характером може бути зовнішнім та внутрішнім (світовим чи національним), насиченим або ненасиченим, ринком продавця чи покупця. Найважливіша поточна характеристика ринку – еластичність попиту за цінами, тобто зміна платоспроможного попиту у відсотках на кожен відсоток зміни ринкової ціни.

Для переважної більшості видів сільськогосподарської продукції та продовольства характерна порівняно низька еластичність попиту за цінами і висока – за доходами населення. В залежності від фінансово-економічного стану підприємства, кваліфікації менеджерів та цілей діяльності воно може обирати різні економічні пріоритети для певного періоду свого розвитку. Найбільш поширеними є такі: забезпечення та підтримка ліквідності, тобто платоспроможності; збереження за підприємством стабільної частки ринку; завоювання лідерства на ринку; монополізація ринкового ціноутворення; максимізація поточного прибутку; розширення частки ринку; проникнення на ринок з новим товаром; експортна експансія; виживання; одержання цільового прибутку.

Інструментами їх реалізації виступають форма та обсяги продаж, цінові пропозиції підприємства. Методика їх обгрунтування відповідно до обраних пріоритетів базується на варіантних розрахунках обсягів реалізації, виробництва, витрат та собівартості з обов’язковим використанням класифікації витрат на постійні та змінні.

Сільськогосподарське підприємство може укладати контракти як при вертикальній, так і горизонтальній інтеграції. За економічним змістом вертикальна може бути виробничою або маркетинговою. При виробничій її учасниками виступають виробники сільськогосподарської сировини і переробні підприємства, при маркетинговій – товаровиробники і збутова структура. Горизонтальна інтеграція передбачає співробітництво сільськогосподарських підприємств при виробництві сільськогосподарської продукції: спільне використання потужних чи дефіцитних машин, створення виробничих структур з надання агросервісних послуг і т. п. У будь-якому варіанті інтеграції перш за все потрібна кількісна (натуральна і вартісна) характеристика взаємних обов’язків її учасників, кінцевих результатів вертикальної інтеграції,

інструментів регулювання економічних відносин. Останнє особливо важливе для вертикальної виробничої інтеграції. Контрактом тут можуть передбачатись два варіанти розподілу кінцевих результатів (продукції або грошових надходжень) – ціновий або розподільчий. При ціновому виробник сировини продає переробному підприємству за передбаченою контрактом ціною і на цьому взаємовідносини в даному виробничому циклі закінчуються. При розподільчому розрахунки за сировину здійснюються в три етапи: попереднє авансування (товарний безвідсотковий кредит насінням та засобами захисту і т.п.), попередній розрахунок за допомогою ціни за здану на переробку продукцію, остаточний розрахунок після завершення процесу переробки або продажу її продуктів. Для обгрунтування конкретного розміру авансових платежів, попередніх та остаточних розрахунків потрібна детальна інформація про виробничі витрати учасників, собівартість основної та побічної продукції, ефективність її виробництва з точки зору інтересів кожного з партнерів. Таку інформацію може дати тільки якісно налагоджена планово-економічна робота. Метод кількісної характеристики витрат та обгрунтування інструментів регулювання економічних відносин – прямі калькуляційні детальні розрахунки з використанням досконалої бази первинних норм і нормативів.

Підготовка комерційних угод з постачальниками ресурсів та покупцями продукції включає оцінку впливу того чи іншого варіанту організації руху матеріальних та грошових потоків, а також рівня цін на економічні результати діяльності господарства – грошові надходження та прибуток. Це також вимагає розрахунків витрат. собівартості. рентабельності на основі прямих калькуляційних розрахунків з використанням інформаційної бази та методичних засобів планово-економічної роботи.

Таким чином, планово-економічна робота зовнішньої орієнтації покликана вирішувати надзвичайно важливі і життєво необхідні для сільськогосподарського підприємства питання визначення напрямів його діяльності, обсягів ресурсного комплексу, взаємовідносин з партнерами суміжних ланок АПК, постачальниками ресурсів.

Список використаних джерел

1. Єрмаков, О.Ю. Планування і контроль на підприємстві [Текст] / О.Ю.Єрмаков, М.М.Жибак, І.М.Шост. – Тернопіль: Астон, 2013. – 271 с.

2. Камінська, Т.Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах [Текст] : монографія / [Камінська Т.Г., Шатковська Л. С., Шиш А.М. та ін.]. – К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2013. – 329 с.

3. Охріменко, І.В. Планово-економічна робота на великих сільськогосподарських підприємствах [Текст] / І.В.Охріменко // Вісник Донецького національного університету. – 2015. – № 1. – С. 263-268. – (Серія В: економіка і право).

Очеретний О.К., Гадецька З.М., *к.тех.н., доцент*
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІНИ ВИПУСКИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ III–IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

За останні роки проблеми розвитку вищої освіти в Україні набули особливого значення. Основною причиною підвищеної уваги науковців та практиків до освітніх проблем є той факт, що завдяки ефективному функціонуванню системи освіти забезпечується розвиток людського капіталу країни, а, відповідно, й її конкурентоспроможність на світових ринках. Західний досвід свідчить, що конкурентоспроможність економічної системи забезпечується завдяки інноваційним рішенням, які втілює кадровий потенціал. На частку нових знань, втілених у технологіях, обладнанні, продукції, в передових країнах припадає до 85% приросту валового внутрішнього продукту. У зв'язку з цим першочерговим завданням держави є забезпечення функціонування та розвитку системи освіти для ефективного формування та відтворення людського капіталу. Особливу увагу сучасні фахівці приділяють системі вищої освіти, яка нині переживає черговий етап реформування.

За ствердженням багатьох провідних фахівців сучасна освіта являє собою процес, який починається від народження людини і триває протягом усього її життя. Відомо, що на функціонування та розвиток системи освіти безпосередньо впливає чимало чинників соціально-економічного характеру. Сьогодні окрему увагу фахівці приділяють демографічному стану в країні (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації [1]

Роки	Кількість випущених фахівців III - IV рівнів акредитації, тис. осіб
2008	468,4
2009	505,2
2010	527,3
2011	543,7
2012	529,8
2013	520,7

Для виявляння та аналізу тенденцій зміни кількості випускників, навчальних закладів III - IV рівнів акредитації, були розраховані показники їх динаміки (табл. 2).

Таблиця 2

Показники динаміки випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації

Роки	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість випущених фахівців III - IV рівнів акредитації, тис. осіб	468,4	505,2	527,3	543,7	529,8	520,7
Абсолютний ланцюговий приріст	-	36,8	22,1	16,4	-13,9	-9,1
Абсолютний базовий приріст	-	36,8	58,9	75,3	61,4	52,3
Ланцюговий темп зростання, %	-	107,9	104,4	103,1	97,443	98,28
Базовий темп зростання, %	-	107,9	112,6	116,1	113,11	111,2
Ланцюговий темп приросту, %	-	7,857	4,375	3,11	-2,557	-1,72
Базовий темп приросту, %	-	7,857	12,57	16,08	13,108	11,17
Абсолютне значення 1% приросту	-	4,684	5,052	5,273	5,437	5,298
Середній абсолютний приріст	10,46					
Середній темп зростання, %	102,14					

Відповідно до вище наведених розрахунків можна помітити тенденцію збільшення випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації до 2011 року, вже починаючи з 2012 року кількість випускників поступово знижується. Населення України, починаючи з 90-х років, скоротилося в Україні на 6,5 млн. осіб. На початку 90-х наше населення налічувало 52 млн., зараз - 45,6 млн. Це та «демографічна яма», яка виникла після 90-х років. Наслідок «демографічної ями» українським ВНЗ найбільш був відчутний у в 2009-2012 роках. Також з проведених розрахунків легко бачити, що середній темп зростання становить 102,14%, що свідчить про позитивну динаміку зростання випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації.

Результати дослідження відобразимо в вигляді графіку динаміки зміни кількості випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації на території Україні у порівнянні із лінією тренду, яка прогнозує поведінку даної ситуації у майбутньому (рис. 1).

Рис. 1. Аналіз випускників навчальних закладів III – IV рівнів акредитації

З графіку досить чітко видно, що лінія тренду невпинно зростає, а тому можна дійти висновку, що кількість випускників вищих навчальних закладів з кожним роком збільшуватиметься.

Отже, на сьогодні отримання вищої освіти в Україні є досить популярним; все більше випускників загальноосвітніх навчальних закладів обирають продовження освіти саме у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, що дозволяє останнім не тільки розширювати перелік спеціальностей, які пропонуються абітурієнтам, а навіть кількісно збільшуватись.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

***Петровец А.А.**, студентка*
*Научный руководитель: **Чернорук С.В.**, старший преподаватель*
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Республике Беларусь пока не удалось решить проблему устойчивого уменьшения количества населения. Согласно наиболее пессимистичным прогнозам, в течение следующих 50 лет оно может существенно сократиться. Это серьезный вызов не только отечественной экономике, но и белорусскому народу, который рискует подойти к точке невозврата в своей численности.

Вместе с уменьшением количества населения в целом, происходит сокращение и числа сельских жителей, а ведь именно они являются основными рабочими на предприятиях АПК, который призван обеспечивать продовольственную безопасность страны.

С 1994 г. в Республике Беларусь наблюдается уменьшение абсолютной численности населения. На 1 января 2014 г. численность постоянного населения в республике составила 9 468 тыс. человек. С 1994 г. численность населения уменьшилась на 759 тыс. человек. В основном убыль происходит за счет сельских жителей.

Также в республике, начиная с 1975 г. и по настоящее время, происходит снижение как численности, так и удельного веса сельского населения. За период 1975 – 2014 гг. численность сельского населения уменьшилась более чем в 2 раза. В среднем ежегодно на протяжении этого периода численность сельского населения уменьшилась на 63,5 тыс. человек или 2%. Его удельный

вес в общей численности населения снизился с 50,1% на начало 1975 г. до 23,2% на начало 2014 г.

Наиболее урбанизированными регионами являются Могилёвская область (городское население – 78,4%, сельское – 21,6%), Витебская и Гомельская области (соответственно 75,9% и 24,1%). В Брестской области на сельское население приходится 31,2%, в Гродненской – 27,2% [1].

Ведущую роль в процессе снижения численности населения в настоящее время играют негативные тенденции естественного и механического движения.

Наблюдается тенденция уменьшения численности женщин в сельской местности и увеличения числа браков.

Структура занятости населения Беларуси имеет устойчивую тенденцию к сокращению численности занятых в сельском хозяйстве (в 2000 г. от общей численности населения 27,6% приходилась на рабочих в сельском хозяйстве, а в 2013 г. – 9,7%). К такому результату привели низкие заработанные платы на предприятиях АПК (несмотря на то, что валовой выпуск продукции увеличивается, они остаются неизменными и на 2013 г. номинальная начисленная среднемесячная заработанная плата работников, занятых в сельском хозяйстве, составляла 3 784,7 тыс. бел. руб., или 73,6% от среднереспубликанского уровня), непривлекательные условия для проживания в сельской местности и непрестижные места работы [1].

В связи с приведенными данными Правительством Республики Беларусь разрабатываются специальные мероприятия по улучшению демографической ситуации, сложившейся в стране. Данные мероприятия заключаются в демографической политике – комплекс экономических, административных, пропагандистских мероприятий, с помощью которых государство влияет на рождаемость в желаемом для себя направлении. Цели и задачи демографической политики формулируются, как правило, в государственных программах, в законодательных и других правовых актах, в постановлениях, которые определяют внедрение новых или развитие действующих мер политики.

В последние годы одним из ключевых направлений государственной политики в Беларуси является социальная поддержка семей при рождении и воспитании детей – сформирована государственная система правовых гарантий и социальных льгот семьям, воспитывающим детей. Реализуются такие масштабные социальные программы, как оказание финансовой помощи государства многодетным и молодым семьям при строительстве жилья, развитие системы бесплатного обеспечения продуктами питания детей первых двух лет жизни, оказание адресной социальной помощи.

Вместе с выплатой детских пособий в Республике Беларусь предусмотрена финансовая поддержка молодым семьям, а также многодетным семьям, в погашении задолженности по льготным кредитам на строительство (реконструкцию) или приобретение жилых помещений социального пользования государственного жилищного фонда.

Исходя из анализа проведенной работы в Республике Беларусь в 80-90 гг., следует отметить, что из общего комплекса мер наиболее

востребованными оказался отпуск по уходу за ребенком, в то время как меры поддержки, связанные с обеспеченностью семей с детьми жильем, повлияли не столько на динамику рождаемости в целом, сколько на график рождений, приблизив период рождения второго ребенка.

Следует сказать, что в тех случаях, когда существующая система государственной поддержки с детьми минимальна, положительное воздействие социально-экономических мер на динамику рождаемости незначительно.

Также можно сказать, что для достижения положительного результата в повышении рождаемости в перспективе система мер экономической поддержки семей с детьми в сельской местности должна обладать следующими характеристиками: комплексность воздействия мер на разные аспекты жизнедеятельности семей; новизна отдельных мер (они должны вводится впервые); финансовая значимость мер для семей с детьми.

Что же касается цели и приоритетных направлений демографической политики в сельской местности, то основной целью является изменение негативных тенденций в воспроизводстве населения и миграционных процессах.

Одним из приоритетных направлений демографической политики в сельской местности должно стать регулирование внутренних миграционных потоков с целью преодоления деформации в расселении населения, а также оптимизация демографических структур отдельных территорий, создания социально-экономических условий и прав человека трудится и жить в выбранном месте (городе, селе). Для его реализации необходим комплекс мер, направленных на уменьшение оттока молодежи из сельской местности, включающих:

- совершенствование нормативно-законодательной базы в части разработки экономических рычагов воздействия на миграционное поведение населения;
- стимулирование нанимателей к созданию и сохранению рабочих мест в сельской местности, особенно в районах с высоким оттоком населения и критическим состоянием рынка труда;
- стимулирование рождаемости финансовыми инструментами жителей сельской местности, например, сельским жителям более высокий размер пособия при рождении ребенка;
- совершенствование механизма оказания единовременной материальной помощи за счет местного бюджета выпускникам учебных заведений, направляемым на работу в сельскую местность, а также возмещение молодым специалистам расходов по найму жилья в течение первых двух лет работы;
- совершенствование механизма переселения безработных и членов их семей в сельскую местность на новое место жительства и работы, создание условий для их социально-бытового трудоустройства [2].

Таким образом, для эффективного решения демографических проблем необходимы целенаправленные меры, время и наличие финансовых средств, а также необходима концепция долгосрочной государственной политики,

направленной на демографическую безопасность.

Список использованных источников

1. Демографический ежегодник Республики Беларусь. Статистический сборник / Национальный статистический комитет Республики Беларусь, – Минск, 2014. – 414 с.
2. Весник БГЭУ 2/2012. В.И Юодешко. Национальная система мер экономической поддержки семей с детьми в контексте демографической безопасности / Вестник БГЭУ – №2 – 2012 г. – с. 11-17.

Плющай А.А., *студентка*
Гомельский государственный технический университет имени П.О.Сухого
г. Гомель, Республика Беларусь

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ВЗЫСКАНИЯ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

В настоящее время в условиях развития рыночных отношений у организаций значительно возросло количество контрагентов - дебиторов и кредиторов, из-за ряда объективных и субъективных факторов усложнились порядок учета и отражения в отчетности дебиторской задолженности. Более сложным стало налогообложение операций, связанных с учетом дебиторской задолженности.

Дебиторская задолженность является важной частью активов хозяйствующих субъектов и относится к высоколиквидным активам предприятия, обладающим повышенным риском.

Осуществляя предпринимательскую деятельность, участники имущественного оборота предлагают, что по мере проведения хозяйственных операций они не только возвратят вложенные средства, но и получат доходы.

Однако в реальной практике, особенно с переходом на рыночные отношения и спада производства нередко, а точнее постоянно возникают ситуации, когда по тем или иным причинам предприятие не может взыскать долги с контрагентов. Дебиторская задолженность «зависает» на долгие месяцы, а иногда даже и годы. Рост дебиторской задолженности ухудшает финансовое состояние предприятий, а иногда приводит и к банкротству.

Сегодня практически ни один субъект хозяйственной деятельности не существует без дебиторской задолженности, так как ее образование и существование объясняется простыми объективными причинами:

- для организации-должника – это возможность использования дополнительных, причем, бесплатных, оборотных средств;
- для организации-кредитора – это расширение рынка сбыта товаров, работ, услуг.

Дебиторская задолженность - это сумма долгов, причитающаяся предприятию, фирме, компании со стороны других предприятий, фирм,

компаний, а также граждан, являющихся их должниками, дебиторами, что соответствует стандартам бухгалтерского учета [2].

В условиях рынка Беларуси основное положение зачастую занимают покупатели и заказчики, которым выгодно сначала получить товар или принять работу (услугу), и только потом расплатиться за них. Для того чтобы удержать свои позиции на рынке, поставщики все чаще используют предоставление коммерческого кредита в виде отсрочки платежей и т.д. Несовпадение сроков передачи (получения) имущества или результатов выполненной работы (потребления оказанной услуги) и их оплаты контрагентом по сделке является основной причиной возникновения дебиторской задолженности во взаимоотношениях субъектов хозяйствования [1, с.13].

Рассмотрим дебиторскую задолженность на примере ОАО "Гомельтранснефть Дружба". Основной вид деятельности предприятия – транспортирование по трубопроводам.

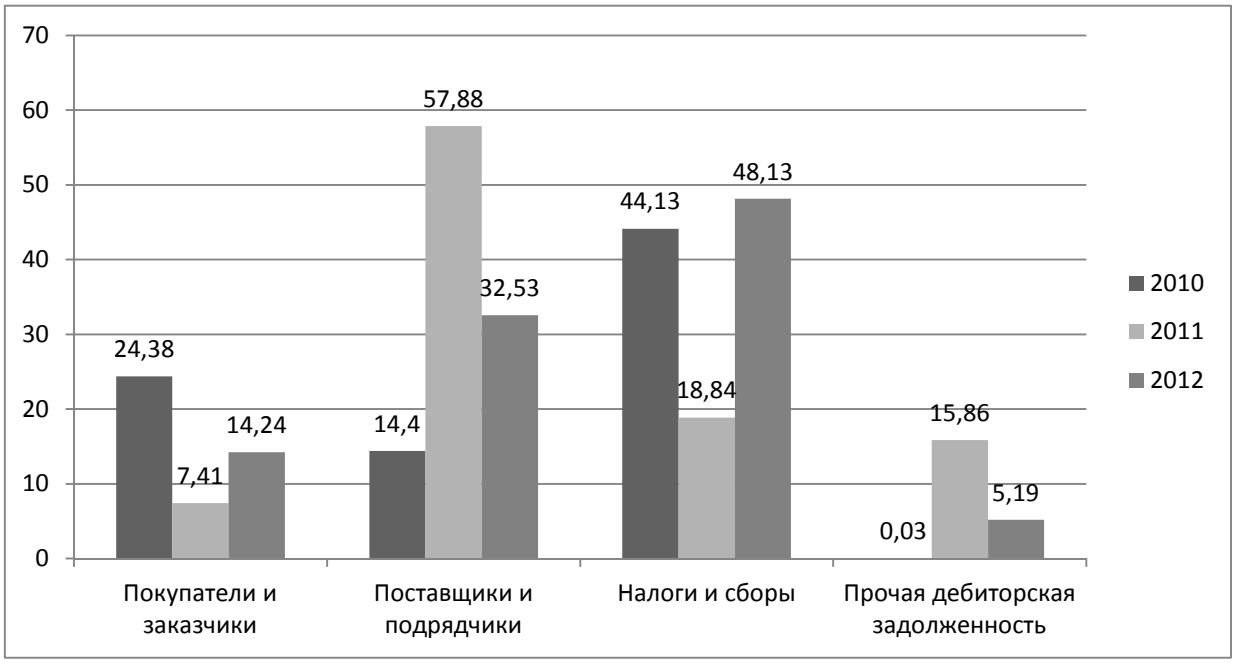

Рис. 1. Структура дебиторской задолженности ОАО "Гомельтранснефть Дружба" в 2010-2012 гг.

На предприятии основу всей дебиторской задолженности составляет краткосрочная дебиторская задолженность (задолженность, платежи по которой согласно условиям договора ожидаются в течение срока, менее 12 месяцев).

Анализирую дебиторскую задолженность ОАО "Гомельтранснефть Дружба" в 2010-2012 гг. следует обратить внимание, что в 2011 году поставщики и подрядчики имели наибольший удельный вес в общей величине дебиторской задолженности, что составило около 57,9%. Так как данная задолженность имеет большой удельный вес в общей величине задолженности в 2011 году – она является резервом для снижения величины

дебиторской задолженности. Предприятие должно особое внимание уделять данной составляющей в общей величине задолженности.

Задолженность по налогам и сборам увеличивалась в 2010 г. и 2012г. и занимала наибольший удельный вес.

Прочая дебиторская задолженность имела тенденцию роста и снижения. Так в 2010 г. ее удельный вес составлял 0,03%, в 2011 г.- 15,86, а в 2012 г. – 5,19%. Снижение говорит о хорошей платежеспособности некоторых потребителей и об отсутствии трудностей в реализации продукции.

Исходя из проведенных результатов предлагаются современные методы по взысканию краткосрочной дебиторской задолженности. Для ускорения оборачиваемости и обеспечения своевременности расчетов предприятие может предоставлять скидки дебиторам за сокращение сроков погашения, использовать векселя в расчетах с дебиторами, факторинговые операции, применение коммерческого кредита при взаимоотношениях с покупателями [3, с.76].

Создание резерва по сомнительным долгам также может повысить финансовую устойчивость предприятия. Резерв представляет собой дебиторскую задолженность организации, которая не погашена в сроки, установленные договором, и не обеспечена необходимыми гарантиями. Создание резерва позволит сэкономить на величине налога на прибыль, оно смягчает отрицательные последствия безнадежных долгов, однако не устраняет их.

Таким образом, управление краткосрочной дебиторской задолженностью в современных условиях рыночной экономики играет важнейшую роль в эффективности хозяйственной деятельности организации. От состояния этих расчетов во многом зависит платежеспособность организации, ее финансовое положение и инвестиционная привлекательность.

Список использованных источников

1. Бобыкин В.И. Новый менеджмент. Управление предприятиями на уровне высших стандартов. - М.: Экономика, 2006. - 366с.

2. Дебиторская задолженность [электронный ресурс] / Wikipedia®. –2013. - Режим доступа: http://ru.wikipedia.org. - Дата доступа: 15.05.2015.

3. Дебиторская задолженность. Тактика взыскания. - Минск: Информа-ционное правовое агентство Гревцова, 2011 - 111 с.

Полянчич Т.М., *к.е.н., доцент*
Львівська державна фінансова академія
м. Львів, Україна

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Конкурентоспроможність ринкових суб'єктів господарювання є основою конкурентоспроможності економіки країни.

Важливою ознакою конкурентоспроможності країни є також здатність її суб’єктів оперативно реагувати на зміни у світовому попиті та структурі виробництва. Для цього необхідно, щоб у країні існував сприятливий інвестиційно-інноваційного клімат, а також модифікувалось та підтримувалось національне середовище для ефективного функціонування суб’єктів господарювання. Тому висока конкурентоспроможність країни характеризується наявністю в ній механізмів формування умов і засобів, які сприяють вирішенню завдань загальнонаціональної безпеки, економічного розвитку та підвищенню рівня життя населення. Країна, в якій не тільки ефективна економіка, а й неекономічні інститути, з, погляду їхнього впливу не економічні процеси в державі, може вважатись конкурентоспроможною і володіти значним потенціалом не тільки в конкурентних перевагах, але і в перевагах, пов’язаних з особливістю функціонування політичної, культурної, соціальної системи [1].

Вітчизняні науковці О. М. Сумець, О. Є. Сомова і Є.Ф. Пєліхов визначають конкурентоспроможність підприємства як його здатність у поточному періоді та в довгостроковій перспективі забезпечувати вищу, порівняно з конкурентами, ефективність виробництва та вигідність реалізації своїх товарів. Конкурентоспроможність є комплексною характеристикою, і тому вона є результатом діяльності всіх підрозділів підприємства у всіх напрямках виробництва та його обслуговування.

Високо конкурентне ринкове середовище зумовило необхідність формування підходів до управління конкурентоспроможністю як підприємства, так і його продукції. Враховуючи те, що сам процес формування конкурентоспроможності є складним і об’єднує елементи як внутрішнього, так і зовнішнього оточення, важливим є визначення чинників, які впливають на управління конкурентоспроможністю [2].

Чинники конкурентоспроможності для окремого підприємства, з одного боку, можна поділяти на економічні, управлінські, технологічні. Економічні можна деталізувати як фінансові, маркетингові тощо. З іншого боку, за сферами управління потрібно виділяти виробничі, маркетингові (зокрема збутові, чинники, сформовані маркетинговими комунікаціями, цінові, асортименті), кадрові, фінансові, у сфері постачання тощо [3].

Одним з основних чинників підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання є використання інноваційних технологій і сучасної техніки в процесі діяльності. Підприємствам необхідно відновлювати свою матеріально-технічну базу, зокрема основні виробничі засоби, на інноваційній

основі, тому що в сучасних умовах саме інноваційний тип поведінки суб'єкта підприємницької діяльності є засобом забезпечення виживання і функціонування на ринку [4].

За даними Державної служби статистики України у 2014р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств, або 16,1% обстежених промислових підприємств. Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно-активних підприємств була в Херсонській, Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Миколаївській, Сумській, Кіровоградській, Одеській, Львівській областях, а також у м. Києві.

На інновації підприємства витратили 7,7 млрд. грн. Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 6540,3 млн. грн. Обсяг коштів державного і місцевих бюджетів становив 349,8 млн. грн., вітчизняних та іноземних інвесторів – 146,9 млн. грн., кредитів – 561,1 млн. грн. Упровадження інновацій у 2014р. здійснювали три чверті інноваційно-активних промислових підприємств (1208). Протягом звітного року передові технології створювали 106 підприємств. Загальна кількість створених технологій становила 309, з них 90,3% – нові для України, 21% створювалися за державним контрактом. У 2014р. кількість підприємств, які використовували передові технології у своїй діяльності, становила 1636 одиниць. Кількість таких технологій становила 17442, з яких 43,5% терміном упровадження до 3 років; 30,1% – від 4 до 9 років; майже кожна четверта технологія використовується 10 років і більше.

Упроваджували інноваційні види продукції 600 підприємств, кількість таких видів становила 3661 найменування, з них 1314 – машини, устаткування, апарати, прилади. Нові технологічні процеси запровадили 614 підприємств.

Разом з тим в Україні вкрай несприятливі умови для здійснення інноваційної діяльності. Серед основних чинників, які зумовлюють недостатній її розвиток такі: відсутність сформованої інноваційної інфраструктури, недосконалість законодавства, відсутність системи стимулювання інноваційної діяльності [3].

Отже, для того, щоб економіка держави функціонувала і в майбутньому забезпечувала свою конкурентоспроможність, вона повинна побудувати інноваційну систему таким чином, щоб поєднувати науково – технічний потенціал регіонів із комплексом економічних заходів, які покликані сприяти швидкій комерціалізації на внутрішніх, а також зовнішніх ринках. Впровадження інновацій виступає рушійним чинником досягнення успіху в діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Антонюк, Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Антонюк // Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана – Режим доступу до ресурсу: http://kneu.edu.ua/get_file.php?id=1444.

2. Кривешко, О. В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств та кластерів [Електронний ресурс] / О. В. Кривешко, П. В. Сідун // Національний університет «Львівська політехніка». – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13854/1/28_180-188_Vis_720_Me negm ent.pdf.

3. Святненко, В. Ю. Чинники підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В. Ю. Святненко // Видавничо –

поліграфічний центр «Київський університет». – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/20 10_23/Zb23_16.pdf.

4. Фарафонова, Н. В. Основні чинники впливу на конкурентоспроможність підприємств в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Н. В. Фарафонова // Економіка та управління підприємствами. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN= UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2012_8_28.pdf.

5. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

***Портна О.В.**, к.е.н., доцент, докторант*
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Розглядаючи актуальні питання фінансово-економічної стабілізації та суверенітету України, постає низка питань як ресурсного забезпечення, так і визначення найбільш пріоритетних та ефективних напрямів використання фінансових ресурсів. Зараз суттєвими стають питання визначення траєкторії ефективної реалізації сукупного фінансового потенціалу країни з метою його розширеного відтворення. Одним з напрямів ефективного функціонування фінансових ресурсів сукупного фінансового потенціалу країни є, як на нашу думку, так і на думку великої кількості науковців та фахівців, інноваційний. Інноваційний шлях країни є важливим напрямком в сучасних умовах. На думку В. Глущенка «без нього взагалі можливо збочити та залишитись осторонь НТП, а в умовах глобалізації та формування світового ринку цей крок означав би помилку, яку виправити майже неможливо» [1, с. 10]. Актуальними стають питання про фінансове забезпечення такого шляху, де вбачаються фінансові ресурси. Сукупний фінансовий потенціал України все далі стає важливим ресурсом фінансування національної економіки, її інноваційної спрямованості.

Злободенні проблеми інноваційної економіки, фінансування інновацій та їх ефективності в України широко розглядалися та обговорювалися вітчизняними науковцями, такими як В. Геєць, А. Гриценко, М. Єрмошенко, М. Крупка, Л. Федулова, О. Шнипко, І. Чугунов та багато ін. Але, не зважаючи на ґрунтовне опрацювання даної проблематики, залишається багато питань. У світлі нашої роботи розглянемо фінансування інновацій як напрям ефективного використання сукупного фінансового потенціалу країни.

Як зазначалось на конференції ООН [2], ринкова економіка не може функціонувати, спираючись виключно на презумпцію ефективного розподілу

ресурсів завдяки гнучкості ринків та гнучким цінам на всіх ринках. Набагато важливіші механізми, що дозволяють інвесторам, які вкладають кошти в інновації, виводити економіку на більш високі рівні діяльності та структурної перебудови.

Світова практика дає нам повчальні уроки розвитку країн, що обрали інноваційний шлях. За даними Організації Економічного Співробітництва та Розвитку [3] на сьогодні Китай є головною рушійною силою глобальних НДДКР, подвоюючи витрати на НДДКР у період 2008-2012 рр. Такі країни як Бразилія чи Індія перетворюють інновації в головний двигун економічного зростання та збільшують свій потенціал для інновацій. Серед Європейських країн помітні розрізненості, що значно зростають, деякі прямують до своїх цілей по співвідношенню НДДКР до ВВП, у той час як інші все більш відстають від них. В умовах зростаючої глобалізації та взаємозалежності в галузях науки, технології та інновацій інноваційна політика країн все більше прагне підвищення переваг країни у глобальних ланцюгах доданої вартості для залучення сегментів, що пов'язані з інноваціями, які найбільше сприяють створенню доданої вартості та робочих місць.

Аналізуючи використання фінансових ресурсів сукупного фінансового потенціалу України підтримуємо думку О. Гриценко, що з огляду на обмежені можливості державної фінансової підтримки інноваційного процесу необхідно реалізувати комплексну стратегію інноваційного розвитку України, яка ґрунтується не на селективній, а на комплексній системі стимулювання інноваційної сфери, що забезпечуватимуться консолідацією зусиль і партнерства усіх суб'єктів економічних відносин. Такий напрям сприятиме використанню обмежених коштів у якості локомотива інноваційного розвитку країни [4, с. 39]. Зазначене ще більше аргументує використання адекватної сучасним вимогам частки сукупного фінансового потенціалу України на забезпечення інноваційної спрямованості національної економіки.

У світлі вищезазначеного розглянемо стан та джерела фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування (у фактичних цінах; млн. грн.) [5]

Джерела	2009	2010	2011	2012	2013
Усього	7822,2	8995,9	9591,3	10558,5	11161,1
У т. ч. за рахунок:					
– держбюджету	3398,6	3704,3	3859,7	4709,1	4762,1
– власних коштів	629,4	872,0	841,8	1121,3	1466,6
Коштів замовників					
– вітчизняних	1870,8	1961,2	2285,9	2458,4	2306,6
– іноземних держав	1743,4	2315,9	2478,1	2045,0	2411,5
Інших джерел	180,0	142,5	125,8	224,7	214,3
ВВП	913345	1120585	1349178	1459096	1505485
Питома вага обсягів фінансування у ВВП, %	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7

Можна визначити, що в Україні спостерігається багатоканальне фінансування наукових та науково-технічних робіт.

Аналізуючи наведені дані (табл. 1) доходимо висновку, що обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт постійно зростають за всіма джерелами, але питома вага сукупних витрат відносно ВВП є вкрай низькою (менше 1%) та має тенденцію до зменшення.

Досліджуючи інноваційно-технологічне оновлення економіки як показника цивілізаційної успішності країни (компаративне співвіднесення США та України), О. Шнипко доходить висновку, що досвід США переконує: країні, що прагне забезпечити швидке економічне зростання, пов'язане з підвищенням продуктивності праці та збільшенням ВВП, важливо створити умови для динамічного поширення сучасних технологій, інноваційно-технологічного оновлення як окремих виробничих секторів, так і цілих територій [6, с. 7].

Підсумовуючи, можна зазначити, що ефективне інноваційно-орієнтоване використання сукупного фінансового потенціалу країни є передумовою економічного росту будь-якої сучасної країни.

В Україні обсяги й доступність традиційних джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт та відтворювальних процесів в економіці не задовольняють потреби національної економіки у здійсненні широкомасштабного відновлення та розширеного відтворення сукупного фінансового потенціалу країни. Багато науковців та фахівців вважають важливим завданням вдосконалення використання як традиційних так і нетрадиційних джерел і форм фінансування відтворювальних процесів у економіці. На нашу думку, залучення фінансових ресурсів усіх складових сукупного фінансового потенціалу України у процес фінансування інноваційного шляху національної економіки допоможе вирішити розглянуті вище питання.

Список використаних джерел

1. Вплив фінансово-кредитного механізму на розвиток суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / Відповідальний редактор Глущенко В. В. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 358 с.

2. Доклад о торговле и развитии, 2012 год. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. Женева. – 2012. – Веб-сайт ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/ – Заглавие с экрана.

3. Перспективы науки, технологий и промышленности ОЭСР 2014. Резюме на русском языке // OECD. – 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://oecdru.org/index.html – Заглавие с экрана.

4. Гриценко О. В. Фінансова складова інноваційного оновлення економіки України / О. В. Гриценко // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2013. – № 2(30). – С. 35 – 41.

5. Статистичний щорічник України за 2013 рік. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ – Назва з екрану.

6. Шнипко, О. С. Інноваційно-технологічне оновлення економіки як показник цивілізаційної успішності країни (компаративне співвіднесення США та України) [Текст] / О. С. Шнипко // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 3 – 14.

Радченко О.Д., *к.е.н., с.н.с.*
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Державна підтримка у сільському господарстві необхідна в силу специфіки процесу виробництва, ризиковості умов господарювання та значимості в сфері забезпечення продовольчої безпеки. Тому в більшості розвинених країн галузь фактично виключена з ринкових відносин і користується низкою заходів державної підтримки.

Вона виступає як сукупність інструментів державного регулювання, які забезпечують сільськогосподарським виробникам прийнятні умови ведення діяльності та розвивається за трьома основними формами:

- пряма (прямі бюджетні виплати);
- непряма (стимулюючий характер бюджетних виплат);
- умовно-пряма (опосередкована) (через організаційно-економічні заходи, найчастіше прямо не пов'язані з аграрним сектором економіки).

У основу цієї класифікації покладено форми фінансування щодо виплат з Державного бюджету. Повноцінне використання інструментів державної підтримки вимагає збалансування аграрного бюджету як в абсолютній величині, так і відносно ВВП. Стан прямої державної підтримки у макроекономічному вимірі за період 2007-2014 рр. приведений в табл. 1.

Таблиця 1

Сільське господарство у ВВП за 2007-2014 роки (у факт. цінах, млрд. грн.)

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у %, (±) до 2007
ВВП	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1408,9	1454,9	1566,7	217,38
ВВП с.г	47,4	65,1	65,8	82,6	110,6	111,7	132,2	160,5	338,61
Частка с.г у ВВВ, %	6,6	6,9	7,2	7,6	8,5	7,9	9,1	10,2	+3,6
ВП с.г.	172,1	201,6	197,9	194,9	233,7	223,3	252,9	252,9	146,95
Видатки на МАПіП у бюджеті, %: планові	3,6	3,0	1,5	2,4	3,2	2,7	2,1	1,4	-2,2 п
фактичні	4,6	4,0	2,6	2,4	2,4	2,0	1,9	1,3	-3,3
Рівень підтримки до ВП с.г, %	4,7	4,8	3,3	3,8	3,4	3,6	2,8	2,0	-2,4 п

Джерело: Складено на підставі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України

Частка галузі у валовому внутрішньому продукті має тенденцію до зростання – з 6,6% у 2007 році до 10,2% у прогнозах за 2014 рік. При цьому валовий внутрішній продукт, що припадає на сільське господарство, зростає

швидше, ніж загальнонаціональний, а саме у 3,4 рази в 2014 році проти 2007 року, оскільки ВВП за цей період зріс у 2,2 рази. Але за більший період спостерігається спадна тенденція частки галузі у валовій доданій вартості – з 24 % на початку аграрних реформ (1990-1991 рр.), до 6,7% у 2007 р. та 10,2 % у 2014 р.

Традиційно для України державна підтримка сільськогосподарського виробництва сформувалась з врахуванням індустріально-аграрного типу відтворення ВВП. Оскільки у галузі створювалась значна частка валової доданої вартості, то і обсяги фінансування, що виділявся на неї, були пропорційним та значним. Зокрема, за даними Держстату, до 1991 року джерела розширеного відтворення в сільському господарстві забезпечували рентабельність на рівні 45%, з них 10% забезпечувалося за рахунок бюджетного фінансування (радгоспів), а «державні дотації агропідприємствам становили загалом майже третину вартості продукції, наприклад, на молоко – 40,1% до основної ціни, на м'ясо великої рогатої худоби – 36,9, свиней – 25,6%» [1].

При закладенні сучасної системи державної підтримки початку 90-х років, витрати на підтримку аграрного виробництва в загальнодержавних витратах складали 3,7%, далі цей показник змінювався, в залежності від стану національної економіки та її поточних завдань: у середньому за 2002-2008 рр. був 4,4%, а з 2009 р. із 2,6% постійно знижувався і досяг 1,4 % у 2014 р.

На початку аграрних реформ метою бюджетної підтримки було створення передумов для роздержавлення і приватизації землі та майна сільськогосподарських підприємств, їхньої реорганізації. Відповідно, фінансувалися організаційні заходи по створенню малого підприємництва, зокрема фермерських господарств. З 1992 року передбачалося виділення державних централізованих капітальних вкладень на зміцнення матеріально-технічної бази, питома вага яких повинна була перевищувати частку сільського господарства у національному доході на 15 в.п.; компенсація додаткових втрат сільського господарства у зв’язку з подорожчанням матеріальних ресурсів виробництва; фінансування інженерної інфраструктури сільських територій; витрат на генетичні ресурси тощо.

Якщо у 1990-95 рр. рентабельність сільськогосподарського виробництва складала в середньому 67,6% за рік, за рахунок використання закладеного раніше потенціалу, то з 1996 по 2000 рр. середньорічна збитковість досягла 16,7%, критична у 1998 р. – 29,5%. Саме на цей період припадають найбільш кардинальні методи державної підтримки з метою виведення галузі з кризового стану.

Значним пластом державної підтримки було списання боргів сільськогосподарським товаровиробникам (1992 р., 1996 р., 1998-2001 рр.), що сприяло виведенню сільського господарства з хронічно збиткової у бюджетоформуючу галузь.

Для стабілізації ситуації, через брак коштів державного бюджету на здійснення прямого фінансування галузі, були запроваджені непрямі методи підтримки, у вигляді спрощеного режиму ПДВ (з 1998 р.) та пільгового оподаткування ФСП (з 1999 р.). Цими заходами вдалося досягти стійкої

позитивної тенденції розвитку сільського господарства, з 2001 року рентабельність вирівнялась, досягнувши 23,6% у 2014 році.

Внаслідок проведених реформ в аграрному секторі Україні на базі реорганізованих КСП склалася структура сільського господарства з паралельним розвитком крупно- (агрохолдинги) і дрібнотоварного (фермерські та особисті селянські господарства) виробництва. Проте у механізмі державної підтримки не відбулося ніяких реакцій на цю практику. В результаті, значна частина державної підтримки спрямовувалась на розвиток крупнотоварного виробництва, в силу його організованості, можливостей доступу до ринку фінансових ресурсів, потужного лобі в урядових структурах [2]. Оскільки не всі організаційні форми господарської діяльності, на які була спрямована державна підтримка, виправдали державне регулювання щодо їх реформування та підтримки, то у подальшому пріоритети змістились у бік підтримки виробництва.

З 1998 до 2004 р. у системі державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства переважала підтримка за рахунок непрямих механізмів (пільгового оподаткування), а з часом зросла частка підтримки за рахунок надання кредитних субсидій. З 2004 року запроваджено практику здійснення доплат за збереження поголів'я у тваринництві, з 2006 року – дотації на одиницю виробленої продукції, а у рослинництві – на гектар посівів певних культур. У деякі роки діяли програми субсидування витрат на придбання окремих видів матеріально-технічних ресурсів: добрив, вітчизняної техніки. У структурі витрат лідирує тваринництво, тоді як у 2000-2001 рр. найбільше коштів виділялося на програми часткової компенсації ставок по кредитах комерційних банків, селекцію та протиепізоотичні заходи [3].

Надалі, готуючи приєднання України до СОТ, держава взяла на себе зобов'язання застосовувати механізми ринкового регулювання розвитку сільського господарства, що передбачає виділення його як особливої сфери державного регулювання та координації, посилення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та галузі сільського господарства в цілому; створення сприятливого середовища для іноземних інвестицій; покращення доступу на зовнішні ринки сільськогосподарських та продовольчих товарів, підвищення якості товарів і послуг, здешевлення вітчизняних та імпортованих товарів і послуг тощо.

Тому уже до 2011 року в галузі сформувався інструментарій бюджетної підтримки, який характеризує спрямованість фінансування за напрямами: виробничі дотації товаровиробникам (пряма бюджетна підтримка за галузями рослинництва та тваринництва); кредитування витрат аграрного сектора; субсидії на придбання ресурсів (компенсація частини здійснених інвестицій у рамках цільових програм, зокрема, будівництва ферм та тепличних комплексів); стимулювання технічного переоснащення господарств агропромислового сектору, зокрема машинобудівною продукцією на основі лізингу; здійснення цінового регулювання аграрного ринку; підтримка окремих форм господарювання на селі – фермерства, кооперації; створення інформаційного середовища – служб дорадництва; фінансування заходів щодо розвитку соціальної сфери та ін. Чимало з цих програм на даний час

укрупнені, більшість з них не фінансується, але нормативно-правове поле чинне, відповідно держава декларує означені напрями, як ключові, хоча через брак коштів і не здійснює їх фінансування [3].

Сформований правовий інститут, який включає норми, що регулюють різні види аграрних відносин: щодо виробництва стратегічних видів продукції, державної підтримки різних форм та категорій товаровиробників, функціонування певних ринків продукції, продовольчу безпеку, соціальний розвиток села.

Список використаних джерел

1. Месель-Веселяк, В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка [Текст] / В.Я.Мессель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – с. 3.
2. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності [Текст] / [Лупенко Ю.О., Кропивко М.Ф., Малік М.Й., Радченко О.Д. та ін.]; за ред. М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.
3. Тулуш, Л. Д. Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 81-90.

Романюк І.М., *к.е.н., науковий співробітник*
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

У 2014 р. відбулися суттєві зміни в зовнішньоторговельних відносинах України з окремими країнами світу, зокрема з традиційними зовнішніми торговельно-економічними партнерами, що було викликано загостренням проблем у політичних і торговельно-економічних відносинах із Росією. Крім того, на розвиток зовнішньої торгівлі значний вплив мали несприятлива кон'юнктура на ключових для України світових ринках, коливання світових валют та сировинних цін, нестабільність курсу національної валюти, нераціональна структура вітчизняного експорту, в якому домінують сировина та продукція з низьким рівнем переробки, низька конкурентоспроможність українських товарів та послуг тощо [1].

Згідно статистичних даних за результатами 2014 р. сальдо зовнішньоторговельного обороту України склало -468,3 млн. дол., при цьому відбулося значне скорочення обсягів експорту – на 9,4 млрд. дол. США, або на 13,5% порівняно з попереднім роком. Зокрема, експорт до країн СНД скоротився на 7,2 млрд. дол. США, до країн Азії – на 1,5 млрд дол. США [2].

Виходячи з прогнозних тенденцій розвитку зовнішньоторговельної політики України, диверсифікації її геополітичних та регіональних пріоритетів, важливим є вирішення питання переорієнтації експорту та пошуку нових зовнішніх ринків збуту вітчизняної продукції відповідно до вимог і наявних ніш світового ринку.

Одним з таких потенційних зовнішніх ринків є ринки країн Латинської Америки, які згідно прогнозних оцінок МВФ є швидкозростаючими ринками [3]. Латинська Америка – великий економічний регіон, на який припадає близько 9% світового ВВП. Близько третини ВВП регіону припадає на Бразилію, ненабагато від неї відстає Мексика, потім йдуть Аргентина, Колумбія, Чилі, Венесуела.

Згідно статистичних даних латиноамериканський регіон поки що не входить до складу основних торговельних партнерів України. Так за даними 2014 р. його частка в загальному обсязі зовнішньої торгівлі України складала 1,3%, зокрема в українському експорті – 1,0%, а в імпорті – 1,6%. До п’ятірки основних зовнішньоторговельних партнерів України в Латиноамериканському регіоні входять Бразилія, на яку припадає 27,2% українсько-латиноамериканського товарообороту, Мексика (18,2%), Аргентина (6,7%), Куба (6,3%) і Колумбія (5,1 %) [2].

Протягом 2011-2014 рр. основними товарними групами експорту вітчизняних товарів в зазначені країни були: зернові культури, добрива, палива мінеральні, фармацевтична продукція, каучук і гума, екстракти дубильні, чорні метали, реактори ядерні, котли, машини та електричні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, літальні апарати.

Слід зазначити, що сьогодні розвиткові торговельно-економічних відносин між Україною і країнами Латинської Америки перешкоджають повільне формування тісних комерційних зв'язків, слабке кооперування українських і латиноамериканських фірм, домінування в економічних відносинах традиційної торгівлі за явного відставання інвестиційного та виробничо-технологічного співробітництва тощо.

Перспективи торговельного-економічного співробітництва України з окремими країнами Латинської Америки наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Перспективи торговельно-економічного співробітництва між Україною і країнами Латинської Америки

Країна	Товарні групи і напрями промислової кооперації, що є перспективними
Бразилія	- волоконно-оптичні кабелі, алюміній та його сплави; - графіт та вироби з нього; - марганець; - добрива; - вуглецева сталь, вуглецеве волокно; - консерванти; - обмін технологіями і досвідом з виробництва інсуліну

Продовження табл. 1

Мексика	- вантажні вагони, потяги; - верстати накатні та кромко загинальні, преси для штампування днищ, колісні диски тощо; - мінеральні палива; - продукція хімічної промисловості; - вироби з чорних металів; - насіння та зернові; - добрива
Куба	- зернові культури; - мінеральні добрива; - літальні апарати та двигуни до літальних апаратів; - пасажирські та товарні вагони; - залізничні рейки; - автобуси міського та міжміського сполучення; - трактори, комбайни та інша техніка для агропромислового комплексу та запчастини до них; - радіолокаційне та інше обладнання для аеропортів; - обладнання та устаткування для альтернативної енергетики; - інше обладнання та устаткування
Аргентина Парагвай Уругвай Чилі	– енергетика: реалізація спільних українсько-латиноамериканських проектів із збільшення потужностей діючих ГЕС, спорудження нових електрогенеруючих об’єктів, оснащення національної мережі ліній електропередач сучасним трансформаторним обладнанням; – авіація: створення складального виробництва з використанням технологій марки „Антонов”; – залізничний транспорт
Перу	– добрива, зокрема сечовина, – металопродукція, – машинне обладнання, – автомобілі, – залізничний транспорт, – сільськогосподарська техніка.

Нарощуванню обсягів експорту українських підприємств на ринках країн Латинської Америки сприятимуть такі заходи, як: відкриття представництв українських підприємств у країнах Латинської Америки; активна участь українських підприємств у виставково-ярмаркових заходах, що відбуваються в країнах регіону; започаткування контактів між делегаціями галузевих експертів, а також ініціювання представниками ділових кіл укладення угод між ТПП з відповідними підприємницькими латиноамериканськими об’єднаннями.

З метою розвитку торговельного-економічного співробітництва України з країнами Латинської Америки сьогодні важливою є робота уряду, дипломатичних представництв, торгово-промислових палат щодо встановлення сприятливого торговельного режиму між Україною та країнами Латиноамериканського регіону; цілеспрямованого вивчення та освоєння найбільш перспективних для українських експортерів товарних ринків та закріплення своїх позицій на них; політичної, фінансової, інформаційної та правової підтримки державою процесу просування українських товарів на латиноамериканські ринки; значного підвищення в структурі українського

експорту частки товарів із високим ступенем доданої вартості, особливо продукції машинобудування і високотехнологічного виробництва; формування ефективних систем захисту економічних інтересів України в Латинській Америці.

Список використаних джерел

1. Внешнеэкономическое сотрудничество Украины: состояние, перспективы развития, угрозы и риски [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bintel.com.ua/ru/article/vneshekonom/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

2. Державна служба статистики України. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі у 2011–2014 р. [Електронний ресурс]: [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

3. Review of Emerging Markets [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.barings.com/ucm/groups/public/documents/marketingmaterials/020978.pdf (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

Русул Л.В., *к.е.н.,* ***Шестопалова О.О.,*** *студентка*
Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

НЕДОЛІКИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

На сучасному етапі свого розвитку грошово-кредитна політика України потребує суттєвих змін, які будуть спрямовані на відновлення фінансової стабільності держави, покращення її взаємовідносин з іноземними партнерами, сприятиме соціально-економічному розвитку та підвищенню добробуту населення. Визначення основних проблем грошово-кредитної політики НБУ є першочерговим завданням уряду при встановленні курсу на реформування та поліпшення грошово-кредитної системи загалом.

Сутність грошово-кредитної політики НБУ досліджували такі вітчизняні науковці, як: В. Д. Базилевич та К. С. Базилевич, А. С. Гальчинський, О.В. Дзюблюк , В. В. Козюк, В. Лисицький, І. О. Лютий, А. М. Мороз та інші.

Метою роботи є дослідження сучасного стану грошово-кредитної політики Національного банку України, виявлення основних недоліків її функціонування та її вплив на економічний стан країни, а також визначення подальших цілей грошово-кредитної політики НБУ та напрямків подолання негативних сторін її прояву.

На сьогодні основними проблемами проведення НБУ грошово-кредитної політики є наступні:

- відсутність визначених основних цілей монетарної політики НБУ, що

обумовлюється вирішенням тільки поточних завдань та невизначенням перспективних напрямків розвитку грошово-кредитної політики з боку НБУ;

- незабезпеченість стабільності грошової одиниці України;
- дестабілізація банківської системи України, що перешкоджає економічному зростанню;
- скорочення реального ВВП на 6,8% порівняно з 2014 роком [4];
- посилення девальваційного тиску на національну валюту внаслідок відпливу капіталу з країни і депозитів з банківської системи, рушійною силою також є дефіцит платіжного балансу, накопичений за попередні роки;
- зниження виробництва ВВП у країні, що супроводжується значним ціновим зростанням;
- неузгодженість монетарної та економічної політики, що перешкоджає досягненню цінової стабільності у країні;
- недостатня взаємодія уряду з суспільством, що не дозволяє цілком пояснити та обґрунтувати суть політики НБУ, це призводить до недовіри з боку населення, а також до негативних інфляційних очікувань з їх боку, що стимулює зростання інфляції у країні.

Першочерговою ціллю проведення грошово-кредитної політики є зміцнення ролі НБУ у забезпеченні стабільності грошової одиниці України, виявлення напрямків встановлення цінової стабільності, що призведе до усунення диспропорції в економічному та соціальному розвитку всередині країни, зміцнить її політичне становище та добробут населення [1].

Проаналізуємо обсяг грошової бази Національного банку України, який залежить від проведення грошово-кредитної політики центрального банку, за допомогою табл.1 [5].

Таблиця 1

Грошова база Національного банку України за 2011-2015 роки

(млн. грн.)

Період	Грошова база	у тому числі:		
		готівкові кошти, випущені в обіг	переказні депозити інших депозитних корпорацій	переказні депозити інших секторів економіки
2011	239 885	209 565	29 185	1 135
2012	255 283	222 786	31 158	1 340
2013	307 139	261 870	43 964	1 305
2014	333 194	304 811	27 489	894
2015 (березень)	331 991	304 554	26 662	775

З даної таблиці можна побачити, що обсяг грошової бази з кожним роком збільшується, а саме з 2011 року по березень 2015 року збільшився на 92 106 млн. грн. Це свідчить про те, що з кожним роком НБУ удосконалює заходи щодо проведення грошово-кредитної політки, що приводить до позитивних результатів, але й вимагає покращення механізму дії ГКП в подальшому. Для цього необхідний більший обсяг коштів, за рахунок яких буде здійснюватись модернізація ГКП в наступних періодах.

Щодо облікової ставки НБУ, то протягом 2005-2013 років вона

коливалась від 6,5% до 12%, а у грудні 2014 досягла 14,0%. Порівнюючи з цим періодом до квітня 2015 року облікова ставка НБУ збільшилась на 16,0%, а саме до 30%. Це свідчить про нестабільність грошово-кредитної політики НБУ, про необхідність її покращення та визначення основних позицій і напрямків грошово-кредитної політики НБУ [4].

Напрямки покращення проведення грошово-кредитної політики НБУ:

- визначення стратегічних цілей проведення грошово-кредитної політики Національним банком;
- забезпечення незалежності НБУ в сфері операційного та інституційного управління, що вимагає посиленого контролю за ризиками монетарного регулювання, прогнозування інфляційних очікувань та реформування організаційної структури НБУ для покращення виконання завдань, покладених на Центральний банк;
- проведення ефективної політики у сфері банківського, валютного та монетарного регулювання задля повернення довіри учасників ринку до НБУ;
- проведення операцій з регулювання імпорту та експорту капіталу, що дозволить керувати обсягом грошової маси в обігу;
- підтримання оптимальної структури грошово-кредитного ринку та забезпечення ефективного використання його основних елементів;
- забезпечення ліквідності банківської системи за рахунок проведення операцій на відкритому ринку, що дозволить підняти рівень цінової стабільності;
- розширення набору засобів інформування та комунікації з громадськістю [3].

Дані напрямки сприятимуть досягненню економічної стабільності в країні, подоланню інфляційних процесів, зростанню соціального розвитку суспільства та покращенню рівня життя населення. Передбачається:

- визначення оптимального розміру облікової ставки, який буде відповідати напрямку розвитку монетарної політики НБУ;
- кредитування банками реального сектору економіки за рахунок коштів від операцій за депозитними сертифікатами НБУ;
- посилення активного проведення операцій на відкритому ринку, що забезпечить достатній рівень ліквідності банківської системи країни [2].

При позитивній зміні напрямку розвитку грошово-кредитної політики НБУ очікується зниження рівня інфляції, скорочення попиту учасників ринку на іноземну валюту в готівковому виразі, розвиток операцій з кредитування, метою яких є отримання додаткового прибутку, що буде спрямовуватись на поліпшення добробуту населення та подальше вдосконалення монетарної політики НБУ.

Отже, сучасний стан грошово-кредитної політики НБУ несе за собою ризики, які негативно відбиваються на розвитку економічної та соціальної сфери країни. Для усунення даних ризиків необхідно змінити напрями монетарної політики НБУ, удосконалити методи її проведення, а також визначити стратегічні цілі, за допомогою яких можна буде поетапно відновити стабільний стан економіки країни, подолати інфляційні процеси та забезпечити високий рівень життя населення.

Список використаних джерел

1. Про Національний банк України [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на від 01.04.2015р. № 679-XIV / Верховна Рада України ; Закон від 20.05.1999 № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 29. – С. 238. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.
2. Консультації щодо зміцнення ролі НБУ у забезпеченні цінової стабільності [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=120113 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.
3. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік [Електронний ресурс] / Рада національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306 (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.
4. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/index (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.
5. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] : / Статистичні матеріали, березень 2015 року. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf (дата звернення 28.05.2015р.). – Назва з екрана.

Сава А.П., *к.е.н., с.н.с., завідувач відділу*
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція ІКСГП НААН
м. Тернопіль, Україна

ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

Загалом трансформація економічної системи України, що розпочалася з проголошення її незалежності, зумовила активне формування ринкових відносин та механізмів їх регулювання, зокрема в галузі сільського господарства.

У таких умовах відбувалося формування стратегії земельних, майнових, господарських та організаційних перетворень в агропромисловому комплексі, цілями якої стало:

- створення умов для розширеного відтворення і використання досягнень науково-технічного прогресу;
- насичення національного ринку продовольством, сільськогосподарською сировиною вітчизняного виробництва та розв'язання продовольчої проблеми;
- підвищення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції вітчизняного виробництва;
- розв'язання соціальних проблем села;
- ефективна інтеграція сільського господарства до світового

продовольчого ринку;

- наукове і кадрове забезпечення аграрного виробництва;
- охорона навколишнього середовища.

З огляду на це, трансформація аграрного сектора в ході ринкових реформ була надскладним завданням. Насамперед тому, що сільське господарство є однією з найбільших галузей країни. До того ж воно виконує особливу роль в суспільстві і на відміну від інших галузей його не можна оцінювати лише за економічною доцільністю і ефективністю. Адже, воно виробляє харчові продукти, від нього в значній мірі залежить продовольча безпека країни і рівень життя населення.

Враховуючи наслідки проведених аграрних реформ та негативний вплив ринкових ризиків ведення бізнесу, формування вітчизняного АПК, як цілісної структури, у повній мірі не відбулося і, в першу чергу, це стосується виробничої сфери, тобто галузі сільського господарства.

Складністю також стала зміна функцій сільських територій, які впродовж багатьох років виконували переважно функцію забезпечення однієї галузі – сільського господарства. А тепер у зв'язку з впровадженням ринкових відносин і індустріалізацією галузі, що спричинило вивільнення значної частинини зайнятих, сільські території де-факто стають місцем проживання ледь не третини населення країни. Тобто, приступаючи до реформ потрібно було також розробити також план запобіжних заходів і заходів з усунення негативних соціальних наслідків реформ.

На жаль, цього не було зроблено, допущено ряд помилок у формах і методах проведення самих реформ, а трансформаційні процеси в сільському господарстві відбулися не за найкращим сценарієм. В результаті отримано чимало диспропорцій у економічному і соціальному розвитку галузі та сільських територій загалом.

На наш погляд, варто визнати, що трансформаційні процеси в сільському господарстві, як і реформи, що їх визначають, далеко не завершені. І не тільки тому, що помірні еволюційні трансформаційні процеси і відповідні структурні зміни будуть відбуватися постійно. В іншому випадку ніякого розвитку галузі не відбуватиметься, що є не припустимим і не логічним. Але й тому, що наслідками будь-яких реформ і відповідних трансформаційних змін завжди мав би стати вищий рівень виробництва і добробуту, від того, що був до реформ. Цього, на жаль, поки що не сталося, швидше навпаки.

Так, в сільському господарстві країни досі не досягнуто дореформених обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції, галузь тваринництва практично розвалена. Утворився величезний розрив між надконцентрованими горизонтальної інтеграції, переважно з монокультурним виробництвом, агрохолдингами і українським феноменом реформ – дрібнотоварними, переважно натуральними, трудомісткими особистими селянськими господарствами, які виробляють в регіоні більше половини валової продукції галузі [4]. Крім цього, неконтрольовано використовуються земельні угіддя – більше десяти років триває негативний баланс гумусу в ґрунтах. А особливо небезпечно – деградує українське село: знищена його

соціальна інфраструктура, вкрай погіршені демографічні параметри і стає перед загрозою вимирання.

З огляду на результати проведених реформ та струкутрних змін, ми виділили наступні етапи трансформацій:

1. Перший – 1991-1999 рр. – безсистемні точкові трансформаційні заходи, що призвели до певних успіхів, насамперед, у приватизаційних процесах, в той же час до небаченого відкату розвитку галузі, неймовірного погіршення параметрів господарювання.

2. Другий – 2000 – до тепер – більш системні заходи держави по прискоренню реформ, що призвели до призупинення економічного спаду галузі, певної стабілізації і прискорення темпів розвитку з певних напрямів.

3. Третій – після розробки стратегії системної реструктуризації. Означає розробку такої стратегії трансформаційних змін і її реалізацію, яка би забезпечила повне усунення прорахунків у проведенні трансформаційних перетворень у минулому і системний динамічний розвиток аграрної сфери, її реструктуризацію до оптимальних параметрів.

Загалом структурні трансформації в аграрному сеторі економіки країни за роки аграрних реформ слід оцінювати за наступними напрямами:

1. Оцінка змін структури форм власності в сільському господарстві.

2. Оцінка реструктуризації організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві.

3. Структурні зміни у виробництві за категоріями виробників та окремими організаційно-виробничими формами господарювання.

Загалом структурні зміни в Україні найбільш відчутно визначила наступна провідна тенденція – формування ***дуальної моделі структури сільського господарства***: з одного боку утверджувалася корпоративна індустріальна модель і корпоративний сектор (в першу чергу агрохолдинги), з другого – індивідуальна традиційна модель і, відповідно індивідуальний сектор (особисті селянські господарства, фермерство). На жаль формування дуальної моделі відбувалося не планомірно, не системно, без достатнього регулятивного впливу держави. З'явилися перекоси, які суттєво вплинули на результативність структурних змін.

Таким чином, напрошуються два висновки:

а) структурні зміни в аграрному виробництві основних видів продукції за роки трансформацій відбулися в сторону менш ефективної категорії виробників – господарств населення;

б) реформи, які не привели до соціально-економічного зростання, слід вважати або негативними, або незавершеними. Ми схильні до другого варіанту: вони, з названих раніше причин, надто затягнулися і не є завершеними.

Список використаних джерел

1. Кириленко, І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи [Текст] / І.Г. Кириленко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 452 с.

2. Лукінов, І. І. Економічні трансформації (наприкінці XX сторіччя) [Текст] / І.І. Лукінов. – К.: НАНУ ІЕ, 1997. – 456 с.

3. Осташко, Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора [Текст] / Т.О. Осташко. – К.: Фенікс, 2004. – 280 с.

4. Саєнко, М.Г. Структурні зміни в сільському господарстві Тернопільщини за роки економічних трансформацій [Текст] / М.Г. Саєнко. – Тернопіль: ТАЙП, 2005. – 165 с.

5. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво, і менеджмент): монографія / (Малік М.Й., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г та ін.), за ред.. Маліка М.Й. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с.

Семенишена Н.В., *к.е.н., доцент*
Подільський державний агарно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІНСТИТУТ ОБЛІКУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В останні десятиліття панує позиція щодо адекватності процесів трансформації бухгалтерського обліку до економічної ситуації в країні, що вимагає переосмислення ролі облікової науки в інформаційному суспільстві.

Майбутнє неоднозначне, тому не можна бути впевненим у правоті методологічних прогнозів на майбутнє. Старі методології бухгалтерського обліку можуть працювати в нових умовах, так само як нові методології здатні відкривати особливі ракурси раніше поставлених проблем. До того ж, емпіричний матеріал різноманітний і може бути підібраний для підтвердження прямо протилежних точок зору.

Загальновідомо, що дискусії по питанню про нову парадигму обліку, яка б адекватно відповідала сучасним реаліям, надзвичайно складні. Інформаційне суспільство - суспільство, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою і реалізацією інформації, особливо вищої її форми - знань.

Ближче всіх на шляху до інформаційного суспільства стоять країни з розвиненою інформаційною індустрією: США, Японія, Англія, Німеччина, країни Західної Європи. Поняття «інформаційне суспільство» щодо України ще не зовсім сформувалося. Найчастіше під цими словами мається на увазі «ідея нового періоду в історії розвитку економічно передових країн, це створення новітнього соціального зразка – результату «другої індустріальної революції», яка ґрунтується на мікроелектронної технології», - за твердженням порталу «Інформаційне суспільство» [4].

У певні «революційні» періоди матриця може змінюватись у зв'язку з появою нових даних чи у відповідь на нагромадження аномалій, які не можна витлумачити в рамках чинної парадигми. «Чим точніша і розвиненіша парадигма, тим вона є більш чуйним індикатором у викритті аномалії, що тим самим призводить до зміни в парадигмі» [6, с. 79].

Підхід до вивчення розвитку кожної дисципліни має бути парадигмоцентричним, що «дає змогу внутрішньо структурувати дослідження

у цій царині знань, визначити її ретроспективу та перспективу, а також закономірності поточного наукового розгортання» [1, с. 25].

Концепція інформаційної економіки включає себе фундаментальне визначення інформаційного суспільства як системи зв'язків і відносин між індивідами, що утворюється в процесі обміну інформацією з приводу соціальної та економічної діяльності; інформаційної економіки як системи суспільних відносин, в якій інформація є основним виробничим ресурсом.

На думку Кулик В.А. [5] «стрімке розповсюдження інформації та використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах людського буття – головна відмінність інформаційного суспільства, що впливає на усі галузі економіки, у тому числі, бухгалтерський облік. Бухгалтерський облік є важливою складовою інформаційного суспільства та інформаційної економіки, оскільки він виступає інформаційною базою про стан та результати діяльності підприємства, створюваної з метою надання повної, правдивої та неупередженої інформації зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Виходячи із вищезазначеного, можна впевнено стверджувати, що мета, предмет, об’єкт та принципи побудови бухгалтерського обліку також змінюються під впливом чинників, що формують інформаційну економіку».

За дослідженнями вчених до чинників, що найбільш активно впливають на облікову теорію в інформаційній економіці слід віднести:

1) глобалізацію, що зумовила: розширення поля діяльності суб’єктів господарювання до світових масштабів; динамічний перерозподіл товарних, сировинних, грошових потоків усередині корпорацій та холдингових структур; появу Міжнародних стандартів фінансової звітності;

2) лібералізацію господарської діяльності, її результатом є зростання зовнішньоторговельних операцій та розвиток міжнародної кооперації, що зумовлює необхідність ведення бухгалтерського обліку в різних валютах;

3) розвиток міжнародних фінансових ринків, що призвів до утворення нових фінансових інструментів, зокрема похідних, які часто не укладаються в традиційні національні правові рамки та зумовлюють необхідність формування нових облікових практик, які відображають зміну в часі оцінки цих інструментів, а також до зростання позабалансових операцій;

4) виникнення нових інформаційних технологій, які, з одного боку, збільшили можливості контролю як основної функції обліку, з іншого – дозволили організувати обробку значних обсягів інформації, підвищили точність і аналітичність даних облікових регістрів, а також збільшили швидкість обробки даних [2, с. 21].

За дослідженнями професора Л. Підойми [8], в науковій та практичній літературі виділяються методологічні основи інформаційного суспільства: орієнтація на знання, цифрова форма представлення об'єктів, їх віртуальна природа, інтеграція, конвергенція, інноваційна природа, трансформація взаємовідносин «виробник-споживач. У цьому зв'язку важливим є формування бізнесового середовища, оптимальне пристосування до потреб суспільства, яке характеризується ознаками: масова інформатизація всіх суспільних

процесів, організований доступ до інформації, інформаційна культура, пріоритетний розвиток інформаційної індустрії.

Враховуючи досвід останніх років, передбачається, що сучасне суспільство - інформаційне, його можна визначити як систему зв'язків і відносин між індивідами, засновану на обміні інформацією в соціальній та економічній діяльності. У наведених підходах основними критеріями інформаційного суспільства є: частка нематеріального сектора у ВВП, збільшення кількості інформації та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Видається, що збільшення кількості інформації - це умова зародження інформаційного суспільства, застосування інформаційних технологій - об'єктивна необхідність, а збільшення частки нематеріального сектора в економіці - результат перетворень.

Виникають суттєві протиріччя між попитом і пропозицією, між об'єктивною необхідністю підвищити конкурентоспроможність підприємств та їх можливостями, між прискоренням процесів у зовнішньому середовищі і недосконалими бізнес-процесами всередині підприємства та ін. У цих умовах відбувається перетворення інформації в найважливіший виробничий ресурс, що впливаючи на інші фактори виробництва, сприяє гуманізації праці, важка фізична і монотонна праця замінюється машинним, праця знаходить творчий характер; підвищення наукоємності виробництва, що дозволяє індивідуалізувати і диверсифікувати працю [4].

Вчені вважають, що в інформаційному суспільстві процес комп'ютеризації дасть людям доступ до надійних джерел інформації, позбавить їх від рутинної роботи, забезпечить високий рівень автоматизації обробки інформації у виробничій та соціальній сферах. Рушійною силою розвитку суспільства має стати виробництво інформаційного, а не матеріального продукту. Матеріальний же продукт стане більш інформаційно ємним, що означає збільшення частки інновацій, дизайну і маркетингу в його вартості [9].

В інформаційному суспільстві зміняться не лише виробництво, але і весь устрій життя, система цінностей, зросте значимість культурного дозвілля по відношенню до матеріальних цінностей. У порівнянні з індустріальним суспільством, де все направлено на виробництво і споживання товарів, в інформаційному суспільстві виробляються і споживаються інтелект, знання, що призводить до збільшення частки розумової праці. Від людини знадобиться здатність до творчості, зросте попит на знання.

Таким чином, спираючись на дослідження вчених [8], знаходимо, що якісне інформаційне забезпечення функціонування всіх суб'єктів ринкового господарства, повсюдна інформатизація, інформація, яка використовується як економічний ресурс, безпосередньо бере участь у процесі відтворення, являє собою фундамент даної економічної системи. Інформаційна економіка суттєво відрізняється за своїм характером від «економіки товарів» і формує нові суспільні відносини, які виникають завдяки використанню нових інформаційних технологій (мереж), і супроводжується перетвореннями виробничих відносин.

Список використаних джерел

1. Бацевич, Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень [Текст] : підручник. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 240 с.
2. Давидюк, Т. В. Зміна концепції бухгалтерського обліку під впливом дії постіндустріальної економіки [Текст] / Т. В. Давидюк // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2 (52). – С. 20–22.
3. Информационное общество [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.isu.org.ua (дата звернення 01.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.
4. Информационные революции и информационные технологии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imcs.dvgu.ru/lib/eastprog/revolutions_and_technologies.html(дата звернення 2.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.
5. Кулик, В.А. Документування господарських операцій в електронному середовищі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : journal.puet.edu.ua/index.php/nven/.../585 (дата звернення 01.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.
6. Кун, Т. Структура наукових революцій. – К.: Port-Royal, 2001. – 281 с.
7. Пастушкова М.С. Информационные потребности в современном обществе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : tt.pstu.ru/mnp07/servis/veiw_publication.asp?pID=305 (дата звернення 01.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.
8. Пидоймо, Л.П., Бутурлакина Е.В. Сущность категории «информационное общество», «информационная экономика» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : econ.vsu.ru/downloads/pub/seconomic/4/pidoymo.pdf (дата звернення 01.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.
9. Фонд "Информационное общество Украины" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://infdeyatchel.narod.ru/inf_ob.htm (дата звернення 2.05.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Сиротюк Ю.В., *асистент*
Національний університет державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ТА АЛОКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІЦІ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки ключовою проблемою залишається дефіцитність фінансових ресурсів та безмежність потреб економічних агентів, що призводить до існування великої кількості альтернативних способів задоволення цих потреб через алокацію фінансових ресурсів в економіці. Слід зазначити, що ефективною алокація вважається, коли відбувається максимальне задоволення існуючих потреб економічних агентів. Установами, які мають здатність бути каналами непрямої алокації фінансових ресурсів у перспективні галузі та сектори економіки, максимально задовольняти потреби всіх економічних агентів та як наслідок сприяти збалансуванню розвитку економіки країни є фінансові посередники. Особливої актуальності набуває дане питання в період, коли економіка країни функціонує в умовах економічної нестабільності та потребує ефективного розподілу наявних та пошуку альтернативних джерел ресурсів, що на даному етапі

характерно для України.

Теоретичні аспекти сутності фінансових посередників знайшли своє відображення у працях Є. Галімова [1], В. Зимовця [2], С. Зубика [2], В. Корнєєва [3], І. Школьника [4] та ін. Водночас аналіз фінансових посередників як ланки, яка відіграє ключову роль в алокації фінансових ресурсів в економіці України, потребує поглиблених досліджень у цій сфері.

Метою дослідження є виявлення зв'язків між діяльністю фінансових посередників та алокацією фінансових ресурсів в економіці.

Алокація фінансових ресурсів в економіці в першу чергу відбувається між різними секторами та галузями економіки. Дедалі більшого значення набуває питання збалансування алокації ресурсів між фінансовим та нефінансовим (реальним) секторами економіки, які є складними багатофункціональними підсистемами з певною структурою, суб'єктами, ресурсами й економічними інтересами агентів [1]. Основою взаємодії обох секторів економіки є спільність інтересів і цілей їх учасників. Спільними цілями є збільшення норми прибутковості, нарощення частки ринку, зростання ринкової капіталізації, підвищення конкурентоспроможності. Досягнути такої мети можна лише спільними зусиллями. Так, зростання прибутків підприємств реального сектору можливе лише за умови зростання виробництва чи використання інновацій, для яких важливі додаткові фінансові ресурси, що надаються фінансовими посередниками. Водночас розширення діяльності підприємств автоматично формує попит на фінансові продукти посередників [4; с.89]. Тобто ці два сектори дуже тісно взаємопов'язані та їх розвиток залежить один від одного, а зв'язуючою ланкою між ними залишаються фінансові посередники.

Алокація фінансових ресурсів в економіці через фінансових посередників відбувається за допомогою відповідного інструментарію, а саме: залучення депозитів та надання кредитних ресурсів, інвестування в різноманітні фінансові активи, надання лізингових та факторингових послуг тощо. За критерієм участі в алокації фінансових ресурсів, економічних агентів можна поділити на донорів фінансових ресурсів, фінансових посередників та реципієнтів фінансових ресурсів. Рух фінансових ресурсів має круговий характер, тобто всі учасники тісно взаємопов'язані і одночасно можуть виконувати кілька ролей.

Держава з однієї сторони виступає донором, тому що вкладає мобілізовані при допомозі фіскальних механізмів і не лише кошти, як правило в банківський сектор. Підприємства переважно виступають реципієнтами, шляхом отримання кредитів, лізингових та факторингових послуг, залучення коштів шляхом інвестування в акції випущені підприємствами, випуск облігацій тощо. В ролі донорів підприємства фінансують, як правило, банківський сектор. Фінансові посередники залучають надлишкові фінансові ресурси також у населення, шляхом укладання депозитних та пенсійних контрактів, оформлення страхових полісів, продажу інвестиційних сертифікатів тощо.

Отже, дослідження функціонування фінансових посередників та особливостей алокації фінансових ресурсів в економіці показало, що вони мають здатність забезпечувати переміщення фінансових ресурсів у різноманітні галузі та сектори економіки. Визначено, що фінансові

посередники залучаючи кошти від донорів з нефінансового сектору можуть направляти їх до реципієнтів через такі механізми, як: кредитування підприємств, інвестування в акції та облігації підприємств, надання лізингових та факторингових послуг, частково придбання державних боргових цінних паперів тощо. Таким чином вони здійснюють коригуючий вплив на алокацію фінансових ресурсів в тій чи іншій галузі, або в тому чи іншому секторі економіки. З метою реалізації фінансового потенціалу посередників доцільно вжити заходи за двома основними напрямами, а саме: по-перше, створення сприятливих умов для нарощення ресурсної бази фінансових посередників, а, по-друге, сприяти налагодженню зв'язків між фінансовим та реальним секторами економіки.

Список використаних джерел

1. Галимова, Э.Р. Эволюция институциональных связей реального и финансового секторов в современной российской экономике [Текст] / Э.Р. Галимова // Вестник НГУ. Сер.: Социально-экономические науки. – 2007. – Т. 7. – № 2. – С. 158–166.
2. Зимовець, В. В. Фінансове посередництво [Текст] : навч. посіб. / В. В. Зимовець, С. П. Зубик. – К., 2004. – 288 с.
3. Корнєєв, В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку: монографія / В. В Корнєєв. – К. : Основа, 2007. – 192 с.
4. Школьник, І.О. Взаємодія інститутів фінансового посередництва з реальним сектором економіки [Текст] / І. О. Школьник, А.Ю. Семеног // Фінанси України. – 2011.– №1. – С.84–94.

Скрипник М.Є., *к.е.н., старший викладач*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИКРИВЛЕНЬ І ПОМИЛОК У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Прагнення багатьох вітчизняних підприємств потрапити на міжнародні інвестиційні ринки все більшою мірою сприяє становленню фінансової звітності як інструмента для прийняття рішень власниками підприємства, і як основи аналізу зовнішніми користувачами, зокрема інвесторами. На якість поданої фінансової звітності, її достовірність і відповідність усім висунутим до неї вимогам та, відповідно, на ефективність та доцільність прийнятих на її основі управлінських рішень безпосередньо впливає наявність або відсутність помилок у фінансових звітах, своєчасне та повне їх виправлення.

В Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» п. 41 наведено поняття суттєвої і несуттєвої помилки, які приводять до невірного розрахунку фінансових результатів [1]. Суттєвим вважається пропуск або викривлення статей, якщо

вони можуть, окремо чи у сукупності, впливати на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір або характер статті, або їх поєднання, можуть бути визначальним чинником.

Класифікаційна ознака за характером виникнення викривлень фінансової звітності виділяє ненавмисні і навмисні викривлення. На думку Бичкової С.М. помилки, які відбуваються через неуважність, некомпетентність і халатність виконавців або викликані недосконалістю чинного законодавства у сфері бухгалтерського обліку, є ненавмисними викривленнями. В умовах постійного удосконалення законодавчої та нормативної бази і постійного застарівання методичних матеріалів, які описують порядок ведення бухгалтерського обліку, ймовірність допуску помилок значно зростає [2].

На нашу думку ненавмисні викривлення потрібно поділяти на технічні та бухгалтерські. Крім того, встановлено, що технічні помилки виникають: в процесі розрахунку сум податків при застосуванні неправильної ставки; при складанні та розрахунку податкових платежів; нерівність підсумкових показників звітності; при нечіткості записів у первинних документах; при перенесенні даних первинного бухгалтерського обліку в облікові регістри поточного обліку та до зведеної звітності; при неправильному заповненні рядків декларації за умови повного і правильного відображення здійснених підприємством операцій в регістрах бухгалтерського обліку; відхилення, допущені через неуважність, недбалість, стомлюваність, описки в облікових записах або даних бухгалтерського обліку; неправильні переноси сальдо по рахунках і т.д.

Також необхідно доповнити даний перелік видів викривлень невірною класифікацією, наприклад, при складанні фінансової звітності невірно класифікуються тимчасові і постійні різниці. Доцільно також включити в групу технічних помилок помилки в ході трансформації звітності, так як процес трансформації складається з кількох етапів і нерідко проводиться без спеціальних програмних засобів (тільки за допомогою Excel). Складним моментом є перекласифікація активів і пасивів, доходів, витрат. Велика ймовірність, що будь-які активи або витрати можуть бути виключені, коли вони числилися згідно вітчизняних ПСБО, або, навпаки, не включені до групи, де вони повинні знаходитися відповідно до МСФЗ.

Для того, щоб зменшити кількість помилок при трансформації, необхідно мінімізувати вплив людського фактора. Для цього спеціалісти з МСФЗ розробляють таблиці з контрольними перевірками інформації, чітко прописують методику трансформації для кожної ділянки роботи. На наш погляд, кращим способом мінімізації ризику виникнення помилок при трансформації звітності є використання спеціальних комп'ютерних програм.

Ми дійшли висновку, що технічні помилки (помилки за формою) торкаються тільки оформлення господарських операцій, а бухгалтерські помилки (помилки за змістом, процедурні помилки) полягають у невірному описі економічної інформації в обліку і звітності.

Після виявлення фальсифікованої звітності дані експертиз окремих

підприємств дозволили встановити, що помилки при оцінці фактів господарської діяльності неправильним вибором способу оцінки активів і зобов'язань підприємства, затверджених в обліковій політиці, може приводити до завищення або заниження валюти балансу. Це змінить економічні показники, що відображають діяльність фірми. Прикладом може служити складання звітності без урахування вартості незавершеного виробництва, переоцінка основних засобів проведена неправильно, має місце заборгованість термін сплати якої давно настав і ймовірність її стягнення дуже мала, не списання недостач, тощо.

Фінансова звітність може бути перекручена внаслідок неправильного або недостатньо точного відображення даних у формах звітності, а також в примітках до неї за рахунок маніпуляцій з сальдо рахунків. Перекручення звітності також може відбувається шляхом неправильного взаємозв'язку між рахунками, яке полягає у відображені інформації на рахунках бухгалтерського обліку, не призначених для цього Планом рахунків підприємства. Це можливо при недотриманні вимог, правил бухгалтерського обліку та інших нормативних актів. При цьому помилки можуть носити методологічний характер, причиною яких є зміни нормативних актів.

Ряд вчених, таких як Лишиленко О. В., Кузьменко А.Ф., Білоусько В. С., поділяють помилки на локальні та транзитні. Помилки в обліку можуть бути локальними за умов, коли неправильні записи призводять до викривлення інформації лише в тому документі чи регістрі, де вони сталися, і при цьому не впливають в подальшому на систематизацію інформації в інших облікових регістрах. Транзитними є помилки, допущені в одному обліковому регістрі, які призводять до ланцюгових змін в інших облікових регістрах, а також звітності підприємства [3, 4, 5].

Аномальними вважаються такі помилки, які виникають не систематично або при рідкісних збігах обставин. Такі помилки можуть розглядатися у вузькому і широкому розумінні цього слова: в окремо взятому підприємстві і в групах підприємств. Вони проявляються в обліку підприємства, як правило, при роботі з рідкісними для даного підприємства господарськими операціями.

Класифікація викривлень фінансової звітності, свідомо чи через незнання, що приховують реальну картину фінансового і майнового стану підприємства, може бути продовжена. Причини, що спонукали до викривлення фінансової звітності, можуть бути самими різними, оцінити які досить складно. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що виділені нами класифікаційні ознаки сприяють розкриттю порядку складання викривленої фінансової звітності. Крім цього, класифікація видів викривлень і помилок може бути використана для визначення розміру матеріального збитку і місця його появи.

Список використаних джерел

1. Бычкова, С.М. Методология выявления преднамеренных искажений финансовой отчетности в результате недобросовестных действий руководства экономического субъекта [Текст] / С.М.Бычкова, Е.Ю.Итыгилова // Этап: экономическая теория, анализ, практика. – 2011. – № 2. – С. 54-60.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://

www.minfin.gov.ua/control/uk/archive/docview?typeId =237417&docId (дата звернення: 18.04.2015). — Назва з екрана.

3. Лишиленко, О. В. Бухгалтерський облік [Текст] : підручник / О. В. Лишиленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 659 с.

4. Білоусько, В. С. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / В. С. Білоусько, М. І. Бєлєнкова. – К. : Кондор, 2007 – 423с.

5. Кузьменко, А. Ф. Виправлення помилок у фінансовій звітності [Електронний ресурс] / А. Ф. Кузьменко // Руснаука. – 2011. – №1. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77964.doc.htm (дата звернення: 18.04.2015). — Назва з екрана.

Скрипник Н.В., *к.е.н., доцент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ

Основним продуктом стратегічного управлінського обліку є стратегічна управлінська звітність. Однак, незважаючи на те, що останнім часом питанням організації та ведення стратегічного управлінського обліку приділяється підвищена увага, питання, пов'язані з формуванням стратегічної управлінської звітності, є недостатньо дослідженими. Суттєвою проблемою в даний час є те, що теоретичні основи формування управлінської, в тому числі стратегічної звітності в повній мірі не розроблені, зокрема, питання визначення складу форм і форматів управлінської звітності, набору показників та їх оцінки.

Багато авторів вважають, що відсутня необхідність розробки відповідних теоретичних положень, тому управлінський облік будується кожним підприємством за своїм власним унікальним зразком з урахуванням потреб власних менеджерів в інформації, а внутрішня управлінська звітність має індивідуальний характер. Слободняк І.А., розглядаючи проблеми формування бухгалтерської управлінської звітності та не заперечуючи її індивідуальності, висловлюється про необхідність розробки теоретичних основ формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської звітності і вважає, що необхідні спільні теоретичні положення, методологія процесу формування обліково-аналітичної інформації бухгалтерської управлінської звітності, дотримуючись яких і вибираючи з наявних альтернатив найбільш обґрунтовані для конкретного підприємства варіанти, можна буде говорити про формування якісної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень [1].

Типовість основних бізнес-процесів, факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, об'єктів стратегічного управлінського обліку, вимог до якості інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень дозволяє зробити висновок про можливість розробки єдиної методології формування

стратегічної управлінської звітності. Основою будь-якої методології є понятійна база. У системі стратегічного управлінського обліку необхідно чітко визначити сутність стратегічної управлінської звітності, а також категорій форма звітності та формат. Сутність стратегічної управлінської звітності необхідно розкрити таким чином, щоб зрозумілою була мета формування звітності та її зміст. Основою для формування сутності стратегічної управлінської звітності можуть послужити визначення фінансової, бухгалтерської, внутрішньої та управлінської звітності.

Специфіці стратегічного управлінського обліку більш за все відповідає визначення сутності управлінської звітності, дане І.А. Слободняк [1]. На відміну від інших, автор, характеризуючи масштаби інформаційної бази, робить наголос не тільки на внутрішнє середовище, але і на зовнішнє.

Даний огляд дозволяє окреслити суттєві елементи поняття «стратегічна управлінська звітність»:

1) це система взаємопов'язаних показників;

2) склад звітності формують облікові і розрахункові показники, фінансові та не фінансові;

3) показники звітності повинні бути представлені у вигляді відповідних форм, затверджених до застосування внутрішніми регламентами підприємства;

4) показники звітності повинні бути представлені у форматі, зручному для сприйняття користувачем звітності;

5) зміст звітності має бути достатнім для характеристики зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, результатів його діяльності, ефективності реалізації стратегії підприємства, оптимальності обраної стратегії;

6) це мобільна, динамічна система, яка оперативно реагує на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, його стратегії та інформаційних запитів системи управління;

7) це інформаційна база для прийняття стратегічних управлінських рішень, спрямованих на підтримку конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі. У сукупності дані елементи дозволяють визначити сутність категорії «стратегічна управлінська звітність» [2].

На нашу думку стратегічна управлінська звітність - це мобільна система взаємопов'язаних фінансових і не фінансових стратегічних показників, отриманих у процесі обліку та аналізу, представлених у вигляді сукупності форм звітності в зручному для сприйняття форматі, що характеризують ефективність реалізації стратегії підприємства в специфічних умовах макро- і мікросередовища, що дозволяє приймати стратегічні управлінські рішення щодо оптимізації стратегії зростання конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі і оперативно реагує на зміну стратегії підприємства та інформаційні запити системи управління.

В рамках даного визначення нами використані поняття форма звітності та формат. Під формою стратегічної управлінської звітності мається на увазі сегмент системи взаємопов'язаних фінансових і не фінансових стратегічних показників, отриманих у процесі обліку та аналізу, представлених у

відповідному форматі, зручному для сприйняття та оцінки стану конкретного об'єкта стратегічного управління або групи взаємозалежних об'єктів. Форма звітності може складатися з одного і більше розділів. Розділ форми стратегічної управлінської звітності - це система взаємопов'язаних показників, що характеризують окрему сторону об'єкта стратегічного управління. Формат стратегічної управлінської звітності - це спосіб розташування показників звітності, що дозволяє більш оперативно і економічно задовольняти потреби внутрішніх користувачів в інформації про стан об'єктів стратегічного управління. Основною метою стратегічної управлінської звітності є інформаційне забезпечення керівництва підприємства з питань вироблення стратегії зростання конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі і її оптимізації при зміні умов макро і мікросередовища [3, 4].

Для досягнення зазначеної мети в системі стратегічної управлінської звітності вирішуються наступні завдання:

1) поточний контроль за станом макро і мікросередовища функціонування підприємства, результатів діяльності підприємства в цілому і його окремих сегментів;

2) перетворення інформаційних потоків в систему взаємопов'язаних показників;

3) оцінка ефективності реалізації стратегії підприємства в цілому і його окремих сегментів;

4) інформаційна підтримка процесу прийняття стратегічних управлінських рішень щодо оптимізації стратегії зростання конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі;

5) коригування стратегії підприємства, внесення змін до системи ключових показників стратегічного планування і бюджетування.

Отже, за результатами дослідження та порівняння визначень бухгалтерського, управлінського та внутрішнього обліку, наведених чинними нормативними актами та різними авторами, нами визначено суттєві елементи поняття «стратегічна управлінська звітність» та дано власне визначення її сутності, мети, завдань та функцій, що дасть змогу забезпечити єдність її формування і розуміння з боку усіх категорій користувачів.

Список використаних джерел

1. Слободняк, И. А. Бухгалтерская управленческая отчетность как система учетно-аналитической информации о деятельности организации [Текст] / И. А. Слободняк // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 19. – С. 11-22.

2. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ МФУ від 31 березня 1999 р. № 87 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

3. Нападовська, Л. В. Управлінській облік [Текст] : підруч. / Л. В. Нападовська. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.

4. Кузнецова, С. А. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення [Текст] / С. А. Кузнецова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 11. – С. 15–24.

***Соловйов А.І.**, к.е.н., доцент*
Херсонський державний аграрний університет
м. Херсон, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

До недавнього часу розвиток сільського господарства відбувався головним чином через зміни в енергетичній базі, удосконалення машинних технологій, досягнення генетики і селекції тварин і рослин, покращення годівлі тварин, використання добрив і засобів захисту рослин тощо. На сьогоднішній день важливим чинником ефективності розвитку та управління аграрним виробництвом стають інформаційні ресурси (ІР), їх визначення й правильне тлумачення при розробці та реалізації управлінських рішень. Наявність і удосконалення інформаційних ресурсів набуває пріоритетного значення при створенні і використанні високоефективних, конкурентних стратегій функціонування та розвитку аграрного сектору.

В той же час інформаційні ресурси повинні бути адаптовані до вимог ринкової економіки, забезпечувати підтримку безпосередньої господарської діяльності. Існує безумовна необхідність систематизації певної сукупності знань, представлення їх у вигляді інфокомунікаційної субсистеми (ІКС), яка оперативно відображає фактичний стан та можливі сценарії розвитку підприємства, а також забезпечує зручний доступ до необхідної інформації.

Основним засобом для цього є широке використання інформаційних технологій і комп’ютерів для збору, систематизації, аналізу, обробки, планування, прогнозування, прийняття рішень, як оперативного так і стратегічного характеру. Але технології, які зараз активно розробляються, як правило не враховують особливостей аграрного виробництва, носять фрагментарний характер, не сформовані у цілісному вигляді, не мають певного алгоритму і не об’єднані у комплексний продукт або систему продуктів (методів, підходів, інструментів). Через це вони не мають широкого розповсюдження і не доходять до кінцевого споживача. Крім цього, у спеціалістів і керівників аграрної галузі немає єдиної точки зору на розвиток ІК технологій, відсутня загальноприйнята термінологія, що зумовлює необхідність уточнення базових підходів до вирішення вказаної проблеми. У зв’язку з цим задачі розробки та використання цих технологій, і в першу чергу тих, які базуються на професійних знаннях та досвіді експертів, у вигляді комплексів програм, набувають першорядного значення.

Дослідження із використанням ІК-технологій проводяться практично в усіх галузях сільськогосподарської науки і практики [1, 2]. На сьогодні детально досліджені питання математичного моделювання виробничого процесу, агромоніторингу і використання агрофізичних методів інформаційного забезпечення для потреб точного землеробства [3, 4], представлено системний аналіз аналітичних моделей і підходів до створення інформаційно-довідкових систем з оптимізації землекористування [5], ряд наукових публікацій присвячена питанням застосування інформаційних ресурсів в

інженерно-технічній підсистемі АПК [6, 2].

Також розглядалися способи удосконалення методичних підходів до розвитку аграрної галузі, характерною рисою яких є розширення досліджень з оптимізації організації і управління в сільському господарстві, а також з інновацій в консультуванні, розвитку методологічних основ організації технічного забезпечення [7], управлінні технічним потенціалом аграрного виробництва, в тому числі методичні питання управління виробничими процесами. Як відомо, їх вирішення в АПК здійснюється в значній мірі в умовах невизначеності, пов'язаних з відсутністю вірогідних поточних і прогнозних даних про стан природного середовища, недостатністю знань про біологічні і фізичні системи, випадковим характером процесів, що в них відбуваються. Управління системою, яка діє в умовах невизначеності, вимагає особливої уваги і виваженості. Розробка обґрунтованого комплексу заходів є важливою, тому що в ситуації, коли кінцевий результат точно не визначений, на розвиток подій можуть впливати тільки управлінські рішення, і якщо вони будуть невірними або не оптимальними, то наслідки можуть бути достатньо негативними. Тому для удосконалення процедур прийняття рішень необхідно проводити всебічний аналіз складних ситуацій із розробкою різних сценаріїв розвитку та управління аграрним виробництвом. В процесі реалізації обраного сценарію користувач оцінює ймовірність досягнення запланованих результатів, виходячи з економічно обґрунтованих прийнятих рішень, з урахуванням припустимих ризиків. Далі він намагається зменшити останні за допомогою доступного арсеналу засобів (наприклад, шляхом застосування добрив і засобів захисту рослин, коректування раціону годівлі, профілактики хвороб, раціонального використання техніки тощо). Для цього персонал аграрного підприємства необхідно стабільно забезпечувати даними інтегрованими з особливостями біологічних і фізичних систем, які дозволяють отримати знання про їх поточний та прогнозний стан для розробки найбільш оптимальних управлінських рішень.

Результат управління аграрним виробництвом значною мірою залежить від того, наскільки продумано, систематично і професійно відбувається накопичення і управління інформацією в ІКС системи управління АВС. Характерною ознакою ІКС є постійне вдосконалення інформаційних технологій, розробка та впровадження прогресивних засобів організації та управління базами даних (геоданих), обробки, аналізу та представлення інформації, створення комунікаційних мереж, що забезпечує поліпшення інформаційного обліку як всередині аграрного підприємства, так і з інформаційними системами відповідних приватних та державних служб. Тому одним з основних напрямів системи управління аграрним виробництвом є подальший розвиток інформатизації аграрного сектору.

З іншого – забезпечувати можливість створення і використання ефективного системно-аналітичного апарату, що дасть змогу на якісно новому рівні інформаційного обслуговування проводити як поточну оперативну роботу, так і системний аналіз стану та перспектив діяльності та управління аграрним виробництвом в цілому на основі науково-обґрунтованих управлінських рішень. Таким чином, фундаментальною основою

інформатизації є створення високоорганізованого середовища яке, з одного боку, має об'єднувати в межах усього аграрного сектору економіки інформаційне, телекомунікаційне, комп'ютерне, програмне забезпечення, інформаційні технології (ГІС та нейротехнології), мережі електронно-обчислювальних машин (ЕОМ), БД і сховища даних, інші засоби інформатизації.

Список використаних джерел

1. Тесленко, Г.С. Інформаційні системи в аграрному менеджменті [Текст] : навч. посібник. / Г.С. Тесленко – К.: КНЕУ, 1999. – 232 с.
2. Скрипник, А.В. Інформатизація аграрної сфери України [Текст] / А.В. Скрипник, А.Н. Ткаченко, Е.К. Букін // Экономика АПК. – 2012. − №7. – С. 113-120.
3. Ушкаренко В.О. Зрошуване землеробство [Текст] : підручник / В.О. Ушкаренко. – К.: Урожай, 1994. – 328 с.
4. Таріенко Ю.О. Методологія вибору оптимальної моделі аграрного виробництва [Текст] / Ю.О. Таріенко, О.А. Козаченко, Ю.В. Сорока // Науково-інформаційний бюлетень завершених наукових розробок «Аграрна наука – виробництво». – 2012. – № 2. – С. 15-18.
5. Растрыгин, Л.А. Современные принципы управления сложными объектами. / Л.А. Растрыгин – М.: Совет. радио, 1980.
6. Меденников, В.И. Интернет-технологии – составная часть информатизации сельского хозяйства и аграрной науки / В.И. Меденников // Вестник Российской академии сельскохозяйственных наук. – 2010. − №6. – С. 3-15.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ“ІАЕ”, 2012. – 182 с.

Стрілець В.Ю., *к.е.н., старший викладач,*
Сиротюк А.Ф., *магістрант*
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава, Україна

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Податкова політика є одним з важливих важелів управління соціально-економічним розвитком країни. Від того, наскільки збалансованим є податкове навантаження на фізичних і юридичних осіб залежить процвітання і добробут кожної країни. Оскільки Україна вибрала напрям інтегрування в європейський економічний простір, то особливу увагу необхідно приділити адекватній податковій політиці, яка з одного боку допоможе досягти рівня європейських стандартів, а з іншого—дозволить утримувати податковий тягар на достатньому рівні.

В Україні в останні роки приймаються заходи щодо підвищення ефективності податкової політики. Зокрема, законом від 28 грудня 2014 року №71 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких

законодавчих актів щодо податкової реформи» [1] було внесено ряд змін, що направлені на інтегрування та адаптування української податкової політики до євростандартів. До основних слід віднести зміни в оподаткуванні наступними податками:

– Податок на прибуток. Змінено розрахунок податкового зобов'язання, що визначатиметься виходячи зі скоригованого фінансового результату. При цьому розширено повноваження контролюючих органів у сфері перевірки правильності введення бухгалтерського обліку;

– Податок на додаток. Зміни відбулися здебільшого в процедурах адміністрування (звільнено від оподаткування операції з експорту зернових, продовжено звільнення операцій з постачання відходів та брухту чорних та кольорових металів [2]; введено електронне адміністрування з використанням спеціального рахунку; впроваджено санкції за порушення термінів реєстрації);

– Єдиний податок. Зменшено кількість груп платників податків та кардинально змінено розмір ставок для кожної групи. Важливим є виділення четвертої групи, до якої віднесено колишніх платників сільськогосподарського податку. Така зміна передбачає покращення державної підтримки сільського господарства;

– Податок на доходи фізичних осіб. Максимальну ставку податків підвищено з 17% до 20%, що збільшує податкове навантаження на фізичних осіб. Крім того, відбулися зміни в оподаткуванні пасивних доходів: встановлено 5% для доходів у вигляді дивідендів по акціям та корпоративним правам та 20% по всім іншим видам пасивних доходів;

– Військовий збір. Подовжено термін справляння збору за визначеним в Податковому кодексу України [3] механізмом з одночасним розширенням бази оподаткування;

– Акцизний податок. Скасовано акцизний податок з продажу цінних паперів з одночасним введенням нового акцизного податку з реалізації через роздрібну торгівельну мережу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива. Останній віднесено до місцевих податків з продаж на деякі види підакцизної продукції;

– Транспортний податок. Новий механізм стягнення передбачає справляння в розмірі 25 тис. грн. з транспортних засобів віком до 5 років а об'ємом двигуна понад 3 тис. куб. см;

– Податок на нерухоме майно. Розширено базу оподаткування— включено об'єкти нежитлової нерухомості.

Висловлюючи власну думку стосовно впливу даних змін на ефективність податкової політики зазначимо, що реформування оподаткування місцевими податками і зборами, хоч і направлене на розширення фінансових ресурсів регіонів, все ж містить ряд положень, що можуть викликати зворотній ефект. Зокрема, впровадження акцизного податку суттєво вдарить по фінансовій спроможності малих підприємств роздрібної торгівлі, ефективність діяльності яких є стратегічним завданням нашої країни. Великий податковий тягар змусить зносу ухилятися від сплати податків та залишатися «в тіні».

Поряд з цим, податок на нерухоме майно зберігає великі норми неоподаткованої площі (60 м кв. для квартир та 120 м.кв. для будинків). Крім

того, сільські, селищні та міські ради можуть збільшувати цю граничну межу площі, на яку податок не нараховується. Тобто фактично проблема невеликого охоплення платників даним податок залишається невирішеною.

Транспортний збір також буде охоплювати невелику кількість платників податків, оскільки автомобілів, що відповідають таким вимог, навіть серед дорогих марок дуже мало. А тому знову виникає питання «окупності» адміністрування даного податку.

На думку Кабінету міністрів України, запропоновані заходи спричинять зміни у структурі загальнодержавних податків та будуть позитивно впливати на нарощення обсягу доходів Державного бюджету [4]. Проте на практиці розрахунки показали, що обсяг недоотриманих бюджетом коштів до Державного бюджету складає 18 млрд. грн., а до Державного сектору 5,7 млрд. грн. [5].

Як висновок, складається враження, що всі заходи реформування податкової політики направлені не на удосконалення податкової системи країни в напрямку підвищення якості життя, а на просте покращення рейтингу України в щорічному рейтингуванні «Paying Taxes». Маємо розуміти, що необґрунтоване підвищення ставок податків без зворотної державної підтримки призведе тільки до спаду економіки, прогрішення рівня життя та спалаху наступної фінансової кризи в країні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи [Електронний ресурс]: закон від 28 грудня 2014 року №71-VIII. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19 — Дата перегляду 26.05.15 — Назва з екрана.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.] / ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ−ІІ) впровадження»: К. — 2014. — 74 с.

3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 02 груд. 2011 р. № 2755-VI : станом на 4 лист. 2012 р. / Верховна Рада України. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ T102755.html. — Дата перегляду: 29.01.2015 — Назва з екрана.

4. Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс] / проект МІнФін України від 19.08.2014 / Міністерство фінансів України/ . — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/. — Назва з екрана. — Дата перегляду 12.05.2015.

5. Стрілець В.Ю. Вплив податкової реформи на ефективність функціонування бюджетної системи України [Текст] / В.Ю. Стрілець // Бізнес-інформ. — 2015. —№1. — С.323-330.

Суліма Н.М. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ

Сучасний стан виробництва сільськогосподарської продукції характеризується високими вимогами споживачів до її якісних характеристик. Підвищені вимоги висуваються до її екологічності, впливу на здоров'я і самопочуття споживачів, відсутність генномодифікованих компонентів. В зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання формування якості сільськогосподарської продукції на всіх етапах створення, зберігання, переробки, транспортування і реалізації.

Якість – це найважливіший показник конкурентоспроможності. Саме якість в значній мірі визначає виживаність підприємств і галузей в умовах ринку, дозволяє нарощувати темпи науково-технічного прогресу і ефективності виробництва. Міжнародна практика свідчить, що країни, де в центр проблеми поставлена конкурентоспроможність, яка забезпечується високою якістю товарів при ефективному використанні ресурсів, добиваються високого и постійно зростаючого життєвого рівня.

Якість забезпечує економію всіх видів ресурсів, які використовуються при виробництві продукції. Виробництво розвивається не стільки за рахунок приросту кількості продукції, скільки за рахунок покращення її якості, що сприяє більш високому рівню конкурентоспроможності продукції та раціональному використанню ресурсів.

Виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції високої якості безпосередньо пов'язано з раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу агропромислового комплексу.

Нині в Україні чи не найголовнішим гальмівним чинником розвитку виробництва якісної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції є стан земельних ресурсів. Саме якість ґрунту суттєво впливає на показники якості продукції галузі рослинництва, в подальшому через якісний стан корму і на продукцію галузі тваринництва. Дослідження свідчать, що на сьогодні тільки 1 із 10 га продуктивних земель має нормальний екологічний стан.

Порушення правил агротехніки, використання важких сільськогосподарських машин, непродумана меліорація, перевипас худоби, перехімізація та інші чинники спричинилися до втрати за останні 25 років майже 500 тис. га сільськогосподарських угідь та зниження вмісту гумусу у ґрунті на 9 % [1]. Значної шкоди ґрунтам, а також людям, які споживають вирощену на них продукцію, завдає використання добрив (особливо азотних) та засобів боротьби із шкідниками на хімічній основі. Доведено, що рослини засвоюють лише до 40 % поживних речовин, які містяться у мінеральних

добривах, решта потрапляє в ґрунт та воду, завдаючи шкоди екосистемі. Застосування ж хімічних засобів захисту рослин від шкідників (хлорорганічні та фосфорорганічні пестициди), а також засобів пришвидшення розвитку тварин та росту рослин (гормони, стимулятори та інгібітори розвитку, кормові дріжджі) насамперед становлять загрозу здоров'ю людини, оскільки шкідники рослинницької продукції досить швидко до них пристосовуються і з часом перестають реагувати [1]. Вітчизняні агровиробники шляхом нераціонального застосування мінеральних та хімічних засобів при виробництві сільськогосподарської продукції шкодять як земельним ресурсам, так і людям, які споживають вироблену продукцію, причиною цього є той факт, що сільськогосподарські товаровиробники нехтують шкодою заданою екології, дбаючи лише про власну вигоду. Сільськогосподарське виробництво в Україні, на даний час знаходиться у стані екологічної кризи. Причиною цього стала інтенсифікація землекористування у поєднанні з надмірною розораністю земель [2].

Отже, тенденції сучасного розвитку агропромислового виробництва в

Україні пов'язані з недосконалістю механізму використання природно-ресурсного потенціалу. Це призводить до деградації природних ресурсів, зменшує можливість забезпечення виробництва сировиною, ускладнює технологічні цикли. Зважаючи на це, науковий підхід до агропромислового виробництва повинен ґрунтуватися на постійному і повному врахуванні екологічних чинників, вимог екологічної безпеки виробничих процесів, раціонального використання й охорони природних ресурсів. Лише в цьому випадку агропромислове виробництво матиме можливість нарощування обсягів виробництва високоякісної та конкурентоспроможної продукції та підвищення економічної ефективності виробничої діяльності.

Список використаних джерел

1. Дуб, А. Р. Доцільність та перспективи державного сприяння виготовлення екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні [Текст] / А. Р. Дуб// Науковий вісник НЛТУ України. — 2008. — №18.9. — С. 83 – 88.

2. Шувар, І. Біологізація землеробства – стратегічний напрям формування ринку екологічно чистої продукції [Текст] / Міжнародна інтернет-конференція [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.viem.edu.ua (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

Табенська Ю.В., *к.е.н., доцент*
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ДЕЛЕГОВАНІ КОНТРОЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

Державний фінансовий контроль як функція державного управління забезпечує ефективне використання бюджетних ресурсів. Відсутність, або неналежний державний фінансовий контроль в центральних органах виконавчої влади призводить до значних втрат бюджету, що виникає внаслідок нецільового та раціонального використання грошових коштів, зловживань, що пов'язані з витрачанням бюджетних ресурсів.

Органи державного фінансового контролю з часу їх становлення у незалежній Україні, діючи на підставі визначених контрольних, експертно-аналітичних повноважень, за відсутності чіткої взаємодії не мають координованості в частині підконтрольних об'єктів, спостерігається невиправне дублювання функцій.

Рахункова палата України, як орган парламентського контролю, згідно із конституційно затвердженими повноваженнями, здійснює зовнішній контроль державних коштів. Цей контроль має бути повним та охоплювати і доходну, і видаткову частини державного бюджету, як визначено нормами Лімської декларації керівних принципів контролю державних фінансів. В Україні такого стану відповідності міжнародним нормам зовнішнього контролю було досягнуто затвердженням на конституційному рівні обов'язковості контролю за доходною частиною бюджету. Проте рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010 № 20-рп/2010 повернуло ситуацію визначення підконтрольних об'єктів Рахункової палати України, як контролюючого органу, що здійснює зовнішній контроль коштів Державного бюджету України від імені Верховної Ради України. Цим рішенням, відповідно до поновленої попередньої редакції статті 98 Конституції України, Рахункова палата України втратила повноваження в частині контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України.

Втрата вищим контрольним органом, яким по суті являється Рахункова палата України, цих контрольних повноважень не забезпечує можливості суспільству у повні мірі отримувати повну, прозору та об'єктивну інформацію щодо стану формування бюджетних ресурсів держави.

Враховуючи світовий досвід та нормативну регламентацію обов'язкового охоплення для зовнішніх контрольних органів доходної частини бюджету, визначено у документах INTOSAI, а також у зв'язку з необхідністю посилення боротьби з корупцією не лише на стадії витрачання бюджетних ресурсів, а також і на стадії їх формування, вважаємо необхідним відновити контрольні повноваження Рахункової палати України в частині контролю формування дохідної частини Державного бюджету України.

Рахункова палата України, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює контрольно-аналітичну та експертну діяльність, яка забезпечує єдину

систему контролю за виконанням державного бюджету і бюджетів державних цільових фондів. Це передбачає проведення цілісного та взаємопов'язаного комплексу контрольно-аналітичних і експертних заходів.

У теоретичних та наукових джерелах зазначено необхідність інтегрування системи контролю до основних складових бюджетного процесу, що передбачає безперервний трирічний цикл контролю за формуванням та виконанням бюджетів кожного фінансового року. Реалізується контроль під час трьох послідовних стадіях: попередній контроль проекту бюджету, поточний контроль виконання бюджету та подальший контроль виконання бюджету.

Комплекс заходів, що провадяться в рамках попереднього, поточного та подальшого контролю, суттєво доповнюється тематичними контрольними та аналітичними заходами, які здійснюються відповідно до плану роботи Колегії Рахункової палати.

Рахункова палата проводить державний фінансовий контроль відповідно до затвердженого стандарту «Порядок підготовки і проведення перевірок та оформлення їх результатів».

Стандарт встановлює правила та процедури проведення перевірок Рахунковою палатою з урахуванням стандартів аудиту INTOSAI (Міжнародної організації вищих органів контролю державних фінансів).

Стандартом визначено, що Рахункова палата здійснює зовнішній контроль у формі ревізії, перевірки (далі - перевірка), яка є одним із видів діяльності Рахункової палати.

Перевірка - це встановлення та аналіз фактів у процесі виконання Державного бюджету України та їх оцінка з точки зору законності, ефективності та доцільності. Метою перевірки є встановлення стану справ щодо використання коштів Державного бюджету України, загальнодержавних цільових фондів, валютних та кредитно-фінансових ресурсів, інших державних коштів пов'язаних з Державним бюджетом України та його оцінка з точки зору законності, ефективності та доцільності, а також оцінка стану внутрішнього контролю об'єкта перевірки, надання пропозицій щодо усунення порушень чинного законодавства.

Предметом перевірки є порядок використання коштів Державного бюджету України, загальнодержавних цільових фондів, валютних та кредитно-фінансових ресурсів, інших державних коштів пов'язаних з Державним бюджетом України, їх рух, нормативно-правові акти, розпорядчі та інші документи, пов'язані з діяльністю учасників бюджетного процесу в цій сфері.

При проведенні перевірки Рахунковою палатою України застосовуються наступні методичні прийоми: аналіз методів організації роботи об'єкта перевірки, результатів роботи об'єкта перевірки, конкретних фактів та ситуацій, виявлених на об'єкті перевірки, усіх наявних даних, огляд документів.

Застосування зазначених підходів здійснюється для виявлення порушень та недоліків у процедурах управління бюджетними коштами, забезпечення їх усунення, аналізу причин і умов таких порушень.

Отже, Рахункова палата України здійснює зовнішній державний фінансовий контроль центральних органів виконавчої влади на рівні

загального виконання державного бюджету і витрачанням бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Білуха, М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит [Текст] : підручник / М.Т.Білуха, Т.В.Микитенко. – К. : Українська академія оригінальних ідей. – 2005. – 888с.

2. Ревизия и контроль в промышленности [Текст]: учебное пособие / Под ред. Белобжецкого И.А. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 294 с.

3. Сомоев, Р.Г. Задачи, формы и методы финансового контроля / в учебнике : Финансы, денежное обращение и кредит, под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской. – М. : Юрайт, 2001. – 543 с.

Тараненко Я.І., *студентка,* ***Федина В.В.,*** *старший викладач*
Національний університет Державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Затвердження нової пенсійної реформи в Україні призвело до шквалу обговорень і думок.

Урядовим документом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загально обов`язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій» пропонується переглянути систему спеціальних пенсій, спростити її, а також прискорити запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи.

В Україні передбачене існування трирівневої пенсійної системи: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (*І рівень*); накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (*ІІ рівень*); система недержавного пенсійного забезпечення (*ІІІ рівень*). З 2004 року впроваджено солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного забезпечення.

Стан діючої пенсійної системи потребує невідкладного реформування. З цією метою передбачається запровадити ІІ рівень пенсійної системи – обов'язкову накопичувальну систему пенсійного страхування та збалансувати діючу солідарну пенсійну систему.

Запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування дасть змогу урізноманітнити джерела доходів майбутніх пенсіонерів і забезпечити більш високий рівень пенсій.

В той же час збалансування бюджету Пенсійного фонду та реформування солідарної пенсійної системи надасть змогу забезпечити можливість

ліквідувати існуючі проблеми – забезпечити стовідсоткову виплату пенсій із солідарної системи та ліквідувати диспропорції у розмірах пенсій призначених у різні роки.

Профспілкові організації України в свою чергу висловлюють категоричне заперечення проти такого варіанту проекту, тому що на їх думку не має чіткої відповіді на такі принципові питання:

- не вказано джерела покриття тих страхових коштів, які будуть виведені із солідарної системи для накопичення персональних страхових внесків;
- у законопроекті не передбачено гарантій збереження купівельної спроможності накопичених грошей, оскільки мова їде про кошти, які накопичуватимуться протягом десяти років;
- немає жодних інструментів забезпечення доходності з цих коштів, щоб вони принесли відповідних дохід пенсіонерів у майбутньому [1].

Запровадження системи ІІ рівня стане значним випробуванням для стабільності соціально-економічного розвитку країни. Вплив такого запровадження може мати як позитивний, так й негативний характер.

Позитивний вплив системи на соціально-економічний стан країни полягатиме в наступному.

1. Розумне та раціональне інвестування майбутніх пенсійних накопичень здатне надати потужний поштовх вітчизняній економіці. Спрямування довгого та відносно дешевого інвестиційного ресурсу у реальний сектор здатне забезпечити швидке та стале зростання внутрішнього високотехнологічного виробництва з високим рівнем доданої вартості. Це автоматично потягне за собою зростання числа робочих місць, зниження рівня безробіття та підвищення рівня заробітної плати. Наслідком стане підвищення внутрішнього попиту, яке, у свою чергу за наявності відповідного грошового ресурсу, приведе до подальшого розширення виробництва тощо. Тобто, матиме місце самовідновлюваний циклічний процес «зростання виробництва – зростання зайнятості та заробітних плат – зростання пенсій - зростання внутрішнього споживання – зростання виробництва».

2. Зміна ментальності майбутніх поколінь. Потужні патерналістські настрої, які панують у сьогоднішньому суспільстві, є серйозним гальмом на шляху суспільного розвитку у ринкових умовах. Особливістю вітчизняного соціуму є також нехтування поведінкою «обачливого індивідуума» (одна з найбільших проблем, з якою останнім часом стикаються уряди багатьох країн світу, полягає в надмірній апатії по відношенню до заощаджень на майбутнє) [2]. Результатом є надмірно високий рівень сподівань індивідуума в контексті майбутнього пенсійного забезпечення на державу, внаслідок чого людина відчуває брак стимулів для професійного вдосконалення та інтенсифікації власної праці.

Запровадження ІІ рівня пенсійної системи здатне змінити психологію працівника, створивши усвідомлення необхідності покладатись на власні сили, а не на державу у справі забезпечення власної гідної старості.

Список використаних джерел

1. Федерація професійних спілок України [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / ФПУ. — Електрон. текст. і граф. дані. — К. : ФПУ, 2006-2014. – Режим доступу: http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/7662-pensijna-reforma-pid-kontrolem-profspilok (дата звернення 24.05.15). – Назва з екрана.

2.Шиллер, Р. Сбережения : как не забыть о будущем [Електронний ресурс] / Р.Шиллер. – Режим доступу : http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/140071/ (дата звернення 24.05.15). – Назва з екрана.

Тищенко О.І., *к.е.н., доцент*
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєвєродонецьк, Україна

ОЦІНКА РІВНЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

Невизначеність ситуації на фінансовому ринку, що спостерігалась протягом останнього року, негативно вплинула на ліквідність та платоспроможність банків (протягом 2014 року обсяг високоліквідних активів зменшився на 3,76%, що дорівнює 6,08 млрд. грн.). Отже банки в України стали більш вразливими до виникнення різких диспропорцій між попитом і пропонуванням ліквідних коштів, що спричинило виникнення ризику незбалансованої ліквідності [1].

Проведене у 2014 році в рамках меморандуму з МВФ стрес-тестування вітчизняних банків визначило значне погіршення якості активів та дієздатність лише п’яти з п’ятнадцяти кредитно-фінансових установ, що неодмінно позначилося на стані їхньої ліквідності [2]. Отже оцінка вразливості банків до впливу негативних факторів, що спричиняють виникнення ризику ліквідності стає основним завданням системи ризик-менеджменту банку.

На сьогодні існує безліч методів оцінки ліквідності та ризику ліквідності. Аналіз ліквідності з позиції менеджера банку проводиться з використанням методів вертикального, горизонтального, порівняльного та факторного аналізу. Для аналізу ризику ліквідності додатково застосовують аналіз розривів ліквідності (gap-аналіз), метод вартісного аналізу (VAR), стрес- та бек-тестування.

Кожний з цих методів розкриває тільки окремий аспект ліквідності банку, тому для ефективного управління банки повинні здійснювати аналіз ліквідності на основі тих методів, які враховують їх особливості з одночасною умовою дотримання економічних нормативів. Одним з таким є метод стрес-тестування.

Відповідно до Постанови НБУ № 460 від 06.08.2009 р. стрес-тестування розглядають як метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні

шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями [3].

Не дивлячись на окремі позитивні моменти щодо застосування стрес-тестування в банках України, на практиці існує безліч перешкод для його ефективного розвитку в українських банках [4]. До них належать: висока вартість проведення, не уніфікованість методики та алгоритму проведення, відсутність достатнього досвіду.

Відсутність в Україні закріплених на законодавчому рівні стандартів термінології, підходів та інструментів управління ризиками викликає необхідність адаптації та запозичення міжнародної практики, у тому числі російської.

Отже, оцінимо рівень стресостійкості з використанням методики, що застосовується в практиці російських банків на прикладі одного з недокапіталізованих банків й таких, що мають проблеми з ліквідністю – ПАТ «Уникредитбанку».

Оцінка рівня ліквідності за запропонованим підходом [5] здійснюється на підставі розрахунку ряду показників за двома сценаріями: несуттєве погіршення розрахункових показників (у межах 10%) та істотне погіршення розрахункових показників (у межах 30%).

Проведемо розрахунки за запропонованою методикою проведення стрес-тестування у три етапи. На першому етапі розрахуємо ряд показників, що характеризують ризик ліквідності (табл. 1).

Таблиця 1

Результати розрахунку показників оцінки рівня ризику ліквідності

Показники	Умовна позначка	Результати показників ризику ліквідності, %	
		При несуттєвому погіршенні розрахункових показників	При суттєвому погіршенні розрахункових показників
Відношення високоліквідних активів і залучених коштів	$К_{авсл/зк}$	12,87	10,0
Миттєва ліквідність	Кмл	48,19	37,48
Поточна ліквідність	Кпл	100,15	77,89
Структура залучених коштів	Кзк	15,73	18,58

Продовження табл. 1

Залежність від міжбанківського ринку	Кмбк	36,57	42,23
Ризик власних вексельних зобов'язань	Рвз	0,52	0,61
Небанківські кредити	Кнб	143,10	184,0
Ризик великих кредитів	КР	82,15	86,40

Другий етап проведення стрес-тестування в банку характеризується привласненням кожному з коефіцієнтів певних балів в залежності від

отриманих результатів (табл. 2).

Таблиця 2

Результати бальної і вагової оцінки показників ліквідності

Показник	Бальна і вагова оцінки показників ліквідності		Бали
	При несуттєвому погіршенні розрахункових показників (в межах 10%)	При суттєвому погіршенні розрахункових показників (в межах 30%)	
$К_{авсл/зк}$	1	2	2
Кмл	1	1	3
Кпл	1	1	3
Кзк	1	1	2
Кмбк	4	4	2
Рвз	1	1	2
Кнб	2	3	2
КР	2	2	2

На останньому етапі проведення процедури стрес-тестування для оцінки ризику ліквідності розрахуємо загальне середнє зважене значення коефіцієнтів. Так при як несуттєвому так і суттєвому погіршенні розрахункових показників отримані результати (4,6 бала та 5,0 балів відповідно) свідчать про погану стресову стійкість банку.

Таким чином, за результатами проведено стрес-тестування ризику ліквідності в ПАТ «Уникредитбанку» визначено, що за умов розвитку подій за двома сценаріями стресова стійкість банку є незадовільною, оскільки середнє зважене значення коефіцієнтів ліквідності перевищує максимальну встановлену межу в 3,3. На отримані результати негативно вплинула надмірна залежність банку від міжбанківських кредитів й нераціональне їхнє розміщення та значне перевищення розміру наданих кредитів клієнтам над сумою залучення коштів. Такі зміни спричинили неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі відповідати за своїми зобов’язаннями.

Отже в цілому слід зазначити, що запозичена методика проведення стрес-тестування є дієвою, оскільки її результати підтвердили незалежні висновки НБУ, достатньо простою щодо використання та не вимагає значних фінансових витрат. Нажаль отримані результати підтвердили не готовність навіть великих банків до протистояння зовнішнім негативним факторам та їхню недостатню платоспроможність.

Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf

2. Стресс-тест МВФ прошли только 5 крупнейших банков [Електроний ресурс] – Режим доступа: http://odnako.su/news/finance/-173085-stress-test-mvf-proshli-tolko-5-krupneyshih-bankov (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

3. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. № 460. – Режим доступу: http://zakon. rada.gov.ua/ (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

4. Что тестирует стресс-тест [Электронный ресурс]. – Режим доступа : podrobnosti.ua/economy/2010/07/.../ 704469.html (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з

екрана.

5. Сорокина И.О. Подходы к стресс- тестированию в российских банках: оценка операционного риска и риска ликвидности [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/article/n/podhody-k-stress-testirovaniyu-v-rossiyskih-bankah-otsenka-operatsionnogo-riska-i-riska-likvidnosti (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

***Трішкіна Н.І.**, к.е.н., доцент, директор*
Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
м. Хмельницький, Україна

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙ В ПОСЕРЕДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток економіки України багато в чому залежить від рівня ефективності інноваційних процесів. Інновації необхідні, вони дають можливість збільшити, одержуваний прибуток, шляхом зниження витрат, підвищують конкурентоспроможність підприємства, що життєво необхідно для виживання в умовах ринку.

Важливість інноваційного розвитку для сучасної економіки України переоцінити неможливо. Адже саме завдяки інноваціям повинно бути досягнуто економічне зростання вже в найближчій перспективі. Сприйняття інноваційного розвитку як основоположного чинника економічного підйому знайшло своє відображення у фундаментальних дослідженнях зарубіжних учених: Р. Акоффа, П. Друкера, Ф. Портера, Б. Санто, Б. Твісса, Я. Ван Дайну, І. Мілендорфу, С. Дорогунцову, А. Ка-занцеві. Активно розвивається українська школа стратегічного менеджменту інновацій, до складу якої входять провідні економісти-теоретики та практики: А.В.Гриньов, Б.М.Данилишин, В.Я.Заруба, Ю.Б.Іванов, С.М.Ілляшенко, Є.В.Крикавський, В.І.Ландик, П.А.Орлов, П.Г.Перерва, А.А.Садєков, А.І.Яковлєв, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Онищенко, М. Чумаченко, Л. Яременко та інші.

Ефективні технічні, організаційні та економічні нововведення неодмінно призводять до помітних позитивних змін у соціальних процесах на підприємствах, в тому числі і посередницькій діяльності, а все зростаюча актуалізація нагальних завдань соціального характеру ініціює їх розв'язання за допомогою нових організаційно-технічних та економічних рішень. Зрештою усі нововведення у посередницькій діяльності, які зорієнтовані на динамічний розвиток і невпинне підвищення ефективності, мають спиратися на власні юридичні підвалини, відповідні нормативно-законодавчі акти – інакше вони не зможуть справляти належний вплив на масштаби і строки досягнення соціально-економічних цілей діяльності підприємств і організацій.

При здійсненні оцінки інноваційних процесів виникають аспекти, пов’язані між собою, які треба розглядати окремо. До них належать: оцінка науково-

інформаційного рівня підприємства, оцінка технічного рівня підприємства і, оцінка техніко-економічної ефективності інноваційних проектів. Позитивний висновок щодо перших двох аспектів є важливою базою для отримання високих кінцевих результатів.

Перший аспект передбачає оцінку науково-інформаційного рівня забезпеченості підприємства. При цьому до критеріїв оцінки інноваційної діяльності, тобто тих характеристик, які найбільшою мірою впливають на її ефективність, належать: науковий рівень підприємства, рівень інформаційного забезпечення і конкурентоспроможність розробок, що забезпечують можливість досягнення поставленої мети.

Проведені дослідження і вивчення досвіду зарубіжних вчених дають змогу зробити висновок про те, що на багатьох підприємствах, які ефективно працюють, як джерело інноваційних ідей найактивніше використовують персонал. В Україні працівники посередницької діяльності беруть незначну участь у формуванні інноваційних ідей

Це в умовах ринкових відносин є негативним моментом у діяльності підприємства, оскільки саме високий рівень внутрішньої активності забезпечує певні переваги для підприємства. Так, висока частка виконання і впровадження власних науково-дослідних розробок в діяльності може забезпечувати підприємству за його рішенням на певний час чи назавжди монополізм у даній сфері діяльності. Цим і пояснюється важливість даного критерію для оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Іншим показником, на основі якого можна здійснювати оцінку наукового рівня забезпеченості інновацій у посередницькій діяльності, є коефіцієнт використання результатів придбаних розробок. Цей показник дає змогу визначити ефективність використання придбаних науково-дослідних розробок сторонніх організацій. Суть втому, що він дає можливість побачити, яким є вклад у забезпечення ефективності інноваційної діяльності ззовні.

При оцінці рівня інновацій у посередницькій діяльності важливим є забезпечення раціонального співвідношення між власними і придбаними розробками. Для аналізу тут можна використати коефіцієнт співвідношення, який розраховується як співвідношення загальної кількості власних розробок до кількості придбаних. За даним показником можна судити про темпи здійснення прикладних досліджень на підприємстві [1, с.101].

Іншим аспектом, який необхідно враховувати при комплексній оцінці інноваційної діяльності підприємства, є проведення аналізу його технічного рівня. При цьому критерієм оцінки інноваційної діяльності є відповідність існуючої організаційної структури управління і технології.

Найважливішим критерієм комплексної оцінки інноваційної діяльності підприємства є визначення техніко-економічної ефективності інноваційних проектів. Необхідно вказати, що в науковій і методичній літературі проблемі визначення економічної ефективності інноваційних проектів приділяли завжди багато уваги.

При оцінці економічної ефективності інноваційних процесів майже всі показники розраховуються як порівняльні величини. У зв’язку з цим оцінку техніко-економічного рівня новинок доцільно проводити у такій послідовності:

вибір бази порівняння - аналога; проведення порівняльної оцінки; формування висновків про техніко-економічний рівень новинки.

Величина цих показників залежатиме від того, з чим порівнювати, тобто, який виріб вибрано за базу порівняння-аналог. Вибір аналога залежить від мети здійснення порівняння: виявлення технічного рівня нової техніки, наближений розрахунок собівартості на ранніх етапах проектування чи розрахунок економічної ефективності у виробництві та експлуатації.

Необхідно пам'ятати, що неможливо повністю і всебічно відобразити в показниках будь-який результат інноваційного проекту від зародження ідеї до її реалізації. Слід також ураховувати, що будь-який результат інновацій має подвійне значення:

- як основа змін у матеріальному виробництві, а в економічному розумінні – для досягнення цілей форми, а також, для підвищення прибутку і конкурентоспроможності;
- як джерело подальших наукових досліджень і розробок, тобто становить науковий і методологічний інтерес.

Поки що не існує простих, єдиних і придатних для всіх умов управління показниками ефективності інноваційної діяльності. Проте можна виявляти й оцінювати взаємозв'язок чинників ефективності з метою найкращого узгодження їх дії.

Отже, оскільки показник ефективності визначають як порівняльну величину, то при розрахунку коефіцієнта економічної ефективності необхідно розраховувати до і після її впровадження за тими складовими, які змінюються у результаті впровадження в експлуатацію. Всі інші параметри, що не змінилися порівняно з аналогом, не вплинуть на витрати експлуатації і тому ефект від них дорівнюватиме 0.

Список використаних джерел

1. Василенко, В.О. Інноваційний менеджмент [Текст] : навчальний посібник / В. О. Василенко, В. Г. Шматько. – К. : ЦУЛ, 2003. – 440 с.

2. Денисенко, М.П. Інноваційна діяльність підприємств України: суть, оцінка та напрями активізації [Текст] / М. П. Денисенко, Я. В. Шабліна // Проблеми науки. – 2008. – N 6. – С.9-17.

Тупикин П.Н., *к.э.н., доцент*
ФГБОУ ВПО БГТУ им. В.Г. Шухова
г. Белгород, Российская Федерация

БЮДЖЕТНЫЙ МЕТОД УПРАВЛЕНИЯ (БЮДЖЕТИРОВАНИЕ) И АУДИТ ЭФФЕКТИВНОСТИ В УПРАВЛЕНИИ ОРГАНИЗАЦИЕЙ

Организацию можно определить как вид деятельности, направленный на формирование и развитие определенного структурного социального образования, ориентированного на достижение целей, непрерывность существования которого обеспечивается достаточностью экономических ресурсов, воспроизводство которых обеспечивается экономической успешностью её деятельности и надежностью его экономического состояния, то есть его экономической эффективностью и экономической безопасностью.

В связи с тем, что организация (предприятие) является сложной социально-экономической системой, то эффективное обеспечение его экономической эффективности и безопасности должно основываться на комплексном подходе к управлению его экономическим состоянием, предопределяющим его жизнеспособность.

Комплексный подход предполагает рассмотрение не отдельных элементов системы, а всей их совокупности в целостности, единстве и взаимодействии, предопределяя необходимость учета менеджментом в управлении организацией всех аспектов функционирования, учитывая факторы внешней и внутренней среды.

Для обеспечения эффективного управления организацией менеджменту организации требуются такие инструменты, которые позволят:

- четко определять и ставить цели и задачи перед сотрудниками предприятия;
- оценивать текущие результаты бизнес процессов;
- своевременно выявлять отклонения от заданного режима функционирования;
- оценивать выявленные отклонения с точки зрения влияния на экономическую эффективность как отдельных процессов, так и системы предприятия в целом;
- определять причины и факторы повлиявшие на возникновение отклонений;
- прогнозировать изменения ситуации на предприятии;
- вносить коррективы как в цели функционирования и планы развития, так и в оперативный процесс хозяйствования.

Для решения данных вопросов предлагается использовать такие инструменты как бюджетирование и аудит эффективности.

Бюджетирование – управленческая технология, позволяющая осуществлять мониторинг процесса достижения целей на основе проведения план-фактного анализа существенных отклонений изменения состояния и

места нахождения ресурсов организации, доходов и расходов, получаемых от бизнеса на любом уровне управления, как в течение отчетного периода, так и по его окончании с целью своевременного внесения корректив.

На основании системы бюджетов руководство компании задает желаемый экономический (финансовый) режим и целевые ориентиры деятельности. При этом, основной задачей менеджеров любого уровня на стадии организации воплощения намеченных целей является поддержание заданного режима, своевременное выявление отклонений и внесение корректив.

В процессе реализации на предприятии технологии бюджетирования зачастую возникает необходимость модернизации бизнес процессов и поиска резервов повышения экономической эффективности всей системы управленческих, экономических и социальных процессов, протекающих на предприятии. Это обеспечивается проведением аудита эффективности деятельности организации.

Аудит эффективности принято определять как системный, целенаправленный и организованный процесс получения и экспертно-аналитической оценки объективных данных о результативности, экономичности и продуктивности экономической деятельности аудируемой единицы, в целях установления уровня соответствия этих данных определенным критериям и на основании этого выражения мнения об эффективности (результативности, экономичности, продуктивности) аудируемой деятельности или программы и выдачи рекомендаций, направленных на улучшение общей эффективности функционирования организации.

Применение методики бюджетирования и аудита эффективности позволяет организовать на предприятии систему мотивирующую сотрудников на исполнение служебных обязанностей и обеспечение функционирования организации в соответствии с целевыми установками.

Список использованных источников

1. Актуальные вопросы развития учета, анализа и аудита [Текст] : монография / под общ. ред. Слабинской И.А. Белгород: Изд-во БГТУ, 2013. 226 с.

2. Кузнецова, И.А., Королева Н.В. Система профессиональной подготовки инженеров по нормированию труда: тенденции, динамика, перспективы // В сборнике: Содействие профессиональному становлению личности и трудоустройству молодых специалистов в современных условиях Сборник материалов VI Международной заочной научно - практической конференции, посвящённой 60-летию БГТУ им. В.Г. Шухова. Белгородский государственный технологический университет им.В.Г. Шухова. Белгород, 2014. – С. 364-374.

3. Организация системы контроллинга как составная часть конкурентоспособности предприятия [Текст] / Бугаенко Л.В., Рудычев А.А., Королева Н.В.Евразийское Научное Объединение. 2015. Т. 2. № 4 (4). С. 103-104

4. Слабинская, И.А. Оценка характера использования экономических ресурсов [Текст] / И.А.Слабинская, О.Б.Бендерская // Экономика и управление: проблемы и решения. – 2013. – № 6 (18). – С. 34-39.

5. Ткаченко, Ю.А. Направления совершенствования внутреннего контроля промышленного предприятия [Текст] / Ю.А.Ткаченко // Вестник БГТУ им. В.Г. Шухова. – 2014. – № 4. – С. 112-115.

6. Слабинская И.А., Ткаченко Ю.А. Новый взгляд на организацию системы внутреннего контроля для целей управления компанией [Текст] / И.А.Слабинская, Ю.А.Ткаченко // Социально-гуманитарные знания. – 2013. – № 8. – С. 319-325.

7. Тупикин, П.Н. Аудит эффективности в управлении хозяйствующим субъектом // В сборнике: Наукоемкие технологии и инновации Белгородский государственный технологический университет им. В.Г. Шухова. – Белгород, 2014. – С. 349-353.

8. Тупикин, П.Н. Методика бюджетирования как инструмент учетно-аналитического обеспечения экономической безопасности организации // Інформаційна та економічна безпека : матеріали I Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції – Х. : ХІБС УБС НБУ, 2014. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). — Систем. вимоги: Pentium ; 512 Mb RAM ; Windows XP, 7, 8; Adobe Acrobat Reader 5.0 - 10.0;. — Назва з екрану.

9. Тупикин, П.Н. Управленческий учет как фактор развития корпоративной культуры и повышения эффективности функционирования организации // Белгородский экономический вестник. Белгород: Белаудит. – 2013. – № 1 (69). – С. 123-127.

10. Тупикин, П.Н. Совершенствование мотивационной среды фирмы [Текст] / П.Н.Тупикин // Белгородский экономический вестник. – 2008. – № 4 (52). – С. 20–25.

11. Тупикин, П.Н. Система бюджетирования промышленного предприятия и ее эффективность [Текст] : монография / П.Н.Тупикин, Е.Н.Чижова, И.А.Слабинская. – СПб. : Химиздат, 2008.

12. Учет, анализ и аудит: перспективы развития [Текст] : монография / под общ. ред. проф. И.А. Слабинской. – Белгород : Изд-во БГТУ, 2014. – 245 с.

Улько Є.М., *к.е.н., доцент*
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕНОЇ ДІЇ ЕКСТЕРНАЛІЙ

Питання екологізації тваринництва, яке в більшій мірі полягає в зміщенні акценту з площини цілого кола проблем одних об’єктів (педо-, гідро-, атмосфери, агробіоценозу тощо), розглядає питання зосереджуючись на іншому об’єкті, а саме тварині. Тривалий час функціонування галузей тваринництва розглядалося переважно з позицій наслідків діяльності людини, тобто антропогенного тиску на навколишнє середовище. В цьому контексті окреслювалися потреби і набір заходів щодо розв’язку науково-прикладних задач породженими повсюдною інтенсифікаціє цієї галузі.

Концентрація уваги на тварині, як об’єкту прикладення виробничих зусиль з метою одержання корисної для людини продукції є закономірним процесом, адже в ній поєднується господарське призначення з біологічними властивостями худоби. В такому випадку шлях інтенсивного розвитку тваринництва повинен націлити зусилля на дбайливе, раціональне використання тварин, мінімізувати потенційну шкоду, яка може бути завдана в процесі інтенсифікації. Від ефективної практики використання тварин не лише залежатиме генофонд і різноманіття порід, як по формі, а результат

нарощення якісних характеристик продукції (молока, яловичини і телятини, свинини, м'яса птиці тощо).

Здоров'я людини тісно залежить від споживання якісної і енергетично цінної продукції тваринництва. В ній містяться важливі, а часто й не замінні мірко- і макроелементи, вона багата на амінокислоти і вітаміни, особливо групи В. Від надмірного застосування хімічних, біологічних, ветеринарних препаратів при продуктивному утриманню тварин виникає загроза як тварині, так й людині. Тому на перше місце виходить збалансована годівля високо конверсійними кормами, багатими на поживні елементів, з дотриманням правил нормування годівлі, яка передбачає розробку раціонів деталізуючи їх за 26 показниками залежно від продуктивності, фізіологічного стану й віку тварин [1, с.3].

Зростаюче інтенсивне навантаження на тварину повинно бути адекватним її можливостям і резистентності (не послабленості організму тварини), збереження репродуктивної функції і тривалості господарського використання тварин в умовах промислового виробництва продукції тваринництва. Утримання тварин за такого підходу має враховувати дбайливе ставлення, як не до звичайного засобу праці, а в якості живої, біологічної складової з усіма її потребами в живленні, відпочинку, позбавлення від зайвих подразників і забезпеченні сприятливого мікроклімату тощо. Необхідність здійснювати ці кроки викликано й тим, що тварина розкриває в повній мірі свій продуктивний потенціал за умов утримання на фермі чи комплексі, який би наблизив її до природного середовища. При цьому слід враховувати, що саме інтенсивні технології дозволяють досягти найбільшої продуктивності тварини, в повній мірі розкриваючи її породний і генетичний потенціал, який би за всіх інших умов не можливо було реалізувати, якщо б тварина знаходилася лише в умовах природної екосистеми.

Зміна прерогатив у посилені ролі екологізації тваринництва має на меті не лише комплекс дій пов'язаних з адаптацією тварин у цілісному технологічному процесі виробництва продукції тваринництва. Вона передбачає не менш важливу складову пов'язану з наслідками виробничої діяльності. У цьому разі зниження зайвих відходів виробництва, уникнення впливу небезпечних хвороб і патогенних організмів краще впливає на загальне природне середовище. Цей процес варто розглядати з позиції розв'язання протиріч економічного, екологічного і соціального впливу, тобто зменшення або взагалі ліквідації конфліктності між цими системами, що потрібно досягти задля відновлення, або встановлення нової її рівноваги.

Інституційне середовище, яке функціонально поєднує виробників тваринницької продукції є вкрай негнучким, в ньому містяться лише фрагментарно проблеми розв'язку екологічних проблем, які постійно наростають. Невідворотність розвитку негативного навантаження на природні ресурси та людину, в умовах недооцінювання ступеня їх небезпеки, може призвести до упущення часу й проходження точки біфуркації (швидкого знищення усталеної системи з невідомим майбутнім).

Підвищення рівня негативних викликів природному середовищу, недостатності визначення пріоритетності в екологізації тваринництва є однією

з багатьох але досить вагомих передумов у породженні екстерналій. Остання розглядається Менк'ю Н. Грегорі в якості впливу одної людини на добробут другої [2, с.233]. При цьому він враховує й вплив не лише на індивідуума, як базовий елемент появи екстерналії, а й суспільства в цілому, яке теж потерпає від діяльності ринкового агенту, завдаючи суспільству різнопланові збитки та порушуючи загальнорівноважний добробут.

З появою великих ферм, комплексів і з присутністю тенденції до подальшої концентрації виробництва в світі, це потребує зміни стереотипів і підходів задля поліпшення екологічного стану. Особливо небезпечним є відходи виробництва, які забруднюють ґрунт і воду. Потужні тваринницькі ферми та комплекси здатні в процесі виробництва накопичувати значні, а під час й надлишкові обсяги відходів, які за умов високої вартості паливно-мастильних матеріалів часто не вивозяться за межі ферм для рівномірного розміщення на території господарства. Тривале зберігання таких мас приводить до просочування нітратів у ґрунтові води, забруднюють прифермерську територію, а виділення азотних і вуглецевих газів – повітря.

Недотримання або нехтування комплексами мір щодо раціональної утилізації відходів і небезпечних продуктів виробництва, в тому числі й тварин створює безпосередню небезпеку й для працівників цих підприємств. Тобто це по своїй суті породжує внутрішньогосподарську проблему порушення екологічного становища.

На відмінну від внутрішньогосподарської на яку може й взагалі не звертатися увага, зовнішня за формою походження є екстреналією. В цьому випадку змінюється вже сама сутність цього прояву, який має сигнальний характер прояву. Формою її реалізації є можливість спричинення як індивідуумом, громадськістю або суспільством інформаційного, правового, економічного тиску, з вимогами прийняти невідкладні заходи щодо ліквідації джерел забруднення, проведення комплексних заходів із очищення стічних вод, дезодорації повітря тощо. Забруднення територій призводе до непоправних наслідків на роки вперед.

В світі все менше орних земель, при цьому третина з них є деградованими, демографічний ріст призводе до різкого зменшення землезабезпечення, - це ставить під сумнів можливість досягнення сталого розвитку. На відновлення продуктивності орнопридатних земель потрібно десятки років, а то й покоління. В такому разі науково обґрунтоване поводження з органічними відходами виробництва є безцінним джерелом поновлення обмеженого орного ресурсу й не тільки.

З метою зменшення проявів екстерналій на тваринницьких фермах варто гній знезаражувати біологічним методом створюючи додатковий кормовий ресурс. В Україні практично відсутній досвід вирішення наявних екологічних проблем з довкіллям, тваринами, що породжують відповідні екстерналії. Між тим один з ефективних способів щодо інтенсивного розвитку тваринництва полягає в переході виробників, у першу чергу великих (агрохолдинги) на безвідходні технології. Отже, недостатньо прикута увага і часто пасивність громадськості, не дає в повній мірі використовувати можливості екстерналій.

Список використаних джерел

1. Технологія виробництва продукції тваринництва [Текст] : Підручник / О.Т. Бусенко, В.Д. Столюк, О.Й. Могильний та ін. ; За ред. О.Т. Бусенка. – К.: Вища освіта, 2005. – 496 с.
2. Мэнкью Н. Грегори Принципы микроэкономики. – [2-е изд.] / Грегори Н. Мэнкью. – Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 560 с.

Ушкаренко Ю.В., *д.е.н., професор, завідувач кафедри*
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Одним із основних елементів, що сприяє розвитку й ефективній діяльності аграрного сектора, є сільськогосподарська кооперація. На наш погляд, кооперація особлива організаційно-економічна форма господарювання, являє собою систему кооперативів, їх спілок, об'єднань, асоціацій, а також створених ними інших господарських організацій і є формою сумісної господарської діяльності виробників в одному чи різних, але взаємопов'язаних процесах праці або виробництва, з метою досягнення економічних результатів або задоволення своїх соціальних і економічних інтересів, що важко чи неможливо досягнути при індивідуальній діяльності. Саме кооперація, поєднуючи в собі особисті, колективні й суспільні інтереси, забезпечує людині умови для самостійності, підприємництва й ініціативної діяльності, виступає реальною формою виробничої демократії, дозволяє з'єднати в товаровиробнику мотивацію трудівника та власника, що створює суттєву основу підвищення ефективності виробництва.

Л. Молдаван відзначає ряд факторів, які спонукають до розвитку кооперації на селі:

− недоступність ринку, оскільки сільськогосподарські товаровиробники змушені працювати на монополізованому ринку;

− диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію і засилля в агробізнесі різного роду посередницьких структур, які не враховують інтереси сільськогосподарських товаровиробників. За приблизними оцінками останні втрачають до 30% прибутку від реалізації готової продукції, яка залишається у переробних підприємств, транспортних організацій, в оптовій і роздрібній торгівлі. Інше важливе джерело фінансових втрат сільськогосподарських підприємств всіх форм власності – закупівля за високими цінами техніки, обладнання, мінеральних добрив та інших ресурсів у комерційних організацій, які займаються матеріально-технічним постачанням. При налагодженні кооперативних поставок ці ресурси обійшлися б селянам на 20-30% дешевше;

− гостра необхідність сільськогосподарських підприємств в дешевому кредиті як на сезонні, так і на довгострокові цілі, які могли б надавати кредитні кооперативи [5].

Академік О. Онищенко розглядав можливості застосування у сільському господарстві кооперативної ідеї в двох площинах: у сфері безпосереднього виробництва сільськогосподарської продукції та пов'язаних з ним сферах діяльності (зберігання, переробки виробленої продукції, збуту, матеріально-технічного забезпечення, виробничого обслуговування та ін.) [6, с. 74-82].

За час свого існування сільськогосподарська кооперація пройшла складний шлях розвитку, що зазнав впливу сукупності організаційно-економічних умов. Це визначило специфіку якостей і форм кооперації. Основні напрями розвитку кооперації полягають у створенні кооперативних формувань на базі сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, особистих селянських господарств, а також формуванні внутрішньогосподарських кооперативів, утворенні різного роду об'єднань, союзів кооперативів на районному, обласному, регіональному рівні.

Сільськогосподарську кооперацію слід розглядати як соціально-економічне явище, оскільки її сутність базується на здійсненні спільної економічної діяльності та забезпеченні соціального розвитку сільських територій. Економічна функція визначається об'єднанням засобів виробництва, коштів і праці товаровиробників, що дозволяє їм раціоналізувати ведення господарства і захистити свої інтереси від великих монопольних організацій. Для сучасної сільськогосподарської кооперації характерним є підвищення концентрації виробництва, яка вимагає постійного зниження витрат на виробництво одиниці продукції. Об'єктивною передумовою концентрації у сфері сільськогосподарської кооперації є прагнення її учасників поліпшити результати своєї економічної діяльності, тобто мінімізувати втрати на виробництві і максимально збільшити доходи.

Соціальна місія притаманна усім видам кооперативів, оскільки вони являють собою об'єднання громадян з метою забезпечення для себе умов виробництва, збуту, постачання, споживання [4]. Соціальна природа кооперативів характеризується: членством як формою об'єднання громадян у кооператив; метою створення; засобом досягнення мети (економічна чи трудова участь), розподілом результатів; методами управління, ступенем їх демократизації; кооперативною формою власності. Соціальна функція сільськогосподарського кооперативу має зосереджуватися на таких пріоритетних напрямах, як забезпечення зростання рівня добробуту та якості життя членів кооперативу, підтримання та розвиток соціальної інфраструктури сільської території, підвищення загальноосвітнього та фахового рівня селян.

Соціально-економічний зміст кооперації може бути реалізований лише на базі кооперативних принципів і цінностей. Крім загальновизнаних міжнародних принципів, перспектива подальшого розвитку кооперації повинна базуватися на національних принципах, які відображають її специфіку, до яких слід віднести справедливість, організаційну, функціональну єдність, планомірність, взаємодію з державою.

Для подальшого розвитку сільськогосподарської кооперації необхідно

здійснити всебічне правове регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів. По-перше, повинна бути врахована специфіка кооперативної форми організації виробництва. По-друге, ця форма функціонує у досить складній системі міжгалузевих господарських зв'язків. Для удосконалення законодавчої бази необхідно: чітке юридичне визначення кооперативу, що відрізняє його від інших типів підприємств; функціональне правове розмежування виробничих і обслуговуючих кооперативів; встановлення підвидів сільськогосподарського виробничого кооперативу; розробка переліку дозволеної діяльності для кооперативів; чітке визначення пайових відносин як виробничих, так і обслуговуючих кооперативів; віднесення регулювання окремих сторін функціонування кооперативної діяльності до відповідного законодавства.

Список використаних джерел

1. Бабенко, С. Розкуте суспільство сприяє кооперації [Текст] / С. Бабенко // Економіст. – 2005. – № 1. – С. 22-24.
2. Гриценко М.П. Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання [Текст] / М.П. Гриценко, М.Й. Малік, В.А. Пулім // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 51-58.
3. Демченко, О.М. Майбутнє – за сільскогосподарською кооперацією [Текст] / О.М. Демченко // Вісник Полтавського ДСГІ. – 2001. – № 5-6. – С. 5.
4. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільскогосподарського кооперативу. Вид. друге: доп. і перероб. [Текст] / В.В. Зіновчук – К.: Логос, 2001.– 380 с.
5. Молдаван, Л. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у процесі реорганізації КСП / Л. Молдован; [ред. рада: В. Зіновчук та ін.]. – К., 2000. – 50 с. – (Тасіс).
6. Онищенко, О. Сільське господарство в країнах з перехідною економікою: структурна реформа [Текст] / О. Онищенко, Н. Спунер, Т. Осташко // Економіка України. – 1996. – № 3. – С. 74-82.

Федина В.В., *старший викладач,* ***Купрійова Т.О.,*** *студентка*
Національний університет Державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

ПЕНСІЙНЕ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійна реформа просувається повільно, що пов'язано з економічної та демографічної ситуації в країні. В цілому проведення пенсійної реформи в повному обсязі має забезпечити зростання і стабільні виплати пенсій, стати потужним фактором інвестування вітчизняної економіки. Однак у зв'язку з впливом певних факторів процес реформування на даному етапі є неефективним. На даному етапі головним завданням уряду є розробка конкретних заходів щодо реалізації пенсійної реформи в Україні.

Головні завдання і цілі пенсійної реформи:

1. Підвищити рівень життя пенсіонерів;
2. Встановити залежність розмірів пенсій від величини заробітку і

трудового стажу;

3. Забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи;

4. Заохотити громадян до заощадження коштів під старість;

5. Створити більш ефективну та більш дієву систему адміністративного управління в пенсійному забезпеченні [4].

Згідно з держбюджетом-2015 та низкою інших законів, ухвалених Верховною Радою 28 січня, була внесена низка змін до бюджетного, податкового, трудового, пенсійного та іншого законодавства, які мають значний вплив і на розвиток пенсійної системи, повідомляє Пенсійний фонд [2].

Україною обрано шлях поступового запровадження трирівневої пенсійної системи:

1. Солідарна система

2. Загальнообов'язкова накопичувальна система

3. Добровільна недержавна система пенсійних заощаджень [4].

Трирівнева пенсійна система дозволить розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані зі змінами в демографічній ситуації та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів. Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застраховує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

У реформованій солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної плати, з якої сплачувались страхові внески, та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались. Це досягається шляхом звільнення Пенсійного фонду від здійснення невластивих йому виплат (розмежування джерел фінансування виплати пенсій, призначених за різними пенсійними програмами) та впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей про заробіток та сплату страхових внесків, на підставі даних якої призначаються і виплачуються пенсії.

Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Цей рівень дозволить накопичувати пенсійні кошти на індивідуальних рахунках для отримання додаткового доходу на старість. На відміну від солідарної системи кожен учасник накопичувальної системи сплачуватиме пенсійні внески на свій індивідуальний накопичувальний рахунок, а не до загального фонду солідарної системи на користь усіх платників внесків. Ці кошти будуть його власністю і використовуватимуться для додаткової пенсії, а в разі його смерті будуть успадковані.

Учасниками накопичувальної системи можуть бути особи не старші 35 років. Внески до накопичувальної системи у перший рік її запровадження становитимуть 2%, і щороку підвищуватимуться на 1% до досягнення 7% [3].

Пенсійним фондом України буде створений Накопичувальний фонд шляхом відкриття банківського рахунку у зберігача для акумулювання пенсійних коштів, спрямування пенсійних активів на інвестування з метою отримання інвестиційного прибутку на користь учасників другого рівня та використання пенсійних коштів на пенсійні виплати. Накопичувальну систему пенсійного страхування планується запровадити з 01.01.2017 року.

Учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування пропонується визначити осіб, яким на цей час виповниться не більше 35 років. Водночас право на участь у цій системі пропонується надати застрахованим особам, яким станом на 1 січня 2017 року виповниться не більше 55 років. Цим особам надається можливість прийняти рішення до 1 січня 2018 року щодо добровільної участі у накопичувальній системі пенсійного страхування [4].

Система недержавної пенсії створена для формування додаткової пенсії самими громадянами за рахунок добровільних внесків. Законодавством передбачено три види таких заощаджень:

1. За допомогою недержавних пенсійних фондів (НПФ) шляхом укладання контрактів між адміністраторами фондів і їх вкладниками. Вони вже активно діють в Україні.

2. Шляхом співпраці зі страховими організаціями: страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті застрахованого.

3. Відкриття пенсійних депозитних рахунків у банках для накопичення заощаджень.

З 1 січня 2015 року відбулися істотні зміни в законодавстві щодо сплати єдиного внеску, спрямовані на детінізацію ринку праці та легалізацію заробітної плати. Зокрема:

– передбачено нарахування єдиного внеску за кожну застраховану особу;
– запроваджено мінімальний внесок за місяць за найманих працівників;
– запроваджено знижувальний коефіцієнт розміру єдиного внеску за найманих осіб за основним місцем роботи для роботодавців, які підвищують заробітну плату.

Роз’яснення з питань нарахування та сплати єдиного внеску надає Державна фіскальна служба України [1].

Отже, У цілому усі законодавчі зміни можна згрупувати до чотирьох правових норм: порядок виплати пенсії працюючим пенсіонерам, який поширюється на усіх, незалежно від часу призначення пенсій; встановлення максимального розміру пенсій на рівні десяти прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність; поетапне підвищення пенсійного віку на 5 років для жінок, яким призначаються пенсії за віком на пільгових умовах, збільшення стразового стажу для осіб, які мають право на пільгову пенсію та спеціального стажу для призначення пенсій за вислугу років; правової “долі” в найближчому майбутньому “спеціальних” пенсій.

Запровадження накопичувальної системи вважають порятунком українських пенсіонерів та економіки України в майбутньому, але в перехідному періоді реформи матиме неприємні побічні ефекти для держави в цілому і громадян зокрема.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" від 11 червня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 24. – С. 3.

2. Інформаційний портал Україна без корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://coruption.net/statti/item/12387-osnovni-zminy-v-pensiinii-systemi-na-2015-rik / (дата

звернення 22.05.15). – Назва з екрана.

3. Адміністратор пенсійного резерву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://18-60.com.ua/pensiyna-reforma/silidarna-systema.html/ (дата звернення 22.05.15). – Назва з екрана.

4. Пенсійні реформи в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу:http://pension.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=135/ (дата звернення 22.05.15). – Назва з екрана.

Хоменко О.А., *аспірант*
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Створення повноцінного механізму забезпечення фінансової безпеки держави передбачає перш за все вирішення широкого кола проблем, що стосуються формулювання критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрозу фінансовій безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Більше того, для створення стратегії забезпечення фінансової безпеки необхідно вирішити цілий комплекс правових, структурно-організаційних, процедурних, кадрових, технологічних і ресурсних питань. Щодо систем стратегії забезпечення фінансової безпеки, то поки що поза належною структурною організацією залишається система відповідних інститутів і організаційно-управлінських структур, які мають займатися цією проблемою та концепцією їх перспективної побудови. Додаткові труднощі у формуванні системи фінансової безпеки України пов'язані з відсутністю в країні координаційного центру, який, отримуючи інформацію з цієї проблематики від різних міністерств і відомств, мав би змогу узагальнити її і зробити відповідні висновки.

Про особливості, пов'язані з високим рівнем витрат у сільському господарстві, низьким рівнем рентабельності, надмірною конкуренцією на ринку та, як наслідок, чи не найнижчим рівнем економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, свідчать результати досліджень С.Васильчак та О.Жидяка [1].

Стратегія забезпечення механізму фінансово-економічної безпеки підприємства є невід'ємним елементом системи його безпеки, базується на завданнях і принципах безпеки, передбачає системну сукупність методів, інструментів та конкретних заходів реалізації політики гарантування безпеки. Водночас видається необхідним використання поданих методів не розрізнено,

а у поєднанні. Зауважимо також, що додаткові механізми гарантування фінансово-економічної безпеки підприємства можуть стосуватися: 1) методів, інструментів та заходів системи ризик-менеджменту; 2) використання асоціативних підприємницьких механізмів; 3) заходів суб'єктів вищого рівня в ієрархії системи економічної безпеки; 4) застосування неекономічних механізмів та методів.

Фінансову стратегію підприємства І.Бланк визначає як один із важливих видів функціональної стратегії підприємства, який забезпечує захист його фінансових інтересів від різних загроз, вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватне коректування напрямів та форм захисту під час зміни чинників і умов фінансового середовища функціонування підприємства [2].

Під стратегією фінансово-економічної безпеки розуміють також розрахований на довгий період часу план (програму) дій суб'єкта фінансової безпеки щодо її забезпечення.

Виділяють три види стратегій фінансової безпеки [3]:

1. Миттєва стратегія, згідно з якою система безпеки підприємства реагує на несподівані реальні загрози його діяльності. Тоді, з одного боку, спеціально створені підрозділи на підприємстві для уникнення несподіваних загроз у короткостроковому періоді можуть послабити дію цих загроз, а з іншого, – можуть виникнути ситуації, коли підприємство зазнає збитків у довгостроковому періоді.

2. Попереджувальна стратегія, згідно з якою підприємство завчасно проводить роботи по виявленню і прогнозуванню впливу та наслідків потенційних загроз. Працівники (підрозділи), які займаються цими проблемами, цілеспрямовано проводять роботу із забезпечення сприятливих умов діяльності підприємства.

3. Компенсаційна стратегія, згідно з якою підприємству вигідніше компенсувати втрати від настання загроз безпеці, ніж утримувати в штаті працівників служби безпеки. Ця стратегія допустима у тому випадку, коли збитки від потенційних загроз є невеликими або неможливо реалізувати попередні дві стратегії.

Для оптимізації процесу управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно розв'язати такі основні задачі:

- класифікація індикаторів системи фінансово-економічної безпеки та прогнозування динаміки оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;
- оптимізація траєкторії системи фінансово-економічної безпеки підприємства за заданими стратегіями управління;
- оптимізація показників рентабельності реалізованої продукції та рентабельності витрат підприємства, а також комплексне узгодження відхилень у виробничих програмах підприємства, які є оптимальними розв'язками відповідних задач;
- оцінювання стану загроз фінансово-економічній безпеці у динаміці шляхом зіставлення темпів зростання показників діяльності підприємства.

Отже, для успішної створення стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства необхідна ефективна система управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку

підприємства, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Васильчак С. В. Розвиток аграрної економіки як основа продовольчої безпеки країни [Текст] / С. В. Васильчак, О. Р. Жидяк // Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічних систем. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 407 с.

2. Бланк, И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – Вып. 10. – 784 с. – (Серия «Библиотека финансового менеджера»).

3. Єрмошенко, М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] / М. М. Єрмошенко.– К. : КНЕУ, 2001. – 308 с.

Хрипко Е.О., *студентка*
Харьковский торгово-экономический институт КНТЭУ
г. Харьков, Украина

ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕСС-МОДЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ НА УКРАИНСКОМ РЫНКЕ

Нынешняя экономическая ситуация обусловлена прошлогодним значительным падением экономики, что, безусловно, оказало влияние на развитие предприятий, их конкурентоспособность, финансовую стойкость. Этому способствовало ряд причин: уменьшение платежеспособности потребителей, в связи с изменением курса гривны, инфляцией и сокращением рабочих мест; обрыв бизнес-связей, поставок ресурсов и сырья с Донецкой и Луганской областей; рост цен на импортное сырьё и ресурсы; закрытие товарных путей и отношений с Российской Федерацией. Большинство предприятий, не выдержав натиска социальных, политических и экономических положений, сразу же, прекратили производство, другие - некоторое время ещё «боролись за выживание», использовав свои запасы ресурсов и внутренний резерв, третьи – не прекращают производства и сейчас, даже «задыхаясь» от ограниченности действий, они ищут пути развития на украинском рынке , по сей день.

Для того, чтобы «выжить» и преуспеть предприятию в нынешних условиях, необходимо правильно выстроит логику ведения бизнеса в работе с сотрудниками, поставщиками и клиентами (потребителями).

Итак, поток потребителей сократился примерно на 20%, некоторые предприятия «вышли из игры», и сейчас идёт новое перераспределение потребителей между конкурирующими фирмами. Поэтому очень важно усиливать, развивать и создавать преимущества.

На рынке можно встретить предприятия, которые работают в нескольких

форматах и в разных сферах. Они по максимуму используют свои производственные способности и, тем самым, занимают большее место на рынке, следовательно, охватывают больший круг потребителей. К примеру, покупал клиент конфеты фирмы X в супермаркете, потом открылась кофейня X, в которую, вероятнее всего, придут потребители конфет X, и другие клиенты. А эта кофейня будет работать в нескольких форматах (сувенирная лавка, кофейня, мастер-классы, доставка, изготовление под заказ и т.п.). Со временем фирма X, решит появится в новой сфере, например, в медицине. И найдёт лечебное применение собственному производству(конфеты, кофе), на что получит ответную реакцию от своих старых потребителей и вызовет прилив новых.

То есть, только то предприятие, которое хочет и может развиваться в нескольких сферах и форматах, сможет преуспеть даже в кризисных ситуациях и производственных застоях.

Мы считаем, что именно такие предприятия, ориентированные на широкий круг потребителей, могут составить конкуренцию и поддержать экономику страны. Это выход из стандартов, развитие внутренней и внешней структуры предприятия, что благотворно влияет на бизнес-процессы фирмы, работу с поставщиками и клиентами, здесь же, и огромный потенциал для социальной сферы: увеличение количества рабочих мест, карьерный рост, повышение заработной платы с увеличением объёма спроса, профессиональное развитие.

Подобное предприятие воплощает все возможности для перспективного роста и развития: разработка инновационных продуктов и услуг, расширение присутствия на существующих рынках, новые географические рынки, слияния и поглощения.

Список использованных источников

1. Люкшинов, А.Н. Стратегический менеджмент на предприятиях АПК [Текст] / А.Н. Люкшинов. – М. : Колос, 1999. – 367 с.

2. Лапин, Е.В. Экономический потенциал предприятия [Текст] : монография. – С: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с.

Христенко А.В., *науковий співробітник*
ДННУ «Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Принципові зміни в управлінській практиці в нових економічних умовах, які характеризуються різкою активізацією нових і не надто нових технологій та філософії менеджменту, значно вплинули на стиль роботи підприємств різних сфер господарювання. Деякі нові технології, включаючи реконструкцію бізнес-процесів (BPR) та тотальне управління якістю (TQM), найбільш притаманні великому та середньому бізнесу приватного сектору економіки. У секторі державного управління спостерігається трансформація урядів за моделлю нового державного менеджменту (new public management), основу філософії якої складають підвищення продуктивності роботи державних установ, запровадження ринкового стилю управління в органах державної влади, децентралізація управління, фокусування уваги на результатах, а не на процедурах.

Наукові праці вчених, більша частина яких виконана в умовах адміністративно-командної системи управління, хоча і відображають ключові аспекти досліджуваної проблематики, проте не дають вичерпної характеристики ролі контролю як адекватної потреби і не відповідають вимогам теорії розроблення та прийняття управлінських рішень в умовах транзитивної економіки.

Актуальність окресленої проблеми обумовлює вирішення наступного завдання: оцінка вирішення проблеми визначення місця та ролі функції контролю в системі управління в цілому. Основною робочою гіпотезою дослідження є якість прийняття управлінських рішень, яка залежить від ефективності та результативності контролю стосовно кожного з етапів процесу формування управлінського рішення.

У науковій та практичній діяльності достатньо часто застосовується термін «контроль». Однак у підходах до трактування даного поняття, його суті і місця в системі управління підприємства не має єдиної точки зору.

Контроль визначають як засіб, фактор, елемент, функцію, вид діяльності, систему, оборотний зв’язок, умову, регулятор, гарант, явище, інститут, метод, правомірність, атрибут тощо. Слід зазначити, що одні вчені дотримуються тієї точки зору, що контроль історично обумовлений, у результаті чого його зміст, мета та задачі визначаються способом виробництва і суспільним укладом держави. Думка інших науковців зосереджена на тлумаченні контролю як засобу перевірки виконання господарських рішень з метою встановлення їх законності та доцільності.

Якщо виходити з того, що термін «контроль» у перекладі з англійської дійсно означає «перевірку», то існують деякі підстави стверджувати, що «контроль» і «перевірка» тотожні поняття. Основною їх відмінністю є прояв кожного у часі та просторі. Контроль, на відміну від перевірки, є постійним,

всеохоплюючим і безперервним. Це має важливе значення для формування судження про роль контрольної функції на кожному етапі розробки і прийняття управлінських рішень. Саме безперервність контролю як головна його надійність дає підстави стверджувати, що він проявляється не тільки на етапі реалізації прийнятих управлінських рішень.

В.Г. Жила визначає контроль як процес, який забезпечує відповідне функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням та спрямований на успішне досягнення поставленої мети [3, с.4].

Ще у 20-х роках минулого століття німецький вчений В. Вейсборд визначав контроль як «… планомірний нагляд, спостереження, перевірку внутрішніх та зовнішніх господарських процесів підприємства» [1, с.57].

Кожний виробничий цикл або соціальний процес відрізняється визначеними характеристиками та потребує управлінського впливу, котре забезпечує досягнення визначеної раніше мети. Тобто сутність і зміст контролю не можуть бути обґрунтовано розкриті у відриві від сфери впливу управлінської діяльності, яку він обслуговує.

Визначення поняття «контроль» у літературі, що присвячена управлінській діяльності, дозволяє акцентувати увагу на розгляді його, як: одного з принципів управління; стадії процесу (циклу) управління; функції управління. «Контроль вважається невід'ємною ланкою управління, ефективність його припускає створення умов, за яких кожний учасник господарського процесу робить найдоцільніший і максимально можливий внесок у вирішенні завдань підприємства» [4, с.24].

В монографії В.Ф. Максімової доведено, що контроль в управлінні «підтримує взаємодію, взаємозв'язок різних видів діяльності в межах усього підприємства і окремих підрозділів, стимулює її ефективність і результативність шляхом активного впливу на підконтрольні об'єкти.

Слід зазначити, що управління, представляючи собою самостійну соціально-економічну функцію, само по собі трактується як набір функцій. Автором першої розгорнутої класифікації функцій управління «з позиції самого управління» є А. Файоль [6]. Він визначив зміст контролю як функцію управління, але тільки в частині адміністративних операцій.

За методом екстраполяції процес управління можливо сприймати як процес прийняття управлінських рішень. Поняття «управлінське рішення» припускає прийняття рішень тільки у розрізі реалізації окремих функцій управління. Це, в свою чергу, дає підстави стверджувати, що роль і місце управлінського рішення визначається можливістю пов'язувати усі функції управління. Логіка судження призводить до того, що в кожну функцію прийняття управлінського рішення можливо вбудувати усі функції управління.

Аналіз суджень науковців з управління підтверджує, що вони виключають із системи управління контрольну функцію визначаючи низку її основних завдань. При цьому основні задачі контролю як функції управління полягають в їх залежності від забезпечення ефективності діяльності підприємства і гарантій оптимальності прийнятих і своєчасно реалізованих управлінських рішень.

Управлінське рішення – це творчий процес, у якому визначеним засобом

об'єднуються математичний підхід, логіка, психологія, емоції, воля, мотивація, інтереси та функціональні обов'язки керівника того чи іншого рангу [5].

Поділяючи точку зору стосовно контролю як самостійного процесу Н.Г. Виговська вважає, що контроль не тільки дозволяє отримати оперативну інформацію про стан підконтрольних об'єктів, а виявити недоліки у змісті рішень, що приймаються, організації їх виконання, способах їх реалізації. Тобто, автор наголошує саме на тому що «… контроль є самостійною стадією управління… Дійсно, якщо контроль розглядати щодо кожного управлінського рішення, то він є стадією управлінського циклу» [2, с.37].

Таким чином, оцінюючи стан дослідженності проблеми контролю в системі управління підприємством можна зробити наступні висновки:

- ✓ контроль доцільно тлумачити як підсистему в загальній системі управління підприємством, під якою слід розуміти систему прийняття управлінських рішень з певним ресурсним і організаційним потенціалом;
- ✓ визначення об'єктів контролю управлінських рішень в системі управління підприємством залежить від методологічного підходу до реконструкції структури і змісту кожного етапу процесу вироблення,

Список використаних джерел

1. Вейсброд, В.Н. Оперативный учет и контроль в коммерческих учреждениях. Методика – техника – организация [Текст] / В. Н. Вейсброд, В. В. Цубербиллер. – М. : НКРСН, СССР, 1926. – 86 с.

2. Виговська, Н. Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: монографія [Текст] / Н. Г. Виговська ; Житомир. держ. техн. ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 532 с.

3. Жила, В. Г. Ревізія та аудит : навч. посіб. ; Межрегіон. акад. упр. персоналом [Текст] / В. Г. Жила. – К. : МАУП, 1998. – 96 с.

4. Калюга, Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : монографія [Текст] / Є. В. Калюга ; Київ. нац. екон. ун-т. – К. : Ельга : Ніка – Центр, 2002. – 360 с.

5. Курочкін, А. С. Принципы организационного проектирования предприятия [Текст] / А. С.Курочкин // Проблемы теории и практика управления. – 1998. – № 1 – С. 90-96.

6. Файоль, А. Общее и промышленное управление : пер. с фр. [Текст] / А. Файоль. – М. ; Л. : Книга, 1924. – 160 с.

Чебакова А.В., *студентка*
Науковий керівник: ***Кобильник Л.А.,*** *викладач вищої категорії ЦК КМД*
Фінансово-економічний коледж
Буковинського державного фінансово-економічного університету
м. Чернівці, Україна

МАТЕМАТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА КРЕДИТУВАННЯ

Однією з основних задач фінансової математики є аналіз параметрів кредитної угоди та розробка на його основі плану погашення кредиту. Будь-яке підприємство чи фізична особа, перш ніж отримати кредит, повинні вміти розрахувати термін кредиту, рівень відсоткової ставки, тривалість пільгового періоду, з'ясувати, який спосіб погашення боргу забезпечить найменші витрати.

За методом погашення всі кредити можна розділити на три типи:

1) Без обов'язкового погашення - передбачає, що позичальник кредит не повертає, а сплачує фіксований відсоток кредитору. Позичальник має право викупити боргове у будь-який час.

2) З обов'язковим погашенням одноразовим платежем – передбачає повернення позиченої суми одноразовим платежем. При цьому відсотки позичальник може сплачувати або періодично протягом терміну кредиту, або вкінці, разом із сумою боргу.

✓ погашення всього кредиту одноразовим платежем. Нехай кредит величиною *К* надано на *t* років за ставкою *r* % річних. Величину платежу можна обчислити, використовуючи формулу складних відсотків $S = K\left(1+r\right)^t$.

✓ погашення основного боргу одноразовим платежем. Нехай кредит величиною *К* надано на *t* років за ставкою *r* % річних. За перший рік відсоткові гроші складають $K \cdot r$. Після того, як їх буде сплачено, знову залишиться тільки основний борг *К*. Сплачуючи щороку відсоткові гроші, у кінці останнього року потрібно буде сплатити основний борг і відсоткові гроші за останній рік, тобто $K + K \cdot r$. Загалом за *t* років буде сплачено *К* (1+ *r t*) гр. од.

3) З обов'язковим погашенням частинами – передбачає повернення позиченої суми частинами; відсотки позичальник сплачує періодично протягом терміну кредиту.

✓ погашення основного боргу однаковими частинами. Нехай кредит *К* потрібно виплатити протягом *n* періодів часу (*n=m t, m* – кількість платежів за рік, *t* – термін кредиту). У випадку погашення основного боргу однаковими частинами, розмір плати, яка витрачається на погашення, дорівнює $\frac{K}{n}$. Якщо річна відсоткова вставка дорівнює *r*, то в кінці першого періоду розмір плати складатиме $R_1 = \frac{K}{n} + K_i$, де $i = \frac{r}{m}$ - відсоткова ставка у конверсійному періоді. Розмірковуючи аналогічно, загальна плата за кредит складатиме

$S = K\left(1 + i\frac{n+1}{2}\right)$ або ж $S = K\left(1 + \frac{r}{m} \cdot \frac{mt+1}{2}\right)$.

✓ погашення кредиту однаковими частинами передбачає, що витрати боржника на погашення кредиту будуть однаковими протягом усього терміну кредиту. Даний метод залежить від способу нарахування відсоткової ставки.

✓ якщо відсотки за кредит нараховуються за простою ставкою, то базою для їх нарахування слугує сума кредиту *K*. Тоді загальна сума дорівнює *S=K+I* і розмір однакових кредитних платежів складає $R = \frac{K+I}{n}$. Даний метод нарахування поширений при наданні споживчого кредиту.

✓ якщо відсотки за кредит нараховуються за складною ставкою, то розміри загальної плати за кредит становитиме $S = \frac{n \cdot K \cdot r}{1-(1+r)^{-n}}$, а сума виплачених відсотків *I=S – K*.

Основні типи кредитів, які передбачають погашення частинами:

- кредит зі зростанням платежів. У даному випадку внески збільшуються, протягом перших кількох років. Протягом решти часу погашення може відбуватися постійними внесками. Крім того, можливе також складання узгодженого сторонами графіка, згідно з яким будуть здійснюватися виплати боргу.
- кредит з періодичною зміною відсоткової ставки. Даний тип кредиту передбачає періодичний перегляд сторонами рівня відсоткової ставки і дозволяє трохи адаптуватися до умов ринку.
- кредит зі змінною відсотковою ставкою. У даному випадку рівень ставки прив’язують до певного фінансового показника або індексу і для того, щоб зміни ставок не були дуже різкими, передбачають верхню й нижню межі разового коректування.

Також, можуть надаватися кредити на пільгових умовах: низькій відсотковій ставці при великому терміні кредиту або наявності пільгового періоду, протягом якого боржник сплачує тільки відсотки. Це дає боржнику суттєву вигоду, а кредитору – умовні збитки, оскільки він міг би інвестувати гроші на більш вигідних умовах.

При кредитуванні позичальників банківська установа використовує різні методи кредитування. Вибір банком і позичальником необхідного методу кредитування залежить від багатьох чинників: характеру кредитної операції, сфери діяльності позичальника, виду кредиту, обсягу кредитних коштів, ризику діяльності у галузі позичальника тощо. Саме від правильно обраного методу кредитування залежить прибутковість кредитної операції та ефективність використання позичальником у повному обсязі кредитних коштів.

Список використаних джерел

1. Григорків, В.С. Фінансова математика / **В.С.** Григорків, О.І.Ярошенко, П.О.Нікіфоров. – Чернівці, ЧНУ, 2011. – 488 с.

2. Лагутін, В. Д. Кредитування : теорія і вітчизняна практика [Текст] / В. Д. Лагутін. – К. :

Знання, 2002. – 215 с.
3. Лагутін, В. Д. Способи погашення кредиту/ Економічні науки – 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://readbookz.com/book/109/2663.html (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.
4. Методи банківського кредитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://mir.zavantag.com/bank/507391/index.html (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

Чепеленко Р.В., *аспірант*
Бердянський університет менеджменту і бізнесу
м. Бердянськ, Україна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Глобалізація аграрного ринку спричинила появу нових ринкових сегментів, а також нові підходи до пошуку споживачів та задоволення їх потреб. З іншого боку, аграрна продукція належить до сировинних ресурсів, є детально стандартизована, тому є можливим і необхідним розглядати можливості продажу її на глобальному ринку. Питання необхідності змін у діяльності агарних підприємств зумовлене як глобалізацією попиту на окремих сегментах світового агарного ринку, так і відмінностями у пропозиції, зумовленими підвищення рівня стандартизації та активною діяльністю транснаціональних агарних корпорацій та трейдерів.

Глобалізація як економічне явище вплинула на цілий ряд аспектів діяльності підприємств аграрного сектору. Стандартизація продукції призвела до глобалізації пропозиції та попиту на аграрну продукцію, що ще підсилюється загальною доступністю інформації про продукцію в різних країнах та можливостями логістики. Вихід на ринки аграрних підприємтв призвів до стандартизації вимог до кваліфікації персоналу та технологій, що повинні використовуватись на підприємствах [1].

Що стосується основних учасників світових агарних ринків, то вони представляють собою різноманіття від груп фермерських господарств у країнах, які ведуть політику підтримки малого і середнього бізнесу до ТНК та міжнародних зернотрейдерів. Що стосується вітчизняного ринку, то слід зазначити, що у минулому агарному сезоні передові позиції з експорту сільськогосподарської продукції стали профільні виробничі та трейдерські компанії з значним досвідом роботи у галузі.

Вплив глобалізації на світовий агарний ринок є нерівномірним. Тому доцільно говорити про окремі сегменти світового аграрного ринку. За способом використання виділяють чотири сегменти світового агарного ринку: виробники біопалива (етанолу та біодизелю); тваринництво; споживачі традиційної продовольчої сільськогосподарської продукції та споживачі

органічної сільськогосподарської продукції [2, с. 332]. Серед них перші два сегменти можна вважати глобальними, а останні лише прямують у цьому напрямку.

Найбільший вплив глобалізації спостерігається серед підприємств, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Особливостями їхньої діяльності стали: необхідність пристосування виробничого процесу під стандарти конкретних глобальних сегментів, які зазвичай є вищими за вітчизняні, що викликає необхідність переорієнтації стратегічного планування та переобладнання посівних площ, а також часткової або повної зміни техніки. До цих особливостей також можна віднести переорієнтацію окремих підприємств та фермерських об'єднань на нові галузі, такі як виробництво екологічної чи органічної продукція, використання точкового землеробства, технологій мінімальної обробки ґрунту тощо. Ще одна особливість діяльності підприємств в умовах глобалізації – необхідність крім прямої діяльності займатися покращенням інфраструктури та логістичних систем, оскільки глобалізація спричинила до підвищення стандартів не тільки якості виготовленої продукції, але і способів її пакування та доставки. Використання закордонної техніки відомих брендів і розрив між реальною потребою у знаннях і вміннях працівників великих агарних підприємств і знаннями, отримуваними ними у вузах спричинив необхідність агрохолдингам формувати системи власних курсів і тренінгів, що забезпечує підготовку і підвищення кваліфікації працівників на місці [3, с. 39].

Слід зазначити, що глобальний вплив не залишив осторонь і підприємства, що працюють виключно на внутрішні ринки. Причому це стосується не тільки підприємств-виробників сільськогосподарської продукції, але і переробну галузь харчової промисловості, а також систему оптової та роздрібної торгівлі. Зміни у ставлення до якості товарів споживача в середині країни спричинили зміни у позиціонуванні вітчизняної продукції та перелік акцентів, що робиться у маркетинговій політиці комунікацій.

Тому для забезпечення конкурентоспроможності на світовому аграрному ринку вітчизняні підприємства повинні приводити якісні показники своєї продукції не лише до державних стандартів, а проходити сертифікацію у міжнародних організаціях, чітко визначати сегмент глобального аграрного ринку, на який орієнтуватися (раніше це поняття було більш розмите, посіяне зерно могло бути продане в одні країни як продовольче, в інші – як фуражне) та формувати маркетингову політику комунікацій з врахуванням соціальної складової та загальним зростанням турботи глобального споживача про стан здоров'я та рівень обізнаності в вимогах до якості, що постійно зростає через збільшення доступної інформації. Наявні земельні ресурси та стан довкілля дозволяють вітчизняним підприємствам окремих західних і південних регіонів орієнтуватися на виробництво органічної продукції, що може забезпечити конкурентну перевагу та прибутковість в довгостроковій перспективі.

Необхідність зміцнення продовольчої безпеки держави і поліпшення життєвого рівня населення вимагає формування досконалих механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. За умов глобалізації ефективні конкурентні стратегії є передумовою більш повного

використання засобів виробництва у сільському господарстві.

Отже, глобалізація окремих сегментів світового агарного ринку та загальний вектор на глобалізацію у інших сегментах викликає необхідність враховувати особливості змін в діяльності експорто-орієнтованих аграрних підприємств. Проте вплив глобалізації відчувається і на внутрішніх ринках країн, що також формує перелік необхідних змін у товарній та розподільчій політиках агарних підприємств. Для забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції агарні підприємства повинні динамічно змінюватись і пристосовуватись до нових умов і викликів та балансувати між стандартизацією та індивідуалізацією пропозиції товарів та послуг, тому дослідження можливостей цього пристосування і формування системи показників, що відображатимуть потребу зміщення орієнтирів у бік глобалізації має стати предметом подальших досліджень у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Курбанова, Г. А. Рынки сельхозпродукции: глобальные тенденциии перспективы [Текст] / Г. А. Курбанова // ФАО. Региональный офис по Европе и Центральной Азии. – Минск, 2010. – 34 с.

2. Мязіна, Н. Б. Доцільність сегментування глобального ринку сільськогосподарської продукції [Текст] / Н. Б. Мязіна // Формування ринкової економіки : Науковий збірник : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – 2010. – № 24. – С. 325-333.

3. Мязіна, Н. Б. Вплив глобалізації аграрного ринку на вітчизняний ринок [Текст] / Н. Б. Мязіна // Агросвіт : науково-практичний журнал. – 2011. – № 7. – С. 36-40.

Чижевска О.М., *асистент*
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ

Резервування засобів для забезпечення різноманітних потреб суб’єктів господарювання не є новим для вітчизняної практики та економічної науки [1, с.178, 216-217]. Проте для підприємств не фінансової сфери діяльності воно є призабутим. З розпадом Радянського Союзу та властивого його економічній системі обліку, на деякий час процедури створення фондів і резервів на покриття майбутніх витрат і платежів втратили актуальність.

Введення у 2000 році в дію П(С)БО 11 «Зобов'язання» привнесло у вітчизняний бухгалтерський облік таке «нове» поняття, як «забезпечення майбутніх витрат і платежів».

Запропонована стандартом методика обліку забезпечення обговорюється вітчизняними науковцями вже не один рік. Над її удосконаленням працюють

наступні вчені: О.В. Аніщенко, В.Г. Дорогостайський, М.О. Козлова, О.І. Коблянська, Л.Н. Котенко, М.М. Орищенко, О.О. Пархомчук, О.І. Петренко, В.С. Терещенко та ін.. Проте, слід відзначити, що вченими розглядаються переважно проблеми облікового відображення формування і використання окремих видів забезпечення майбутніх витрат і платежів; можливість створення додаткових видів забезпечення; запровадження обов'язковості їх формування та відображення в обліку; іноді підіймається також питання про доцільність створення забезпечення взагалі та питання достовірності їх оцінки.

Внесення у 2013 року змін до П(С)БО 11 «Зобов'язання» та прийняття НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» спричинило появу нових проблем в бухгалтерському обліку забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Новою редакцією П(С)БО 11 «Зобов'язання» введено поняття «довгострокові забезпечення», визначення якого у самому стандарті, як і в інших національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку відсутнє [2, п. 7]. Опосередковано довгострокові забезпечення можна визначити лише через поняття поточного зобов'язання, так як поняття довгострокового зобов'язання в стандарті також не має. Враховуючи наведені в П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначення, можна прийти до висновку, що під довгостроковим забезпеченням слід розуміти зобов'язання з невизначеною сумою, строк якого є невизначеним, але є більшим тривалості операційного циклу або 12 місяців з дати балансу.

Спроба визначитись з тим, що ж слід розуміти під довгостроковим забезпеченням наштовхується на такі несумісні характеристики забезпечення і довгострокового зобов'язання, які не можна поєднати в одному визначенні. Ними є дата погашення та ступінь імовірності отримання достовірної оцінки. За стандартом для забезпечення час погашення на дату балансу не визначений, а для довгострокового зобов'язання дата погашення визначена і вона є більшою операційного циклу або 12 місяців з дати складання балансу [2, п. 4, 8].

Звернутись за роз'ясненнями, наприклад, до МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» з метою розкриття змісту, згаданого вище поняття, не вбачається можливим, так як стандарт не оперує поняттям «довгострокові забезпечення» [4, п. 7].

Поділ забезпечень на поточні і довгострокові передбачений прийнятим у 2013 році НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3].. Саме затверджена ним форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» містить, статті для їх відображення (код 1520 та 1660). Затверджені Міністерством фінансів України «Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності» дають нам пояснення, що саме слід відображати у статті «Довгострокові забезпечення» форми №1 фінансової звітності. У п. 2.5.2 методичних рекомендацій зазначено, що у цій статті відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі, розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок [6]. А це означає, що часовий критерій, який застосовується при класифікації зобов'язань на довгострокові і поточні згідно П(С)БО 11 «Зобов'язання», ігнорується щодо тієї частини зобов'язань, які

підпадають під визначення «забезпечення». Правда, можна припустити, що у визначенні забезпечення майбутніх витрат і платежів первісно йшлося саме про довгострокові зобов'язання. Але це лише припущення.

Рекомендація відображати у статті балансу «Поточні забезпечення» суму забезпечення, яке планується використати протягом 12 місяців з дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створене, підтверджує наш висновок, що всі забезпечення у методичних рекомендаціях розглядаються як довгострокові [6, п. 2.70]. Враховуючи це логічно було б змінити назву статті «Поточні забезпечення», наприклад, на «Поточні забезпечення за довгостроковими забезпеченнями», або відображати поточну частину довгострокових забезпечень у статті пасиву балансу «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями».

Крім цього, доречно було б вести облік довгострокового забезпечення на окремому синтетичному рахунку 5 класу «Довгострокові зобов'язання» плану рахунків бухгалтерського обліку, а не на рахунку 4 класу «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», як то рекомендовано інструкцією про застосування плану рахунків [6]. Забезпечення не можуть бути віднесені або прирівняні до власного капіталу підприємства та повинні відображатись відповідно до їх економічного змісту.

В свою чергу, поточна частина довгострокового забезпечення могла б відображатись на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»» 6 класу плану рахунків бухгалтерського обліку, з відкриттям до нього окремого субрахунку.

Аналіз основних видів забезпечення майбутніх витрат і платежів дає можливість стверджувати, що 3/5 з них будуть використовуватись через 12 і більше місяців з дати складання балансу. А отже, за терміном використання (погашення зобов'язання) слід виділяти і довгострокові, і поточні забезпечення, а для обліку останніх необхідний спеціальний рахунок.

Впровадженню методики обліку забезпечення майбутніх витрат і платежів у вітчизняній практиці обліку заважає не тільки явна суперечливість нормативних актів, які його регламентують, а також й недостатня розробленість самої методики.

На нашу думку, у П(С)БО 11 «Зобов'язання», перш за все, необхідно більш детально прописати зміст основних термінів, які стосуються бухгалтерського обліку забезпечення майбутніх витрат і платежів, та при потребі доповнити перелік цих термінів. Зокрема, пропонуємо для визначення забезпечення ввести у вжиток термін «існуюче зобов'язання», яким оперує МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [4]. Використання цього терміну спростить розуміння забезпечення, як такого зобов'язання, виконанню якого немає реальної альтернативи.

Конкретизації та більшої жорсткості потребують також підходи до визнання забезпечення у фінансовій звітності. У національному стандарті викладені лише загальні відомості про причини створення забезпечення [2, п. 13, 14]. Але у бухгалтерському обліку поняття «створення» і «визнання» не є тотожними. Визнання об'єкту у сучасному обліку є результатом суджень

кваліфікованих спеціалістів, заснованих на характеристиках об'єкту та відповідності їх умовам визнання, які викладені у відповідному стандарті бухгалтерського обліку. Для зобов'язань ці умови прописані у П(С)БО 11 «Зобов'язання» [2, ст. 5]. Проте вони є недостатніми для такого специфічного об'єкту як забезпечення.

Ми вважаємо, що необхідно конкретно прописати процедуру визнання саме забезпечення майбутніх наступних витрат і платежів, яка б не суперечила умовам визнання зобов'язань та враховувала імовірнісний характер оцінки та дати погашення забезпечення. Враховуючи викладені аспекти умовами визнання забезпечення можна назвати:

1) виникнення існуючого зобов'язання у наслідок минулих подій, яке на дату балансу ймовірніше існуватиме, аніж не існуватиме;

2) імовірне вибуття, аніж не вибуття ресурсів, які втілюють в собі економічні вигоди, необхідних для виконання зобов'язання;

3) наявність спроможності визначити діапазон можливих результатів і зробити належну оцінку забезпечення зобов'язання.

Особливу увагу слід приділити оцінці забезпечення. Необхідно чітко прописати послідовність обрання методу оцінки. Першим етапом має стати проведення аналізу ризиків та невизначеностей, неминуче пов'язаних з подіями та обставинами, що призводять до потреби створення забезпечення. Другий етап передбачатиме прийняття рішення щодо ймовірної заборгованості, під яку створюється забезпечення. Цим рішенням може бути погашення заборгованості, що ймовірніше виникне у майбутньому, або передача заборгованості третім особам. Надалі відповідно до прийнятого рішення та враховуючи суттєвість впливу вартості грошей у часі на оцінку об'єкту, обирається один з можливих варіантів оцінки забезпечення.

Розробка чітких і зрозумілих процедур визнання і оцінки забезпечення майбутніх витрат і платежів, прийняття методичних рекомендацій, які б деталізували загальні методичні положення їх обліку сприятимуть більш активному їх застосуванню у вітчизняній обліковій практиці.

Список використаних джерел

1. Костюк П.А. Словарь бухгалтера. – 3-е узд., перераб. и доп. – Мн.: Выш. шк., 1990. – 240 с.

2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Текст] : офіц.текст : за станом на 18.03.2014 року / Мінфін України; Наказ, Положення від 31.01.2000 № 20. - Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00. (дата звернення 27.05.15). – Назва з екрана.

3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Текст] : офіц.текст : за станом на 18.03.2014 року / Мінфін України; Наказ; Положення від 07.02.2013 р. №73. - Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada. gov.ua/laws/show/z0336-13. (дата звернення 27.05.15). – Назва з екрана.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Текст] : [офіц.текст : укр.версія :за станом на 01.01.2012 року] / IASB; Список, Стандарт, Міжнародний документ в від 01.01.2012. - Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/929_051. (дата звернення 27.05.15). – Назва з екрана.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст] : офіц.текст : за

станом на 18.03.2014 року / Мінфін України; Інструкція від 30.11.1999 № 291. - Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99. (дата звернення 27.05.15). – Назва з екрана.

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності [Текст] : офіц.текст : за станом на 15.07.2013 року / Мінфін України; Наказ ; Методичні рекомендації від 28.03.2013 № 433.- Доступно з мережі Інтернет : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/ article?art_id=382859&cat_id=293536. (дата звернення 27.05.15). – Назва з екрана.

Чумак Н.В., *асистент,* ***Демидюк М.А.,*** *студент*
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ГЕНЕЗИСУ ФОНДОВИХ БІРЖ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ

Формування сучасної економіки, заснованої на новітніх досягненнях науки, техніки,технології, інформації тощо, неможливе без активно функціонуючого фондового ринку. У світовій практиці як розвинутих країн, так і тих, що розвиваються, центральною ланкою ринку цінних паперів є фондова біржа, яка відіграє важливу роль в економічній системі держави. В розвинутих країнах через фондові біржі здійснюється більше 95% обсягу угод купівлі-продажу цінних паперів. Індикатори біржової торгівлі, зокрема динаміка курсів цінних паперів, фондових індексів, ринкова капіталізація й ринкова вартість компаній, характеризують стан ділової активності як в окремих галузях, так і в країні в цілому. Проблеми становлення, функціонування та розвитку біржового фондового ринку досліджують відомі вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема С. Еш, Б. Бітюк, В. Гниляк, Б. Рубцов, К. Калинець, А. Грищенко, В. Корнєєв, М. Козоріз, О. Мозговий, М. Назарчук, М. Солодкий, С. Хоружий, Г. Черніков, В. Шапран та інші. Дослідженню закордонного досвіду функціонування фондових бірж присвячені праці українських науковців М. Солодкого, В. Гниляка, Б. Бітюка. Вітчизняні дослідники М. Козоріз, К. Калинець, О. Мозговий, С. Хоружий у своїх працях аналізують особливості становлення, функціонування та проблеми розвитку фондових бірж в Україні. Ролі фондової біржі у формуванні інвестиційного капіталу присвячені праці Р.М. Безуса, який проаналізував динаміку та структуру українських фондових бірж та з’ясував основні проблеми українського фондового ринку. У працях С. Захаріна, В. Шапрана визначено необхідність та принципи модернізації біржової системи торгівлі на основі розвитку інноваційних технологій.

Що взагалі означає слово «біржа»? За однією – це переклад з пізньолатинської (або середньовічної німецької) мови слова «гаманець» [1].

Інша версія: у ХШ столітті у бельгійському місті Брюгге жив багатий торговець Ван дер Бурсе. На своєму будинку він зробив надпис “Допоможу усім, хто повідомить, що він бажає купити чи продати”. Незабаром господар

був вже невзмозі приймати у себе вдома усіх бажаючих, тому призначив певний час для збору купців перед будинком і ввів певний фінасовий внесок за передачу торгової інформації. Це зібрання і отримало назву «біржа» [2].

Вже в першій половині XVI століття біржі виникають у Нідерландах, Італії, Франції. Відкриваються біржі: 1531 р. – в Брюгге і Антверпені, 1549 р. – в Ліоні та Тулузі, 1558 р. – у Гамбурзі, 1560 р. – у Франкфурті-на-Майні і Лейпцігу. Спочатку біржі працюють як універсальні – на них торгують різними товарами, у тому числі і цінними паперами. Згодом біржі спеціалізуються на продажу певного виду товару (хлібні, вугільні та інші) [2].

У 1602 р. утворилася біржа в Амстердамі, яка незабаром посіла провідне місце у міжнародній торгівлі. Тут продавалися акції Голландської і Британської Ост-Індських, а потім і Вест-Індської торгових компаній. Вважається, що це була перша у світі фондова біржа[1]. У 1865 році був затверджений статут Київської біржі, яка пройшла дуже цікавий шлях до 1914 р. і з 1921 по 1930 р. Для біржі був споруджений будинок по вул. Інститутській (нині клуб Кабінету Міністрів України), а згодом – на розі Інститутської та Хрещатика. На біржі проходили торги державними облігаціями, паями та акціями цукрових заводів, заставними листами банків. З'явилися суто київські цінні папери – права на вивіз цукру до Персії та Фінляндії. Це були цінні папери на зразок нинішніх фінансових ф'ючерсів, які з'явилися лише через 70 років[1]. Правонаступником Київської біржі є Українська фондова біржа, створена у 1991 році[3].

Посилення тенденції взаємозв'язку та взаємозалежності розвитку економіки країн світу й фондового ринку, а також зростання обсягів як внутрішніх, так і зовнішніх боргів, навіть у таких розвинутих країнах, як США. Свідченням цього було побоювання щодо надто повільних темпів зростання економіки США, падіння рейтингу цієї країни та рекордне зниження провідних біржових індексів. В умовах глобалізації ці процеси перекинулися майже на всі країни світу, в тому числі і на Україну. Так, у перший тиждень серпня 2011р. відбувся обвал фондових ринків. У США па-діння індексу Dow Jones склало 5,8%, Standard& Poor's 500 – 7,2%, Nasdaq Composite – 8,1% [1].

Існування біржового ринку в єдиному глобальному просторі стало причиною їх обвалу і в інших країнах. Значних коливань і зниження зазнали європейські фондові ринки: FTSE100– 2,71%, DAX – 2,78%, CAC400 – 1,26% Знизилися також індекси російських ММВБ та РТС відповідно на 2,38 та 2,89%.

Все, що відбувалося на великих фондових ринках, відгукнулося і в Україні. Торги на двох основних фондових майданчиках України –«Українській біржі» і ПФТС – відкрилися різким обвалом котирування акцій, зокрема індекс «Української біржі» знизився на 8%, а індекс ПФТС на 3,58% [2]. Аналіз тенденцій розвитку фондових бірж у світі та Україні дає можливість зробити такі висновки:

– процес глобалізації світової економіки є основою глобалізації біржового ринку цінних паперів, що проявляється у консолідації, універсалізації, комерціалізації діяльності фондових бірж;

– застосуванні новітніх технологій і механізмів електронної торгівлі;

– концентрації депозитарних, клірингових та розрахункових систем;

– посиленні процесів взаємозв'язку та взаємозалежності розвитку

економіки країн світу та фондового ринку;

– фондові біржі України перебувають ще на стадії становлення та розвитку, тому вони недостатньо інтегровані у світову біржову систему, що не сприяє підвищенню ринкової капіталізації, активізації торгів цінними паперами та наближенню до міжнародних стандартів [1].

Існування близько 10 фондових торгових площадок в Україні, кожна з окремою саморегулюючою організацією, що діє самостійно і проводить угоди з цінними паперами за власними правилами, розмежовує фондовий ринок України. Обсяг угод на українському фондовому ринку постійно зростає, але відсутність працюючої системи Delivery Versus Payment на Українських фондових площадках ставить під сумнів величенну обсягу укладених угод і цілком очевидно, що реальний обсяг виконаних угод є меншим, так як за скасування угоди по згоді двох сторін жодна сторона не несе в ніяких втрат, цим самим створюються умови для біржових шахрайств з метою штучного підвищення вартості того чи іншого цінного паперу. На українському фондовому ринку є лише одна стабільно функціонуюча біржа – фондова біржа ПФТС, операції на якій здійснюються постійно. Питома вага обсягу операції, що здійснюється на ній становить близько 90% від загального обсягу українського фондового ринку. Всі інші фондові площадки або ще тільки виходять на ринок, тобто напрацьовують клієнтську базу або проводять операції час від часу (декілька разів на рік), деякі постійно але на малі суми [4].

97% від загального обсягу торгів приходиться на вторинний ринок цінних паперів. Найбільша питома вага операцій на українському фондовому ринку приходиться на інструменти позики, а саме на облігації підприємств. Лише 0,3% коштів від обсягу фондового ринку, в 2014 році, отримали безпосередньо підприємства [4].

Український фондовий ринок є спекулятивним ринком, що потребує державного контролю за здійсненням операцій і сприянні у формуванні професійної етики посередників.

Список використаних джерел

1. Шапран, Н. Біржові холдинги світу: від консолідації до універсалізації [Текст] / Н. Шапран // Цінні папери України. – 2011. – № 9. – С. 25-27.

2. Савченко, Л. Розвиток фондових ринків країн Європи [Текст] / Л. Савченко // Цінні папери України. – 2011.– № 18. – С. 33.

3. Сіржук, Р. Березневі біржові торги [Текст] / Р. Сіржук //Цінні папери України. – 2011. – № 16. – С. 48.

4. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssmsc.gov.ua (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

Шведова В.В., *студентка*
Научный руководитель: ***Павлов А.М.,*** *старший преподаватель*
Гомельский государственный технический университет им. П.О. Сухого
г. Гомель, Республика Беларусь

СНИЖЕНИЕ СЕБЕСТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАБОТЫ ПРЕДПРИЯТИЯ

В условиях формирования рыночных отношений в Республике Беларусь снижение издержек производства приобретает особую важность. Наряду с повышением качества продукции, уменьшение затрат на производство во многом определяет конкурентоспособность предприятия, устойчивость его финансового состояния, платежеспособность и кредитоспособность.

Себестоимость продукции (работ, услуг) представляет собой стоимостную оценку использованных в процессе производства продукции (работ, услуг) природных ресурсов, сырья, материалов, топлива, энергии, основных фондов, нематериальных активов, трудовых ресурсов, а также других затрат на ее производство и реализацию в пределах норм расхода, утвержденных законодательством [1, с.166].

В обобщенном виде себестоимость продукции отражает все стороны хозяйственной деятельности предприятий, их достижения и недостатки.

В последние годы наблюдается устойчивая тенденция роста удельных затрат на производство и реализацию продукции. Факторами роста себестоимости могут выступать: удорожание стоимости сырья, материалов, топливно-энергетических ресурсов, оборудования, повышения тарифов на транспортные услуги, рост расходов на рекламу, представительских расходов.

Рассмотрим проблему управления себестоимостью продукции на примере СП ОАО «Спартак», которое относится к пищевой промышленности (рис. 1).

Анализируя удельные затраты на производство продукции на СП ОАО "Спартак" в 2010-2012 гг., следует заметить, что наибольшую величину в удельных затратах на производство занимают удельные материальные затраты. В общей совокупности удельных затрат на производство они составляют более 70%, что является свидетельством высокой материалоемкости продукции. На протяжении рассматриваемого периода данная статья затрат имела положительную тенденцию к снижению. Так на начало анализируемого периода данная величина составляла 0,5844 руб., а к концу периода 0,4693 руб., таким образом, снижение составило 0,1153 руб. Несмотря на то, что наблюдался рост цен на сырье и материалы, предприятие смогло рационально организовать свою закупочную деятельность. Таким образом, за счет снижения данного показателя материалоемкость произведенной продукции к 2012 г. снизилась на 16,57%, это свидетельствует о значительном снижении удельных материальных затрат. Материалоемкость продукции снизилась за счет совершенствования материальной базы предприятия.

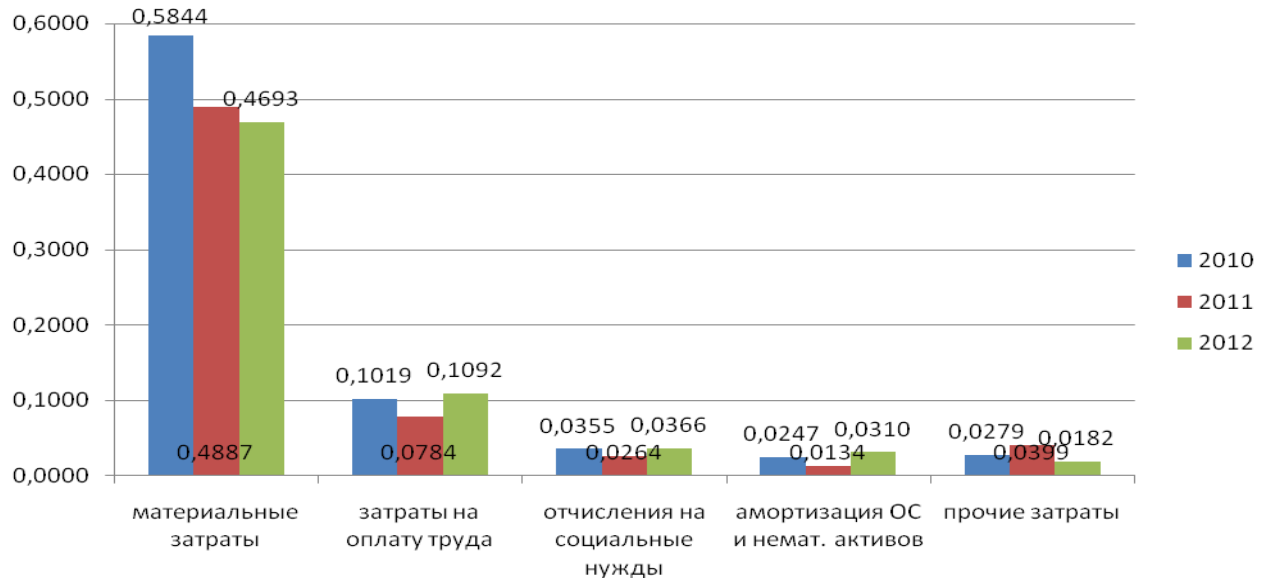

Рис. 1. Динамика структуры удельных затрат на производство продукции на СП ОАО «Спартак» в 2010-2012 гг.

Величина удельных расходов на оплату труда не имела однозначной тенденции развития. Росту данного показателя к 2012 году на 0,0073 руб., нельзя дать однозначную оценку, не определив фактора вызвавшего его. Рост данной статьи повлек за собой и рост удельных отчислений на социальные нужды, т.к. они прямо пропорциональны с суммой расходов оплаты труда..

Элемент «Амортизация основных средств (удельная)» занимает небольшую долю в структуре себестоимости. Величина амортизациеемкости в 2012 году в сравнении с 2011 годом увеличилась на 0,0176 руб., что свидетельствует об ухудшении состояния основных средств.

Значительно снизились прочие затраты на 1 рубль выпушенной продукции, их изменение составило 0,0217 руб., это свидетельствует о выработке рациональной стратегии использования всех видов ресурсов находящихся в распоряжении предприятия. В итоге под влиянием роста отдельных элементов затрат, увеличилась и полная себестоимость продукции.

Из вышесказанного следует, что важнейшими резервами снижения себестоимости продукции является сокращение материальных и трудовых затрат, а также снижение доли прочих затрат.

Произведя анализ финансовых показателей деятельности СП ОАО "Спартак", были выявлены резервы снижения себестоимости продукции предприятия и разработаны следующие мероприятия:

– изменение организационной структуры управления затратами, путем внедрения ERP-системы;

– снижение себестоимости продукции за счет повышения производительности труда работников;

– снижение материальных затрат, путем внедрения собственного производства патоки.

Произведя расчеты по каждому мероприятию, определяем

экономическую эффективность от его внедрения (таблица 1).

Таким образом, после проведения на предприятии СП ОАО «Спартак» предложенных мероприятий себестоимость выпускаемой продукции снизится на 13 573,7 млн.руб. или 2,13 п.п., что повлечет за собой увеличение прибыли на 3 722,4 млн.руб. (2,1%).

Таблица 1

Результаты внедрения предложенных мероприятий

Название мероприятия	Экономический эффект, млн.руб.	Доля снижения в общей сумме экономии затрат, %
Изменение организационной структуры управления затратами	64	0,47
За счет повышения производительности труда работников	9 452,5	69,64
Внедрение собственного производства патоки	4 057,2	29,89
Дополнительная величина прибыли, млн.руб.	3 722,4	

Управление затратами означает их сокращение, что значительно влияет на финансовые результаты деятельности предприятия. Поэтому руководству предприятия очень важно выбрать нужный стиль и методы управления производством и финансами, стратегию и тактику работы, с учетом сложившейся экономической ситуации, что даст возможность предприятию выжить, выстоять и процветать.

Вывод: Снижение удельных затрат – для предприятия перманентно актуальная задача, поскольку именно они определяют успех достижения главной цели предприятии – рост финансового результата, именно они первоначально определяют стартовую позицию в конкурентной борьбе. Практическая основа снижения затрат – это не акцент на единовременном сокращении наибольшей стать затрат – это, как показано на примере СП ОАО «Спартак», комплексная широкомасштабная задача решаемая на протяжении всей «экономической жизни» предприятия.

Список использованных источников

1. Крум, Э.В. Экономика предприятия [Текст] : учеб. пособие / Э.В. Крум, Т.В. Елецких. – Минск: Выш. шк., 2005. – 318с.

Шестопалова О.О., *студентка*
Науковий керівник: ***Поляк М.М.,*** *асистент*
Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Зважаючи на стрімкий розвиток системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, набуває актуальності пошук шляхів удосконалення системи соціального страхування, оцінка можливих ризиків в даній системі, виокремлення переваг та недоліків її сучасного стану, покращення ефективності її функціонування. Факт важливості розвитку та удосконалення системи соціального страхування актуалізує дослідження у даній сфері, оскільки загальнообов'язкове державне соціальне страхування повинно забезпечувати реалізацію громадянами своїх прав та отримання матеріальної допомоги і соціальних послуг в передбачених випадках, що забезпечує добробут населення.

Проблематику та сучасний розвиток загальнообов'язкового державного соціального страхування досліджували у своїх працях наступні вітчизняні вчені: О.В. Белінська, М.О. Бровенко, Є.О. Максимчук, А.О. Скотаренко, С.І. Юрій та ін.

Мета даної роботи ґрунтується на аналізі сучасного стану соціального страхування в Україні, визначенні його основних проблемних сторін, наданні пропозицій щодо їх усунення, а також виокремленні першочергових напрямків удосконалення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування є системою заходів із соціального забезпечення громадян за умов та видами, встановленими законодавством, за рахунок страхових внесків, що сплачуються роботодавцями та громадянами до відповідного фонду загальнообов'язкового соціального страхування [1].

Основним завданням соціального страхування є забезпечення високого рівня захисту населення України, покращення його добробуту та забезпечення надійності соціальної сфери.

Задля виконання цих завдань соціальне страхування повинно дотримуватись принципів прозорості та публічності діяльності фондів соціального страхування; уніфікованості бази нарахування страхових внесків; контролю за всіма фінансовими потоками, які надходять до фондів соціального страхування, а саме за їх подальшим використанням та інших.

Ефективне функціонування соціального страхування забезпечується за дотриманням певних умов, а саме:

- постійна наявність фінансових ресурсів у фізичних та юридичних осіб, за рахунок яких вони сплачуються всі витрати з соціального страхування;

- забезпечення органами влади проведення зрілої та ефективної соціальної політики, яка забезпечуватиме захист окремих індивідів та суспільства в цілому, а також сприятиме економічному росту країни;
- регулярна модернізація правової бази, яка гарантуватиме реалізацію своїх прав всіма суб'єктами системи соціального страхування.

Складність системи загальнообов'язкового державного соціального страхування обумовлюється такими недоліками у її діяльності:

- суттєва соціальна диференціація населення і великий розрив у рівнях доходів різних регіонах;
- відсутність повного та ефективного захисту найменш забезпечених верств населення;
- недостатність бюджетної допомоги, що спрямовувалася б на розвиток системи соціального страхування України, що спричинено дефіцитністю державного бюджету України;
- низький рівень добробуту населення, високий рівень безробіття;
- недостатній рівень мінімальної заробітної плати населенню;
- недостатність інформованості населення щодо діяльності страхових фондів та використання страхових внесків;
- непрозора діяльність страхових фондів;
- незбалансований контроль за розвитком соціального страхування України з боку органів державної влади [3].

Оптимальними шляхами подолання визначених проблемних сторін є:

- забезпечення створення достатньої економічної основи, що буде спрямовуватись на відшкодування основних фінансових ризиків, це вимагатиме встановлення обґрунтованого розміру тарифів страхових внесків, а також поступового перетворення страхових фондів у фінансово-кредитні страхові компанії;
- активізувати залучення власних коштів населення через розвиток та стимулювання обов'язкового та добровільного страхування;
- поставити вимоги щодо збільшення статутного капіталу учасників страхової системи, забезпечення належного рівня резервів задля гарантування виконання ними всіх страхових зобов'язань;
- надання податковій службі вагомішої ролі у функціонуванні страхової системи, включити її в процес збору страхових платежі, що забезпечить оптимізацію платежів до фондів;
- створення соціального арбітражу, за допомогою якого розшириться гарантійне забезпечення страхових виплат – страхові суди вирішуватимуть конфліктні питання між суб'єктами соціального страхування;
- поліпшення структури управління фондом, що дозволить забезпечити ефективніше його внутрішнє та зовнішнє функціонування;
- сприяння добровільному страхуванню населення, впевненості населення в діяльності страхових фондів;
- визначення достатнього рівня доходів громадян, який їм гарантуватиме самозабезпечення страхових внесків у системі соціального страхування, при розрахунках даного рівня доходів потрібно враховувати окремі особливості країни, її економічні прогнози, відмінність галузей, а також діяльність окремих

індивідів, що залежить від ситуації на ринку праці;

- визначення та обґрунтування частки валового внутрішнього продукту, яка спрямовувалася б на фінансування діяльності фондів соціального страхування та сприяла б удосконаленню деяких видів соціального страхування [4].

Реформування соціального страхування України можна здійснити за такими напрямками:

- введення в дію єдиного соціального внесок, контроль за яким здійснювало б Міністерство доходів і зборів України, це полегшило б функціонування всієї системи соціального страхування, зробило би його досконалішим, прозорішим, надійнішим та простішим у проведенні;
- здійснення повної реорганізації структури соціального страхування, зміни керівних органів, удосконалення органів контролю за діяльністю суб’єктів соціального страхування [2].

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що загальнообов’язкове державне соціальне страхування потребує глибоких змін та суттєвого удосконалення в своїй структурі та у проведенні своєї діяльності. Прямування до цих змін приведе систему соціального страхування на новий рівень, що сприятиме соціально-економічному розвитку країни, забезпечуватиме повний захист прав її громадянам та гарантуватиме зростання рівня добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : за станом на 1.04.2014 р. [Електронний ресурс] : [офіц.текст] / Верховна Рада України; Закон від 09.07.2003 № 1058-IV. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15. — Назва з екрана. — Дата звернення : 27.05.2014 р.
2. Белінська, О.В. Соціальне страхування: особливості розвитку [Текст] / О.В. Белінська, В.С. Бастричев // Сучасні підходи, методи і моделі в управлінні фінансами: економічний і соціальний аспекти : Збірник статтей та доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (14-15 травня 2009р.). – 2009. – 245 с.
3. Бровенко, М. О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні [Текст] / М.О.Бровенко // Фінанси. – 2009. – С.50-56.
4. Сидорчук, А. Напрями покращення використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні [Текст] / А. Сидорчук // Світ фінансів. – 2010. – № 2. – С. 33-43.

***Якименко К.В.**, студентка*
*Науковий керівник: **Федина В.В.,** старший викладач*
Національний університет Державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

У сучасних умовах економічної та політичної дестабілізації попит на послуги зі страхування життя є досить низьким. Гострим питанням, яке потребує вирішення є розвиток довготермінового страхування серед пересічного населення. Адже серед послуг із довготермінового страхування можна назвати такі, як страхування не лише життя (що включає такі страхові випадки як дожиття до закінчення договору страхування, або ж смерть під час дії такого типу договору), але й пенсійне страхування, яке передбачає можливість отримання додаткової пенсії із настанням пенсійних підстав. Недержавне пенсійне забезпечення має яскраво визначену соціальну спрямованість і дає можливість забезпечити додатковий до державного соціальний захист населення та розширити інвестиційні можливості національної економіки.

У ході пенсійної реформи важливу роль у системі недержавного пенсійного забезпечення відіграє страховий ринок, а саме страхові компанії зі страхування життя. Згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», запроваджено довічні ануїтети, тобто довічна пенсія, які забезпечуються тільки страхувальниками життя. Таким чином, пенсійне страхування життя – це накопичувальне страхування для забезпечення додаткового періодичного доходу протягом певного терміну або пожиттєво, після виходу на пенсію чи досягненню визначеного терміну [1, с.95-96].

Пенсійні програми страховиків передбачають у разі виходу людини на пенсію можливість для неї вибору: одноразової виплати пенсійного капіталу або отримання пенсії частинами (строкової ренти); виплати, що здійснюються протягом визначеного у договорі терміну; придбання довічного ануїтету, тобто програми довгострокового страхування, одним з видів якої є пенсійне забезпечення у вигляді довічної ренти або пенсії, яка виплачується щомісяця, або раз на квартал чи рік.

Довічні плани є дуже актуальними серед молоді для страхування батьків з метою їх довічного утримання. На сьогоднішній день переважно всі програми довготермінового страхування є змішаними, що надає ряд переваг, адже страховою подією одночасно є і смерть, і дожиття до обумовленого терміну. Крім цього до програм змішаного страхування включено виплати у разі настання інвалідності внаслідок нещасного випадку та тимчасової втрати працездатності [2, с.45-48].

Характерними рисами існуючого пенсійного страхування в Україні є низький рівень пенсій, старіння населення, збільшення кількості дострокових пенсіонерів, нестача коштів у Пенсійному фонді.

Існує ряд факторів, які перешкоджають розвитку довготермінового

страхування життя, зокрема: політична та економічна ситуація в Україні; низький рівень страхової культури, тобто нерозуміння значення і необхідності страхування; недосконалість перестрахового механізму тощо [3, с.8-13].

Тому вкрай гострою стає проблема реформування пенсійного забезпечення. Серед основних пропозицій щодо розвитку ринку страхування життя необхідно виділити наступні:

- ширше залучення страхових компаній у соціальні програми та в пенсійну реформу (не лише в контексті третього рівня пенсійної системи, але й другого);
- запровадити жорсткіші нормативні положення, спрямовані проти зловживань у пенсійному страхуванні;
- розвиток вітчизняного ринку перестрахування, систематизація законодавчої бази, зокрема прийняття Страхового кодексу;
- врегулювання питання фінансової надійності страховиків;
- обмеження діяльності іноземних компаній зі страхування життя з метою зменшення обсягів «вивозу» капіталу з України.
- поступово збільшити сукупний дохід, які використовуються як база для сплати страхових внесків;
- зменшити суми пенсійних страхових внесків із метою зниження фінансового тиску на платників;
- поступово, за рахунок зменшення тіньового сектору, збільшувати кількість платників пенсійних внесків [4, с.159-167].

Отже, система пенсійного забезпечення має стати, нарешті, самодостатньою, фінансово стабільною системою, яка задовольнятиме право всіх її учасників на належне пенсійне страхування і високу пенсію із досягненням працівниками пенсійного віку. На сьогодні існує ряд факторів та проблем, розв’язання яких має позитивно сказатися на розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні.

Список використаних джерел

1. Ачкасова, С. А. Страхові компанії на ринку послуг недержавного пенсійного забезпечення [Текст] / С. А. Ачкасова // Управління розвитком. – Х. : ХНЕУ. – 2011. – №3(79) . – С. 95–96.

2. Малишко, Є. О. Визначення пріоритетів недержавного пенсійного страхування суб’єктами підприємництва [Текст] / Є. О. Малишко // Матеріали всеукраїнській науково-практичній конференції. – Київ, 2012. – С. 45-48.

3. Цигилик, І. І. Проблеми розвитку пенсійної системи України [Текст] / І. І. Цигилик, Т. М. Скиба // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 2. – С. 8–13.

4. Джаман, М. О. Реформування пенсійного забезпечення в Україні: сучасні проблеми, перспективи та заходи [Текст] / М. О. Джаман, С. А. Веремій. – Київ, 2013. – С. 159-167.

СОЦІАЛЬНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
SOCIAL UNIT OF RESEARCH

***Восковцова А.О.**, студентка, **Провотар О.І.**, д.т.н., професор*
Національний технічний університет України «КПІ»
м. Київ, Україна

ПІДБІР ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ПРОЕКТНО ОРІЄНТОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НЕЧІТКИХ УМОВАХ

У сучасному бізнесі конкурентну перевагу і успіх компанії багато в чому залежать від ефективної роботи її співробітників. Тому питання, пов'язані з організацією управління персоналом, є дуже актуальними. Значну роль при цьому відіграють підбір і розстановка кадрів. При цьому специфіка людських ресурсів полягає в тому, що вони іманентно містять у собі невизначеність. Причому ця невизначеність носить суб'єктивний характер і не може бути описана за допомогою класичних методів математичної статистики, які оперують поняттями об'єктивної ймовірності, що відбиває відносну частоту появи якої-небудь події в загальному обсязі спостережень [1].

Аналіз літератури з проблеми відбору та впорядкування об'єктів, ознаками яких є елементи і компоненти компетентності, показав, що найбільш перспективний підхід - це використання нечітких моделей і алгоритмів нечіткої логіки.

У класичній теорії множин приналежність елементів множині оцінюється в бінарних термінах відповідно з чітким умовою - елемент або належить, або ні даній множині. Навпаки, теорія нечітких множин дозволяє градуйовану оцінку відношення приналежності елементів множині; тобто це відношення описується за допомогою функції приналежності. Нечіткі множини - це розширення класичної теорії множин, оскільки на деякій множині функція приналежності може діяти так само, як індикаторна функція, відображаючи всі елементи або в 1, або в 0, як у класичному варіанті.

Підхід, що використовує метод нечіткого виводу для вирішення задачи підбору персоналу полягає в наступному: складаються правила і записуються в базу знань інтелектуальної системи. Обробка цих даних здійснюється за допомогою процедур нечіткого логічного виводу. Результатами роботи системи є нечітка множина, отримана для заданого кандидата, і міра його схожості з можливими наслідками, тобто нечіткими множинами. В результаті сортування претендентів складається рейтинг кандидатів, який і дозволить виділити кращих кандидатів, які підуть на співбесіду.

Описаний метод прийняття рішень з використанням правил нечіткого

виводу є адаптацією нечіткої логіки до процесів прийняття рішень з вихідними даними у вигляді точкових оцінок. При цьому правила можуть застосовуватися не одночасно, а послідовно. Такий підхід до комп'ютерної підтримки процесів прийняття рішень використовується в інтелектуальних системах з нечіткою логікою [2].

Перевагою даного підходу є те, що формалізація знань за допомогою правил дозволяє враховувати різну важливість критеріїв і самих правил для формування вимог до посади. Для обліку різної важливості правил використовуються нормовані вагові коефіцієнти, які можна отримати або шляхом попарних порівнянь, або шляхом експертного призначення ваг.

Застосування нечіткої логіки для вирішення даної задачі дозволить формалізувати знання експертів при формуванні вимог роботодавцем до посади.

Список використаних джерел

1. Сучасні комп’ютерні інформаційні технології [Текст] : Матеріали 3 Всеукраїнської школи-семінару молодих вчених і студентів АСІТ’2013. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 256 с.
2. Федорова, Н. В. Управління персоналом організації [Текст] / Н. В. Федорова, О. Ю. Мінченкова. – М .: КНОРУС, 2005.

***Печенюк А.В.**, к.е.н., доцент, завідувач кафедри*
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам’янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

Сучасні інформаційні технології допомагають вирішувати найрізноманітніші завдання, а часто цілком заміняють інтелектуальну працю. Наслідком стрімкої комп’ютеризації суспільства стало впровадження інформаційних технологій і в систему освіти. Комп’ютерна грамотність є компонентом професійної компетентності, необхідною умовою ефективності професійно-педагогічної діяльності викладача і майбутнього фахівця в сучасних умовах. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) здійснюють активний вплив на процес навчання та виховання студентів, оскільки змінюють схему передавання знань і методи навчання.

Незважаючи на позитивні сторони застосування ІКТ в навчальному процесі, необґрунтоване та педагогічно невиважене їх використання несе в собі небезпеку негативних наслідків. Головними проблемами, які доводиться долати науково-педагогічним працівникам, є недостатні навики студентів самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, низький рівень навчально-

пізнавальної активності студентів, слабка мотивація пізнавальної діяльності. Використання засобів ІКТ не повинно перетворюватися на самоціль, а має бути лише інструментом вирішення певних проблем навчання, розширення та формування можливості мислення майбутніх фахівців для вирішення професійних та навчальних задач.

Поєднання педагогічних технологій навчання (навчання в співпраці, метод проектів, ділових ігор і ситуаційного навчання тощо) та комп'ютерно-орієнтованих систем навчання сприяє підвищенню мотивації пізнавальної діяльності студентів, індивідуалізації та диференціації процесу навчання, ґрунтовному засвоєнню базових понять за рахунок їх універсального використання в різних прикладних ситуаціях, формуванню в студентської молоді навичок самооцінки, усвідомленню власних сильних і слабких сторін, зацікавленому відношенню до результатів пізнавальної діяльності.

Використання комп'ютерно-орієнтованих систем навчання та рейтингових систем оцінювання знань студентів дає можливість об'єктивно і досить точно визначати рівень навчальних досягнень за рахунок прозорої шкали оцінювання, створюється основа для диференціації та індивідуалізації процесу навчання, у викладача з'являється можливість підтримувати систематичний зворотній зв'язок з кожним студентом.

В освітньому процесі широко застосовують засоби комп'ютерного зв'язку загального призначення (електронна пошта, чат, форум, відеоконференція тощо). Найтрадиційнішим і найдоступнішим засобом зв'язку в умовах дистанційного або інтегрованого (очно-дистанційного) навчання є електронна пошта, через яку проводять особисте листування або організовують поштові розсилання. Традиційна базова комп'ютерна підготовка є цілком достатньою для вільної роботи викладача та студентів у режимі електронної пошти.

Чат дає змогу вести приватні бесіди в реальному часі з одним чи багатьма користувачами. Він забезпечує спілкування користувачів комп'ютерної мережі в режимі реального часу. Для організації колективної роботи студентів застосовують чати групової комунікації. Це можуть бути заняття, в яких лише викладач звертається до студентів, наприклад при проведенні семінару. Для індивідуальної роботи застосовують чати персональних комунікацій.

Форуми призначені для колективного обговорення проблемних положень та ідей. Користувач бере участь в форумі практично так само, як і в чаті. Та й апаратно-програмні інструменти для застосування цих засобів багато в чому схожі. Але принципово відрізняються способи їх проведення: у чаті спілкування відбувається в режимі реального часу (*on-line*), на форумі обговорення проблеми може займати значний час й проводиться в режимі *off-line*.

При використанні електронної пошти, чату чи форуму викладачі, як правило, використовують ці засоби лише для обговорення опрацьованих студентами матеріалів. Книжки, презентації, анімаційні збірки, відеофільми можуть займати великі обсяги комп'ютерної пам'яті, тому їх надають студентам іншими шляхами. В навчальних закладах часто виникає необхідність надавати регламентований доступ до власних матеріалів. Ця

проблема вирішується за допомогою систем обміну файлами. Найбільш популярними файлообмінними сервісами є: *IFOLDER, DEPOSITFILES, MEDIAFIRE, UPLOAD.COM.UA, FILESTORE.COM.UA, EX.UA.*

Відеоконференція – це технологія телекомунікаційної взаємодії учасників навчального процесу, що відбувається з інтерактивними візуальним і голосовим спілкуванням з можливістю обміну текстовою та графічною інформацією в режимі реального часу. Відеоконференція забезпечує практично таку саму ефективність взаємодії просторово розділених користувачів, як і при їх особистій зустрічі в одній аудиторії. Можливість бачити співрозмовника та відчувати його емоції та мовні особливості істотно підвищує рівень сприйняття інформації, порівняно з тим, що забезпечує звичайний аудіозв'язок або текстовий обмін.

Систематичний контроль знань великої кількості студентів викликає необхідність автоматизації контролю, застосування комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення. Використання комп'ютерів для контролю знань є економічно вигідним і забезпечує підвищення ефективності навчального процесу. Для впровадження комп'ютерної перевірки знань необхідно мати спеціалізоване програмне забезпечення тестування. Одними з найбільш популярних програмних модулів тестування, які входять до систем управління навчанням (СУН) є *Moodle* та *Ilias*, що є програмними продуктами вільного та безкоштовного користування. Для впровадження комп'ютерного тестування в закладах, які не використовують системи управління навчанням, звичайно застосовують спеціалізовані програмні розробки. Існує велика кількість програмних пакетів такого призначення, наприклад таких, як *SunRav*, *TestOfficePro*, *WebQuiz XP*, *Course Lab*, *Adobe Captivate*.

Прикладом успішної програмної розробки системи управління навчанням, що розповсюджується безплатно з відкритими кодами, є система *Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*) – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне середовище для навчання. Її перша Інтернет-версія була розроблена у 1999 р. Із того часу система *Moodle* постійно оновлюється та доповнюється, тому вона стала більш досконалою, ніж багато комерційних СУН. *Moodle* має добре організовану технічну та інформаційну підтримку на вебсайті. Вказані позитивні особливості СУН *Moodle* зумовили те, що ця система стала найбільш поширеною в навчальних закладах світу.

Система *Moodle* має засоби, необхідні для виконання функцій електронного деканату: зарахування до навчального закладу, створення студентських груп, складання розкладів, оформлення звітів різних форм.

СУН *Moodle* має власне програмне забезпечення для створення тестів і проведення тестувань рівня засвоєння навчального матеріалу. Його можна умовно поділити на модулі: модуль формування тесту та формулювання умов тестування; модуль створення тестових завдань; модуль проведення тестування. У СУН *Moodle* є власні засоби для комунікації між учасниками навчального процесу: чат, форум, електронна пошта.

СУН *Moodle* може бути встановлена та функціонувати на платформах вільно розповсюджуваних операційних систем *Unix*, *Linux* і зберігати дані в базах *MySQL*, *PosgreSQL*. Також можливе застосування ліцензійного

програмного забезпечення (напр., *Windows Microsoft*).

Застосування в освітньому процесі сучасних інноваційних технологій навчання, їхньої інтеграції з уже наявними технологіями, використання сервісів соціальних медіа, Інтернет тощо сприяє підвищенню якості навчального процесу, формуванню компетентного фахівця, здатного до роботи в умовах інформаційного суспільства та навчання впродовж усього життя.

Список використаних джерел

1. Гуревич, Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти [Текст] / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія. – Київ: Освіта України, 2006. – 366 с.

2. Демида, Б. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір [Текст] / Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Комп'ютерні науки та інформаційні технології. – 2011. – №694. – С. 98−107.

3. Кадемія, М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: Навчальний посібник [Текст] / Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. – Вінниця: ТОВ «Планер». – 2011. – 220 с.

4. Комп'ютерні технології в освіті: навч. посібн. [Текст] / Ю.С. Жарких, С.В. Лисоченко, Б.Б. Сусь, О.В. Третяк. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 239 с.

5. Сайт Moodle community. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moodle.org.

Ручка З.С., *студентка магістратури*
Національний технічний університет України «КПІ»
м. Київ, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕНИХ ІНФОРМАЦІНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СПОСОБОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день для покращення управління персоналом і роботи кадрових служб розробляються нові технології з використання, обробки та передачі інформації на підприємствах. Все більшої популярності та стрімкого розвитку набуває автоматизація системи управління. Сучасні автоматизовані системи управління персоналом можна з легкістю назвати удосконаленням інформаційних технологій, що призначені для оптимізації роботи керівництва і персоналу кадрових служб підприємств, а також відіграють велику роль у підвищенні продуктивності їх праці. Таким чином, менеджери з персоналу завдяки розробці таких систем позбавляються від виконання певної кількості повсякденних операцій при роботі з кадрами, підготовки та обліку наказів, що займає чимало робочого часу. Автоматизоване зберігання і обробка повної кадрової інформації допомагає досить ефективно здійснювати підбір і переміщення співробітників підприємства. Крім того, до переваг

автоматизованої системи не можна не додати можливість автоматизованого розрахунку заробітної плати, при якому враховуються всі фактори, що впливають на її розмір. Це допомагає досить точно та вчасно нараховувати зарплату.

Взагалі, завдання, які вирішуються відділом кадрів, можна поділити на дві групи. До першої групи відноситься безпосередня робота з людьми, а до другої – робота з інформацією про них. Для того, щоб безпосередня робота з людьми була більш продуктивною, приносила максимальні результати і на неї залишалося б більше часу у співробітників відділу кадрів, то друга група має бути максимально автоматизована.

На сучасному етапі розвитку суспільства важливість якісної роботи з персоналом набирає стрімкого росту. Якщо, наприклад, прийняти на роботу некомпетентного співробітника або не досить обгрунтовано перевести службовця з однієї посади на іншу, то можна отримати певні фінансові втрати, а також, що не менш важливо, такі дії можуть призвести до погіршення психологічного клімату в колективі. Якщо такий стан речей виявиться не зразу, то досить вплине на продуктивність роботи.

Використовуючи програмне забезпечення для управління персоналом, менеджери по кадрах зменшують до мінімуму ризик виникнення проблем в роботі з персоналом та виникнення будь-яких втрат для підприємства. Тому вони переходять на нові технології та методи роботи, абсолютно неможливі при «паперовому» діловодстві. За допомогою аналітичних звітів можна виробляти рекомендації з переміщення, підготовки та перепідготовці персоналу, з кадрового резерву, з прийому на роботу кандидатів і безліч подібних операцій.

Щодо керівництва підприємства, то із введенням автоматизованої системи управління можна не тільки оперативно отримувати від служби управління персоналом потрібну інформацію, але й мати можливість безпосереднього доступу до бази даних зі своїми співробітниками. Це дозволяє конфіденційно готувати і проводити кадрові рішення, отримувати оперативний доступ до особистих справ співробітників та іншої необхідної інформації. Як наслідок – оперативне отримання аналітичної звітності по персоналу полегшує прийняття правильних управлінських рішень.

Отже, автоматизація процесів управління персоналом призводить до збагачення загальної роботи зі співробітниками підприємства, установи чи організації і збільшення достовірності та оперативності обробки даних, полегшує роботу менеджерів та вищого керівництва, економить час на виконанні рутинних справ, що дає можливість використовувати його на інтелектуальну діяльність та прийняття важливих рішень. Тому впровадження комп'ютерних систем управління людськими ресурсами є необхідним кроком для будь-якого сучасного підприємства, установи, організації.

Список використаних джерел

1. Андрєєва, В.І. Діловодство в кадровій службі [Текст] : практичний посібник / В.І. Андрєєва. – М.: ЗАТ «Бізнес-школа« Інтел-синтез », 2010. – 231 с.

2. Глинських, А.І. Про стан ринку автоматизованих систем управління персоналом

[Текст] / Глинських А.І. – М.: "Комп'ютер-Інформ", 2004. – 285 с.
3. Меньов, А.В. Теоретичні основи автоматизованого управління [Текст] : навч. посібник. – М.: МГУП, 2002. – 332 с.

Франчук Т.Й., *к.п.н., доцент*
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР – СИСТЕМОТВІРНА СКЛАДОВА, СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Освіта, як соціокультурний феномен, є іманентною складовою еволюційного розвитку суспільства, людства. Важко переоцінити значення освіти як фактора соціально-економічного розвитку суспільства, оскільки вона виступає реальним суб'єктом формування громадянина, соціально зрілої особистості, яку визначає свідоме ставлення до своїх обов'язків, здатність до високопродуктивної професійної діяльності, особистісної, професійної, соціальної самореалізації. Зокрема, як зазначає Свиридов О.А., три роки економічного впливу системи освіти на економіку набагато перевищує за цим показником вплив усієї нафтогазової галузі або сфери високих бізнес-технологій [3].

Сучасні тенденції та логіка державної політики в соціокультурній, економічній, освітній сферах об'єктивується у балансуванні інтеграційних та децентралізаційних процесів, пошуках оптимальної формули їх взаємозалежності та взаємодії. Принципова відмінність традиційної інформаційно-репродуктивної освіти від особистісно-орієнтованої, компетентнісної полягає, насамперед, в тому, що вона більшою мірою опікується підготовкою спеціаліста до реалізації функціональних обов'язків в рамках заданих стандартів. Що стосується особистісного розвитку, формування громадянської позиції, то ці завдання, як правило, є прерогативою виховної діяльності навчального закладу, яка структурується досить автономно як додатковий вид діяльності і не виступає іманентною складовою освітньої діяльності (наприклад, підготовки висококваліфікованого спеціаліста – інтелігента, громадянина, патріота).

Освітня діяльність, яка проектується як системний процес формування компетенцій на основі реалізації та самореалізації особистісного, інтелектуального потенціалу кожного, проектуючи індивідуальну траєкторію поетапного сходження до визначених освітніх стандартів – це принципово інша освіта за комплексом її базових характеристик. Тому освітня система не може бути самодостатньою, автономною, закритою системою, орієнтованою на реалізацію стандартизованої програми вузькопрофесійної підготовки спеціаліста, а інтегрованою в соціокультурний контент відповідного рівня,

забезпечуючи гармонізацію зовнішніх впливів, зберігаючи суб'єктність позиції по відношенню до них.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування цілісного освітнього простору як складної багатовекторної та багатофункціональної системи, що формується на само розвивальній основі. Структура освітнього простору держави (як базової умови інтеграції в європейський освітній простір) є також складною і інтегрує в собі простори різних рівнів (регіону, округу, міста, навчального закладу, факультету та ін.), забезпечуючи їх цілеспрямовану, узгоджену взаємодію на основі базових механізмів інтеграції та децентралізації [3]. Головним критерієм цільової спрямованості, змістово-технологічного забезпечення освітнього простору є створення умов, що забезпечують суб'єктність позиції кожної підсистеми, кожного учасника освітньої діяльності, тобто умов, які є сприятливими для реалізації інтелектуального, особистісного професійного потенціалу, формування особистості, здатної до самореалізації, самотворення в оптимальному для неї режимі.

Психолого-педагогічні дослідження з проблем формування освітнього середовища (освітнього простору) є предметом активних досліджень І. Беха, Є. Бачинської, Н. Гонтаровської, І. Зязюна, А.Каташова та ін. Солідаризуємося з позицією авторів, які трактують освітній простір як елемент соціуму, соціального, просторово-предметного оточення, асоціюють з моделлю соціокультурного середовища. Так, досліджуючи сутність інноваційного освітнього простору регіону, Бачинська Є.М. трактує його як середовище, територію, в межах якої діють єдині узгоджені правила інноваційної діяльності, як цілісну систему, результатом функціонування якої є новітні ідеї та оригінальні технології [1, с. 81]. У визначенні сутності цілісного освітнього як складової соціокультурного простору ми виділили наступні системо твірні характеристики:

1. Освітній простір є відкритою динамічною системою, свого роду складним багаторівневим, багатофункціональним утворенням, що в рамках єдиних базових стандартів забезпечує взаємозалежність та взаємодію його складових, які інтегрально спрямовані на реалізацію блоку цінностей та цілей відповідної освітньої системи і є реальними суб'єктами її цілеспрямованого формування.

2. Фунцкціонування цілісного освітнього простору проектується в контексті відповідного регіонального соціокультурного, економічного середовища, позначеного особливостями його соціально-економічних пріоритетів, тенденцій та забезпечуючи інтеріоризацію його цінностей, перспектив розвитку в освітню діяльність. Водночас, освітній простір виступає мобільним суб'єктом оптимізації соціокультурного через: формування відповідного типу особистості, професіонала; організацію науково-дослідної, просвітницької роботи, спрямованої на розвиток інтелектуального, соціально-економічного, культурного потенціалу відповідного регіону.

3. Цілісний освітній простір характеризується перманентністю та цілеспрямованістю взаємодії суб'єктів освітньої діяльності, об'єднаних навколо реалізації базових цілей освітньої системи, а також оптимізації

соціокультурного, економічного простору, ефективність яких безпосередньо або опосередковано залежить від якості функціонування освітньої системи регіону (так само прослідковується і зворотна залежність).

4. Органічне поєднання та гармонізація загальновизнаних регіональних (спільних для всіх суб'єктів соціокультурного простору) цінностей та сформованих у їх контексті освітніх стандартів кожного окремого освітнього закладу, що дає їм можливість на автономність, конкурентоздатність самореалізацію на основі сформованого реального активу та потенціалу розвитку.

5. Визнання головним критерієм якості соціокультурного, освітнього простору – формування сприятливих умов для самореалізації всіх суб'єктів відповідних систем.

6. Освітній простір розвивається через програмування поетапних змін, що реалізуються на основі реального досвіду розвитку, фіксованого у колективному досвіді, актуалізацію його потенційних можливостей, системного наукового пошуку варіантів оптимізації освітньої системи (спільні ідеї, проекти, концепції розвитку системи, її сегментів).

Отож, освітній простір навчального закладу трактується як багаторівнева система, яка програмується як по горизонталі, відображаючи всю складність взаємовідносин її суб'єктів, так і по вертикалі, визначаючи динаміку її розвитку на близьку та далеку перспективу.

Список використаних джерел

1. Бачинська, Є.М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні [Текст] / Є.М. Бачинська // Педагогіка і психологія. – №1 (54). – 2007. – С.79 – 88.

2. Свиридов, О.А. Теория и методология функционирования образовательных систем [Текст] : дисс. … д-ра экон. наук : 08.00.01 / О.А. Свиридов. - Йошкар-Ола, 2006. - 363 с. - РГБ ОД, 71:07-8/398.

3. Франчук, Т. Й. Цілісний освітній простір: педагогічні основи його формування [Текст] : монографія / Т. Й. Франчук. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 243 с.

Шероколиста Ю.В., *студентка*
Науковий керівник: ***Поляк М.М.***
Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА

Згідно із законом України «Про зайнятість населення», безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати як джерела існування [1].

Проблема безробіття в Україні на сьогодні є надзвичайно важливою та потребує негайного вирішення. Рівень безробіття в Україні, розрахований за методологією Міжнародної організації праці за підсумками 2014 року склав 9,7%, тоді як в Німеччині даний показник становив 6,5%, США – 6,6%, Швейцарії – 3,5%.

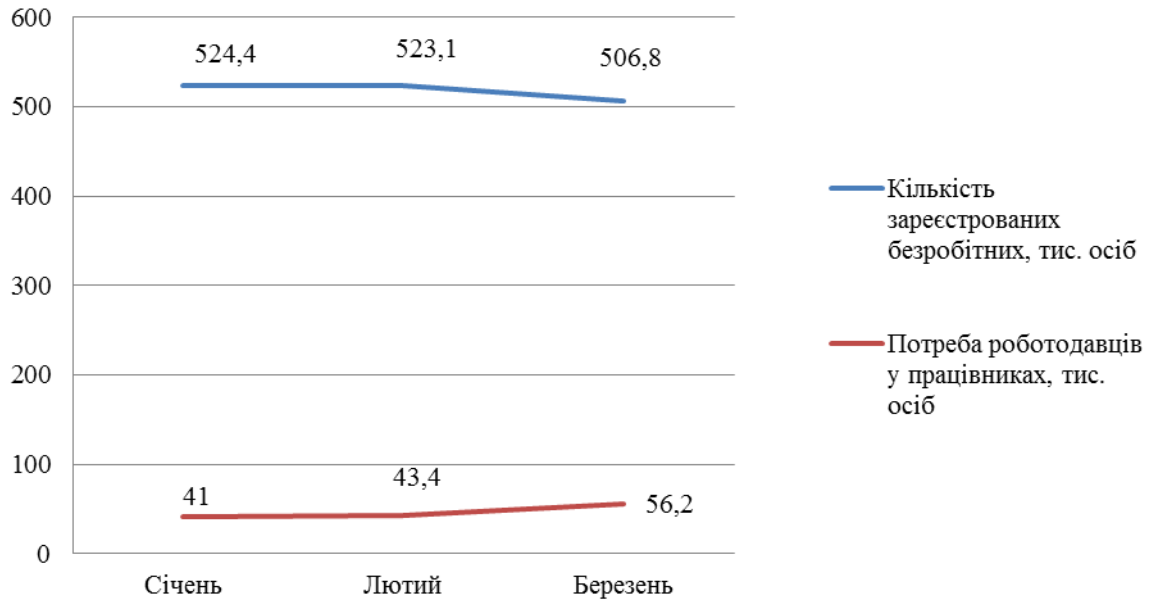

Рис. 1. Попит та пропозиція на ринку праці за 1 квартал 2015 року [3]

Як бачимо з рис. 1, існує досить великий розрив між попитом та пропозицією на робочу силу. Хоч спостерігається позитивна динаміка скорочення кількості безробітних на 17, 6 тис. осіб або на 4%, проте це не дає можливості забезпечення рівноваги на ринку праці.

Кількість безробітних у кожному регіоні є нерівномірною: це залежить від рівня розвитку та спеціалізації регіону. Найбільша кількість безробітних спостерігається у Дніпропетровській області, найменша – у Чернівецькій області.

Проаналізуємо кількість безробітних, що отримують допомогу за допомогою рис. 2.

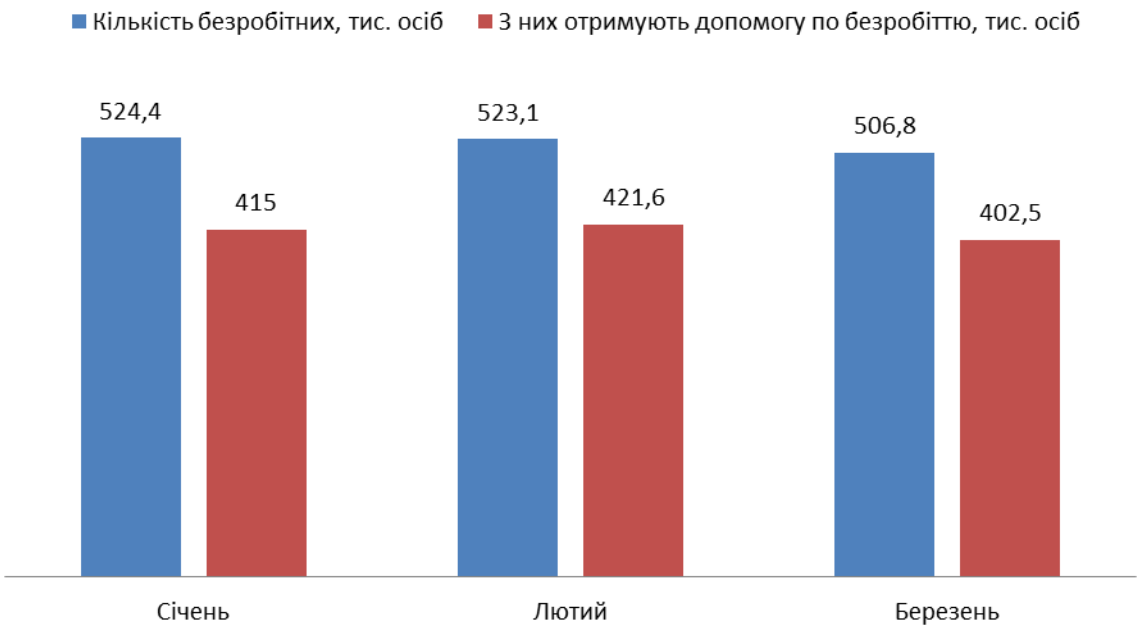

Рис. 2. Динаміка безробіття за 1 квартал 2015 року [2].

Згідно з рис. 2, спостерігається невідповідність кількості зареєстрованих безробітних та безробітних, які отримують допомогу. Позитивною є динаміка збільшення розміру допомоги по безробіттю: у березні дана допомога зросла на 36 грн. і становила 1288 грн. Крім того розмір допомоги варіюється залежно від регіону. Найнижчі виплати допомоги по безробіттю протягом аналізованого періоду спостерігались у Закарпатській, Івано-Франківській та Херсонській областях; найвищі – у Дніпропетровській та Київській областях та у м. Київ.

Кількість застрахованих осіб, за яких сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державно-соціальне страхування, в лютому 2015 року порівняно з лютим 2014 року зменшилася на 1,5 млн осіб і становить 10,4 млн осіб.

На сьогодні основними причинами безробіття є:

1) нерівновага на ринку праці; протягом 1 кварталу 2015 року спостерігається надзвичайно великий розрив між попитом та пропозицією на трудові ресурси;

2) нерозвиненість приватного сектора та наявність тіньової економіки;

3) неефективна діяльність профспілок; в Україні профспілки здійснюють свою діяльність за старою радянською системою, тому вони потребують удосконалення та покращення своєї роботи відповідно до ринкових умов;

4) економічна криза в країні; політична ситуація на сході країни, девальвація гривні, надзвичайно високі темпи зростання цін на товари та послуги зумовили настання економічної кризи протягом січня-квітня 2015 року;

5) нерівномірність розвитку продуктивних сил в національному господарстві, що зумовлює низький рівень залучення трудових ресурсів до виробничого процесу.

Отже, проблема безробіття є досить актуальною, оскільки за прогнозами, рівень безробіття в Україні до кінця 2015 року становитиме 11%, що негативно

відобразиться на економічному становищі країни, зокрема на недовиробництві ВВП; зростанні злочинності та соціальної напруги в суспільстві. Для того, щоб подолати таке явище як безробіття, або звести його до природнього рівня, необхідно удосконалювати роботу профспілок, підтримувати розвиток підприємництва, впроваджувати помірну податкову політику.

Таким чином, високий рівень безробіття – це проблема, яку потрібно вирішувати і яка потребує дослідження на основі практичних рекомендацій, які можна використати для розробки та реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення високого рівня зайнятості економічно активного населення країни.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 27.03.2015 р. / Верховна Рада України; Закон від 05.07.2012 № 5067-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 24. – С. 243 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. (дата звернення: 22.05.2015). — Назва з екрана.

2. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

3. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 18.05.2015). — Назва з екрана.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СТРАТЕГІЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО, ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції

4 – 5 червня 2015 року

Відповідальний за випуск:
к.с.-г.н., Гаврилянчик Р.Ю.

Комп'ютерний набір і верстка
Семенишена Н.В.

SCIENTIFIC EDITION

STRATEGY OF BALANCED USE OF ECONOMIC, TECHNOLOGICAL AND RESOURCE POTENTIAL OF THE COUNTRY

Collection of scientific papers of International scientific and practical Internet-conference

June 4 – 5, 2015

Responsible for issue:
Ph.D., Havrylyanchyk R.Yu.

Computer set and typesetting
Semenyshena N.V.

Адреса редакції:
Подільський державний аграрно-технічний університет
вул. Шевченка, 13, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницька обл., 32300

Видавець:
Видавництво «Крок»
вул. Гайова, 56, м. Тернопіль, 46006
тел. +38 096-9431704

Підписано до друку 12.06.2013 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Умовн. друк. арк. 22,36
Тираж 300. Замовлення № 6/2.